

BX 1749
.T6J65
1943
v.9
pt.1

**INDIANA
UNIVERSITY
LIBRARY**

BR29

23

v.9

Bound in cover

Bd

No 21

JOANNIS A SANCTO THOMA
CURSUS THEOLOGICUS

Tomus IX.

TRACTATUS DE SACRIFICIO MISSAE

Quaestio LXXXIII

TRACTATUS DE SACRAMENTO POENITENTIAE

Quaestiones LXXXIV - LXXXIX

(Ad usum Studentium in Universitatis
Lavallensis Facultate Philosophiae)

1944

João de Santo Thomaz

JOANNIS A SANCTO THOMA
CURSUS THEOLOGICUS, v. 9, pt. 1

In Summam Theologicam D. Thomae

Tomus IX

IN TERTIAM D. THOMAE

De Sacrificio Missae

Quaestio LXXXIII

De Sacramento Poenitentiae

Quaestiones LXXXIV - LXXXIX

INDIANA UNIVERSITY
LIBRARY

Parisiis
✓ Ludovici, Vivès, Editor
13, via Delambre

1885

443612

EX 1749
T 6 J 65
1943
v. 9
17.1

YTD 3512. 10.10.10
VII/10.1

DE SACRIFICIO MISSAE.

I. In quaestione LXXXII agit S. Thomas de ministro, resolvitque in primo articulo, proprium esse sacerdotis consecrare istud sacramentum, quia solum illi datur potestas supra corpus Christi. Resolvit in secundo, plures sacerdotes simul posse eandem hostiam consecrare, ut patet in ordinatis, qui simul cum episcopo eandem consecrant hostiam; ad quod dicit Innocentius III, quod intentio omnium debet ferri ad idem consecrationis instans. In tertio, solum ad sacerdotem pertinere hujus sacramenti dispensationem: quod patet tum ex facto Christi, qui in coena corpus quod consecravit ipse, aliis sumendum dedit; tum ex eo quod ad tangendum hoc sacramentum, propter ipsius maximam reverentiam, requiritur consecratio; solum autem manus sacerdotis consecrantur, unde nulli tangere licet, nisi in necessitate, ut si caderet in terram, verbi gratia. In quarto, asserit teneri sacerdotem consecrantem hoc sacramentum sumere, quia simul est sacrificium quicumque autem sacrificium offert, debet illius fieri particeps. In quinto, quod etiam malus sacerdos consecrare potest, si quidem ei, quantumvis peccator sit, non aufertur character, seu potestas in ordine sibi data. In sexto, non minus valere missam mali sacerdotis, quam boni, quantum ad rationem sacrificii, non vero quantum ad fructum seu efficaciam quam

habent orationes, quae in missa dicuntur ex devotione sacerdotis. In septimo, posse etiam haereticos, schismaticos et excommunicatos consecrare, quia in eis remanet character, licet non licite possint. Idem etiam propter eandem rationem asserit articulo VIII, de degradatis. Tandem in nono resolvit, non licere sacerdoti omnino a celebratione cessare, sed teneri saltem in praecipuis festis. Reprehenduntur enim II Mach. IV, qui jam non circa altaris officia, cum essent sacerdotes, dediti erant, contempto templo, et sacrificiis neglectis. Apostolusque hortatur II ad Corinth. VI : Ne in vacuum gratia Dei recipiatur.

II. Celebrationem sacramenti eucharistiae, quae sacrificium est, nomine ritus hujus sacramenti S. Thomas appellat. Et primo agit de eo quod pertinet ad substantiam sacrificii, ostendens articulo primo, quod in hoc sacramento Christus immolatur : haec enim est substantia sacrificii : deinde in reliquis articulis agit de accidentibus et circumstantiis illius, scilicet de tempore quo celebrandum est, de loco, de dictis seu orationibus, quibus celebratur; de factis seu actionibus, quae in illa celebratione fiunt; et tandem de defectibus, qui possunt occurrere in hac celebratione, et quomodo supplendi sunt.

DISPUTATIO XXXII.

DE SACRIFICIO MISSAE.

I. Rem hanc, quia multum moralis est, cundo articulo ea quae pertinent ad es-
ita dividemus per articulos, quod in sentiam et valorem hujus sacrificii, quae
quolibet articulo plura dubia excitabimus, aliquid amplius de metaphysica disputati-
ut ea quae moralia sunt, facilius expedi- one continent.
amus, praemittendo tamen in priori et se-

Articulus I.

Quid sit sacrificium in communi, et quale sit in lege nova ?

I. Dari sacrificia tam evidens et notum est omnibus, quam notum est dari apud omnes nationes, et fuisse semper aliquod nomen religionis, et cultum seu venerationem protestativam divinitatis, sive verae, sive falsae. Ut enim inquit Augustinus XIX contra Faustum : "In nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, seu sacramentorum visibilium consortio colligentur." Et quidem apud veri Dei cultores frequentissimum est in sacris litteris sacrificii nomen, non solum in lege veteri, sed etiam ante legem, in sacrificiis Abrahæ et Noë : imo et in ipso mundi initio in sacrificio Abel et Cain; ut proinde recte Augustinus epist. XLIX, quaest. III dixerit : "Intelligendum est, quam antiquares sit sacrificium, quod non nisi uni vero Deo offerri debere veraces et sacrae litterae monent." Inter cultores autem daemonum et idolorum, etiam immolationes et sacrificia viguerunt, existimantes illo genere cultus non nisi divinitatem et numen aliquod religionis coli. Ideoque ut dicitur Actor. XIV : Cum sacerdos Jovis vellet sacrificare Paulo et Bernabæ, existimans esse similes diis, exclamaverunt ipsi : Viri quid hæc facitis ? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, quia scilicet iudicabant actionem sacrificandi esse singularem protestationem ipsius divinitatis; quæ fuit ratio ut daemones tam sollicitè amblerint sacrificia sibi fieri, et animalia immolari ab hominibus, quia, ut recte dixit Augustinus lib. X de civitate cap. XVI : "Daemones non cadaverinis odoribus, sed divinis odoribus gaudent." Quare notissimum est, nomine sacrificii intelligi proprium cultum debitum ipsi divinitati; ideoque inter præcipuos actus religionis numeratur a S. Thoma 2-2, quaest. LXXXV. His suppositis quaeritur primo, in quo consistat formaliter sacrificium, et pro quo directe supponat.

II. Circa quod tres sunt sententiae principales. Quidam dicunt consistere in genere signi externi, atque adeo in genere relationis, quia dicit Augustinus V de Civitate, cap. V : "Quod visibile sacrificium signum est invisibilis sacrificii :"

et X de Civitate, cap. V inquit : "Quod sacrificia in quadam significantia offeruntur." Et sacrificium de se est quaedam protestatio divinae excellentiae, et subjectionis ad ipsam : quæ protestatio aliquo signo fieri debet. Et S. Thomas 2-2, quaest. LXXXV, articulo primo probat esse de lege naturae offerre Deo sacrificia, quia naturale est homini aliquibus signis uti offerendo illa Deo in signum debitæ subjectionis et honoris.

III. Alii existimant sacrificium consistere in actione, quatenus res aliqua per aliquam actionem immutatur et (537) consumitur in honorem Dei; ut quando occidebatur animal, vel consumebatur victima in signum subjectionis ad Deum, talis mactatio vel consumptio dicitur sacrificium; quod prima sententia non negat, sed dicit istam actionem materialiter et praesuppositivè se habere in sacrificio; formaliter vero constitui per illam protestationem significantem divinæ excellentiae, quam significantem non negat secunda sententia, sed iudicat materialiter se habere ad sacrificium, id est, ex parte materiae, seu rei oblatæ, quatenus offertur Deo id quod est protestativum divinæ excellentiae. Sicut quando regi offertur tributum in signum subjectionis, illa significatio tenet se ex parte rei exhibitæ, formaliter vero est illa actio, qua traditur et exhibetur tributum; et similiter in sacrificio, quod est tributum divinitatis, a creatura formaliter exhibetur Deo per actionem quæ est religionis cultus; ex parte autem rei oblatæ datur illa significatio subjectionis.

IV. Tertia denique sententia affirmat, sacrificium neque esse formaliter in genere relationis ut signum, neque esse in prædicamento actionis ut immutatio; sed formaliter esse in prædicamento qualitatis, quia formaliter est actus religionis; religio autem est in voluntate, et actus voluntatis pertinent ad qualitatem, sicut et alii actus immanentes. Et licet exterius exercentur per aliquam actionem immutativam, tamen hoc ma-

terialiter se habet in actu humano, quia actus humanus exterior pertinet formaliter ad speciem actus interioris, id vero quod externum est, solum materialiter se habet. Sacrificium autem inter actus religionis, quae est virtus moralis, numeratur a S. Thoma loco citato.

V. Nihilominus dicendum est, sacrificium posse dupliciter considerari : uno modo in genere actus moralis, sicut aliae actiones bonae, ut eleemosyna, oratio, jejunium, etc. alio modo in genere cuiusdam caeremoniae religiosae, qua colitur Deus et fit protestatio divinae excellentiae. Primo modo est in genere morali actionis precedentis a religione : secundo modo est in genere morali signi, seu relationis ex institutione seu placito significantis subjectionem nostram ad Deum. Comparando autem istas duas formalitates, et rationes inter se, haec secunda se habet materialiter, seu ex parte materiae in sacrificio; prima autem formaliter : ideoque simpliciter loquendo, sacrificium est in genere actionis religiosae sicut adoratio et votum, et oblatio decimarum; quae omnia numerat S. Thomas inter actus externos religionis 2-2, quaestione LXXXIV. Ratio autem specifica moralitatis, tam in actibus internis quam externis, non consistit in genere qualitatis, sed respectus et ordinis ad objectum morale, ut diximus in tractatu de bonitate ad malitiam actuum humanorum; quod vero actus voluntatis et intellectus sint in genere qualitatis, hoc pertinet ad rationem physicam, non ad speciem moralem illorum actuum; et ita impertinenter ponitur formalis ratio sacrificii in genere qualitatis, etiam inquantum actus moralis est, quia actum illum esse qualitatem, pertinet ad id quod physicum est in actibus humanis (quod utique materialiter se habet) non ad id quod morale est.

VI. Tota haec resolutio sumitur ex S. Thoma. Nam in primis in quaestione LXXXV citata, articulo III, docet : "Quod sacrificium est quidam specialis actus laudem habens ex hoc quod in divinam reverentiam fit; propter quod ad determinatam virtutem pertinet (scilicet ad religionem)" (538) ubi fatetur S. Thomas sacrificium pertinere ad genus actus moralis, seu virtutis. Quod vero sit actus exterior religionis; patet tum, quia S. Thomas ibidem in principio quaestiones LXXXIV dicit,

considerandum esse deinceps de actibus exterioribus latrae, ut adoratio, sacrificium, etc. Et in quaestione LXXV sequenti dicit : "Quod considerandum est de actibus, quibus aliquae res exteriores Deo offeruntur." Et primum est sacrificium, de quo agit ibi; tum, quia in articulo tertio ad tertium inquit : "Quod sacrificia proprie dicuntur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit : sicut quod animalia occidebantur, et panis frangitur, et comeditur, et benedicitur. Et hoc ipsum nomen sonat, nam sacrificium dicitur ex hoc quod homo aliquid sacrum facit."

VII. Et ratio manifesta videtur, quia sacerdotium et sacrificium sunt correlativa, et ubicunque repertum est sacrificium, repertum est et sacerdotium, ut docet Concilium Tridentinum sess. XXIII, cap. I. Sacerdotium autem est potestas offerendi et consecrandi, ut ibi dicitur; sumiturque ex Paulo ad Hebr. V, ubi inquit : Quod omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum, ut offerat sacrificia pro peccatis : ergo si sacrificium est proprium correlativum sacerdotii, et sacerdotium est potestas consecrandi et offerendi, oportet quod sacrificium sit aliqua actio consecrativa et oblativa, quia omnis potestas directe datur ad aliquam actionem; et tunc dicimus fieri sacrificium, cum aliquid sacrum fit in honorem et cultum Dei.

VIII. Nec potest instari : Quia etiam sacerdos est minister sacramentorum, et tamen sacramenta formaliter non consistunt in actione, sed in signo rei sacrae. Respondetur enim, quod sacerdotium per se et directe non requiritur ad sacramenta, cum possent vera sacramenta fieri a non sacerdotibus; sicut matrimonium fit a contrahentibus, et baptismus potest conferri a laico; sed sacerdotium directe constituitur per ordinem ad sacrificium. Voluit autem Christus eos qui sunt sacerdotes facere ministros aliquorum sacramentorum, propter aliquas sacras functiones quibus conficiuntur.

IX. Secunda pars conclusionis, quod sacrificium ex parte caeremoniae sacrae et religiosae consistat in aliqua significatione, sumitur ex eisdem locis S. Thomae. Nam in quaestione LXXXV citata

inquit : "Quod naturale est homini quibusdam rebus sensibilibus uti, offerens eas Deo in signum debitae subjectionis et honoris, secundum similitudinem eorum qui dominis suis aliqua offerunt in recognitionem domini : " et articulo secundo inquit : "Quod oblatio sacrificii fit ad aliquid significandum : significat autem sacrificium exterius, interius spirituale sacrificium, quo anima se offert Deo." Et ratio istius est, quia per sacrificium non quilibet cultus offertur Deo, sed publicus, et cum aliquo mysterio sacratus. Unde non pertinet ad quemlibet privatum offerre sacrificia, sed ad potestatem sacerdotalem, quae publica est, et auctoritatem habet in Ecclesia et republica; ideoque sacrificium correlativum est sacerdotii : ergo illa actio sacrificandi, in quantum publica et sollemnis est, et per aliquam religiosam caeremoniam fit, oportet quod aliquid mysterii contineat, et aliquam protestationem subjectionis ad Deum; quod totum ad rationem significationis pertinet. Neque est novum in istis rebus moralibus pertinere aliquid (539) ad duplicem speciem, dummodo una se habeat essentialiter et principaliter, alia accidentaliter et accessorie, ut constat in multis actibus humanis.

X. Tertia denique pars conclusionis probatur, supponendo prius duplicem significationem distingui ab auctoribus in sacrificio; alteram moralem, alteram mysticam. Moralis est, quae significat actum interiorem, quo ipsa anima se offert Deo, eo quod in actibus humanis exterior actus repraesentat et significat interiorem; mystica, quia est significatio alicujus rei sacrae, vel alicujus mysterii supernaturalis ex impositione et beneplacito ejus, qui instituit sacrificium; sicut antiqua sacrificia repraesentabant Christum ejusque passionem; et nostrum sacrificium repraesentat sacrificium crucis, aliosque effectus pertinentes ad Christum. Unde talis mystica significatio non convenit sacrificio ex sola natura rei, id est, ipsius actus moralis externi, sed ex beneplacito instituentis sacrificium; et quando significat mysterium aliquod divinum, significatio illa supernaturalis est, nec potest convenire sacrificio ex natura rei. Ex quo sequitur manifeste, quod ista mystica significatio non est de essentia et quidditate

sacrificii, quia sacrificium est de lege naturae, cum sit naturaliter debitum Deo supremum honorem illi deferre, qualis est in sacrificio : ergo in ista supernaturali significatione non potest reperiri vera et formalis quidditas sacrificii in pura lege naturae, Quod si invenitur mystica significatio, erit materialiter et per accidens, quatenus illa materia quae offertur Deo in cultum, elevatur et imponitur a Deo ad significandum aliquid supernaturale.

XI. Ex his probatur tertia pars conclusionis, quia sacrificare est idem quod sacrum facere, quatenus exteriori actione offertur Deo debitus cultus supremi honoris in immutatione alicujus rei; hoc autem salvatur posita actione externa morali oblativa illius cultus, sine hoc quod sit in genere signi primo et per se, non minus quam aliae actiones morales : ergo formaliter sacrificium non consistit in genere signi, sed in genere actionis moralis. Minor probatur, quia si formaliter et per se primo esset in genere signi, vel esset in genere signi moralis, vel mystici et supernaturalis. Si primum, non recedit a genere actionis, neque primo et per se constituitur in genere signi, ut patet manifeste in aliis actibus moralibus externis, qui simpliciter ponuntur in genere actionis, verbi gratia, actus fortitudinis vel justitiae, licet ex ipsa natura rei, hoc ipso quod est actus externus humanus, significet et repraesentet interiorem; sed hoc est ex consequenti, et generaliter convenit actui externo. Si secundum dicatur, constat illam significationem non esse de ratione sacrificii, quia salvari potest verum sacrificium sine tali mystica significatione, ut in pura natura; sed si id convenit sacrificio, erit accumulative et materialiter, quatenus Deus imponit et elevat naturam illius sacrificii ad significandum aliquod mysterium supernaturale, vel homines id faciunt ex instinctu Dei.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XII. Objicies : Sacramentum primo et per se constituitur in genere signi : ergo et sacrificium. Consequentia patet, quia in tantum aliqua actione fit sacrificium, in quantum fit aliqua caeremonia

religiosa in cultum Dei, tamquam protestativa divinae majestatis; sed ex eo (540) sacramentum simpliciter ponitur in genere signi, licet fiat per aliquam actionem, quia illa actio est caeremonia religiosacum significatione rei sacrae: ergo eodem modo sacrificium simpliciter erit in genere signi ob eandem rationem. Secundo, quia sacrificium dicit aliquid sensibile factum in honorem Dei; sed nihil sensibile potest pertinere ad cultum Dei, nisi aliquid sacrum significet: ergo per ipsam rationem signi ultimate et formaliter constituitur ratio sacrificii. Minor probatur, quia actio externa materialiter sumpta (verbi gratia jugulatio arietis aut vituli) eodem modo fit ab occidente, et a sacrificante, quantum ad actionem externam sensibilem; et primo modo non habet rationem sacrificii, quia non fit in signum honoris: ergo esse in signum est ratio ultima formalis et differentialis sacrificii. Denique ad hoc faciunt auctoritates D. Augustini et S. Thomae supra relatae: "Quod sacrificium visibile est signum invisibilis sacrificii: et quod sacrificia in quadam significantia offeruntur." Et quod dicit S. Thomas: "Convenire homini uti sensibilibus signis ad significandam subjectionem debitam divinae majestati; et tale est sacrificium:" ergo sacrificium formaliter est signum.

XIII: Ad primum negatur consequentia; ad probationem redditur disparitas inter sacramentum et sacrificium; quod sacramentum est aliquid ordinatum ad cultum Dei, et ad reddendum illi debitum honorem et subjectionem; res autem sensibilis non potest sanctificare nos ex vi actionis suae, sed ex aliqua elevatione et impositione divina ordinante rem illam ad id, quod supernaturale est in nobis: unde sacramentum non sequitur rationem actionis, sed divinae impositionis et elevationis. Vult autem Deus imponere sacramenta ad significandum, et signis illis sensibilibus nostram sanctificationem subicere et alligare. At vero in sacrificio vice versa, nos offerimus Deo cultum tamquam inferiores superiori: et id eo sacrificium principaliter perficitur actionibus, quam impositionibus et significationibus, licet quod alias significatum est, possit etiam subicere et offerre Deo, sed hoc tenet se ex parte materiae oblatae; sufficit enim ad sacrificium

illa actio moralis offerendi, et significatio moralis quae illam necessario comitatur et sequitur.

XIV. Ad secundum respondetur, quod aliquid sensibile potest pertinere ad cultum Dei dupliciter: uno modo in quantum est actio humana et moralis, derivata ab interiori cultu et subjectione ad Deum, quam significat per modum actionis externi: alio modo in quantum est caeremonia quaedam religiosa specialiter imposita ad aliquid sacrum significandum. Primo modo est formaliter actio et concomitanter, seu consecutive signum, in quantum omnis actio humana exterior est significativa interioris; secundo modo est formaliter signum, et materialiter potest esse actio, si id quod imponitur ad talem significationem actio sit; et ita occisio animalis, ut est actio destructiva illius praecise, non est sacrificium, sed in quantum est actio moralis procedens a virtute religionis in cultum Dei, sic est sacrificium; sed per hoc non extrahitur a ratione actionis moralis, licet concomitanter habeat rationem signi, ea generali ratione qua omnis effectus significat causam, et omnis actus exterior interiorem, a quo dimanat.

XV. Quod si instes: Quia hac ratione potius dicetur sacrificium consistere in qualitate, sicut dicebat (541) tertia sententia, quia actus exterior non dicitur moralis et humanus ratione ipsius actionis exterioris, sed ratione interioris actus, a quo denominatur, et ille qualitas est, respondetur quod actus exterior dicitur moralis, in quantum derivatur ab interiori moraliter, et non physice tantum; actus autem interior est qualitas entitativa et materialiter consideratus. Dicitur autem moralis prout est regulatus regulis rationis, quia attingit objectum sic regulatum; actus autem exterior secundum quod denominative participat illam regulationem rationis dicitur moralis, non secundum quod procedit ab illo actu ut qualitas quaedam est; hoc enim pertinet ad lineam generis entitativi et physici, non moralis.

XVI. Ad auctoritates S. Augustini et S. Thomae respondetur, ipsos appellare sacrificium signum, ratione significationis moralis, non mysticae. Significatio autem moralis competit consecutive vel

concomitanter actui morali externo, prout derivatur ab interiori : non autem directe et per se primo dicit rationem signi; sed primario rationem actionis moralis directe et per se, et secundario significationem actus interni. Quod autem sic loquantur patet, quia Augustinus dicit, quod sacrificium visibile est signum sacrificii invisibilis; sacrificium autem invisibile est sacrificium spirituale, quod fit in anima per actus interiores, et significatur per exteriores. Idem expressius significat S. Thomas quaestione LXXXV citata, articulo secundo, dum inquit : "Quod oblatio sacrificii fit ad aliquid significandum; significat autem sacrificium exterius, interius et spirituale sacrificium, quo anima se offert Deo;" haec autem est significatio moralis respectu actus interni, et invisibilis : ergo de illa loquuntur praedictae auctoritates:

XVII. Ex dictis colligitur, quatenam sit significatio in sacrificio, ad placitum, vel naturalis : item an sit privata, vel publica. Dicendum est enim quod quidquid pertinet ad significationem mysticam, vel ad caeremoniam religiosam, qua aliquid sacrum significatur, est significatio ad placitum ex humana impositione dependens, quidquid autem pertinet ad significationem moralem, reducitur ad signum naturale. Ratio est, quia ut actus exterior significet interiorum, non requiritur aliqua impositio facta a republica, sed sufficit quod procedat ab actu interiori, tamquam effectus illius; per quam dependentiam suscipit denominationem moralitatis, quatenus eisdem regulis rationis regulatur quibus actus internus a quo procedit. Significatio autem effectus ad causam, non est ad placitum, sed naturalis, quia naturaliter effectus a causa procedit. Diximus tamen reduci ad signum naturale, quia revera deficit aliquo modo a signis pure naturalibus, eo quod actus exterior solum quoad entitatem physicam procedit naturaliter a sua causa; in linea autem morali procedit moraliter ab actu interno, ut imperante et dirigente : tamen ista moralitas non est denominatio impositionis, quae requiritur pro signo ad placitum; sed est moralitas regulationis, quae potius reducitur ad significationem naturalem, quia est significatio effectus respectu suae causae. Caeterum ad significationem mysticam vel caeremoniae sacrae

requiritur destinatio et impositio ad id significandum, quia neque ex sua natura illa actio sacrificandi, in quantum actio materialis est (verbi gratia occisio animalis) nec in quantum humana et moralis est praecise, habet significare mysterium aliquod, autem (542) sacram, quae per talem caeremoniam designatur, quia ad hoc omnino est indifferens, nec habet connexionem determinatam cum tali mysterio, sed solum in quantum actio est repraesentat suam causam, sive moralem, sive physicam. Ad repraesentandum ergo aliquid mysticum, id est, aliquod mysterium particulare, impositione indiget.

XVIII. Quod autem quaeritur de auctoritate instituendi sacrificia, an sit publica, vel privata, respondeo, quoad significationem moralem non dependere ab auctoritate publica, quia haec solum habet auctoritatem ad imponendum signa ad placitum; moralis autem significatio non est ex impositione, ut diximus, sed ex eo solum quod actus exterior dimanet ab interiori; quod utique a publica auctoritate non dependet. Quoad significationem autem mysticam, et quantum ad determinationem rerum et actionum quibus debet offerri sacrificium, et modi seu caeremoniae quibus offerendum est, per se pertinet ad potestatem publicam id instruere, et maxime ad institutionem Dei; per accidens autem potest aliquando pertinere ad personam privatam.

XIX. Declaratur hoc, quia sacrificium est cultus publicus, quem non solum privatae personae, sed etiam tota communitas tenetur offerre Deo, eo quod subjectio ad Deum et recognitio servitutis supremae pertinet ad totam communitatem; sicut reddere tributa regi non solum pertinet ad privatam personam, sed etiam ad totum regnum; sacrificium autem est tributum divinitatis, et ita soli Deo offertur; debet ergo per publicam auctoritatem designari, et determinari quibus actionibus, et rebus, et quibus caeremoniis iste cultus reddendus sit; sicut pertinet ad publicam potestatem regni determinare in quibus rebus tributa reddendasint, et quae observantia colenda sit majestas regia. Pertinet etiam religiosus cultus, et caeremoniae colendi Deum ad hoc ut homines in una republica vel communitate adunentur : sicut enim debet esse unum regimen, et unus modus legum, ita et unus

modus colendi Deum; alioquin valde homines dissociantur, si in varias sectas circa religionem dividuntur; ergo maxime convenit adunari per publicam potestatem in modo sacrificiorum et rituum, et non permittere quod quilibet sua privata auctoritate sacrificia instituat. Et ideo Apostolus ad Hebraeos V sacerdotium ponit tamquam publicam potestatem ad hominibus assumptam, dum inquit : Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Si autem ex hominibus assumitur, utique ad publicam potestatem spectat, quia fit a multis; et cum constituitur ad sacrificia offerenda, utique loquitur de pontifice ratione sacerdotii, quia sacerdotium et sacrificium correlative se habent, ut docet Tridentinum sess. XXIII, capite I; ergo sacrificium etiam pertinet ad publicam potestatem, quia est actus praecipuus sacerdotis, seu pontificis, qui est publica potestas. Maxime autem pertinet ad Deum, qui est summa potestas, sacrificia instituere, quia sicut pertinet ad potestatem regiam designare quid sibi offerendum sit in tributum, etiam pertinet ad potestatem divinam tributum divinitatis designare, quod est sacrificium. Et plurimque homines qui sacrificia instituuntur in lege naturae, ex instinctu Dei id fecerunt ut Abel, Noe, Melchisedech, etc. imo et agnus paschalis, qui erat sacrificium oblatum a privatis (543) personis in suis domibus, erat tamen institutum auctoritate divina, Exodi XII. Non tamen per hoc tollitur, quin etiam remoto divino instinctu possit quilibet respublica, attento jure naturali, sacrificia instituere in honorem Dei, quia ipso jure naturae tenentur homines Deo offerre cultum illi maxime proprium et debitum, quod est sacrificium. Non tamen est simile de institutione sacramentorum, quia sacramenta essentialiter ordinantur ad sanctificandum nos per gratiam, quam significant; gratiam autem solus Deus dare potest, et consequenter solus instituere sacramenta. Sacrificium vero ordinatur ad reddendum Deo debitam subjectionem, quod homo tenetur facere per seipsum.

XX. Caeterum per accidens potest etiam privata persona instituere et determinare sacrificia, quia licet connaturale sit homini socialiter vivere, potest tamen per accidens in aliquo casu solitariam vitam agere, et tunc poterit Deo reddere

sacrificia, quia ipso jure naturae tenetur Deum colere signo aliquo sensibili supremae subjectionis, quod est sacrificium. Et hoc est attenta natura hominum secundum se, et quantum est ex ipso jure naturali praecise: attento enim jure positivo divino, modo non est potestas in hominibus ad instituenda sacrificia vero Deo, quia extra Ecclesiam non est sacrificium, et cultus veri Dei: in Ecclesia autem tantum est unicum sacrificium institutum a Christo Domino in sacramento eucharistiae, quia: "Uno explevit sacrificio variarum differentiarum victimarum," ut inquit S. Leo pana sermone VII de passione; de quo infra latius dicemus.

XXI. Colligitur denique ex dictis, dari praeceptum jure naturali ad offerendum Deo sacrificium, loquendo in communi et vage; hoc enim, vel illud sacrificium determinare, pertinet ad jus positivum Dei vel reipublicae; et modo determinatum est in nova lege sacrificium supernaturale, ad quod offerendum non tenetur homo naturali jure absolute, sed supposita ejus institutione tenetur jure positivo divino, et connaturaliter ad talem institutionem offerre illud Deo; et offerendo illud satisfacit juri naturali de offerendis sacrificiis.

XXII. Declaratur hoc, quia ut docet S. Thomas 2-2, quaestione LXXXV citata articulo primo: "Homines ipso jure naturae tenentur praestare Deo subjectionem, non solum interioribus actibus, sed aliquibus signis visibilibus, quia homo simpliciter est res sensibilis constans corpore et anima;" et sic non solum per actus animae, sed etiam corporaliter tenetur Deo offerre cultum; id enim exigat natura hominum ut visibile sacrificium Deo offeratur, sicut docet Tridentinum sess. XXII, cap. II: ergo tenetur aliqua exteriora signa Deo offerre in recognitionem hujus subjectionis; et hoc vocamus sacrificium.

XXIII. Dices, sufficere offerre Deo laudem, vel adorationem, vel orationem externam, aut aliud modum cultus, praeter sacrificium. Respondetur non sufficere, quia per solam laudem, vel orationem, aut alium cultum externum nondum offertur Deo id quod propriissimum est in recognitionem supremi dominii; hoc enim

fit praecipue per sacrificium. Sicut enim non sufficit pro recognitione domini regalis ipsum regem laudare, vel etiam adorare, aut preces porrigere; sed ulterius requiritur tributum illi praestare et vectigal in recognitionem domini illius, juxta illud Apostoli ad Rom. XIII : Reddite omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal : (544) Et Christus Dominus Lucae XI : Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari : ita etiam non sufficit ad recognoscendum supremum dominium Dei in hac vita sola laus, vel adoratio et oratio externa; sed etiam oportet aliquid offerre ad modum specialis tributi divinitatis, quod vocamus sacrificium; ad quod etiam facit quod in omni lege, et in omni natione habente Dei notitiam semper curatum est ut sacrificia Deo offerrentur; ergo signum est omnes intellexisse ipso jure naturae et lumine rationis, debere Deo offerri hoc genus cultus, et non sufficere alium modum colendi, quia per istum principaliter et specialiter fit protestatio divinitatis. Et ideo daemones maxime sibi sacrificari ambiebant, quia in hoc opere praecipue intelligitur cognitio divinitatis. Unde etiam in lege veteri sub poena mortis prohibebatur alteri sacrificare quam Deo, quia erat proprius cultus Dei; non tamen prohibebatur laudare vel orare alterum, ut patet Exod. XXII : Qui immolat diis, occidetur, praeter Domino soli.

XXIV. Quod vero jure naturae non sit determinatum hoc vel illud in particulari offerre in sacrificium constat, quia in diversis temporibus et legibus varia sacrificia ordinata sunt, et illis omnibus satisfiebat huic praeepto; ergo ex praeciso jure naturae non determinatur quid offerendum sit, sed jure positivo, divino vel humano id terminatum et designatum est, sicut homines jure naturae tenentur sustentare ministros Dei; quod vero talis determinata quantitas detur illis (scilicet decima pars fructuum) hoc est, de jure positivo; et dare tributa regibus est de jure naturae : designare autem quantum debeat dari, pertinet ad jus positivum regis, vel regni. Quod si Deus designat pro sacrificio aliquid supernaturale, vel rei supernaturalis significativum, obligabuntur homines ad illud offerendum jure positivo supernaturali; satisfaciunt tamen per illud praeepto juris naturalis, quia illud sacrificium taliter est supernatura-

le, quod etiam continet determinationem juris naturalis in exhibendo Deo cultum determinatum; et sic eminentiori modo adimplet jus naturae : sicut qui ex charitate supernaturali amat proximum, et illi benefacit, implet jus naturale amandi ipsum secundum ordinem naturae.

QUAE RES SIT OFFERENDA IN SACRIFICIO, ET QUA ACTIONE ?

XXV. Secundo inquires, an sit de ratione sacrificii communiter dicti, quod offeratur Deo aliqua res permanens, et qua actione id debeat fieri. Respondetur, quod sacrificium proprie dictum exigit quod res aliqua permanens offeratur Deo actione aliqua externa immutativa illius in honorem Dei. Ita sumitur ex S. Thoma 2-2, quaestione LXXXV, art. III ad tertium, tenent communiter theologi. Pro quo notandum sique est, quod divinus cultus non solum fit actibus internis, quibus anima subijcitur Deo (ut oratione et devotione) sed etiam actibus externis, quibus aliquid sensibilibiter Deo offertur, vel erga ipsum exercetur, ut est adoratio externa, genuflexio, laus, seu oratio vocalis, votum, sacrificium, oblatio primitiarum aut decimarum, vel aliarum quarumcumque rerum in honorem Dei. Hinc fit, quod aliquando per translationem et metaphoram sumatur sacrificium pro omni opere, in quo cultus aliquis Deo exhibetur, aut quomodocumque ei servitur; aliquando vero sumitur sacrificium proprie pro illo opere protestativo (545) divinae excellentiae, quod fit per publicam potestatem, et relative se habet ad sacerdotium; et hoc vocant theologi sacrificium proprie et principaliter; aliud vero improprie et lato modo, contra haereticos nostri temporis, qui negant sacrificium visibile debere offerri Deo.

XXVI. Et sic intelligitur, quomodo in Scriptura saepe vocantur sacrificia opera bona, et justa quae fiunt in honorem Dei, improprie et lato modo; sicut Psal. IV : Sacrificate sacrificium justitiae : et Psal. L : Sacrificium Deo spiritus contribulatus : et de laude externa dicitur Psal. XLIX : Sacrificium laudis honorificabit me : et de operibus misericordiae ad Hebr. XIII : Beneficentiae et communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis promeretur Deus : et generaliter de omni opere bono dicitur I Petr.

II : Et ipsi tanquam lapides vivi superaedificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum offerre spirituales hostias acceptabiles Deo per Jesum Christum. Quae etiam ratione dixit Augustinus X de civitate cap. VI : " Verum sacrificium est omne opus quod agitur, ut sancta societas Deo inhaereatur;" quod intelligitur esse verum sacrificium veritate erga Deum, non veritate aeternae caeremoniae in protestationem divinitatis, quae proprie sacrificium appellatur.

XXVII. Unde habemus etiam in Scriptura speciali et proprio modo dici sacrificium illum cultum externum, qui correlative dicitur ad sacerdotium, distinguiturque ab aliis oblationibus, juxta locum Apostoli saepe repetitum ad Hebr. V : Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; juxta quod declaravit Tridentinum sess. XXIII, cap. I, quod sacrificium et sacerdotium se habent correlative. Unde distinguitur sacrificium proprium ab aliis operibus bonis et oblationibus, ut Osee VI : Misericordiam volo, et non sacrificium : et I Reg. XV : Melior est obedientia, quam victimae : Psal. XXXIV : Sacrificium et oblationem noluisti : et Psal. L : Acceptabile sacrificium iustitiae, oblationes et holocausta; quibus locis sacrificium, victima, holocaustum condistinguuntur ab aliis bonis operibus et oblationibus.

XXVIII. Ex quibus perspicue deducitur, debere dari sacrificium proprie et specialiter dictum, quod dicitur requirere oblationem alicujus rei permanentis, seu alicujus substantiae sensibilis, cum aliqua actione immutative facta in honorem De. Probatur, nam in omnibus sacrificiis, sive in lege naturae, sive in lege veteri, aut in nostra constat sacrificia per aliquam oblationem fieri, ita quod sacrificare et offerre idem sint, ut Genes. VIII : Obtuli holocausta super altare : et cap. XXII : Offerres filium tuum in holocaustum : Isai. I : Ne offeratis ultra sacrificium frustra : et Apostolus de omni pontifice dicit : Quod constituitur ut offerat dona et sacrificia. Hoc autem quod offerebatur Deo, non quomodocumque offerri debebat, ut esset sacrificium, nam etiam in templo offerebantur pecuniae, aurum et argentum, lapides pretiosi, et alia multa donaria, et etiam modo offerantur

pro ornatu templi, nec tamen sunt sacrificia, nec oportet fieri a sacerdotibus ; sed tunc oblationes erunt sacrificia, quando fit aliqua immolatio, et immutatio circa rem oblatam in honorem Dei, ut jugulatio arietis, effusio liquoris : et modo cum panis et calix consecratur et sumitur in honorem Dei. Cum enim per immutationem talium rerum fiat aliquis cultus specialis in honorem Dei, nec alius sit cultus publicus a potestate publica factus, nisi (546) iste, oportet aliquo speciali nomine appellari. Et sic vocatur in Scriptura sacrificium, victima aut holocaustum; ergo dicendum est, quod sacrificium dicitur specialiter importat actionem immutativam alicujus substantiae, ac rei permanentis in honorem Dei.

XXIX. Nec objici potest Melchisedech obtulisse Deo sacrificium, nec tamen aliquid in illo immutasse, quia solum legitur Genes. XIV : Quod Melchisedech rex Salem protulit panem et vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi. Respondetur enim, quod licet Scriptura non referat quomodo immutaverit res illas Melchisedech, dubitandum tamen non est, aliquid circa illas fecisse, sive libationem vini, sive fractionem, aut distributionem panis. Neque enim protulit illas species, ut iterum secum ferret, sed ut Deo consecraret et dicaret. Dicitur enim ea protulisse, quia erat sacerdos; quae causalis non simplicem prolationem significat, sed sacrificativam.

XXX. An vero requirantur plures actiones ad istam immutationem faciendam, aliqui requirunt unam actionem praeparativam rei offerendae, aliam oblativam, seu consecrativam illius, in qua perficiatur sacrificium; sed tamen quidquid sit, an aliquando plures actiones interveniant in sacrificio, tamen illa per quam fit immutatio ad divinum cultum offerendo rem aliquam, sufficit constituere sacrificium, verbi gratia, mactatio arietis, fractio panis, libatio liquoris, et quidquid amplius fit, non pertinet ad sacrificium essentialiter sed dispositive et antecederet.

XXXI. Tandem ex dictis elici potest definitio sacrificii et divisio. Definitio sacrificii proprie et generice sumpta est : " Oblatio externa soli Deo

facta per legitimum ministrum, in qua res aliqua permanens immutatur in honorem Dei, et protestationem supremam ejus majestatis, et nostrae servitutis. Ponitur oblatio externa loco generis, quia communis est omnibus oblationibus. Dicitur sola Deo facta, ut designetur actio religiosa specialiter pertinens ad cultum Dei. Per legitimum ministrum, ad designandum quod sacrificium est actus publicus correlative se habens ad sacerdotium, quod est ministerium publicum.

A privatis enim hominibus etiam multa offerri possunt, quae non sunt sacrificia, ut argentum, vinum, oleum, candelae, etc. Quod dicitur esse oblationem rei permanentis, ponitur ad differentiam rei transientis oblatae Deo, ut genuflexionis, adorationis, precum, laudis vocalis, etc. Dicitur fieri cum mutatione rei, quae offertur, ad differentiam oblationis, quae aliquid consecrat Deo, ut in ejus cultum permaneat et conservetur; sicut qui offert Ecclesiae bona mobilia aut immobilia, ut in ea conserventur: sacrificium autem offert rem, non ut permaneat, sed ut destruat vel immutetur pro honore Dei, licet non semper requiratur totaliter rem destrui; sed sufficit aliquo modo eam immutari, ut liquorem effundi, vel libari. Denique dicitur, quod fiat in honorem Dei tamquam protestatio divinae majestatis et nostrae servitutis, ad designandum intentionem sacrificantis, et proprium finem religiosi cultus specialiter divinam majestatem manifestantis.

Ex hac autem parte, qua sacrificium protestativum est divinae majestatis, potest etiam sacrificium induere aliquam mysticam significationem respectu alicujus mysterii supernaturalis, si Deus vellet sic fieri talem protestationem: sed hoc

non est de necessitate sacrificii, sed ex abundantia, ut supra dictum est.

XXXII. Divisio sacrificii multiplex (547) est; potest tamen reduci ad quinque capita. Nam primo potest dividi sacrificium ex parte materiae: secundo, ex parte actionis seu formae: tertio, ex parte modi: quarto, ex parte effectus: quinto ex parte status. Ex parte materiae dividuntur sacrificia in libamina, quibus res liquidae offerebantur; in victimas et hostias, quibus pecora immolabantur, et alia similia. Ex parte formae seu actionis dividitur in holocaustum, quando totum animal cremabatur et consumebatur in honorem Dei; in hostias pacificas, vel pro peccato, in quibus aliquid consumebatur, aliquid vero servabatur sacerdotibus. Ex parte modi distinguitur sacrificium in cruentum et incruentum; illud fiebat per effusionem sanguinis, sicut quando pecora occidebantur, et sicut Christus fuit immolatus in cruce; istud fiebat sine cruore, ut quando fructus terrae offerebantur et modo species eucharistiae. Ex parte effectus distinguitur sacrificium propitiatorium, quod est pro remissione peccati, aut poena illius; eucharisticum, quod est bona gratia, seu in actionem gratiarum pro beneficiis acceptis; et impetratorium, quod fit pro beneficiis recipiendis; quae omnes formalitates, seu rationes in nostro sacrificio conveniunt. Ex parte status distinguuntur sacrificia legis naturae, legis veteris, et legis novae, quae secundum varias significationes mysticas distincta sunt; nihil tamen antiqua sacrificia conferebant ex opere operato, sed secundum fidem operantis effectum sortiebantur.

Articulus II.

De sacrificio novae legis : quid sit, et in quo consistat.

I. Primo inquiritur, an sit de fide dari proprium et verum sacrificium in lege nova. Negant haeretici hujus temporis, dicentes solum debere dari sacrificium spirituale et improprium, quia : Veri adoratores in spiritu adorabunt Patrem, ut dicitur Joan. IV. Caeterum Ecclesia tamquam de fide certum sentit, dari verum et proprium sacrificium in lege nova, sicut et verum sacerdotium, ut definit Concilium Trinentinum sess. XXII, agens de proprio et visibili sacrificio : et in sess. XXIII, agens de sacerdotio, cum tamen haeretici (et specialiter Calvinus) dicant Christum Dominum dedisse nobis mensam in qua epulemur, non altare super quod victimas offeramus; non sacerdotes consecrasse qui immolent, sed ministros qui sacrum epulum distribuant : ideoque ipsi suos parochos ministros vocant, non sacerdotes.

II. Nihilominus tamen praeter Ecclesiae definitionem, quae pro catholicis sufficit, contra haereticos qui Ecclesiam non suscipiunt, deducitur argumentum ex Scriptura. Nam apertissime Malach. I praenuntiatur futurum sacrificium in lege evangelica, cum dicitur : Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus : et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. Qui locus non potest intelligi de sacrificiis Judaicis, quia illa non fuerunt in gentibus, nec in omni loco ab ortu solis ad occasum, sed solum in Judaea. Quod si Judaei per totum orbem sunt dispersi, non tamen in illis, sed in gentibus offerendum dicitur hoc sacrificium. Nec etiam intelligi potest de sacrificiis gentilium fidelium (aliqui enim gentilium habuerunt veram fidem Dei) qui tunc inveniebantur, ut interpretatur Arias Montanus super caput primum Malachiae : hoc enim omnino stare non potest; tum, quia gentiles isti fideles, qui tunc erant, paucissimi in- (548) veniebantur; propheta autem loquitur de sacrificio futuro in gentibus in omni loco a solis ortu usque ad occasum; tum etiam, quia non erat tunc in gentibus aliqua oblatio ita munda, quod superaret in puritate et sanctitate sacrificia Judaica, cum apud Judaeos esset tunc expressior Dei sedes, notitia et cultus, quam apud alias

gentes; quomodo ergo prae illis sacrificiis Judaicis dici potest munda oblatio, et sacrificium illorum gentilium fidelium, qui tunc erant; praesertim cum ibi significetur futuram unam oblationem tantum, cum apud gentiles variis modis sacrificia ista essent diversa.

III. Nec denique valet responsio Calvinii, quod loquitur propheta de sacrificio invisibili et spirituali, quod consistit in bonis operibus, et in fide crucis Christi. Et probat ex Augustino libro II contra litteras Petilianii, capite LXXVI, ubi hoc sacrificium Malachiae de sacrificio laudis interpretatur; idem docet Hieronymus super caput primum Malachiae.

IV. Nam contra est, quia si solum loqueretur propheta de sacrificio laudis et aliis sacrificiis improprie dictis, qualia sunt opera bona et fides Christi, non contra poneret illud Judaicis sacrificiis; neque enim illis succedunt, sed omnibus justis communia sunt, tam Judaeis quam gentilibus; et in quocumque loco fuit fides veri Dei, fuit etiam hoc genus sacrificiorum, id est, opera bona et fides passionis Christi : at in illo loco expresse loquitur propheta de aliquo singulari sacrificio contrapposito sacrificiis Judaicis, illisque successuro, non in ipsis Judaeis, sed in gentibus; sic enim dicit propheta : Ad vos o sacerdotes qui despicitis nomen meum, et offertis super altare meum panem pollutum : non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et minus non suscipiam de manu vestra; a solis enim ortu usque ad occasum, etc. ubi manifeste loquitur Dominus de oblatione facta a sacerdotibus super altari; ergo loquitur de sacrificio proprie dicto, quod est correlativum sacerdotii et altaris : spiritualia autem sacrificia et opera bona, neque requirunt altare, neque sacerdotium. Dicit autem propheta, oblationes istas et sacrificia esse rejicienda, successuram autem oblationem mundam, quae sacrificanda est in gentibus : ergo loquitur de sacrificio proprie dicto, utpote quod succedit sacrificiis Judaicis, quod absolute et sine termino dimi-

nueute sacrificari dicitur : quod denique singulariter dicitur oblatio munda, quae aliquid certum et determinatum designat; sacrificia autem spiritualia tot sunt, quot opera bona.

V. Ad Augustinum autem et Hieronymum, quos pro se citat Calvinus, respondeo Augustinum intellexisse illum locum Malachiae de sacrificio laudis, non excludendo proprium sacrificium. Nam revera sacrificium missae etiam cum laude offertur, et vocari potest sacrificium laudis, dummodo non excludatur proprium sacrificium. Non exclusisse autem Augustinum constat manifeste ex libro XVII de civitate, cap. XXXV, ubi post verba Malachiae relata, inquit : " Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech, cum omni loco a solis ortu usque ad occasum jam videamus offerri, etc." Et S. Hieronymus illo ipso loco Malachiae, etsi intelligat spirituales victimas, et thymiana orationum successurum victimis carnalibus, addit tamen : " Offerri in omni loco oblationem mundam ut in caeremoniis Christianorum;" quod utique est sacrificium proprium. Non ergo illud excludunt patres, quando (549) de sacrificio orationum intelligunt.

VI. Deinde constat ex prophetia Danielis capite XII, tempore antichristi offerendum esse iuge sacrificium, ut patet in illis verbis : Et a tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium et posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta, quod tempus communiter inde intelligitur de regno antichristi quod durabit tribus annis cum dimidio. Unde non lo-ergo si illam oblationem fecit Christus quia ibi propheta de regno Antiochi, si per sacerdotium suum, utique fecit verum sacrificium, quia hoc regnum non durabit solo illo tempore, sed loquitur sacrificium et sacerdotium, quia illud expresse de antichristo; sacrificium autem quod tunc factum est, deinde fieri Christus quod ablaturus est antichristus, non est sacrificium veteris legis, quia hoc jam a multis annis desiit; ergo ablaturus est sacrificium Ecclesiae modo existentis, contra quam persecutionem moturus est; ergo supponitur jam in Ecclesia esse sacrificium quod auferendum est, quia tunc publicus ejus usus cessabit.

VII. Denique in Ecclesia Christi datur altare; ergo et sacrificium. Patet consequentia, quia sacrificia spiritualia, et bona opera non indigent altari, ut fiant, sed solum sacrificium proprie dictum. Antecedens negatur a Calvino, sed docetur

ab Apostolo ad Hebr. XIII : Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, quo tabernaculo deserviunt; ergo verum et proprium sacrificium in lege nova reperitur, sicut perpetua traditione et observantia Ecclesiae stabilitum est.

VIII. Et ratio apertissima id suadet, nam Christus Ecclesiam suam instituens, et novam legem condens, non debuit eam destituere eo genere cultus, quo maxime Deus colitur, ejusque supremam potestatem protestatur, et quod omni hominum generi et nationi notissimum fuit, ut Deum sensibilibus signis recognoscereamus; cum proprium sit naturae hominum sensibilibus signis Deum colere, et ex visibilibus ad divina consurgere. Similiter transtulit Deus sacerdotium Aaron antiquum in sacerdotium novum secundum ordinem Melchisedech, dicente Apostolo ad Hebraeos VII : Si consummatio erat per sacerdotium leviticum, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotium, et non secundum ordinem Aaron dici ? Translatio enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat; ergo in lege nova, ad quam transferebatur lex antiqua, datur sacerdotium secundum ordinem Melchisedech (nempe in oblatione panis et vini) sed hoc sacerdotium, et haec oblatio secundum ordinem Melchisedech non fuit a Christo executioni mandata, nisi in coena, quando obtulit Patri, et consecravit panem et vinum. Et non fuit ibi finita et extincta talis oblatio, si qui-ntem ipse praecepit Apostolus et successoribus suis sic facere, sicut ipse fecit; sacrificium; ergo etiam in Ecclesia est quod tunc factum est, deinde fieri Christus praecepit.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

IX. Fundamentum haeticorum nullius est momenti. Dicunt enim sacrificium non esse necessarium in lege nova, quia id probat Apostolus ad Hebraeos X, ex eo ostendens insufficientiam legis antiquae, quia omnis sacerdos tunc quotidie ministrabat, easdem offerens hostias; Christus autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet ad dexteram Dei; una enim oblatione consummavit in aeternum sanctificatos; ergo sacrificium non

(550) servit amplius ad sanctificandum, neque ad propitiandum Deum, et sic non est sacrificium propitiatorium, sed ad summum sacrificium improprium, quod est sacrificium laudis vel gratiarum actionis. Imo injuriam facit oblationi crucis, qui aliam vult superinducere, si quidem unica illa oblatio consumpavit sanctificatos.

X. Si dicatur sacrificium nostrum non esse ad consummandum redemptionem, sed ad applicandum fructum illius nobis, contra hoc urgetur ratio Apostoli, quia ideo probat fuisse imperfecta sacrificia antiqua, quia saepius indigebant iterari; ergo si nostrum sacrificium tale est, quod saepe iterari oportet, imperfectum est sicut illa; ergo incongruum et indecens pro lege gratiae, quae omnia ad perfectum adduxit. Et eodem modo fit injuria dignitati sacerdotii Christi, quia si alios sacerdotes ponimus, illud sacerdotium Christi non erit unicum, neque perfectum, sed indigens aliis, quod inconveniens est.

XI. Denique ipse Christus Dominus Samaritanae interroganti, an deberet Deus coli et adorari in templo, vel in monte illo, respondit Joan. IV : Mulier, crede mihi, quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem : et subdit rationem, quia : Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Spiritus est Deus et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare, ubi adoratio secundum communem intelligentiam sumitur pro cultu externo, qui praecipue exhibetur in sacrificiis : ergo pro lege nova solum constituit Dominus sacrificia spiritualia et invisibilia, non externa et visibilia.

XII. Respondetur probare illud argumentum Apostoli, non esse necessarium iterari sacrificium et oblationem crucis; haec enim unica consumpavit omnem redemptionem nostram, non tamen probat, neque intendit Apostolus, non esse necessarium iterari et continuari sacrificium applicativum virtutis sacrificii crucis. Quare hoc sacrificium non ponit in numero cum illo ex parte rei oblatae, et ita non iterat illud, sed continuat et applicat nobis, quia offerendo illud mortem Domini annuntiamus donec veniat, ut dicit idem Apostolus I ad Corinth. XI : ergo nomine unius oblationis, qua Christus consumpavit sanc-

tificatos, intelligenda venit non solum oblatio crucis, sed etiam sacrificium corporis ejus, quia utraque una oblatio est; illa, ut consummativa redemptionis; haec, ut applicativa ad fideles : et sic non recedimus ab unica oblatione, nec illam multiplicamus ex parte rei oblatae et valoris ejus, cum eucharistiam dicimus esse sacrificium, quia idem quod oblatum est in cruce, idemque valor et fructus continuatur in hac mystica representatione ejus.

XIII. Ad replicam respondetur Apostolum recte concludere imperfectionem veterum sacrificiorum, comparatione ad sacrificium crucis, quia antiqua sacrificia indigebant iterari ob defectum valoris, quia de se nullum habebant, sed operabantur in fide offerentium, quam oportebat iterari, si sacrificia iterabantur: sacrificium autem crucis habuit summum valorem, et ideo non indiget iterari ob defectum valoris, bene tamen ejus applicatio iterari debet propter indigentiam suscipientium et multitudinem illorum. Quando ergo valor sacrificii indiget iterari, optime inde infertur infirmitas sacrificiorum et imperfectio; quando autem iteratur non propter indigentiam valoris, sed propter applicationem ad suscipientes, talis iteratio non infert imperfectionem (551) sacrificii, sed dependentiam nostram ab illo. Virtus autem et valor sacrificii crucis et nostri, non indiget iterari, sed est unus et idem semper; applicatio autem ejus indiget iterari : sacrificia vero antiqua non erant applicativa valoris Christi, quia non operabantur ex opere operato; iterabantur ergo ex defectu valoris, et secundum fidem offerentium solum operabantur, et ideo ex illorum iteratione recte probavit Apostolus eorum imperfectionem.

XIV. Ad ultimum respondetur affirmasse Christum, quod neque in illo monte, neque in Hierosolymis adoraretur Deus illa adoratione et sacrificiis carnalibus Judaicis; non tamen negavit futuram aliam adorationem et sacrificium, quod omnino spirituale esset quoad suam virtutem, et modum existendi rei oblatae, quae invisibili et sacramentali modo continetur hic, licet sit visibile ex parte specierum, quibus continentur, et caeremoniarum quibus celebratur. Unde qui hoc sacrificio

Deum colit, in spiritu et veritate adorat; nec fit injuria sacerdotio Christi ponendo plures sacerdotes in Ecclesia, quia isti sunt sacerdotes et ministri, Christus ut principalis; et in hoc non habet secundum.

XV. Secundo inquires, an sacrificium evangelicum sit ipsum sacramentum eucharistiae, et ita unicum, quod non sit potestas in Ecclesia vel republica aliud sacrificium instituendi, respondetur affirmative. Est de fide definitum in Concilio Tridentino sess. XXII, cap. I, et canone I et II: quia vero haeretici hujus temporis (praesertim Calvinus et Petrus martyr) vehementius in hanc veritatem invehuntur, nec in missa agnoscunt nisi tantum quoddam improprium sacrificium, id est, sacrificium laudis, aut nudam quamdam memoriam crucis, non vero proprium sacrificium, quod propitiatorium sit; ideo Concilium canone primo definivit missae sacrificium non esse solum sacrificium laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii crucis, sed etiam propitiatorium; et haec probatio pro catholicis sufficit:

XVI. Pro haereticis vero ex duplici fonte derivatur evidens probatio hujus veritatis, scilicet ex Scriptura, et ex communi Ecclesiae veterumque patrum traditione, sine qua nuda Scripturae verba calumniis patere solent haereticorum. Ne tamen cum haereticis extra lineam difficultatis disputationem tendamus, adverte aliquos ex illis fateri quidem hanc esse patrum traditionem et Ecclesiae sententiam, sed nihilominus contemunt, ut Lutherus in libro contra regem Angliae, et in tractatu de missa privata; vel etiam alii dicunt apertissimo mendacio missas, et ritum sacrificandi a temporibus S. Gregorii papae incepisse. Cum his non disputamus, quia primi contemptores contemnendi sunt, et ut negantes principia relinquendi: secundi vero manifeste convincuntur ex liturgiis, seu missis Jacobi Apostoli, Basilii et Chrysostomi, et ex auctoritate Clementis papae libro II constitutionem, cap. LXI; Cypriani Augustini, Hieronymi, et aliorum, qui longe ante tempora Gregorii fuerunt, et missas atque sacrificia cognoverunt.

XVII. Alii haeretici moderatius, sed non minus falso dicunt Scripturam et patres

loqui de sacrificio improprie dicto, quale est sacrificium laudis, vel gratiarum actionis, aut nuda commemoratio sacrificii crucis. Contra hos disputamus, et ostendimus eucharistiam esse verum et proprium sacrificium. Nam Christus Dominus habet sacerdotium rigore et proprie dictum, secundum ordinem Melchisedech: (552) ergo id quod obtulit secundum ordinem et ritum talis sacerdotii, est sacrificium proprie dictum. Consequentia patet, quia illud est proprie dictum sacrificium, quod correlative se habet ad sacerdotium proprie dictum, juxta regulam Apostoli ad Hebraeos V: Quod omnis pontifex constituitur ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; sicque intellexit Ecclesia in Concilio Tridentino sess. XXII, cap. I. Antecedens vero probatur (scilicet, quod illud sacerdotium Christi sit proprie dictum) quia ut retulimus supra ex Apostolo ad Hebr. VII: Si consummatio esset per sacerdotium leviticum, quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem? Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat.

XVIII. Unde sic deducitur argumentum: Sacerdotium leviticum fuit sacerdotium proprie dictum; sed hoc translatum est in aliud sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, per quod etiam lex translata fuit: ergo sacerdotium secundum ordinem Melchisedech est verum et proprium sacerdotium, si quidem succedit sacerdotio Aaronis, quod erat verum et proprium sacerdotium, atque ejus legem transtulit in evangelium; ergo tam verum et proprium est hoc sacerdotium, sicut illud Aaronis; ergo et sacrificium ei correspondens est verum et proprium sacrificium; sed ordo et ritus sacerdotii Melchisedech est oblatio panis et vini, ut constat Gen. XIV: Protulit panem et vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi; ergo etiam ordo et ritus sacerdotii Christi, est prolatio panis et vini. Illa enim prolatio Melchisedech fuit per modum sacrificii, et functionis sacerdotalis, ut significat illa causalis: Erat enim sacerdos Dei altissimi. Christus autem non obtulit panem et vinum, nec surrexit secundum ordinem Melchisedech sacerdos, nisi quando in coena panem et vinum consecravit, et eucharistiam fecit, tradidit

que discipulis, et sic semper faciendum praecepit; ergo in illa oblatione eucharistiae, et non in aliquo alio consummatur sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

XIX. Ex eodem principio deducitur hoc sacrificium esse unicum in Ecclesia, nec posse aliud dari; et ita singulare sacrificium appellavit Tridentinum sess. XXII, in principio. Et ratio est manifesta, quia ut Apostolus probat necessarium fuit alium surgere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, et non secundum ordinem Aaron dici; ergo non est in Ecclesia aliud sacerdotium quod succedat levitico, nisi sacerdotium secundum ordinem Melchisedech; ergo neque aliud sacrificium quam secundum ordinem Melchisedech, scilicet in pane et vino, eo modo quo Christus Dominus obtulit, et offerendum praecepit, dicens Apostolis : Hoc facite in meam commemorationem. Et ita perpetuo in Ecclesia observatum est, ut unicum tantum eucharistiae sacrificium agnosceretur. Unde dicitur in quadam oratione Ecclesiae: "Deus qui legalium differentiam victimarum unius sacrificii perfectione sanxisti." Et S. Leo papa sermone VII de passione : "Ut uno ait expleretur sacrificio variarum differentia victimarum;" quod etiam docet Chrysostomus supra Psalmum LXXVI, alique patres communiter.

XX. Congruentia autem hujus esse potest, quia sacrificium ad hoc deservit, ut colatur Deus per illam supremam protestationem, offerendo illi optimum quod potest offerri in recognitionem summae majestatis, ad obtinendam propitiationem peccatorum, et alia beneficia et gratias pro illis reddendas. Ad haec autem (553) omnia non potest dari aliquid aut melius aut efficacius, quam ipsa eucharistia; neque aliquid aequale, cum ex parte rei oblatae sit ipsemet Christus, qui oblatus est in cruce; ergo conveniens est illud tantum offerri Deo, quia quidquid praeter illud offerretur, esset inferius et inefficacius, et sic minus gratum Deo. Conveniens ergo est, quod sacrificium istud sit unicum. Denique sacrificium hoc ex parte rei oblatae est infiniti valoris, et repraesentat sacrificium crucis; imo est idem cum illo in substantia. Constat autem quod sacrificium crucis ratione infiniti valoris fuit unicum : Una enim oblatione consummavit in aeternum sanctificatos, ut

inquit Apostolus; ergo etiam hoc sacrificium, quod est perfecte repraesentativum illius, et ejusdem valoris infiniti, debet unicum esse, quia perfecte repraesentat illud, et continuatur cum illo.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XXI. Objicies primo : Sacramenta multiplicantur, cum sint septem, non obstante quod per illa nobis communicatur tota efficacia sanguinis et passionis Christi : ergo etiam possunt multiplicari sacrificia, quorum unum sit perfectius alio, sicut unum sacramentum est perfectius altero; et sic non est inconveniens, quod res tanta, qualis est passio Christi, variis modis repraesentetur, et in sacrificium Deo offeratur. Et confirmatur ex auctoritate Ecclesiae, quae in oblatione cerei paschalis dicit : "Suscipe sancte Pater incensi hujus sacrificium vespertinum :" ergo aliquid potest per modum sacrificii offerri praeter unicum eucharistiae sacrificium.

XXII. Respondetur esse diversam rationem de sacramentis et de sacrificio; sacramenta enim primo et per se ordinantur ad sanctificandum nos, et ad dandum nobis effectus gratiae per redemptionem, et sanguinem Christi; sacrificium autem ordinatur ad reddendum cultum Deo. Non repugnat autem effectum gratiae et redemptionis Christi Domini multiplicari, etiam si ipsa passio et redemptio non multiplicetur. Unde cum sacramenta respiciant istos diversos effectus, non repugnat multiplicari; praesertim quia diversae dispositiones exiguntur ad istos diversos effectus (verbi gratia, ad obtinendam primam gratiam, vel augmentum illius) sacrificium autem repraesentat ipsam passionem Christi ut est in se, et non solum in effectu suo, id est, in gratia nobis collata, imo est idem in substantia cum illo sacrificio. Unde sicut fuit una illa passio in se, ita congruenter unico sacrificio repraesentatur.

XXIII. Ad confirmationem respondetur, incensum dici sacrificium lato et improprio modo, non proprie et rigore, quia oblatio incensi non requirit sacerdotium, cujus correlativum est sacrificium; potest enim offerri a diacono; et de facto ita offertur in benedictione illa cerei paschalis.

XXIV. Obijciunt secundo heretici : Si eucharistia est sacrificium, maxime id deduceretur ex facto Christi quando illam instituit, et Ecclesiae celebrandum commisit; sed neque ex verbis ejus, neque ex factis Christi colligitur talis institutio: ergo non est dicendum eucharistiam esse sacrificium. Consequentia patet, quia res tanta, qualis est sacrificium ejusque institutio, et exclusio veterum sacrificiorum, non debuit a Scriptura praetermitti, nec potest sufficienter constare de voluntate instituentis, nisi per revelationem Scripturae. Antecedens autem probatur : Non constat ex verbis (554) Christi, quia Joan. VI solum promisit sacramentum, dicens : Qui manducat ex hoc pane vivet in aeternum; qui utique est effectus gratiae, et correspondet sacramento. Quando autem illud instituit, solum vocavit testamentum, dicens : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, Luc. XXII, nusquam autem appellavit sacrificium. Non est autem idem sacramentum et sacrificium, cum sacramentum ordinetur ad sanctificandum nos; sacrificium ad reddendum cultum Deo. Ex factis vero Christi nullatenus colligitur ratio sacrificii, quia Christus instituit convivium, non immolationem; posuit mensam, non altare; sedendo et coenando, non orando vel adorando illud fecit. Non dixit Patri : Offerro tibi hoc sacrificium. Non dixit discipulis suis : Sacrificate et offerte; sed : Accipite et comedite inter Vos, et manducate : Bibite ex eo omnes, etc. unde ergo habemus verba significantia sacrificium.

XXV. Nec obstat, quod dixit : Hoc facite, quia solum dixit ut facerent id, quod ipse faciebat; ipse autem non significabat se sacrificare, nec dixit illis : Hoc facite immolando, sacrificando; sed : Hoc facite in meam commemorationem; ergo eucharistia solum deservit pro memoria et representatione sacrificii crucis, non pro vero et proprio sacrificio; praesertim quia sacrificium oxigit immolationem et immutationem, seu mactationem hostiae, quae sacrificatur; hic autem solum est imago, aut representatio immolationis factae in cruce; non vero est immolatio vera in so, alias oporteret pluries Christum pati et immolari, quod tamen negat Apostolus dicens ad Hebr. IX : "quod si saepius necessarium fuisset offerri, oportuisset ipsum frequenter pati ab origine mundi."

XXVI. Confirmatur, quia si ista oblatio est vera et propria immolatio Christi, ergo tantae efficaciae et virtutis est, sicut totum sacrificium oblatum in cruce; ergo in hoc sacrificio, et non in cruce consummaret nostram redemptionem, quod est contra Scripturam. Patet consequentia, quia illa oblatio facta fuit a Christo Domino dum erat in statu viatoris ante mortem : ergo operabatur infinitam satisfactionem ac redemptionem; ergo superfluum erat mori, et gratis Christus mortuus est, si ante mortem suam oblatum et immolatum est sacrificio proprie dicto in eucharistia, exhauriente omnia peccata, non minus quam sacrificium crucis, quia minoris virtutis est.

XXVII. Respondetur negando antecedens. Ad probationem respondetur, constare rationem sacrificii in eucharistia praecipue ex ipso facto Christi, proficiente species panis et vini secundum ordinem Melchisedech, et verbis suis praecipiendo Apostolis ut hoc ipsum facerent. Itaque non est necesse quod verba Christi significant in actu signato se sacrificare, et immolare Deo illud corpus et sanguinem; neque enim talia verba requiruntur ad offerendum verum sacrificium; nam etiam sacerdotes veteris legis, quando immolabant victimas, et offerebant hostias, non dicebant in actu signato, hoc sacrificio, vel hoc offero Deo; sed ipso exercitio significabant se sacrificare. Sic ergo Christus aliquando exercuit officium sacerdotii sui secundum ordinem Melchisedech, secundum quem "ut ait Apostolus" Necessarium fuit alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici. Nusquam autem invenitur Christus talem ordinem sacerdotii exercuisse, nisi quando obtulit panem et vinum, quod pertinet ad ordinem Melchisedech, et sic faciendum praecipit in (555) Ecclesia, quod solum invenitur in ultima coena, in qua panem et vinum in corpus et sanguinem suum convertit, et per modum testamenti proposuit : sicut vetus testamentum in sanguine sacrificio-rum sancitum fuit.

XXVIII. Ex hoc facto Christi, et verbis quibus illud praecipit, colligitur sacrificium esse factum in Dei cultum, et in memoriam passionis Christi oblatum;

maxime autem colitur Deus memoria talis passionis : nec potest assignari quod alibi obtulerit panem et vinum secundum ordinem Melchisedech, nisi in hoc facto; ergo illud quod faciebat Christus tunc, sufficienter comprobatur fuisse sacrificium hoc ipso quod comprobatur juxta ordinem sacerdotii Melchisedech fuisse, id est, proferendo panem et vinum; neque enim alibi legitur id fecisse. Quod autem in mensauerit et sedendo et coenando, nihil de ratione sacrificii diminuit, quia Christus tunc substantiam sacrificii instituebat, non caeremonias, quarum dispositionem commisit Ecclesiae. Conveniebat autem tunc ita offerre in coena, ut umbra agni paschalis veritati quam significabat, conjungeretur; et sic in ipsa coena agni vetus pascha novo excluderetur : sacrificio et in ipsa ultima coena, et hora qua transiurus erat ad Patrem illud instituit, quia per modum testamenti, quod ante mortem fit, illud condebatur. Nec repugnat eandem rem secundum diversas considerationes et sacramentum esse, quatenus ordinatur ad sanctificandum nos; et testamentum novum, quo Christus seipsum nobis relinquebat; et sacrificium quod in cultum Dei proponebat : nam, ut inquit Augustinus libro IV de Trinitate, cap. XIV : "Quid tam grate offerri et suscipi posset, quam caro sacrificii nostri, corpus effecta sacerdotis nostri."

XXIX. Ad replicam autem, quia Christus dicendo : Hoc facite, non significabat se sacrificium offerre, jam diximus id significasse ipso exercitio, quatenus exercebat illam oblationem panis et vini secundum ordinem Melchisedech; quem ordinem non legimus alibi exercuisse. Nec obstat, quod praecipiebat ut facerent hoc in sui commemorationem; bene enim stat, quod illud factum sit secundum ordinem Melchisedech, et tamen sit in memoriam Christi. Sicut antiqua sacrificia erant repraesentativa passionis Christi : Quia omnia in figurae contingebant illis; et tamen vera et propria sacrificia erant; ergo bene stat, quod eucharistia offeratur in memoriam sacrificii crucis jam transacti, et tamen in se sit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Et similiter dicitur immolatio, non quidem cruenta et realis, sed mystica, quatenus sanguis ponitur seorsum in speciebus vini, et corpus seorsum a sanguine in speciebus panis. Nec oportet

omnia sacrificia esse mactationes, aut immolationes cruentas; nam etiam panes propositionis, alique fructus et liquores offerri poterant in sacrificium, non tamen per modum immolationis aut mactationis. Et quando Apostolus dicit, Christum non posse pluries offerri, loquitur de oblatione cruenta in cruce, quia fuit consummativa redemptionis; sacrificium autem eucharistiae non est consummativum redemptionis, sed applicativum ejus consummatae, et sic multiplicari potest quantum ad applicationem, propter multitudinem offerentium et communicantium : est tamen unum quantum ad valorem, quia ex parte rei oblatae est idem cum sacrificio crucis.

XXX. Ad confirmationem respon- (556)
detur negando potuisse consummari redemptionem nostram in illa oblatione eucharistiae facta a Christo, licet esset ejusdem valoris et efficaciae cum sacrificio crucis; tum, quia eadem ratio poterat currere de omnibus aliis operibus Christi, quia cum essent a persona infinita, et valde meritoria et satisfactoria, bene poterat Christus, si vellet, in quolibet illorum consummare nostram redemptionem : caeterum de facto noluit illam consummare nisi in cruce, ut copiosa esset redemptio, et magnum patientiae praeberet exemplum; oblatio ergo eucharistiae, quoad sufficientiam consummare posset redemptionem; de facto tamen non consummavit, quia id reservatum erat sacrificio crucis; tum etiam illa oblatio eucharistiae facta a Christo Domino habebat rationem testamenti, dicente ipso : Calix novum testamentum est, etc. testamentum autem non potest valere nisi interveniente morte testatoris; ergo neque illa oblatio eucharistiae valorem consummatum habere poterat, nisi per mortem Christi; tum etiam, quia illa oblatio fiebat a Christo, et praecipiebatur fieri in commemorationem sanguinis sui realiter effusi in cruce : ergo ex ipso modo instituenti dependebat a sacrificio crucis, et ordinabatur ad illud; et sic non poterat sine illo consummare nostram redemptionem.

ULTIMO INQUIRE IN HOC ARTICULO, IN QUAE ACTIONE CONSISTIT SACRIFICIUM EUCHARISTIAE, IN QUANTUM SACRIFICIUM.

XXXI. Respondetur, plures actiones ad istud sacrificium concurrere, sed non ex aequo, aut in eodem gradu; nam quaedam actiones sunt praeparatoriae, quibus praeparantur animi audientium et sacerdotis ad tale sacrificium devote peragendum et consecrandum; aliae sunt consecratoriae ipsarum specierum, sub quibus ponunt Christum Dominum, separando mystice sanguinem a corpore, qui realiter, in cruce separatus est; aliae sunt consecratae ad consecrationem, ut communicatio sacrificii et sumptio illius a sacerdote pro se, participative autem ab assistentibus; et tandem gratiarum actio pro sacrificio oblato.

XXXII. De primo genere actionum certum est non posse in illis consistere essentialiter sacrificium, quia illae actiones solum sunt praeparatoriae ipsius materiae remotae, quae est panis et vinum; haec autem non est ipsa materia, seu res oblata in sacrificio, quia res oblata et immolata est ipsummet corpus Christi Domini, juxta quod definit Concilium Tridentinum sess. XXII, cap. II: "Quod in hoc divino sacrificio idem ille Christus continetur et immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruento obtulit." Et infra: "Una eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa:" ergo ipsa substantia panis et vini, et quaecumque actiones circa illam ante consecrationem non possunt constituere essentialiter hoc sacrificium. Cum autem dicimus corpus Christi esse rem oblata, non excludimus species ipsas sacramentales, sub quibus continetur, et quibus mediantibus hoc sacrificium redditur visibile, et fit secundum ordinem Melchisedech in specie panis et vini: pertinent ergo ad sacrificium, non tamquam substantia ipsa et res oblata, sed tamquam contentivum externum et visibile rei oblatae.

XXXIII. Circa alias actiones, quae vel sunt ipsa consecratio, vel post (557) consecrationem fiunt, variae sunt theologorum sententiae; quae tamen reduci possunt ad tres praecipuas. Prima affirmat rationem sacrificii eucharistiae essentialiter consistere in consecratione panis et vini, licet respectu et consecrationem di-

cat ad ipsam sumptionem, quia sacrificium ita Deo offertur, quod consumi debet et communicari ipsi sacerdoti et populo, juxta quod dicit Paulus I ad Corinth. X: Calix benedictionis cui benedicimus, non ne communicatio sanguinis Christi est; et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Pro hac sententia Suarez hic disput. LXXV citat S. Thomam hac quaestione LXXXIII, art. IV, Gabrielem, Scoto, Cano, Bellarminum, et alios. Secunda sententia existimat consistere essentialiter rationem sacrificii in ipsa sumptione facta a sacerdote, licet praesupponat essentialiter consecrationem factam, quia sine ipsa non potest res consecrata sumi; pro qua sententia citantur plures Thomistae, ut Soto, Cano, Ledesma, et alii apud Suarez ibidem sectione quinta.

XXXIV. Tertia sententia existimat in quacumque actione, ex his quae sequuntur post consecrationem, posse consistere essentiam sacrificii, quia quaelibet est actio religiosa circa corpus Christi facta in cultum Dei: non tamen requiritur determinare et in singulari ista vel illa, sed quaelibet sufficit; sicut in numero quaelibet unitas potest esse ultima, et in loco quaelibet superficies potest continere locatum. Ita magister Mugno hic quaest. LXXXIII, art. I, in secunda parte, dub. I, difficultate II; et magister Cano lib. XII de locis, cap. XIII dicit quatuor actiones principales, quae fiunt in hoc sacrificio (scilicet consecrationem, oblationem vocalem, fractionem hostiae et sumptionem) pertinere ad integritatem hujus sacrificii. Et non dixit pertinere ad essentiam: unde tandem posset aliquis existimare, hoc sacrificium non consistere in unica indivisibili actione, sed in aggregato ex pluribus, quia omnes illae ad integritatem sacrificii concurrunt.

XXXV. Ut autem quod probabilius est in hac parte tradamus, advertendum est, quod cum tota essentia hujus sacrificii pendeat ex institutione Christi, neque ejus institutio constet aliunde quam ex ejus facto, non licet nobis aliam actionem designare pro essentiali ratione hujus sacrificii, quam illam qua Christus Dominus sacrificavit, quia non est dubium Christum Dominum obtulisse tunc essentialiter et verum sacrificium secundum ordinem

Melchisedech, ut testatur et definit Concilium Tridentinum sess. XXII, cap. I; imo in tantum nunc offertur Deo sacrificium verum et essenziale, in quantum facimus idem quod Christus fecit, quia ipse praecepit : Hoc facite in mea commemorationem : ergo in eadem actione essentialiter debet consistere sacrificium, in qua Christus Dominus illud obtulit et perficit; alias non faceremus nunc id quod ipse fecit sacrificando.

XXXVI. Ex quo principio, in hac parte certo, manent exclusae ab essentiali ratione sacrificii plures actiones quae nunc fiunt post consecrationem, et non constat eas fecisse Christum Dominum; sicut est verbalis oblatio quae fit post consecrationem elevatio hostiae et calicis cum proponuntur populo adoranda, benedictiones quae super ipsum sacramentum fiunt, et aliae similes actiones; nam sine illis factum est hoc sacrificium a Christo, et modo si omittantur ex aliquo accidenti, non propterea desinet esse verum sacrificium; et ipsa verbalis oblatio post consecrationem fit in persona Ecclesiae, ut patet (558) in illis verbis canonis : "Unde et memores, Domine, nos servi tui, etc. offerimus praeclarae majestati tuae, etc." Sacrificium autem debet offerri in persona Christi, qui est principalis sacerdos. Unde etiam colligitur, non posse hoc sacrificium constitui in quacumque actione quae fiat post consecrationem circa corpus Christi; tum, quia non est verisimile quod Christus Deus in designando sacrificio novae legis, quod excellentissimum est, non determinaverit actionem per quam fieret, cum tamen in antiquis sacrificiis designandis ita minutim explicaverit Scriptura quomodo et quibus actionibus essent facienda, ut patet in toto Levitico.

XXXVII. Tum etiam, quia multae ex istis actionibus fiunt in persona Ecclesiae, non Christi, ut oblatio verbalis, elevatio hostiae et calicis, etc. Multae etiam se habent per modum caeremoniae accidentalis; tum denique, quia multae ex istis actionibus non repraesentant mystice oblationem factam in cruce; oportet autem hoc sacrificium esse idem quod in cruce oblatum est, sola ratione sacrificandi diversum, ut inquit Concilium ubi supra; unde incongruenter, offertur exemplum de ultima unitate numeri, aut de superficie ambiente in loco, quia ibi quaelibet unitas et quaelibet su-

perficies eodem modo se habent, et per accidens est quod sit ista vel illa; in praesenti autem actiones quae fiunt post consecrationem, non eodem modo versantur circa corpus Christi : aliter enim se habet fractio hostiae, aliter oblatio vocalis, aliter elevatio calicis et hostiae; ergo non aequae potest quaecumque illarum hanc immolationem consummare.

XXXVIII. Inter actiones ergo quas exercuit Christus Dominus constat de tribus, scilicet benedictione, fractione, et sumptione sua, et communicatione ad alios, juxta quod narrant evangelistae, et Paulus dicit I ad Corinth. XI : Quod accepit Jesus panem et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, etc. illa autem benedictio si antecessit consecrationem, ut aliqui sentiunt, non potuit esse sacrificativa actio, quia nondum versabatur circa corpus et sanguinem Christi, tamquam circa rem oblatam; si autem fuit ipsa consecratio, ut S. Thomas et plures sentiunt, idem erit dicere talem benedictionem esse actionem sacrificativam, atque ipsam consecrationem, de quo statim; sicut etiam dicemus de sumptione, quam constat Christum Dominum exercuisse. De fractione non possumus dicere quod in illa consistat sacrificium; tum, quia fractio ista solum fit circa panem, actio autem sacrificativa debet complecti utramque speciem, quia facit sacrificium secundum ordinem Melchisedech, quod consistit in prolatione panis et vini; tum, quia fractio solum est quaedam praeparatio ad sumptionem; frangitur enim ut possit convenienter sumi, et distribui panis; tum, quia si fractio omittatur, non manebit imperfectum sacrificium quantum ad valorem, ut docet S. Thomas quaest. LXXXIII, art. VI ad sextum, et constat si casu hostia ante fractionem caderet in calicem : tunc enim convenienter non posset frangi, et sic deberet relinqui usque ad sumptionem : ergo fractio non est essentialiter ipsa sacrificatio : et eodem modo distributio ad alios, quam mediante fractione Christus fecit, non pertinet ad essentialem rationem sacrificii, quia potest salvari sacrificium missae vere et licite, sine hoc quod populus communicet, ut docet Concilium Tridentinum sess. XXII, cap. VI, et can. VIII; tum, quia distributio ista supponit sacrificium jam peractum, et rem oblatam, si (559) quidem illa commu-

nicatio est participatio de ipso sacrificio, juxta quod dicit Paulus I ad Corinth. X : Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris ? Ergo. Item illa distributio potest fieri a non sacerdote (scilicet, a diacono pro aliquo casu, saltem distributio sanguinis) distributio autem solius panis fit quidem a sacerdote, sed non tangit utramque speciem, sicut requiritur ad sacrificium.

XXXIX. Restat ergo tota controversia inter consecrationem utriusque speciei, et sumptionem prout fit a sacerdote, quae etiam utramque speciem includit; et in consecratione est difficultas, quomodo per illam fiat sacrificium, cum potius fiat materia sacrificanda, scilicet ipsum corpus Christi; oblatio autem sacrificativa supponit materiam sacrificandam, non constituit, quia illam immutat, et immolat Deo; res autem quae hic offertur, est ipsum corpus Christi, ut saepe dictum est. In sumptione autem est difficultas, quia id quod sumitur est participatio rei oblatæ Deo et sacrificatae, juxta dictum Pauli citatum : Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris ? Nomine altaris intelligendo rem oblatam in altari. Similiter sumptio non est actio facta in persona Christi, sed in persona ipsius summentis, et pro suo beneficio; sacrificium autem hoc fit in persona Christi, qui est ipse principalis offerens et sacerdos.

XL. Ex his ergo concludo resolutionem nostram, et dico, essentialem rationem sacrificii consistere in consecratione, non absolute, sed prout separativa sanguinis a corpore sacramentaliter et mystice, et ita essentialiter requirit consecrationem utriusque speciei : aliae vero actiones (praesertim sumptio) possunt pertinere de connotato et in obliquo, vel saltem ad integritatem sacrificii, quia ad hoc ordinatur sacrificium, ut participetur et sumatur. Declaratur conclusio sic : Quia cum hoc sacrificium sit idem quod in cruce oblatum est, sola ratione seu modo sacrificandi differens, ut ex Tridentino dictum est, et similiter hoc sacrificium fiat a sacerdote in persona Christi, ita quod Christus sit principalis offerens, sacerdotes autem solum sunt ministri et instrumentales causae ipsius; illa actio essentialiter constituit sacrificium, in qua per se et essentialiter concurrunt istae conditiones; ita quod maxime et pro-

priissime repraesentet effusionem sanguinis Christi, quae cruenta facta est in cruce, sacramentaliter autem et mystice in hac sacramentali separatione, et similiter per se et essentialiter fit in persona Christi; hoc autem non reperitur in alia actione, quam in consecratione sic considerata; non enim in sumptione : ergo, etc.

XLI. De aliis actionibus constat, ut jam diximus; de sumptione probatur ex dictis; tum, quia sumptio utriusque speciei supponit factam istam separationem mysticam et sacramentalem, quae supponit consecratam utramque speciem, et consequenter sanguinem separatum a corpore ex vi verborum et sacramentaliter : ergo antecedenter ad sumptionem invenitur totum quod requiritur, ut hoc sacrificium sit idem quod oblatum est in cruce, sola ratione sacrificandi diversam, nam in cruce oblatum est sacrificium per separationem realem sanguinis Christi a corpore; ergo illa actio quae separat mystice et sacramentaliter istum sanguinem, est idem sacrificium quod in cruce, solum differens in modo, quia hic sacramentaliter, ibi realiter. Nihil autem amplius requirit Concilium ad rationem hujus sacrificii. Similiter sumptio non fit in persona Christi, (560) quia sumptio est participatio de fructu sacrificii, et in proprium beneficium ordinata; per illam enim sacerdos et populus conjunguntur ipsi Christo, et participant ipsum : ergo talis actio non fit in persona ipsius Christi, sed ipsorum communicantium. Actio autem sacrificandi fit in persona Christi, quia ipse est principalis offerens, sacerdos autem solum ministerialis : consecratio autem fit in persona Christi, quia illa verba : Hoc est corpus meum, non possunt verificari in persona sacerdotis, sed Christi : fit etiam consecratio ista in utraque specie, panis et vini, et consequenter secundum ordinem Melchisedech; ergo ex omni parte concurrunt in consecratione sic considerata tota essentialia sacrificii eucharistici, prout est idem quod in cruce oblatum est. Denique sumptio, etiam utriusque speciei, potest fieri a non sacerdote, ut quando laici communicabant sub utraque specie; quod etiam nunc possent, si Ecclesia concederet : ergo illa actio sumendi praecise non est sacrificatio, quia haec actio debet esse talis, quod a solo sacerdote

fieri possit, cum sint reciproca, ut saepe diximus, sacerdotium et sacrificium, seu relativa.

XLII. Ex quibus constat actionem istam ut separativam sanguinis a corpore, per se et essentialiter habere omnia, quae ad hoc sacrificium componendum concurrunt; et esse immolationem Christi mysticam, quatenus modo sacramentali seorsum ponit sanguinem a corpore, sicut in cruce realiter separatus est; similiter supponit materiam sacrificabilem (scilicet ipsum corpus Christi) quia prius ponitur corpus sub specie panis, deinde sanguis sub specie vini; et prius intelligitur actio illa ut conversiva absolute in corpus et sanguinem Christi, quam separativa sanguinis ex vi verborum; ergo sufficienter salvatur positio corporis Christi, ut super ipsum cadat effusio mystica sanguinis, id est, separatio sanguinis sacramentalis ex vi verborum; ergo ipsa consecratio ut immolativa, et separativa sanguinis supponit corpus. Quod si inverteretur ordo, et prius aliquis consecraret calicem quam panem, esset nihilominus verum sacrificium, quia semper esset separatio sanguinis a corpore, si prius consecraretur panis; vel corporis a sanguine, si prius sanguis consecraretur. Et sic semper supponeretur res et materia oblata ex parte Christi, separando unum ab alio; licet magis ordinato modo fiat consecrando prius panem, et deinde calicem, ut videatur separari sanguis a corpore, quam e converso separando corpus a sanguine; licet utroque modo fiat substantialiter sacrificium.

XLIII. De mente S. Thomae paucis dicimus. Existimo ipsum plane sentire sacrificium hoc essentialiter perfici consecratione. Nam supra quaest. LXXXII, art. IV ad primum inquit; "Quod consecratio chris-matis, vel cujuscumque alterius materiae, non est sacrificium, sicut consecratio eucharistiae;" et in articulo X dicit: "Sacerdotes teneri ad sacrificandum, non solum propter ministranda sacramenta populo, sed principaliter per comparisonem ad Deum, cui in consecratione hujus sacramenti sacrificium offertur;" et solutione ad primum inquit: "Hoc sacramentum perficitur in consecratione eucharistiae, in qua sacrificium Deo offertur;" deinde in hac quaestione LXIII, art. I dicit: "Quod celebratio hujus sacramenti dicitur Christi immolatio." Constat autem hoc sacramentum

celebrari quando consecratur, non quando sumitur: ergo. Ac denique articulo quarto singulas actiones (561) missae commemorans, inquit: "Deinde accedit sacerdos ad ipsam consecrationem, in qua primo petit consecrationis effectum, cum dicit: Quam oblationem, etc. secundo, consecrationem peragit per verba salvatoris: tertio, excusat praesumptionem per obedientiam ad mandatum Christi, cum dicit: Unde et memores, etc. quarto, petit hoc sacrificium peractum esse Deo acceptum, cum dicit: Supra quae propitio, etc." Sentit ergo S. Thomas, quod cum sacerdos dicit illa verba, jam sacrificium est peractum, quod utique arte sumptionem dicit, immediate post calicis elevationem verbalem, qua dicit: Offerimus praeclarae majestati tuae, etc. sed constat in elevatione calicis, et in illa verbali oblatione non fieri sacrificium, quia non sunt actiones factae a Christo, nec fiunt in ejus persona, sed in persona Ecclesiae, tamquam caeremonia accidentalis: ergo intelligit in consecratione peractum esse sacrificium.

XLIV. Omitto plures auctoritates patrum, quia licet frequenter dicant immolari sacrificium in altari, non tamen ita minutim explicant qua actione in particulari peragatur essentialiter ipsum sacrificium; unde non facimus in illis multam vim.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XLV. Objicies quod jam supra tetigimus: Quia immolatio sacrificii debet praesupponere victimam, seu hostiam sacrificandam, ita quod semper distinguitur praeparatio seu productio victimae ab ejus immolatione. Corpus autem Christi est res immolata in hoc sacrificio: consecratio autem ponit et constituit corpus Christi in hoc sacramento: ergo non est immolatio ipsius; et sic differunt specificè consecrare, et offerre rem consecratam; actio autem sacrificativa essentialiter est oblatio.

XLVI. Confirmatur primo, quia consecratio est invisibilis, cum ponat hic Christum invisibiliter, non autem immutat eum modo sensibili; sacrificium autem debet esse visibile: ergo fit per oblationem visibilem: ergo non consistit

in ipsa consecratione. Unde Concilium Tridentinum sess. XXIII, cap. I, et can. II dicit, tradi in sacerdotio potestatem consecrandi, et offerendi corpus et sanguinem Christi : ergo alia est actio consecrare, alia offerre; alias frustra eas distingueret Concilium.

XLVII. Confirmatur secundo, quia in una sola specie potest fieri sacrificium, ut patet in die parasceves, in quo non consecratur calix, et tamen offertur Deo sacrificium, et fit missa; tenentur enim fideles illam audire, si dies festus in tali die venerit : ergo falso dicimus in oblatione utriusque speciei consistere sacrificium. Quo argumento utitur magister Nugno ubi supra; et generaliter tam illa actio, quae tunc fit, quam etiam aliae actiones, quae nunc fiunt post consecrationem, sunt actiones religiosas; ergo falso dicimus in oblatione utriusque speciei consistere sacrificium. Denique confirmatur, quia si in consecratione fieret sacrificium, cum ipsa consecratione applicarentur fructus illius, cum tamen constet post consecrationem applicari defunctis in secundo memento, ergo signum est post illud fieri sacrificium; nullus enim sacerdos intendit in ipsa consecratione applicare fructum sacrificii, vel offerre illud.

XLVIII. Ad primum respondetur ex dictis, nullum esse inconueniens eandem actionem secundum diversas formalitates esse consecrationem et oblationem, cum ipse S. Thomas dicat verbis supra relatis, in ipsa consecratione offerri Deo (562) sacrificium, et ipsa celebratione sacramenti fieri immolationem Christi, quatenus fit repraesentatio passionis ejus; sic ergo eadem actio est praeparativa et factiva victimae quatenus est physica et realis conversio substantiae panis et vini in corpus et sanguinem Christi. Est autem oblatio et sacrificatio, quatenus est talis actio sacramentalis, separans ex vi verborum mystice sanguinem a corpore, ut repraesentant effusionem cruentam crucis, quae sunt formalitates valde distinctae, et de potentia absoluta possent separari, quia bene posset converti panis in corpus Christi sine conversione sanguinis seorsum a corpore. Imo de facto potest sacerdos solum consecrare panem, et non calicem; quo casu non offerret sacrificium, ut supra diximus. Quando ergo utrumque fit ea-

dem actione, non repugnat simul esse consecrationem, quae praepararet et faciat victimam, constituendo hic corpus Christi, et simul sit immolativa et oblativa ipsius, separando mystice sanguinem a corpore.

XLIX. Ad primam confirmationem respondetur, consecrationem esse invisibilem ratione virtutis et effectus, quem facit physice; sacramentaliter tamen esse visibilem ratione verborum quibus fit, et specierum in quibus fit, sicut alias actiones quae fiunt circa corpus Christi invisibile, et in quibus constituitur ratio sacrificii, redduntur sensibiles ratione specierum. Ad locum Concilii Tridentini dicitur dari potestatem sacerdotibus ad consecrandum et offerendum, non tamen ut id faciant distinctis actionibus, sed una habente omnes illas formalitates. Et praeterea non repugnat a sacerdote separari istas actiones, ut si consecraret unam tantum speciem; tunc enim valide consecrat illam, et tamen non offert sacrificium, quia hoc requirit utramque speciem, ut sic sacrificium secundum ordinem Melchisedech.

L. Ad secundam confirmationem negatur in die parasceves fieri sacrificium, aut illam caeremoniam, quae tunc fit, esse missam, ut supra disputatione secunda ostendimus; nec tenentur fideles audire illam, si sit dies festus, ut constat ex declaratione congregationis cardinalium sacrorum rituum, quam ibi retulimus; et magister Nugno non potuit illam videre, quia post ejus mortem facta est. Imo inde nos confirmamur in nostra sententia, quia illa caeremonia non est missa, et tamen sumitur ibi una species; ergo sacrificium non consistit in oblatione, vel sumptione unius speciei. Fit autem illa caeremonia a solo sacerdote; tum, propter repraesentationem ipsius Christi patientis; tum, quia debet tangere immediate ipsum corpus Christi, quod solum pertinet ad sacerdotem. Quod autem sit caeremonia religiosa illa vel aliae quae fiunt post consecrationem, non sequitur quod sint sacrificium, quia hoc solum potest constitui in ea actione, quam Christus instituit, ut repraesentaret suam passionem, non in alia actione, etiamsi religiosa sit.

LI. Ad ultimum respondetur, non esse

necessarium quod effectus sacrificii conferatur quando fit, sed toto tempore quo durat sacrificium est locus applicandi fructum illius. Et ut advertit S. Thomas hic quaestione LXXXIII, art. IV, post consecrationem petit sacerdos ipsius sacrificii et sacramenti effectum quantum ad ipsos sumentes, et quantum ad mortuos, et quantum ad ipsos sacerdotes offerentes:

et similiter pro vivis offert sacerdos ante consecrationem, et tamen non applicatur fructus sacrificii nisi post consecrationem ex priori intentione. Fructus ergo sacrificii non confertur (563) solum in illo instanti, quo fit sacrificium, sed juxta applicationem sacerdotis toto tempore quo durat.

Articulus III.

De valore et applicatione sacrificii huius.

PRIMO QUÆRIATUR, AN SACRIFICIUM ISTUD HABEAT VALOREM IMPETRATIVUM ET PROPITIATORIUM PRO PECCATIS.

I. Respondetur affirmative. Est de fide definita in Concilio Tridentino sess. XXII, cap. II, et can. III, ubi definitur offerri et prodesse hoc sacrificium pro fidelium peccatis poenitis et satisfactionibus, et aliis necessitatibus; et pro defunctis nondum in Christo plene purgatis. Et ratio sumitur ex eo, quia hoc sacrificium non est minoris efficaciae, quam sacrificia antiquae legis, si quidem sacerdotium antiquum erat imperfectius, et ad illius consummationem necesse fuit surgere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, ut argumentatur Apostolus ad Hebr. VII; ergo etiam sacrificium secundum ordinem Melchisedech est perfectius; sed sacrificia antiqua proderant pro peccatis vivorum et mortuorum; nam pro vivis constat praecipue ex capite IV et V Levitici, ubi ponitur ritus sacrificiorum, pro quibus dicitur dimitti hominibus peccata, vel propitiari Deum: pro defunctis autem constat ex secundo Machabaeorum XII, ubi dicitur Judam misisse Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium: ergo a fortiori nostrum sacrificium valet pro vivis et defunctis.

II. Constat secundo ex traditione Ecclesiae, in qua sacerdotibus datur potestas in eorum ordinatione ad offerendum sacrificium pro vivis et defunctis: et ex communi usu fidelium, qui hoc sacrificium offerri faciunt pro vivis et defunctis; et ex ipsis orationibus Ecclesiae, quas recitat in missis pro quibuscumque necessitatibus tam vivorum, quam defunctorum.

SECUNDO INQUIRE, UTRUM HOC SACRIFICIUM HABEAT ALIQUEM EFFECTUM EX OPERE OPERATO, VEL SOLUM EX OPERE OPERANTIS.

III. Respondetur utroque modo habere effectum. Distinguitur autem effectus ex opere operato ab effectu ex opere operantis, quod ille datur intuitu meritorum Christi, et ex institutione ipsius, quia merito sua applicuit tali vel tali operi; effectus autem ex opere operantis datur intuitu proprii meriti facientis opus; et talis valor crescit vel minuitur juxta dispositionem aut valorem ipsius merentis. Dicimus ergo, quod hoc sacrificium, non solum in quantum sacramentum (quod solum prodest ipsi sumenti) sed etiam in quantum sacrificium, quod offertur pro aliis, habet valorem ex opere operato, seu intuitu meritorum Christi; et etiam ex opere operantis, tam in persona Ecclesiae, quam sacerdotis. Quod valet ex opere operato deducitur ex Concilio Tridentino citata sessione XXII, cap. I, ubi inquit: "Reliquisse Christum Ecclesiae visibile sacrificium, quo cruentum illud in cruce semel peragendum representaretur, ejusque memoria in finem usque saeculi permaneret, ejusque salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur;" sed virtus illa salutaris, quae in hac oblatione applicatur, est virtus meritorum et satisfactionis (564) Christi: ergo habet valorem ex opere operato

IV. Et confirmatur ex perpetua traditione Ecclesiae intelligentis sacrificium hoc nulla sacerdotis indignitate coinquinari, sed semper sortiri suum principalem effectum; alias semper fideles essent incerti, et anxii de fructu sacrificii, praesertim pro defunctis; si non haberet valorem ex opere operato Christi, sed ex opere operantis tantum; tunc enim si sacerdos non esset in gratia, periret ille valor fundatus in merito ipsius.

V. Quod etiam habeat effectum ex opere operantis, est communis sententia, et docetur catechismo Pii V, sub finem tractatus de sacrificio. Et constat, quia est actus maxime meritorius et satisfactivus, cum sit actus religionis excellentissimus, et imperatus a fide, quae maxime in hoc mysterio resplendet: ergo habet valorem fundatum in merito ipsius operantis. Item quia sic valebant sacrificia antiqua, ut colligitur ex illo Daniel III: Sicut in holocausto arietum et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, etc. ergo etiam nostrum sacrificium valet ex opere operantis. Ubi discernendum est, quod sacrificium prout procedit a Christo ut a

principali offerente, non est modo actio meritoria aut satisfactoria, quia modo Christus non est in statu merendi et satisfaciendi, sed prout procedit a ministro in persona Ecclesiae militantis. Similiter quantum ad meritum de condigno pro gratia, non valet pro aliis, sed pro ipso operante tantum; quoad satisfactionem autem et meritum de congruo, etiam pro aliis valere potest.

TERTIO INQUIRES AD QUID VALEAT SACRIFICIUM TAM EX OPERE OPERATO, QUAM EX OPERE OPERANTIS; AN PRO REMISSIONE CULPAE, VEL POENAE.

VI. Respondetur distingui debere sacrificium in quantum propitiatorium, et impetratorium. Nam loquendo de ipso ut impetratorio, non solum ad poenam relaxandam, sed etiam ad remissionem peccatorum obtinendam, et ad augmentum gratiae, et ad quamcumque necessitatem se extendit, etsi non semper infallibiliter. Dicit enim Tridentinum, sessione XXII citata, capite II, ex Augustino X de civitate, cap. XX: "Quod hujus oblatione placatus Deus, gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina etiam ingentia dimittit." Et concludit generalibus verbis: "Quod non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus, et aliis necessitatibus; sed etiam pro defunctis nondum ad plenum purgatis rite offertur." Quibus verbis omnia genera bonorum, sive temporalium, sive spiritualium includuntur. Nec tamen ex indignitate ministri offerentis haec impetratio effectu caret, quia habet vim impetrandi ratione rei oblatae, quae gratissima est Deo, et ratione Christi principalis offerentis; qui licet non sit in statu merendi, bene tamen in statu orandi et impetrandi: ac denique in persona Ecclesiae, quae semper est grata Deo, et virtutem habet impetrandi; et ratione hujus sacerdos qui celebrat in peccato, non privat fideles fructu sacrificii, nec tenetur aliam missam celebrare pro eo qui dedit stipendium, quia illa missa satisfacit etiam dicta in peccato mortali. Quod vero non habeat impetrationem hanc infallibilem ex eo colligitur, quod ista impetratio (565) non fundatur in aliqua speciali promissione facta ipsi sacrificio infallibiliter, sed solum in ipsa natura sacrificii, et generalibus promissionibus impetrandi per orationem quod a Deo petimus; quod tamen aliquando propter occulta Dei iudicia, vel manifesta peccati impediri potest.

VII. Loquendo vero de sacrificio in quantum propitiatorium, sic habet effectum infallibilem ex opere operato quantum ad remissionem poenae, non quantum ad infusionem gratiae, et remissionem peccati. Sumitur ex S. Thoma supra quaest. LXXIX, art. V, ubi distinguit de eucharistia ut est sacramentum, et ut est sacrificium; et dicit, quod ut est sacramentum, habet directe illum effectum ad quem est institutum, scilicet, nutrire nos in charitate et unione ad Christum, quod utique pertinet ad gratiam; in quantum vero est sacrificium, habet vim satisfactivam, et sufficit ad satisfaciendum pro omni poena. Et potest deduci fundamentum ex verbis Concilii sessione XXII citata, capite primo, ubi inquit: "Quod per hoc sacrificium illud cruentum repraesentatur, atque ejus virtus salutaris in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicatur." Sed virtus crucis applicata facit effectum ex opere operato, quia intuitu ipsius satisfactionis, et meriti crucis datur; ergo per hoc sacrificium datur aliquis effectus ex opere operato, qui pertinet ad remissionem peccatorum. Rursus remissio peccatorum solum est duplex, scilicet, quoad culpam, vel quoad poenam; sacrificium autem in quantum sacrificium non tollit culpam, quia ista solum tollitur per gratiam; dare autem gratiam pertinet ad sacramentum in quantum sacramentum, quia est signum rei sanctificantis nos; distinguitur autem ratio sacrificii in eucharistia a ratione sacramenti, quia in quantum solum prodest sumentibus, in quantum autem sacrificium etiam non sumentibus prodest; ergo debet intelligi Concilium de remissione peccatorum quoad poenam; praesertim cum postea capite secundo satisfactiones et poenas numeret inter effectus sacrificii.

VIII. Dices valere posse sacrificium ex opere operato pro peccatis venialibus, quia Concilium dicit valere in remissionem quotidianorum peccatorum, pro nomine peccata venialia designari solent. Distinguit etiam in effectibus, quos numerat capite secundo, quod valeat pro fidelium peccatis, poenis et satisfactionibus; ergo non solum valet pro remissione poenae, sed etiam culpae; cum dicat pro peccatis et poenis.

IX. Respondetur aliquos ita sentire,

inter quos est Canus libro XII de locis, cap. XIX ad nonum habetque fundamentum in citatis verbis Concilii : et quia sacramentalia, ut aqua benedicta, tunsio pectoris, benedictio episcopalis, et alia similia valent ad remissionem peccati venialis, et probabile est, quod ex opere operato; nam inter ista sacramentalia numeratur auditio missae. Alii tamen oppositum tenent, quia non extat promissio facta pro remissione venialis per hoc sacrificium. Quidquid tamen sit de hoc, dicimus ex ipsa natura sacrificii directe et per se solum habere vim satisfactivam ut diximus ex S. Thoma, quae respicit ablationem poenae, et constat, quia hoc sacrificium aequè offertur pro vivis et defunctis, in defunctis autem solum tollit poenam, non culpam : haec enim supponitur remissa in hac vita : vel si aliqua venialia tolluntur in alia vita, per primum actum charitatis elicited ab anima separata remittuntur. Ex quibus omnibus (566) colligitur, hoc sacrificium non prodesse ex opere operato, nisi existentibus in gratia, quia non potest remitti poena, nisi prius sit remissa culpa.

QUARTO INQUIRES, AN VALOR HUIUS SACRIFICII SIT INFINITUS, PRAESERTIM EX OPERE OPERATO.

X. Et non loquimur de valore ex opere operantis, quia iste fundatur in meritis ministri et Ecclesiae offerentis, quae merita sunt finiti valoris : actio autem qua Christus modo offert hoc sacrificium ut principalis sacerdos, non est meritoria vel satisfactoria, quia est extra statum viae, licet sit infinitae dignitatis ut est a persona. Loquendo autem de valore ex opere operato (scilicet intuitu passionis Christi) et de vi impetrativa ratione rei oblatae, dicimus hoc sacrificium habere valorem infinitum quoad sufficientiam, et quantum est ex se; quoad efficaciam autem, seu ex parte effectus, semper esse aliquid finitum. Unde oportet hic valde distinguere valorem sacrificii et effectum. Valor pertinet ad aestimationem et pretium rei, effectus vero ad fructum quem in nobis consequimur. Sicut valor sacramentorum est ex parte virtutis meritorum Christi sufficiens ad quamcumque gratiam dandam, effectus vero est illa gratia quam de facto consequimur; et haec semper in nobis finita est, sicut etiam fructus sacrificii, qui est remissionis poenae.

XI. Valor autem ipsius sacrificii et sufficientia infinita est, quia est valor sacrificii crucis, ut dicit Tridentinum, sessione XXII, capite primo. Hic autem valor est infinitus, sicut etiam valor sacramentorum, quoad sufficientiam infinitus est, quia ad quamcumque gratiam deservire potest ex meritis Christi. Et thesaurus indulgentiarum infinitus est, quia innititur satisfactioni Christi, quae est infiniti valoris; ergo similiter valor huius sacrificii ex sua sufficientia infinitus est : ideoque S. Thomas dicit quaestione LXXIX citata, articulo V : "Quod haec oblatio ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendum pro omni poena."

QUINTO INQUIRES, AN EFFECTUS PROVENIENS EX VALORE HUIUS SACRIFICII, DETERMINETUR ET MENSURETUR JUXTA DISPOSITIONEM RECIPIENTIS; AN JUXTA INTENTIONEM MINISTRI OFFERENTIS.

XII. Respondetur duplicem esse opinionem. Quidam enim tenent fructum sacrificii taxari et mensurari juxta intentionem applicantis; alii vero tenent mensurari juxta dispositionem recipientis. Et haec sine dubio est sententia S. Thomae, quaestione LXXIX citata, art. V, dicentis : "Quod quamvis haec oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni poena, tamen solum fit satisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, secundum quantitatem suae devotionis, et non pro tota poena." Offerentes autem qui sint infra dicetur, ubi adnotandum, quod remissio poenae ex meritis Christi dupliciter datur in Ecclesia : primo, per indulgentiam ex thesauro Ecclesiae : secundo, per sacrificium missae, quatenus habet vim ex opere operato fundatam in valore passionis Christi, ut diximus. Primo modo determinatur remissio poenae juxta intentionem applicantis, non juxta devotionem recipientis. Unde in concessione indulgentiarum ipsi pontifices determinant quantitatem huius remissionis, quia aliquando (567) concedunt plenariam indulgentiam quae remittit totam poenam, aliquando vero concedunt tot annos, vel tot dies; et tunc illam partem poenae tollunt quae correspondet satisfactioni solvenda in illis diebus, vel annis, si imponeretur a sacerdote, sicut in re debetur: per sacrificium autem non isto modo de-

terminat sacerdos quantitatem poenae relaxandae in his, pro quibus offert; sed relinquitur taxanda juxta devotionem et dispositionem recipientium. Hoc enim est consentaneum ipsi naturae sacramentorum, et cujuscumque rei habentis valorem ex opere operato; semper enim fructus, seu effectus ejus determinatur juxta determinationem dantis.

XIII. Unde etiam in praxi Ecclesiae, et communi usu hoc habetur, quod sacerdos offerens non determinat quantitatem poenae, quae per hoc sacrificium remittenda est. Si enim id posset facere, in arbitrio sacerdotis esset unico sacrificio tantam quantitatem poenae tollere, et non plus, quantum necesse esset illis animabus, pro quibus offertur, quod si hoc non est in ejus arbitrio, sed solum in qualibet missa Deus posuit determinatam quantitatem poenae, quam posset tollere, et non plus, juxta applicationem sacerdotis, hoc erit retrocedere, et negare quod hoc sacrificium habeat infinitum valorem ex se, et ex opere operato; quod tamen ex Concilio Tridentino, et S. Thoma supra probavimus. Restat ergo quod taxetur et determinetur ista quantitas juxta devotionem recipientis; et non potest id determinari juxta dispositionem ipsius ministri celebrantis, quia alia missa facta a sacerdote in peccato nihil valeret, quod est absurdum, et contra communem praxim Ecclesiae.

XIV. Objicies ex S. Thoma, qui in IV, dist. XLV, quaest. II, art. III et IV, videtur dicere, quod suffragium quod prodest alicui ex applicatione alterius totum pendet ex intentione applicantis; ita ut remoto impedimento tantum applicetur, quantum ipse vult; ergo non dependet id ex dispositione recipientis suffragium. Item, quia si hoc sacrificium prodest juxta dispositionem recipientis et alias est infiniti valoris, posset sacerdos offerre pro quibuscumque vellet, et omnibus prodesset. Imo unica missa posset satisfacere pro multis petentibus illam, quia omnibus prodest juxta dispositionem recipientium.

XV. Respondetur illa verba non eo modo reperiri apud S. Thomam, sed solum ponit generalem doctrinam, quod suffragia pro sunt illis, pro quibus fiunt, et eis solis pro quibus applicantur ex intentio-

ne facientis suffragium: non tamen dicit quod quantitas fructus ex suffragio provenientis mensuratur penes voluntatem applicantis, et non penes devotionem suscipientis. Et licet hoc dicatur de suffragio, quod est praecise ex opere operantis, et ita juxta voluntatem ipsius determinatur, ut in eleemosyna, jejunio, etc. tamen in sacrificio missae hoc non habet locum, quia nititur meritis Christi infinitis, et applicatio determinata eorum ex dispositione recipientis dependet.

XVI. Ad secundum dico, valere sacrificium pro omnibus pro quibus offertur, licet non eodem modo: vel quia non offertur specialiter pro illis, sed generali ratione qua offertur pro tota Ecclesia; vel quia non eodem modo omnes sunt dispositi: non tenetur autem sacerdos pro omnibus offerre specialiter, sed solum pro illis quibus obligatur ex aliquo debito, vel pro quibus gratiose vult. Quomodo autem non possit (568) unica missa pro multis debitis, seu stipendiis satisfacere, dicemus articulo sequenti.

ULTIMO INQUIRES, QUIBUS PERSONIS PROSIT HOC SACRIFICIUM, ET PRO QUIBUS DEBEAT OFFERRI.

XVII. Respondetur generaliter includi omnes istas personas in duplici genere, quia vel sunt offerentes, vel illi pro quibus offertur, ut patet in illis verbis canonis: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt. Et S. Thomas quaest. LXXIX, art. V dicit: "Prodesse sacrificium his, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus." Inter offerentes diversae numerantur personae. Primo, qui faciunt pro se celebrari missam: secundo, qui assistunt et cooperantur illi: tertio, ipse sacerdos, cujus ministerio fit sacrificium. Qui offerri faciunt adhuc dupliciter se habent: quidam nimis remote, et quasi in habitu offerunt (scilicet omnes fideles, qui constituunt corpus Ecclesiae, si quidem sacrificium nomine Ecclesiae offertur, cum sit publica ejus actio.) Alii vero proxime et in actu cooperantur, et faciunt offerri, ut qui dant eleemosynam pro stipendio, aut qui instituit aliquam foundationem cum onere missarum. Qui offerunt solum remote, et quasi in habitu, dicuntur accipere fructum sacrificii ex intentione generali sacerdotis, quae dicitur generalis, quia ad omnem Ecclesiam se extendit, et specialiter ad praelatos,

et explicatur in illis verbis canonis :
In primis quae tibi offerimus pro Eccle-
sia tua sancta, etc.

XVIII. Unde aliqui suspicantur, ex ista generali applicatione, seu intentione non provenire omnibus fidelibus effectum aliquem ex opere operato, quia nec illis applicatur per specialem intentionem, nec aliqua sensibili actione communicant sacrificio, sicut assistentes et facientes offerri : nec in ipso canone petitur pro illis remissio poenae, quae est effectus ex opere operato, sed effectus aliquis impetrationis, ut pacificare, custodire, et regere dignetur. Quia vero specialiter pro papa, pro antistite, id est, pro episcopo illius dioecesis, pro rege, etc. illis particularibus personis aliquem fructum ex opere operato provenire verisimilius est.

XIX. Secundo, inter offerentes computantur qui missae assistunt, vel illi ministrant. Unde etiam pro illis orat sacerdos in canone, dum dicit : Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, et nota devotio, ubi rursum confirmatur dispositionem, seu devotionem recipientium attendi pro fructu sacrificii determinando.

XX. Tertio, ipse sacerdos qui est minister offerens, participat de fructu sacrificii duplici titulo. Primo, ut minister publicus Ecclesiae in persona Christi : secundo, ut privata persona, quatenus est unus de circumstantibus. Et his omnibus applicatur de fructu sacrificii, tam ex opere operato, quam ex opere operantis, juxta dispositionem suam, et majorem vel minorem cooperationem ad tale sacrificium. Sicut qui dat eleemosynam et stipendium, magis cooperatur, quam qui gratiose petit sacrificium; et qui dat abundantiorlem eleemosynam magis cooperatur, et melius disponitur ad fructum sacrificii, caeteris paribus.

XXI. Inter eos autem pro quibus offertur hoc sacrificium, computantur omnes illi pro quibus specialiter sacerdos applicat fructum sacrificii, vel ex obligatione stipendii, vel ex gratiosavoluntate, vel ex alio (569) debito, et pro quibus orat in utroque memento, sive sint vivi, sive defuncti. Ex ista si quidem applicatione dirigitur ad illos fructus sacrificii, tam ex opere operato, quam ex

opere operantis; licet quantitas illius juxta fidem et devotionem eorum determinetur.

QUI VERO SINT CAPACES HUIUS FRUCTUS, TAM EX OPERE OPERANTIS, QUAM EX OPERE OPERATO

XXII. Respondetur inter defunctos solum prodesse animabus purgatorii, quibus prodesse est de fide, ut constat ex Tridentino sessione XXII, cap. II, et sessione XXV in principio. Et certum est illis provenire effectum ex opere operato, quidquid aliqui senserint in contrarium, quia dicunt non esse membra Ecclesiae, quae est in hac vita. Sed oppositum est certum, quia fructus qui provenit illis, non dependet ex meritis sacerdotis, quia etiamsi sit in peccato, prodest illis sacrificium : ergo ex meritis Christi tantum dependet : ergo ex opere operato. Et licet illae animae non sint Ecclesiae membra visibilia, sunt tamen invisibilia, mediante fide, in qua nobiscum communicant. Unde damnati, qui nec habent fidem, nec sunt in statu redemptionis, nihil participant de fructu hujus sacrificii. Beati autem illo non indigent, licet magnum gaudium accidentale ex oblatione sacrificii participant.

XXIII. Inter viventes autem sunt capaces hujus sacrificii, quantum ad fructum ex opere operato, omnes fideles baptizati qui sunt in gratia, et non sunt excommunicati. Nam infideles qui non sunt baptizati, nondum sunt capaces sacramentorum, neque sacrificii, et cujuscumque alterius communicationis rei sacrae, ex opere operato. Similiter qui non sunt in gratia, non possunt accipere remissionem poenae, quia haec supponit culpam remissam. Excommunicati etiam privantur suffragiis Ecclesiae, et communione fidelium, et ideo pro illis orari non potest publica oratione, qualis est missa, nec illis applicari fructus sacrificii. Et idem est de haereticis et schismaticis, quia excommunicati sunt. Per modum autem impetrationis potest prodesse omnibus istis sacrificium, etiam non baptizatis, sicut etiam pro omnibus illis orat Ecclesia in die parasceves. Directe tamen non potest orari pro excommunicatis oratione publica, licet indirecte etiam pro illis oretur, quatenus petitur etiam a Deo pro haereticis, ut resipiscant, et pro omnibus errantibus ut reducantur a via sua mala : bene tamen

---

potest aliquis in oratione privata commenda- quia fructus ex opere operato, sive per
re Deo excommunicatos. Pro catechume- sacramenta, sive per sacrificium non po-
nis autem qui in fide decesserunt ante test illis communicari, nec aliquis est
baptismum, prodest sacrificium hoc per mo- capax illius nisi post baptismum.
dum impetrationis, vel ex opere operantis,

Articulus IV.

De stipendio missarum, et de obligatione circa illas, et de reductione missarum.

PRIMO QUÆRITUR, QUOMODO STIPENDIUM RECIPIATUR PRO MISSA SINE PECCATO SIMONIAE, CUM VIDEATUR DARI PRO RE SACRA.

I. Communiter respondetur, hoc stipendium non dari pro ipsa missa; sed pro sustentatione ministri, quae aliquid temporale est; quae est solutio S. Thomae. 2-2, quaest. C, art. II. Sed contra hoc est instantia: Primo, quia idem possemus dicere de ministratione aliorum sacramentorum, vel collatione beneficiorum. Posset enim quis dicere, quod pro conferendis ordinibus, vel beneficiis accepit pecuniam, non pro ipsa re sacra, sed pro sustentatione sua; cur ergo ista solutio admittitur in stipendio sacrificii, et non in collatione alterius sacramenti, vel beneficii: secundo, quia in sacerdote accipiente stipendium nascitur obligatio ex iustitia, dicendi illam missam pro tali obligatione: ergo pactum directe cadit super ipsam rem sacram, quia ipsam tenetur applicare alteri: si autem solum ad sustentationem ministri datur, non ex iustitia sed ex religione vel gratitudine tenebitur illam missam dicere, sicut ecclesiastici eo quod recipiunt decimas a fidelibus non tenentur ex iustitia pro illis orare, vel sacramenta ministrare, sed solum ex religione; neque enim tenentur restituere, si oppositum faciant: tertio quia stipendium missae non datur pro integra sustentatione ministri, alias abundantius stipendium deberet tribui, quam communiter datur, aut posset sacerdos pro pluribus stipendiis unam tantum missam dicere, ut integram sustentationem haberet: ergo signum est tale stipendium non dari pro sustentatione, sed pro illa actione.

II. Respondetur, quod ut bene notat S. Thomas loco citato, accipere aliqua ad sustentationem eorum, qui sacramenta Christi ministrant secundum ordinem Ecclesiae, et consuetudines approbatas, non non est simonia, neque peccatum. Non enim sumitur tamquam pretium, sed tamquam stipendium necessitatis. Quare ut huiusmodi stipendium quod datur, et pactum quod intercedit liberetur a simonia in oblatione sacrificii, et non in collatione aliorum sacramentorum

et beneficiorum, recurrendum est ad ordinationem Ecclesiae, quae hoc modo designat sustentationem ministri in missarum oblatione, non autem in aliis ministeriis sacris. Nam de ministratione altaris dicit Apostolus I ad Corinth. IX: Quod qui altari deserviunt, de altari participant: unde quidquid ad altare offertur (vulgo et pie de altar) jure accipitur a ministris pro sustentatione: et ista donaria, seu oblationes altaris computantur etiam stipendia missarum, et ideo ex ordinatione Ecclesiae pro sustentatione ministri accipiuntur.

III. At vero in collatione beneficii sufficienter Ecclesia providit pro sustentatione ministri in redditibus, et aliis bonis, quae assignantur episcopis, vel collatoribus beneficiorum. Unde non potest titulo sustentationis aliquid accipi pro beneficio, quia hoc non ordinavit Ecclesia. Similiter pro ministrandis aliis sacramentis sufficienter provisum est ministris per decimas et primitias, aliosque redditus ecclesiasticos, vel per generales eleemosynas, quae dantur regularibus; ideoque non ordinavit Ecclesia ut titulo sustentationis aliquid amplius recipiatur pro ministratione sacramentorum, quin potius in novo rituali Romano Pauli V, in rubricis de sacramentis in genere statuitur, quod non possit aliquis recipere quidquam in ministratione sacramentorum, nisi in casu quo aliquid gratis detur post administrationem factam, et sit in usu, et non prohibeatur ab episcopo;

IV. Ad secundum respondetur, obligationem istam esse ex iustitia, non ex parte commutationis rerum, sed ex parte oneris personarum, quia non fit commutatio inter ipsas res, quasi pro stipendio temporali, tamquam (571) pro pretio detur applicatio sacrificii (hoc enim simoniacum est) sed quia persona ministri recipit sustentationem a plebe, cum illo onere dicendi missam; et tale onus facit debitum iustitiae ex parte personae, ad implendum illud, quia fundatur in contractu, vel quasi contractu. Quando autem onus

istud etiam ex pacto admittitur ob sustentationem ministri, non est simonia, quia non est ex pretio rei, sed ob necessitatem ministri, juxta ordinationem Ecclesiae; quod tamen in collatione beneficiorum, vel ordinis non currit, quia Ecclesia non ordinavit quod ibi detur aliquid ob sustentationem ministri: unde si datur, erit ratione pretii, et consequenter simoniacum.

V. Ad tertium dicitur, illud stipendium missae dari pro sustentatione ministri, sed non integra et totali, quia non est occupatio totius diei, sed quantum illi labori et occupationi correspondet, et ratione illius potest imponi illis onus dicendi missam.

SECUNDO INQUIRES, AN ETIAM SACERDOS DIVES ET QUI NON INDIGET SUSTENTARI AB ALIIS, POSSIT ACCIPERE STIPENDIUM PRO MISSA.

VI. Respondetur affirmative, quia illud stipendium non datur titulo paupertatis, aut eleemosynae gratuita, sed titulo ministerii et laboris, ratione cujus habet jus qui altari deservit, ut de altari vivat et participet; quo jure non privatur quia sit dives. Unde licet non indigeat sustentatione absolute et in se, tamen in quantum operarius et minister, utitur jure suo, et potest sustentationem petere, quae ratione talis juris debetur, licet ipse alias habeat unde sustentetur: hoc enim per accidens est.

TERTIO INQUIRES, AN POSSIT QUIS ACCIPERE PLURA STIPENDIA PRO MISSIS, ET POSTEA DISTRIBUERE ALIIS, RETENTA SIBI ALIQUA PARTE, DUMMODO JUSTUM STIPENDIUM TRIBUAT.

VII. Verbi gratia, recipit quis triginta argenteos pro una missa, et postea jubet alteri illam dicere dando illi duos argenteos juxta taxam dioecesis illius, an possit hoc fieri. Aliqui affirmant ut Suarez hic disput. LXXXVI, sect. III, et citantur Soto, Sa, et alii; eo quod nulli fit injuria in hoc, nec danti stipendium, quia jam assignatur ei una missa, sicut eam petivit, nec sacerdoti illam dicenti, quia jam datur ei juxta eleemosyna et stipendium: ergo.

VIII. Oppositum tamen dicendum est. Neque illa sententia est probabilis, neque tuta; praesertim post decisionem sacrae

congregationis rituum 21 julii 1625, et in decretis de celebratione missarum, §. IV, ubi dicitur: Qui missam suscipit celebrandam cum certa eleemosyna, non potest eandem missam alteri celebrandam committere parte ejusdem sibi retenta. Et idem habetur in eisdem decretis, dubio quinto. Ratio est, quia non habet titulum, neque jus retinendi illam partem, nec titulo gratuito, quia illi non fit donatio talis partis a vero domino; neque titulo oneroso, quia ipse non subiit onus dicendi missam; neque ratione ministerii in quaerendo sacerdotem, quia sua voluntate id facit, eo quod non vult dicere illas missas; neque ille labor est tanti momenti, ut debeat retinere illam partem; quare facit injuriam vero domino, et sacerdoti dicenti illas missas, quia sine consensu illorum retinet sibi partem destinata stipendio missae.

IX. Est tamen advertendum, quod qui habet beneficium, cui est annexum onus missarum, si commendat alteri sacerdoti illas missas, non tenetur dare stipendium ad rationem reddituum beneficii, sed sufficit quod tribuat eleemosynam congruam secundum morem illius loci, nisi aliud in fundatione caveatur. Ita resolvit dicta sacra congregatio in eisdem decretis, dubio octavo. Judicavit enim congregatio beneficium habere jus titulo beneficii ad retinendum aliquid de illis redditibus, etiam ultra satisfactionem pro missis; et sic non currit ratio facta, quod ille non habebat titulum ad retinendum illam partem; habet enim titulum, scilicet beneficium, cui alias est annexum onus recitandi divinum officium, et alia similia onera. Unde quando commendat missas aliis, ut satisfaciatur dicto oneri, tamquam proprius dominus id facit, et sic non tenetur nisi consuetam eleemosynam dare.

QUARTO INQUIRES, AN QUI OBLIGATUR CELEBRARE RATIONE BENEFICII, CAPPELLANAE, LEGATI AUT SALarii, SI PRO ALIIS MISSIS ELEEMOSYNAM RECEPERIT, POSSIT EADEM MISSA UTRIQUE OBLIGATIONI SATISFACERE.

X. Sacra congregatio respondit, non posse, in dictis decretis, dubio quarto, cui annectenda est alia declaratio cardinalium I septembris, anno 1629, quod parochi pro diebus quibus tenentur missam

celebrare, non possunt pro ea manualement ordinariam eleemosynam recipere; intellige ly pro ea, id est, pro eadem missa; nam si ipse parochus commendat alteri (ut potest per alterum satisfacere illi missae, quam ratione beneficii tenetur dicere) jam manebit liber, ut possit pro illa manuali eleemosyna celebrare. Item alia declaratio notanda est 28 aprilis 1629, quod sacerdos duplicem eleemosynam recipiens non potest unica missa satisfacere duabus obligationibus, nisi in ipsa fundatione expresse cautum sit, quod non teneatur sacrificium applicare.

QUINTO INQUIRE, AN POSSIT ALIQUIS ANTICIPATAS DICERE MISSAS PRO HIS, QUI SIBI OFFERUNT POSTEA STIPENDIA; ET ITA QUANDO DANTUR ELEEMOSYNAE, SATISFACERE APPLICANDO MISSAS JAM DICTAS ILLA INTENTIONE.

XI. Sacra congregatio 10 novembris 1605, censuit esse praxim omnino tollendam.

XII. Respondetur circa hoc varias fuisse praxes, tum ratione privilegiorum, tum ratione necessitatum. Ratione privilegiorum, tum ratione necessitatum. Ratione privilegiorum, Julius II, concessit generalis ordinis Minorum, qui tunc erat, ut in sua visitatione posset in multitudine missarum dispensare, ut in qualibet missa possent poni novem orationes seu collectae, et quaelibet collecta valeret pro una missa quam concessionem extendit Leo X anno 1613, ut quilibet generalis futurus idem facere posset. Quas constitutiones refert Pararillus in libro privilegiorum, fol. 45 et 58. Et super valore istarum concessionum consultus Navarrus respondit libro V consiliorum, titulo de privilegiis, valere eam concessionem, (573) licet ea utendum esset cum magna consideratione; nec posse sine magna necessitate recipi talem numerum missarum cum proposito decipiendi eos qui pro tali numero missarum eleemosynas offerunt.

XIII. Et simile privilegium refertur concessum a Leone X pro fratribus Minoribus, quod si eleemosyna non aequivaleret uni regali, possent unica missa satisfacere, etiamsi duas, vel tres, aut quatuor celebraturi essent, occasione plurium eleemosynarum, ut refertur in compendio privilegiorum fratrum Minorum, verbo missa, li-

cet talis concessio ab illo auctore pro subreptitia habeatur. Modo autem omnia ista privilegia revocata sunt, et ordinatum a sacra congregatione in dictis decretis supra citatis, anno 1625, dubio tertio, teneri sacerdotes accipientes stipendium minus congruum celebrare missas ab offerente praescriptas, et privilegia omnia abrogata sunt. Quae constitutio in Hispania publicata fuit et in usu; imo ut ad notitiam omnium perveniret, in hac Toletana dioecesi in librantibus apponi jussa est.

XIV. At vero ratione necessitatis in praxi multorum est, quando stipendium taxatum in aliquo episcopatu est maxime tenue, aut eleemosynae manuales minus congruae sunt, minuere numerum missarum, illasque reducere ad justum stipendium, et sic celebrare tot missas, quot correspondeant illis eleemosynis ad justum stipendium redactis. Alii vero juxta necessitatem suam tantum sumunt de stipendiis, quantum pro congrua sustentatione unius sacerdotis necessarium est.

XV. Alii etiam extendunt ad congruam sustentationem non solum ipsius sacerdotis, sed etiam patris et matris ejus, aut sororum pauperum, quia omnes istae sunt personae conjunctae, ad quas naturali obligatione tenemur. Quibus favere videtur illa concessio Tridentini sess. XXV de reformatione, cap. IV, qua conceditur, ut episcopi et generales ordinum in suis capitulis possint reducere ad minorem numerum missas, quae ob tenuitatem non facile inveniant, qui onus celebrandi eas suscipiant.

XVI. Caeterum quod attinet ad facultatem Concilii Tridentini constat illam pro isto casu non favere, quia ibi solum datur ista facultas episcopis in sua Synodo dioecesana, et generalibus ordinum in suis capitulis generalibus. Unde non potest extendi facultas ista ad privatas personas, nec ad aliquos praelatos sine capituli vel Synodi celebratione. Item illa facultas intellecta est a sacra congregatione cardinalium de oneribus missarum impositis ante Concilium, non post, ut ex Sorbo, Confectio, et aliis auctoribus refert Barbosa in libro de officio et potestate episcopi parte II allegatione XXIX, numero II. Et tandem in decretis

de celebratione missarum §. II, sacra congregatio resolvit XXI julii 1625, pro his oneribus impositis post Concilium Tridentinum moderandis, reducendis aut commutandis, recurrendum esse ad sedem apostolicam; quod valde his temporibus notandum est. Nec denique facultas illa Concilii intellecta est fuisse concessa pro moderatione stipendii missarum manualium, quae solent quotidie offerri, sed pro impositione onerum in aliquibus foundationibus impositorum.

XVII. Quod vero ratione necessitatis reductio ista justificari solet a privatis personis vel communitatibus, res est valde perplexa, nec nisi in extrema, vel gravi necessitate consulenda. Quapropter a sede Apostolica multis decretis sancitum est, (574) ne conventus aliquis plures religiosos habeat, quam quos ex certis redditibus et consuetis eleemosynis sustentare commode potest, ut constat ex decretis in tomo IV bullarii, in bullis Urbani VIII. Imo in supradictis decretis de celebratione missarum, dubio septimo determinavit sacra congregatio cardinalium, quod ecclesiae et loca pia, seu illorum administratores nullam portionem ex eleemosynis missarum retinere possint ratione expensarum quas subeunt in missarum celebrationibus,

scilicet in vino, dandelis, etc. nisi cum ecclesiae aut loca pia non habent redditus; quos in usu earundem expensarum eas rogare licite possint; et tunc quam portionem retinebunt, nullatenus debet excedere valorem expensarum, quae pro ipsomet tantum sacrificio necessario sunt subeundae. Et nihilominus eo etiam casu curandum est, ut ex pecuniis quae supersunt (expensis ut supra deductis) tot missae celebrentur, quot praescriptae fuerint ab offerentibus eleemosynas. Ita sacra congregatio, cujus decisio magnum pondus in hac parte facit, ne de facili ratione necessitatis sacerdotum missarum numerus minuat, sed semper tot dicantur, quot fuerint praescriptae; cum etiam in casu quo ecclesia non possit expensas pro celebratione missarum aliunde habere (quod utique maximae necessitatis est) permittatur ex eisdem eleemosynis eas deducere quoad id, quod necessarium est, dicendo alias quae ex residuo computandae sunt. Quomodo ergo pro sustentatione sacerdotum permitti potest quod numerus missarum minuat, praesertim cum multoties non pro ipsa praecise necessitate, sed etiam pro aliis non multum necessariis expensis istae eleemosynae extrahantur. Sed tamen quia necessitas caret lege, pro extrema vel gravi necessitate non audeo reprobare hunc stylum, si moderate id fiat: eo vero modo, quo passim a multis fit, omnino reprobandum est.

Haec sufficiant de hac materia.

QUAESTIO LXXXIV.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

I. Ordinem D. Thomae in sacramentis explicandis, et ordinanda hac materia de sacramento poenitentiae, non est necesse hic a nobis explicari, cum exacte sit traditum I tom. primae partis, tractatu de connexionione omnium partium theologiae : sufficit in praesenti solum advertere, quod D. Thomas acturus de sacramento poenitentiae, adducto respexit; ad poenitentiam scilicet ut sacramentum, et ad poenitentiam virtutem, sine cujus actibus sacramentum ipsum non sit. Et quidem poenitentia, quae est sacramentum, explicatur quantum ad essentiam, substantiam et quidditatem in communi sumpta, in hac quaestione LXXXIV. Ejus vero partes, ex quibus integratur et constat materia sacramenti, incipit tractare quaestione XC. Nec ultra progressus est morte praeventus. Poenitentiam vero virtutem, ejusque effectus tractavit per quinque quaestiones, a quaestione scilicet LXXXV, usque ad XC exclusive.

II. In hac ergo quaestione LXXXIV, in qua agit de sacramento poenitentiae secundum se, tria praecipue tractat D. Thomas. Primo, id quod pertinet ad essentiam hujus sacramenti, tribus prioribus articulis; nempe ostendendo articulo primo quod sit sacramentum : deinde, quae sit ejus materia,

et quae forma articulo secundo et tertio. Et quia nonnulli putabant requiri ad constitutionem hujus sacramenti manuum impositionem quae fit a ministro, removit hoc D. Thomas, tamquam ad essentiam hujus sacramenti nullatenus requisitum. Secundo loco considerat necessitatem hujus sacramenti ad salutem, non absolute, sed ex suppositione peccati post baptismum commissi, ratione cujus dicitur convenienter secunda tabula post naufragium : indeque dependet scire quem locum habeat poenitentia inter reliqua sacramenta, nempe post baptismum, confirmationem et eucharistiam. Et de his agit duobus articulis, scilicet quinto et sexto. Tandem tertio loco considerat accidentia quaedam hujus sacramenti per reliquos articulos, nempe institutionem ejus quando facta fuerit. Secundo, durationem illius, quod scilicet durare debet per totam vitam, quantum ad interiorem dolorem, et abominationem peccati; non quantum ad exteriorem confessionem et satisfactionem : tertio continuitatem ejus; debet enim continuari poenitentia, si non actu, saltem in habitu : quarto, iterationem ejus, quia constat posse hominem pluries poenitentiae sacramentum repetere.

DISPUTATIO XXXIII.

DE ESSENTIA, NECESSITATE ET
INSTITUTIONE HUIUS SACRAMENTI.

Articulus I.

Utrum sit de fide, dari sacramentum poenitentiae
distinctum a reliquis sacramentis ?

I. Negaverunt hoc haeretici antiqui; negant et recentiores novatores ex diversis principiis. Ex antiquis Novatianus affirmavit post baptismum nullam lapsis dandam poenitentiam, nec pro eorum reparatione dari aliquod sacramentum. Alii autem haeretici apud S. Augustinum libro de poenitentia, affirmarunt esse quidem utilem poenitentiam post baptismum, sed non posse dari nisi semel. Vere non agnoscebant sacramentum poenitentiae, quale nunc habemus, cum multoties iteretur. At vero haeretici nostri temporis, non ex difficultate veniae in lapsis post baptismum negant sacramentum poenitentiae, sed ex nimia facilitate, quia non putant esse necessariam peccatorum confessionem ad eorum remissionem; sed solam fidem sufficere affirmant, quia quis credit sibi peccata esse remissa. Vere asserunt poenitentiam solum ea ratione esse sacramentum, quatenus baptismus in memoriam revocatus cum fide remissionis peccatorum, sufficit ad peccata delenda.

II. Certa nihilominus et de fide est nostra conclusio, scilicet, dari unum ex septem sacramentis a reliquis distinctum, quod poenitentia appellatur. Quae conclusio, quantum ad catholicos, facilis probationis est, cum sit definita in Concilio Tridentino sess. VII, canone primo de sacramentis in genere; et sess. XIV, canone primo. Et in Concilio Florentino in decreto pro Armenis, et capite ad abolendam, de haeticis. Quoad haeticos autem, qui definitiones istas non admittunt, neque traditiones Ecclesiae, sed nudum verbum Dei, difficilioris probationis est. Potest tamen probari quoad duo. Primo, quoad hoc, quod poenitentia est pro lapsis post baptismum; quod proponitur in Scriptura contra Novatianos. Secundo, quod aliud distinctum a baptismo ponitur pro poenitentia, et ritus distinctus ac caeremo-

nia ad conferendam gratiam, et remittenda peccata, contra hujus temporis novatores.

III. Primum quidem, ex variis locis Scripturae, quibus et baptizatis datur poenitentia, et ad eam exhortantur: nam Actuum VII dixit Petrus ad Simonem magnum, qui (ut ibi dicitur) jam crediderat, et baptizatus erat: Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui: ita Act. XIX: Multi credentium veniebant, confitentes et annuntiantes actus suos: et I Corinth. V Paulus tradidit fornicarium Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus esset in die Domini, cui postea pepercit et indulsit. Et II Cor. II: Sufficit, inquit, illi qui hujusmodi est, objuratio haec quae fit a pluribus: ita ut e contrario magis donetis, et consolemini. Item I ad Corinth. XI dicit: Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat: quam probationem perpetuo in Ecclesia intellectam esse de poenitentia, quae fit per sacramentum confessionis, docere Concilium Tridentinum sess. XIII, cap. VII. Similiter Apoc. III dicitur ad angelum Ecclesiae (577) Sardis: In mente habe qualiter acceperis et audieris; et serva, et poenitentiam age. Et tamen ille angelus, seu episcopus baptizatus erat, alioquin non esset episcopus Ecclesiae: ergo datur poenitentia post sacramentum baptismi.

IV. Secundum vero, scilicet, quod poenitentia quae baptizatis datur in Ecclesia sit distincta a baptismo, et et ab ejus memoria probatur, non quidem ex eo quod tantum unicus baptismus est, ut futura docet, hoc enim non negant haeretici, neque enim ipsi docent baptismum iterandum esse a peccatis, postquam illud re-

ceperunt, sed dicunt baptismum illum memoria repetitum, non re, cum fide remissionis peccatorum, esse poenitentiam. Probandum est ergo esse diversum sacramentum, et in ritu, et in caeremonia exteriori, ex aliis Scripturae locis. Probatur ergo ex illo Joannis XX : Accipite Spiritum sanctum : quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt : Matth. XVI : Et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis : et Matth. XVIII : Amen dico vobis, quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in coelo, etc. Ex quibus testimoniis fit argumentum : Remissio peccatorum promittitur et proponitur hic mediante potestate judiciali et clavibus, quibus peccata possunt retineri aut solvi; hoc autem non potest exerceri sola memoria baptismi, et fide remissionis, sed iudicio et manifestatione peccatorum facta sacerdotibus : nec potest exerceri supra non baptizatos, sed supra fideles : ergo poenitentia pro baptizatis est distinctus ritus a sacramento baptismi, et aliis. Major constat ex locis allatis Scripturae. Minor probatur, quia memoria baptismi cum fide remissionis nihil importat de iudicio et potestate clavium, quae possitolvere aut retinere : hoc enim fieri non potest nisi cum cognitione causae, et iurisdictione iudicis legitimi, qui pro meritis causae aut retineat, aut solvat : nemo autem in sua causa potest esse iudex, ut seipsum condemnet : ergo non potest absolutio, aut retentio peccatorum consistere in sola memoria baptismi cum fide remissionis.

V. Confirmatur, quia in potestate clavium, et in Spiritu sancto Apostolis dato designatur actus, scilicet solvendi et retinendi peccata, non sua, sed aliorum. Dicit enim : Quorum remisistis, remittuntur : quorum retinueritis, retenta sunt. Quodcumque solveritis super terram, et quaecumque ligaveritis, etc. ubi ly quorum et quaecumque, non propria, sed aliorum peccata designat. Licet autem per baptismum et alia sacramenta detur gratia et remissio peccatorum, tamen retentio non potest cadere nisi super peccata manifestata et dicta, alioquin indiscrete procederet sacerdos aut minister, si sine manifestatione culpae illud retineret, et

nonlet impertiri remissionem, seu sacramentum ipsum remissivum impendere. Et multo minus potest ista retentio peccatorum alienorum fieri per memoriam baptismi, et per fidem remissionis, quia licet ista memoria teneat se ex parte ministri, sicut ex parte habentis potestatem clavium, vel ex parte ipsius peccatoris, non tamen perficit sacramentum : nam ex parte ministri memoria baptismi, neque sui, neque alterius, quidquam operatur ergo alterum, magis quam memoria alterius sacramenti, vel alterius actus ad justificationem ordinati. Neque apparet quomodo per talem memoriam et (578) fidem de remissione peccatorum fieri potest retentio illorum, non exorcendo actum aliquem iurisdictionis externae circa ea peccata, quae retinentur : ergo sola memoria baptismi cum fide resurrectionis Christi non potest instituire absolutionem istam, vel retentionem peccatorum, neque potestatem explicare in solvendo et ligando quaecumque ligari, vel solvi possunt super terram.

VI. Convenientia autem instituendi hoc sacramentum tamquam a reliquis distinctum, pro fidelibus baptizatis, deducitur ex duabus rationibus, quas proponit D. Thomas hic articulo primo, tum in argumento Sed contra, tum in corpore articuli. In argumento Sed contra ratio ad hanc formam reducitur : Non minus debuit provideri peccatis fidelium, ne post baptismum peccantes sine remedio manerent, et in desperationem inciderent, quam peccatis gentilium et infidelium, ut tolli possint per baptismum. Unde et actum VIII dicit Petrus Simoni jam baptizato : Poenitentiam age ac haec nequitia tua. Si ergo pro infidelibus instituit Christus Dominus sacramentum remissivum peccatorum, tam originalis, quam actualis quod est baptismus, convenientissimum etiam fuit pro lapsis post baptismum sacramentum aliud instituire, in quo peccata ipsa remitterentur. Quod vero haec remissio fiat in baptizatis per novum ac distinctum sacramentum patet, quia sacramentum baptismi non potest iterari : ergo oportuit aliud sacramentum institui. Neque sufficit memoria baptismi, quia haec est aliquid internum et invisibile; sacramentum autem visibile signum esse debet.

VII. Secunda congruentia est in corpore articuli, ad explicandam naturam huius sacramenti, et formatur in hunc modum : Sacramentum consistit in aliqua significatione rei sacrae, sive ejus quod sancte accipiendum est; sed in poenitentia significatur aliquod sanctum, tam ex parte poenitentis, quam ex parte sacerdotis absolventis : ergo poenitentia, quae in Ecclesia agitur, est sacramentum. Minor probatur, quia actus poenitentis, quibus dolorem suum significat, et peccatum suum confitetur, cor ejus significant a peccato recessisse : actus autem sacerdotis significant per id quod ipse agit et dicitur, Deum remittere peccata : ergo actus ex parte poenitentis et sacerdotis absolventis aliquod sanctum significant, prout sanctum, seu prout sanctificans nos (scilicet remissionem peccatorum) et hoc est esse sacramentum.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

VIII. Objicies contra dicta, et primo contra rationem D. Thomae, quae inconvenienter probat ex significatione istorum actuum significationem sacramentalem : Nam quod actus poenitentis ostendant poenitentem habere dolorem, est ex sua naturali significatione; vel si id verbis significetur, erit ex institutione reipublicae; significatio autem sacramentalis est ex peculiari institutione Christi ut auctoris gratiae : ergo inconvenienter probat D. Thomas ex significatione actuum poenitentis et absolventis rationem sacramenti, quia supponit quod est probandum. Unde enim constat has res sic significantes remissionem peccati esse ex Christi institutione; hoc enim negant haeretici, nempe quod sacerdotis absolutio requiratur ad significandam Dei acceptationem. Deinde instatur eadem ratio, quia probatio illa applicari (579) potest cuicumque caeremoniae, seu actioni quae versatur circa rem sacram, quam significat, neque tamen inde probatur esse sacramentum : ergo neque hic. Major probatur, nam in sacrificiis, in decimis et primitiis solvendis, et in aliis pertinentibus ad Dei cultum, per actum externum ostendit homo cultum et venerationem suam et animum erga Deum; et similiter in actu externo charitatis ostendit amorem suum erga Deum; et sacerdos acceptans decimas et primitias, et sacrificia offerens, ostendit ea placere Deo, ab

eoque acceptari : ergo illae actiones erunt sacramenta; consequentia autem non valet : ergo neque ea quam conficit D. Thomas.

IX. Secundo, objicies contra rationem, qua probamus ex sacra Scriptura contra haeticos hanc veritatem : Quia vel ista probatio nititur solis testimoniis Scripturae ad convincendos haeticos, vel etiam intelligentia et traditionibus Ecclesiae. Si hoc secundum, nihil convincimus contra haeticos, quia isti non admittunt Ecclesiae auctoritatem in his veritatibus tradendis : si primum, non convincunt testimonia Scripturae, quia potestas illa clavium, solutio ac retentio, seu ligatio est communis ad absolutionem et retentionem censurarum et peccatorum : ergo non est de ratione constitutiva sacramenti. Antecedens est certum, cum potestas clavium etiam ad forum judiciale se extendat, et in illo ligare possit et solvere. Consequentia vero probatur, quia sacramentum petit specialem materiam et formam, ac significationem rei sacrae ut sanctificantis nos : ergo non potest tradi illis verbis speciale sacramentum, quibus generalis potestas traditur, non solum ad remissionem peccatorum, sed etiam ad causas externas et forenses, in quibus non potest sacramenti ratio consistere et tradi, quae est potestas ad rem sacram prout sanctificantem nos.

X. Item illa verba : Quorum remisistis peccata, etc. non explicant specialem formam, aut modum sacramenti, vel ejus materiam determinate, verbi gratia, confessionem, seu manifestationem peccatorum; hanc enim non exprimunt : poterunt ergo intelligi etiam illa de remissione et retentione poenarum ; ministrare et non ministrare sacramenta, quibus fiat remissio peccatorum, ut est baptismus, eucharistia, et reliqua : si enim haec ministrantur, remittuntur peccata : si non ministrantur, sed suspenduntur, peccata non remittuntur, sed retinentur. Cum ergo hoc pertineat ad ministerium generale omnium sacramentorum, et sufficienter possint ita intelligi praedicta verba, non bene probamus loqui Scripturam in illo testimonio de speciali quodam sacramento quod in confessione et absolutione consistit. Itaque haec est difficultas, un-

de probemus ibi loqui Christum de speciali sacramento, non de generali administratione aliorum sacramentorum et praedicationis evangelii, ex quibus excitetur fides in nobis. Et hoc urgent Calvinus et alii haeretici. Denique faciunt vim in hoc, quod baptismus operatur remissionem peccatorum excitando fidem: ergo et poenitentiam. Ad hoc autem sufficit memoria baptismi suscepti, per hoc enim excitatur rursus in nobis fides remissiva peccatorum: ergo non requiritur speciale sacramentum.

XI. Respondetur ad primum, D. Thomam sine dubio loqui de significatione ex institutione Christi, cum expresse loquatur de poenitentia, quae in Ecclesia fit. Et in majori apponit illa verba: "Sacramentum (580) consistit in aliqua significatione rei sacrae;" haec enim significatio sacramentalis esse non potest ex natura rei, sed ex divina institutione. Deinde subdit, quod in poenitentia concurrunt actus poenitentis et actus sacerdotis vice Dei; et quod illi significant recessum poenitentis a peccatis, isti ipsam remissionem ex parte Dei, quae significationes non possunt esse nisi ex institutione, quia sacerdotis actus non potest hic adhiberi nisi ex institutione Christi, non ex natura rei. Loquitur ergo D. Thomas de sacramentali significatione, quae est ex divina institutione. Ad instantiam ergo (scilicet, quod supponit probandum, hanc scilicet dari institutionem) respondeo non supponere, quia haec ratio D. Thomae non est ad probandum quod Christus hoc instituerit, seu ipsum an est hujus institutionis, sed supponendo institutionem quoad an est, solum ostendit ei convenire definitionem sacramenti, quod est explicare quidditatem sacramenti poenitentiae, non ipsum an est talis sacramenti et ejus institutionem. Quod autem hanc materiam et hanc formam et hos ministros Christus instituerit, et quod ex ipsa institutione habeat efficaciam sacramentum poenitentiae, probat D. Thomas infra articulo septimo, ubi ostendit institutionem hujus sacramenti factam esse a Christo, et quomodo ex ejus institutione determinata sit materia et forma, ut habeat vim et efficaciam sacramenti. Et sic ratio D. Thomae stat inconcussa, ostendens definitionem sacramenti convenire illi ritui, quia tunc solum explicabat quidditatem et naturam, nempe quod sit sacramentum; supponebat vero ibi insti-

tutionem factam a Christo, ut ritus iste sacramentum esset, quia illud probandum erat infra, cum non pertineret ad quidditatem, de qua sola in hoc articulo loquebatur, sed ad ipsum an est talis institutionis. Ad aliam vero probationem dicimus, in aliis actibus exterioris cultus posse intervenire illam significationem talium actuum, quos ibi numeravimus; sed non significationem rei sanctificantis nos prout talis, quod requiritur ad sacramentum, licet reperiri possit significatio alterius rei sacrae pertinentis ad divinum cultum.

XII. Ad secundam objectionem respondetur, nunquam excludendam esse traditionem Ecclesiae, quae maximam vim habet ad intelligentiam sacrae Scripturae. Ipsa enim observantia et antiquissima consuetudo in quacumque republica est quae maxime ostendit, quomodo in tali republica accepta sit legum intelligentia, et modus earum legum, quibus disponitur et gubernatur. Constat autem perpetua Ecclesiae traditione, sic intellectam esse Scripturam, ut poenitentia specialis sacramenti rationem haberet; neque eodem modo et ministerio peragitur sicut baptismus, sed ministerio sacerdotum, et confessione poenitentis. De quo videri possunt Tertullianus libro de poenitentia; Ambrosius libro I de poenitentia, cap. VI, et libro II, cap. XXV; Chrysostomus homilia III de sacerdotio, Hieronymus dialog. II contra Pelagium; Augustinus libro I de adulteris conjugibus capite ultimo, et libro II, cap. VI; Cyrillus libro XII in Joannem, cap. XXXVI et alii veteres passim, quotquot poenitentiam vocant secundam tabulam post naufragium. Addimus etiam, probasse nos contra haereticos non admittentes Ecclesiae traditiones ex ipsa proprietate Scripturae, ut vidimus.

XIII. Et ad impugnationem dicitur, quod illa potestas clavium extenditur ad omnem absolutionem (581) et ligationem, tam pro peccatis, quam pro censuris: sed pro capacitate qua peccata solvit et ligat, sacramentum constituit, quia gratiam causare potest, dum causat remissionem peccati. Alio modo etiam causat quam baptismus, quia peccata ligare potest, quod baptismus non facit, quia non procedit baptismus in vi potestatis clavium, et per modum iudicii, sicut procedit poe-

nitentia. Et cum dicitur, quod sacramentum traditur per specialem materiam et formam, et significationem gratiae, respondetur, hoc ipso quod traditur per modum iudicii et absolutionis, tradi per specialem materiam et formam (scilicet per illam quae absoluta est) et consequenter supponit cognitionem causae et peccatorum : quae utique haberi non potest nisi ex confessione rei, seu ipsius poenitentis, cum debeat esse voluntaria, sive spontanea confessio, alias non posset ordinari ad remissionem peccati, quia haec fieri non potest nisi voluntate mutata, et recognoscente suum peccatum, juxta illud Psal. L : Dale iniquitatem meam : quoniam meam ego cognosco : et juxta illud Psal. XXXI, Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam, Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei.

XIV. Ad instantiam contra testimonium ex capite XX Joannis respondeo, quod licet ibi non exprimat materia hujus sacramenti nomine confessionis, aequivalenter tamen proponitur, dum Dominus loquitur de peccatis expositis ordinationi remittentis, vel retinentis peccata, cum hic ordo remittendi ac retinendi nequaquam exerceri possit, nisi manifestato delicto, et confessione ipsius delinquentis, quia debet esse voluntaria et libera confessio, non coacta, et per alios comprobata : ergo in ipsa peccatorum (581) exhibitione per objectionem ad retinendum et remittendum, implicite et aequivalenter explicatur materia hujus sacramenti, quae consistit in actibus poenitentis, quibus sua peccata subicit retentioni et remissioni, quod sine confessione stare non potest. Ecce materiam, Forma autem significatur per ipsum remittere cum potestate retinendi, quod utique est absolutio per modum iudicii, quia ubi fit absolutio seu remissio cum potestate condemnandi, seu retinendi, talis absolutio procul dubio judicialis est, quia potestatem habet retinendi, et non tantum remittendi : quod in alio loco per claves explicatur : quae potestas significat iudicium ad introducendum et expellendum a regno coelorum. Quare non possunt illa verba intelligi de administratione aliorum sacramentorum, vel retentione eorum aut de potestate praedicandi verbum Dei, quia haec omnia non fiunt cum iudicio et cognitione causae, exponendo ipsa merita et demerita, sine quo retineri non possunt

delicta aut absolvi. Verba autem Domini loquuntur non de retentione aut administratione sacramentorum, sed de retentione et de remissione ipsorum peccatorum. Non possunt autem delicta retineri et absolvi absque cognitione eorum, et sic exigunt confessionem peccatorum, quia solum per confessionem ab ipso reo factam possunt peccata notificari. Hoc autem non contingit in aliis sacramentis, quae perfici non possunt tali peccatorum cognitione et confessione, neque per praedicationem evangelii, nec per memoriam baptismi, quia haec neque conduunt ad cognitionem causae, ob quam remitti possunt peccata aut retineri, neque ad ipsam remissionem vel retentionem peccatorum : ergo frustra de illis intelliguntur in (582) sensu plano et vero ipsius litterae.

XV. Et sic manet responsum ad instantiam, quae exposcit, unde probamus Christum loqui de speciali sacramento, non de generali omnium administratione. Dicimus enim id constare ex ipsa littera Scripturae, quia Christus dedit potestatem ibi super ipsa delicta et hominum peccata, ad retinenda illa vel solvenda : non possunt autem retineri et remitti, nisi praemissa cognitione causae. Remittere autem peccata cum cognitione causae et potestate retinendi aut absolvendi, est specialis modus collativus gratiae, et remissionis culpae, et significandi illam sensibilibus actibus iudicii et confessionis ipsius rei : ergo est speciale sacramentum. Ad id vero quod dicitur de excitatione ad fidem per baptismum respondetur, excitationem fidei non sufficere sine aliis dispositionibus praeparativis ad gratiam, quae requiruntur ad justificationem, et absque participatione passionis et sanguinis Christi, quae fit per sacramenta, et specialiter per poenitentiam.

XVI. Instant haeretici generali illa promissione facta a Christo pro baptismo Marci ultimo : Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit : et Apostolus ad Ephes. V habet : Christum mundare Ecclesiam lavacro aquae, in verbo vitae : ergo omnis justificatio fit ratione baptismatis : ergo etiam qui justificatur post baptismum, per memoriam illius rursus excitabitur ad fidem, et reparabitur a peccato. Unde Augustinus, libro de

nuptiis et concupiscentia, capite XXXIII, locum citatum Apostoli explicat sic : " Quod lavacro regenerationis non tantum peccata praeterita, sed etiam posterius admissa remittuntur : " ergo operatur memoria baptismi ad remissionem peccati. Et S. Fulgentius libro de de fide ad Petrum capite XXX, vocat baptismum sacramentum fidei et poenitentiae, juxta quod in evangelio scribitur de Joanne, Luc. III : Quod venit praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Denique suffragatur Cyrillus libro XII in Joannem, capite LVI, circa finem ubi docet locum istum exponens, discipulos Christi duobus modis peccata remittere : primo, per baptismum; secundo, per poenitentiam : " Nam aut credentes, et vitae sanctimonia probatos homines ad baptismum inducunt, ac deinde indignos diligenter expellunt; aut Ecclesia filiis, peccantibus quidem increpationem adhibent poenitentibus autem indulgent : " ergo ille locus juxta Cyrillum de sacramento baptismi loquitur.

XVII. Respondetur promissionem Christi pro baptismo factam esse quantum ad primam hominis regenerationem et justificationem, ac aggregationem ad Ecclesiam, non de ea sanctificatione quae fit in lapsis post baptismum; hoc enim docet Apostolus ad Hebraeos VI, dum ait : Impossibile esse rursus renovari ad poenitentiam, id est, rursus in ea renovatione baptismi sanctificari, ut exponit D. Thomas lectione prima, ubi refert Novatum caput Novatianorum, quem expugnat; atque adeo memoriam baptismi hic excludit, quae omnino impertinenter se habet ad reparationem posse lapsum, cum nihil est Scriptura positum sit de memoria baptismi post lapsum. Unde ergo id colligunt haeretici, qui tantopere in Scrip-

turis gloriantur ? Nam assignent nobis locum, quo promittitur reparatio peccatorum per memoriam baptismi. Quod enim per iterationem baptismi non possint peccata remitti, ipsi etiam fatentur cum constet unum tantum esse baptismum. Apostolus etiam dum dicit : Mundari Ecclesiam lavacro aquae, de prima mundatione loquitur, non de (583) secunda reparatione; neque ibi quidquam loquitur de memoria baptismi. Divus autem Augustinus tribuit baptismo non solum praeterita, sed etiam post ejus susceptionem admisa peccata tollere et non proxime, sed remote et radicaliter, quatenus per baptismum capaces reddimur sacramenti poenitentiae recipiendae, si peccaverimus. Et hoc in eo testimonio assignat Augustinus subjungens : " Quod non prodesset vel ante baptismum poenitentia, nisi baptismus sequeretur : vel postea, nisi praecesserit : " unde in epistola XXIII, inquit Augustinus : " Si parvulus baptizatus grandaevis factus propria inceperit habere peccata, per quam gratiam remittentur ? Non regeneratione, sed alia curatione resarciri posse. " D. Fulgentius loquitur de poenitentia, quae agi debet ante baptismum, quae est dispositio ad illum; in se autem non est sacramentum. Nos vero loquimur de poenitentia post baptismum. S. Cyrillus expresse distinguit duos modos religionis, alterum per baptismum, alterum per poenitentiam. Et licet Christus Dominus in illo testimonio dederit Apostolis Spiritum sanctum pro remissione facienda per poenitentiam, voluit tamen Cyrillus omnes modos numerare, quibus Apostolis concedebatur facere remissionem : non tamen intendit hinc negare quod per sacramentum poenitentiae fit.

ARTICULUS II.

Quo tempore Christus Dominus institue-
rit sacramentum poenitentiae?

I. Omni tempore fuisse sacramentum poenitentiae, et in omni statu testatur D. Thomas in IV, dist. XXII, quaest. II, art. III, quaest. II, scilicet in lege naturae, veteri, ac in lege gratiae, in remedium peccati actualis praeteriti. Et rationem reddit, nam omni tempore, statu ac lege fuere plura sacramenta in remedium peccati, ne deficeret medicina contra morbum. Et ideo omni tempore oportebat contra peccatum originale medicinam esse: ita et contra peccata actualia indiguit homo sacramento poenitentiae in remedium quotidiani morbi. Et in hoc convenit universa theologorum corona: idque etiam intendit glossa de poenitentia, dist. IV, dum asserit sacramentum institutum a Deo Genes. III et IV, ubi expostulat Deus ab Adam et Eva confessionem criminis perpetrati. Id etiam intendit Waldensis tomo secundo de sacramentis, cap. CXXXIV, et sequentibus, dum habet institutum fuisse in lege veteri, Levitici XXVI, ubi habetur: Propter peccata patrum suorum affligentur, donec confiteantur iniquitates suas: et Psal. XXXI: Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei: et Marc. I, Judaei accedebant ad baptismum Joannis: Confitentes peccata sua. In hoc ergo omnes consentiunt. Discrimen vero sacramenti poenitentiae in his statibus perspicuum est, cum in lege nova praecellat ex auctore, et ex gratia quam confert, et ex modo conferendi: in aliis namque statibus deficit maxime a perfectione, qua eminet in lege evangelica. Et hoc solum intendit magister Soto in IV, distinct. XI, quaest. II, art. III, et dist. XIV, quaest. I, art. VII, ubi asserit, in lege naturae et in lege scripta non fuisse sacramentum poenitentiae, id est, ejusdem speciei atomae cum poenitentia legis gratiae; quod est verum, cum specie subalterna differat sacramentum poenitentiae nostrum a poenitentia legis naturae et veteris legis.

II. Cujus rationem perpulchre attingit D. Thomas hic art. VII ad primum et secundum, et in quarto, loco citato; nam variato aliquo quod est essentia rei, res

transit ad aliam essentiam, cum essentiae rerum in indivisibili consistent, et sint sicut numeri. Modus autem in poenitentiae sacramento novae legis, et in eo observatus tamquam quid essentialiter conveniens, utpote ex Christi instituto, in eo consistit, quod poenitens conteratur cum proposito confitendi in speciali sua peccata, et satisfaciendi pro eis: et hoc coram sacerdote habente potestatem clavium, ligandi scilicet ac solvendi ad arbitrium suum, cui etiam subjicitur satisfactio. Poenitentia autem legis naturae ab his cadit, quia in ea nihil erat determinatum, sed unusquisque quod sibi ad illum finem conveniens judicabat, id faciebat. Unde teste Hicgone libro de sacramentis, parte XI, cap. III: "Omnia sacramenta legis naturae voto celebrantur, sive beneplacito celebrantis." Poenitentia etiam legis veteris cadit a poenitentia nostra, quia contritio non ordinabatur ad confessionem et satisfactionem, nec confessio fiebat habenti potestatem clavium, nec satisfactio subdebatur arbitrio sacerdotis: et consequenter sacramentum poenitentiae non sumpsit originem usque ad adventum Christi.

III. Inquires: Cur sacramentum poenitentiae non sumpserit originem a lege naturae aut veteri, et ante legem gratiae? Respondetur, quod nulla a priori potest assignari ratio, nisi voluntas Christi, quae est adaequata ratio, a qua desumitur essentia omnium sacramentorum materia ac forma, ac reliquae circumstantiae temporis, etc. Ratio enim signi ad placitum ex mera constituentis voluntate adaequate desumitur. Nihilominus supposita institutione adaptari potest congruentia cum gravi fundamento, quae stat in eo, quod efficacia sacramentorum fluit ex plenitudine redundantis passionis, et loquor de sacramentis novae legis, et meritorum Christi, ante cujus adventum omnia sacramenta erant vacua elementa, infirma et egena, ut testatur Apostolus ad Galatas IV, et ita ante adventum Christi non debuerunt sacramenta ubertate gratiae plena esse: sufficiebat

quod praestarentur in umbra et figura veritatis immediate exequendae post Christum. Ex ordine etiam quam servavit ipse, constat, nam poenitentiae sacramentum ordinatur ad delenda peccata post baptismum commissa, et consequenter supponere debet baptismi institutionem, quae nullatenus fuit ante Christi adventum.

IV. His suppositis, solum restat in praesenti duo resolvere. Primum est, quis sit auctor et institutor hujus sacramenti post adventum Christi : secundo, quo tempore celebrata sit ejus institutio. Circa primum haeretici nostri temporis absolute negant sacramentum poenitentiae institutum fuisse a Christo Domino. Petrus quidem oxomensis Salmanticae primarius professor, ait efficaciam remittendi peccata, quae est in hoc sacramento, non ex Christi institutione, sed ex naturali jure et virtute propria provenire. Erasmus, quem refert Petrus de Soto lectione III de confessione, affirmat hoc sacramentum institutum esse ab Ecclesia vel ab Apostolis, quam sententiam sequitur S. Bonaventura in IV, dist. XVII, parte II, art. I, qu. III, quatenus ait poenitentiam tantum fuisse insinuatam a Christo Domino, ab Ecclesia et Apostolis institutam, et a Jacobo promulgatam; cui subscribit Marsilius in IV, quaest. II, articulo secundo.

V. Cujus sententiae fundamentum (585) est, quia in lege gratiae non fit expressa mentio confessionis sacramentalis nisi illis verbis Jacobi V : Confitemini alterutrum peccata vestra : nec Christus usus est potestate clavium, quod manifestum est indicium non fuisse tunc sacramentum institutum, cum Christus sacramentis omnibus institutis sit usus, quae non afferunt repugnantiam aut indecentiam; utpote in eucharistia, qua seipsum cibavit in coena, et in sacramento ordinis, quod administravit ordinando Apostolos in sacerdotes: nullam autem repugnantiam aut indecentiam involvit administratio poenitentiae : imo excellentiam prae se fert maximam, scilicet omnipotentiam, quae in remissione peccatorum fulget, prout fit in sacramento poenitentiae.

VI. Nihilominus dico primo : Sacramentum poenitentiae institutum est a Christo Domino immediate. Ab hac conclusione nemo recedere potest salva fide, cum expresse

definiatur in Tridentino generaliter quidem sessione VII, canone primo in quo anathematizatur qui dixerit : "Sacramenta novae legis non fuisse a Christo Domino instituta;" et specialiter de sacramento poenitentiae sess. XVII, cap. I et canone I definitum sit : "Si quis dixerit in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, anathema sit : " idem dicitur in bulla Sixti IV, qua approbat acta congregationis Complutensis, et sententiam contra Petrum Oxomensem, quae habetur immediate ante Concilium Lateranense in summa Conciliorum : non autem diceretur Christus institutor hujus sacramenti per solam insinuationem aut consilium, vel tacitam voluntatem; neque esset institutor absolute, si Ecclesia immediate illud instituisset. Ideo enim Christus non est institutor rituum et caeremoniarum Ecclesiae, etiamsi ab eo derivetur ad Ecclesiam potestas condendi leges, instituendi ritus et caeremonias, ut testatur Concilium Tridentinum citato canone XIII, appellans ea omnia ritus et caeremonias Ecclesiae, non Christi, cum contraponat eis quae habent esse ex Christi institutione. Et sessione XXI, capite II, determinat posse Ecclesiam mutare ritus sacramentorum non substantiam. Unde sentit Concilium, substantiam sacramentorum (utpote a Christo immediate institutam) ab ipso solo pendere. Ex quibus constat Christum immediate instituere hoc sacramentum : id enim intendit Tridentinum definire, quod negabant haeretici, Christum scilicet non immediate instituere poenitentiae sacramentum.

VII. Ratione etiam fulcitur nostra conclusio, nam ad eum spectat instituere sacramentum, apud quem residet potestas excellentiae ad fundandam Ecclesiam supra tales bases et fundamenta, et ad fulciendum munimine necessario ad salutem fidelium : unde et instituit Christus baptismum contra originale, et reliqua peccata ante ipsius susceptionem commissa : ergo post ingressum ad Ecclesiam post baptismum, ad fundatorem spectat superaddere poenitentiam, in cujus institutione splendet potestatis excellentia, utpote peccatorum remissiva : item quia humanitas Christi est instrumentum excellentiae physicum remissionis peccatorum, et causa principalis moralis meritoria ac satisfac-

toria : ergo non debuit committere Ecclesiae (etiāsi posset) institutionem poenitentiae, in qua specialiter viget omnipotentia instrumenti physici, et excellentia instrumenti physici, et excellentia causae principalis meritoriae et satisfactoriae.

VIII. Ad fundamentum oppositae sententiae respondetur, non solum (586) in testimonio Jacobi, sed alibi saepius gerimentionem hujus sacramenti in sacra Scriptura, ut constat ex testimoniis allatis articulo praecedenti, et afferendis statim conclusione sequenti. Ad id quod obijcitur, Christum non usum fuisse sacramento poenitentiae, respondetur cum D. Thoma articulo VII ad quartum, et in IV, dist. XXII citata, quod aliud est instituere sacramentum, aliud ministrare. Instituit ergo Christus sacramenta, non tamen omnia administravit, sed aliqua. Propter commendandum sacramentum, in quo ipse est sacerdos et hostia, usus est eucharistia; et ipse ordinavit Apostolos propter eundem finem, cum eis conferat potestatem supra suum corpus verum. Deinde potestatem tribuit administrandi omnia sacramenta, unde non fuit necesse ipsum administrasse baptismum et poenitentiam, et reliqua, quae non constat administrasse, quia non deerant ministri qui administrarent, et quia auctor sacramentorum non ligabatur instrumentis a se institutis ad conferendum eorum effectus. Cum enim non haberet peccatum, non potuit poenitere; et quoad alios non administravit poenitentiam, ut ostenderetur sacramentorum dominus, qui absque sacramentalibus effectus praebebat sacramentorum.

IX. Quantum ad secundum, scilicet, quoad determinatum tempus in quo celebrata fuit sacramenti hujus institutio, non conveniunt catholici; nam Armacanus libro XI de quaestionibus Armenorum, cap. XIV et XV, ait fuisse institutum Matthaei XII, et Lucae VI, dum Christus misit Apostolos praedicare evangelium, ne diminuta potestate incederent. Auctor de operibus cardinalibus apud Cyprianum sermone de ablutione pedum, insinuat fuisse institutum dum praecipitur a Christo Matthaei IV; alii quando declaratur medium necessarium ad salutem, Luc. XIII : Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. D. Thomas subindicat hic, et in IV, distinct.

XXII citata, institutum fuisse per partes; nam Matth. IV instituitur materiae utilitas, Lucae XIII necessitas, Matthaei XVI potestas clavium, et eadem instituitur Matthaei XVIII, et Joannis XX. Modus tamen instituitur Jacobi V jam allato : sed post defensionem Tridentini nulli jam licet opinari in hac re.

X. Dico secundo : Sacramentum poenitentiae institutum fuit a Christo post resurrectionem, in illis verbis Joannis XX : Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, etc. Haec conclusio expresse definitur in Tridentino sess. VI, cap. XIV, et sessione XIV, capite III sic definit : "Dominus autem sacramentum poenitentiae tunc paericipue instituit cum a mortuis excitatus insufflavivit in discipulos suos, dicens : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, etc." Ratio conclusionis est, nam hoc sacramentum tunc vere instituitur, et non antea, cum erigitur tribunal judicii poenitentialis, et consequenter cum iudicibus tribuitur iudiciaria potestas, id est, absoluta et retentiva virtute clavium, ut juxta merita delinquentis liget aut solvat; nam etiamsi detur causa ut cognoscantur delinquentium peccata, nequis ferri sententia deficiente potestate iudiciaria : unde tunc vere erigitur tribunal, cum a superiori tribuitur potestas ad cognoscendum causas delinquentium, et ad solvendum vel condemnandum juxta merita : ergo cum sacramentum poenitentiae sit spirituale judicii tribunal, tunc vere instituitur, cum sacerdotibus confertur potestas clavium ad cognoscendum forum animae, et discernendas causas, ut facta accusatione a poenitente, juxta illius dispositionem et merita sacerdos (587) absolvat, aut condemnet : potestas vero clavium traditur Joannis XX verbis allegatis : ergo tunc instituitur sacramentum poenitentiae, et non antea.

XI. Inquires causam dilationis in instituendo hoc sacramentum post resurrectionem. Respondetur causam a priori esse voluntatem Christi instituentis poenitentiam quoad substantiam et circumstantias omnes. Aliqualis etiam assignari potest congruentia ex S. Thoma supra quaest. LXVI, art. II, quam affert de baptismo, quia scilicet potestas clavium

conferenda erat sacerdotibus, qui ordinati non fuere usque ad ultimam coenam. Ideo autem tunc non fuit institutum, quia oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis die tertio, et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, ut testatur S. Lucas citatus a S. Thoma hic articulo septimo, in argumento Sed Contra. Nam ex virtute nominis Jesu Christi patientis et resurgentis habet poenitentia efficaciam remittendi peccata : et propter mysterium designandum, quia scilicet per poenitentiam resurgit homo a morte peccati, et ita resurgit, ut quantum est ex vi gratiae sanantis et resuscitantis animam, iterum non moriatur, sicut Christus, teste Apostolo, Romanorum sexto.

XII. Ad fundamenta oppositae sententiae respondetur S. Thomam ibi citatum concordasse omnia testimonia allata, quatenus docet sacramentum poenitentiae fuisse commendatum Matth. IX, ejusque utilitatem, sicut et necessitatem declaratam Lucae XIII, potestatem Apostolorum promissam Matth. XVI et XVIII. Nondum tamen adest institutio usque ad resurrectionem, dum Joan. XX, totaliter instituitur, cum potestatem clavium Apostolis confertur, ex qua recipit sacramentum totam efficaciam, et originem virtutis in remissionem peccatorum.

XIII. Objicies contra dicta : Nam potestas clavium collata fuit Apostolis ante Christi resurrectionem, Matth. XVIII, ubi eodem tenore verborum dicitur sic : Amen dico vobis : Quaecumque alligaveritis super terram, etc. in quo implet Christus quod Petro promiserat de futuro Matth. XVI : Tibi dabo claves regni coelorum : ergo tunc fuit peractum sacramentum; et saltem tunc fuit institutum, cum cessavit vetus lex. Oportebat enim quod cessantibus legalibus, utpote umbris et figuris, adveniret veritas legis gratiae, quae praecipue constat ex sacramentis. Lex autem vetus cessavit in morte Christi, id enim non obscure indicant ultima Christi verba : Consummatum est, Joan. XIX, communiterque id censent theologi cum S. Thoma 1-2, quaest. CIII : ergo ante resurrectionem oportebat institui poenitentiae sacramentum, ne homines absque lege et absque remedio degerent, specialiterque cum sit praeparatorium ad eucharis-

tiam institutam in nocte coenae, ut definit Tridentinum sessione XXII.

XIV. Respondetur, quod in testimonio Matthaei promittitur potestas clavium ad forum animae interius, nec fuit collata usque ad adventum Spiritus sancti, quem per insufflationem Apostolis tribuit Christus Dominus : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis, etc. Nam ut expendit S. Thomas Joan. XX, ante pentecosten datus fuit Spiritus sanctus ad hunc effectum (scilicet remittendi peccata) licet non communiter ad omnes effectus collatos in communi adventu. Remissio enim peccatorum, cum fiat media charitate, et Spiritus sanctus sit charitas, debuit advenire adtribuendam potestatem remittendi peccata. Et ideo cum Matthaei XVIII nondum (588) venerit Spiritus sanctus non fuisset conveniens institui hoc sacramentum de praesenti : tunc igitur tantum promittitur de futuro, et confertur post resurrectionem. Sic communiter respondent doctores.

XV. Vel secundo respondetur, quod si ibi tribuitur de praesenti potestas, ut sonant verba, tantum est potestas judicialis forensis et contentiosa, scilicet potestas ad separandos fideles contumaces per excommunicationem propter peccatum inobedientiae a consortio Ecclesiae, et ad puniendos rebelles poenis et censuris ecclesiasticis, ut ex contextu colligit S. Thomas Matthaei XVIII, in quo posito praecepto ordinis servandi in correctione fraterna, addit Christus : Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus, id est, separatus et excommunicatus per sententiam excommunicationis latam ab Ecclesia. Ut autem appareat efficacia potestatis ecclesiasticae ad hanc poenam exequendam et inferendam, immediate subjungit Christus : Amen dico vobis : Quaecumque alligaveritis super terram, etc. Et subdit S. Thomas : "Sic dicitur alligare, quia non solvit, vel quia excommunicat." Unde habemus in illo testimonio non fieri sermonem de potestate clavium in foro interiori, sed de potestate ferendi sententiam in foro exteriori. Ad cessationem legalium, et inceptionem legis gratiae in morte Christi, respondetur cum S. Thoma 1-2, quaest. CVI, articulo III, quod lex vetus cessavit consummata hominis redemptione per Christum, qua

peracta incoepit lex nova; sed a morte Christi usque ad ascensionem tempus fuit moraliter quasi instans inceptionis ac desitionis utriusque legis, constans ex pluribus actionibus ordinatis ad eundem finem; unde etiam non obligabatur aliquis ad usum baptismi jam instituti in baptismo Christi, nec peccabat utens circum-

cisione usque ad praeceptum baptismi promulgatum Matthaei ultimo : Mentes baptizate eos, etc. Itaque toto illo tempore omnia requisita ad firmandam Ecclesiam sunt praevisa. Et inter praecipua fuit sacramentum poenitentiae, quod institutum invenitur Joan. XX, et non antea.

Articulus III.

Quae sit forma sacramenti poenitentiae, et
quem sensum faciat ?

I. In Concilio Florentino in Decreto Eugenii, et in Tridentino sess. XIV, cap. III, forma sacramenti poenitentiae praescribitur, quae consistit in illis verbis : Ego te absolvo, etc. Ad istum ergo actum tria spectant determinanda. Primum, an sufficiat aliquid aequivalens verbis ad valorem sacramenti, scilicet nutus, scriptura, aut alia signa quibus innotescat absolutio; et an possit sacramentum perfici absque verbis : secundum, an omnia verba, quae a sacerdote absolvente proferuntur, sint essentialia; et an aliqua; et quae illa sint : tertium, quem sensum faciant.

AN ABSOLUTIO POSSIT IMPENDI SINE VERBIS.

II. Circa primum, Medina Complutensis codice de confessione IX, de modo confitendi; Paludanus in IV, distinct. XVII, quaest. II, art. II, num. VII; Petrus de Soto lect. XVIII de confessione; et Navarrus in summa, cap. XXI, num. XXXVI, existimant formam praefatam sufficere ad valorem sacramenti in aliquo casu scripto missam ad poenitentem. (589) Fundamentum hujus sententiae est, nam hoc sacramentum institutum est per modum iudicii; ergo ad illud perficiendum sufficit ea apponere, quae in foro judiciali et forensi necessaria sunt, in quo sufficit sententia iudicis in scriptis apposita; neque ex ratione sacramenti excludit scripturam in forma, et aliis concomitantibus. Potest enim sacerdos nutibus aut scripto imponere poenitentiam sacramentalem, ut dum imponitur surdis et mutis, et absolvere a censuris, ut aliqui satis probabiliter existimant. Similiter ex parte formae, ut constat in matrimonio, cujus forma (scilicet consensus conjugum) scriptura et nutibus facta sufficit ad valorem sacramenti, ut determinat Florentinum citatum, dum praecipit regulariter debere verbis perfici matrimonium; unde datur locus aliquando nutibus et scripturae in supplementum vocum, ne surdi et absentes priventur sacramento matrimonii. Confirmatur, nam muti possunt comparere in foro poenitentiae ut rei et poenitentes, qui tamen nutibus solum ostendunt cor suum a peccatis recessisse. Imo quilibet potest interprete aut scriptura uti in praesentia sacerdotis, et in absentia per in-

ternuntium et scripturam confiteri; ergo et sacerdos potest nutibus praesentem absolvere, specialiter si absolvens sit mutus; et absentem absolvere poterit per litteras, aut per internuntium.

III. Sed his non obstantibus dicendum est, ad valorem sacramenti poenitentiae necessario exigi aeternam prolationem et sensibilem illorum verborum, quae spectant ad essentiam formae. Haec conclusio est communis, quam tradit S. Thomas hic art. III, Cajetanus verbo confessio XI, expresseque definitur ab Eugenio in generali definitione omnium sacramentorum; et in particulari Florentinum definit sic : "Forma sacramenti poenitentiae sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit : Ego te absolvo, etc." Omnes autem isti termini, verba, profert, dicit, manifeste declarant proprietatem locutionis humanae. Neque addit regulariter (ut in sacramento matrimonii) neque admittit supplementum loco vocis. Idem definit Tridentinum sess. XIV, cap. III, dum docet formam hujus sacramenti consistere in illis ministri verbis : Ego te absolvo, etc. nec dicit in illis nutibus, aut scripturis. Idem habetur in Concilio Coloniensi et Moguntino capite primo in fine. Ratio conclusionis desumitur ex institutione Christi, adjuncta Ecclesiae traditione, et vetusta fidelium consuetudine, et praxi tot saeculis invariata, et exemplo aliorum sacramentorum, quorum forma verbis perficitur, quia absolute forma verborum praescribitur. Illa enim nunquam perficiuntur nutibus, aut scripto, ut patet in sacramento baptismi et ordinis. Et cum possit baptizans et ordinans, si sit mutus, formam illorum sacramentorum scripto aut nutibus applicare, quia tamen traditio Ecclesiae essentialiter exigit verba, nunquam illa sacramenta absque verbis perfici possunt : ergo poenitentia valida non erit si forma illius verbis non exprimatur.

IV. Ad fundamentum oppositae sententiae respondetur, hoc sacramentum institutum fuisse per modum iudicii, non tamen propterea observari debent omnes con-

ditiones iudicii communis, in quo etiam non est idem reus et accusator, nec reo creditur contra se, et pro se, ut contingit in sacramento et iudicio poenitentiae. In aliis etiam iudiciis ex praecepto legislatoris aliqua potest superaddi solemnitas, ut sententia ibi lata valida sit et exequenda, ut quod detur in scriptis, quod non (590) feratur diebus feriatis, etc. Sic etiam in sacramentali iudicio praefigi potest ritus et forma ferendi sententiam ad ejus valorem, sine quo sacramentum non perficitur. Et istud est forma verbis expressa, quae ab ejus institutione a cunctis observatur. Ad id quod objicitur de absolutione a censuris et poenitentia in scriptis imposita, respondetur transeat totum, quidquid sit de probabilitate absolutionis a censuris, non enim illa sunt intrinseca sacramento poenitentiae, sed tantum concomitantia antecedenter et consequenter; ad sacramentum vero exigitur viva significatio ex Christi institutione perpetuo observata.

V. Ad illud quod de forma matrimonii objicitur, respondetur Christum non instituisse contractum matrimoniale, sed jam praexistentem, ac saepius celebratum, elevasse ad hoc ut esset sacramentum. Unde id sufficit ad rationem sacramenti, quod ad contractum, ad quem sufficit si quomodolibet innotescat contrahentibus matrimonium mutuus consensus. Et sic sufficiunt nutus aut scriptura: at in sacramento poenitentiae sacerdos non profert verba ut a poenitente audiantur, cum plures sint surdi; nec absolute requiritur ut elevata voce verba proferantur, sed ita submisso ab aliquibus proferuntur, ut vix audiri possint, et nihilominus perficitur sacramentum; et semper lingua Latina, quae ab ignavis non percipitur. Solum igitur proferuntur, ut ostendatur sacerdos minister vivus Dei, qui utitur ministerio sic instituto, sicque in perpetuum observato.

VI. Ad confirmationem respondetur, posse multos sua peccata nutibus explicare, et alios scripto posse, si aliter non possint confiteri, in praesentia tamen sacerdotis: in absentia vero non licet per internuntium, nec per litteras absenti sacerdoti confiteri, neque absolutio per litteras missa aliquem habet valorem, ut sub anathemate decernit Clemens VIII, cujus meminit index librorum prohibitorum anno 1640, in regulis generalibus.

QUAE VERBA SINT ESSENTIALIA FORMAE ?

VII. Circa secundum, quae scilicet verba hujus sacramenti sint essentialia formae, et ad valorem necessaria, certum est apud omnes verba antecedentia, scilicet: Misereatur tui, etc. et: Dominus noster Jesus Christus te absolvat, etc. non esse essentialia formae, nec ad valorem sacramenti necessaria. Similiter et illa verba: Passio Domini nostri Jesu Christi, etc. quae tamen omnia congruentissime adduntur, ut testatur Tridentinum sess. XIV, cap. III, licet Coloniense Concilium in enchiridio, sub titulo de sacramento poenitentiae, ea verba inutilia reputet, imo et omittenda. Licet vero eorum omissio non sit mortalis, nec forte venialis, quia est consuetudo consiliativa et libera, ut tradit Navarra de poenitentia, disput. VI, cap. I, num. XXXI, nihilominus utiles ac congruentissimae sunt illae preces, tum ad exorandam antecedenter divinam misericordiam, tum consequenter ad applicandam Christi satisfactionem nostris debilibus satisfactionibus.

VIII. His omissis, circa verba: Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quae a Conciliis assignantur pro forma hujus sacramenti, conveniunt omnes primo in eo quod in omnibus verbis explicatur congruentissima forma sacramenti poenitentiae, propter definitionem expressam Tridentini sess. XIV, capit. III, et Florentini in decreto Eugenii, et (591) propter definitionem Leonis X, contra articulum XI et XII Lutheri. Ita etiam expresse traditur Matth. XVI: Quodcumque solveritis, erunt soluta, etc. Conveniunt secundo in eo, quod *ly* ego non spectat ad essentiam formae, quod desumitur ex S. Thoma supra, quaest. LXVI, art. III ad primum ubi idem verbum ego, ad valorem baptismi docet non exigi, cum ablato illo pronome adhuc maneat idem sensus formae. Circa alia verba dissentiant doctores, aliis existimantibus omnia esse de essentia formae, aliis unum aut alterum verbum. Durandus in IV, distinct. XXII, quaest. II, asserit omnia illa verba nullo praetermisso esse essentialia, et ad valorem sacramenti requisita, et saltem invocationem Dei, aut Christi. Gabriel distinct. XIV, quaest. II, ait essentialia esse illa

verba : Absolve te ab omnibus peccatis tuis : cui favet Concilium Moguntinum cap. XIV, concedens illud verbum ab omnibus. Paludanus in IV, distinct. XXII, quaest. III; Petrus de Soto lect. IV de confessione, asserunt essentialia esse : Absolve te a peccatis tuis. In alio extremo Soto in IV, dist. XXII, quaest. I art. I, §. Postremum tandem dubium, affirmat sufficere ad valorem sacramenti illud verbum absolve, solitarie prolatum; quatenus affirmat in articulo mortis, in quo adest periculum ne quis decedat absque beneficio absolutionis, posse sacerdotem proferre illud verbum absolve, animo absolvendi a peccatis et censuris; et tunc valide fieret.

IX. Sed his omissis dicendum est, ea verba absolve te, omisso omni alio, esse essentialia formae, et ad valorem hujus sacramenti necessaria et sufficientia. Ita S. Thomas hic articulo III; S. Antoninus III pary. titulo XVII, cap. XXI, §. I; Cajetanus in summa, verbo absolutio; Sylvester verbo absolutio VI, quaest. IV; Soto citatus, et plures alii. Ratio conclusionis est, nam haec verba absolve te, aliis omissis, significant determinate remissionem peccatorum, praesupposita jam confessione poenitentis. In absolutione enim completur ultima ratio iudicii poenitentialis, scilicet sententia absolutiva a peccatis; nam sententia quae supponit cognitionem hujus, et non alterius causae, dedit determinate super causam cognitam, et ita determinate significat absolutionem a vinculis in iudicio probatis. Sic etiam contingit in iudicio humano, in quo forma seu sententia iudicis sufficienter exprimitur sine determinatione causae in particulari, solaque facta mentione meritorum et causae, absolvimus aut condemnamus personam talem in subjecta materia cognita et probata : ergo et haec verba absolve te, sufficienter explicant in exercitio solutionem a peccatis, quae fuerunt explicata, et de quibus fuere actus poenitentis supra quos cadit forma sacramenti.

X. Secundo, probatur ostendendo falsitatem aliarum sententiarum, nam quod fiat invocatio Trinitatis per illa verba in nomine Patris, etc. non habet fundamentum, cum in institutione poenitentiae tantum dicatur : Quorum remiseritis peccata; neque in traditione Ecclesiae ut essenti-

alia declarantur, ut communiter censent omnes. Item ly omnibus reformatur in rituali Romano, et congruenter, cum propter connexionem peccatorum mortalium nunquam fiat absolutio ab uno, quin ab omnibus fiat, et de venialibus saepius non fit absolutio, cum poenitens de illis non poeniteat, nec teneatur. Item quod ly a peccatis tuis, non sit de essentia formae hujus sacramenti patet, nam eundem retinent sensum verba illa absolve te, ac cum illo addito. Et quod non mutet sensum ly tuis patet etiam, cum nullus (192) absolvatur a peccatis alienis. Unde idem est dicere : Absolve te a peccatis, ac a peccatis tuis. Quod etiam non mutet sensum ly a peccatis patet, nam absolutio cadit hic et nunc supra hanc numero materiam : ergo cum praecesserint peccata, absolutio cadit supra illa, ut dictum est; quod non obscure etiam indicat ly te absolve te, ut indicetur absolutionem cadere supra talem personam delinquentem, accusatam, convictam, poenitentem et confessam talia singularia peccata. Unde in solo verbo absolve non exprimitur forma absolutiva, cum ex propria significatione non sit determinata ad praesentem vel absentem personam, nec ad peccata vel censuras; ergo haec verba absolve te sunt essentialiter necessaria et sufficientia ad formam hujus sacramenti, et ejus valorem.

XI. Fundamentum oppositae sententiae est, nam in forma hujus sacramenti exprimere debet sacerdos se absolvere a peccatis ut ministrum, Deum autem esse causam principalem, ut vere contingit; et ideo in sacramento baptismi et confirmationis ly in nomine Patris, etc. spectat ad essentiam et valorem illorum sacramentorum : ergo et in hoc. Item, nam illa verba absolve te, indifferencia sunt ad peccata et censuras : ergo debent determinari per ly a peccatis, ut talis absolutio; quod et Christus Joan. XX expressit : Quorum remiseritis peccata, ubi et personam designat, et peccata manifestata a poenitente praesente, et subjecto clavibus Ecclesiae, sicut diximus de peccatis. Et tandem probatur omnia verba esse de essentia, et ad valorem sacramenti requisita. Nam Tridentinum sess. XIV, cap. III, et Florentinum in decreto Eugenii, praescribit formam sacramenti poenitentiae in illis ver-

bis a ministro prolatis : Ego absolvo te, etc. In quo innuitur omnia esse essentialia, alias minus apte adderetur illa particula, etc. Et urgentius Concilium Moguntinum capite XXIV, in quo omnia verba exprimuntur : ergo forma sacramenti hujus non tantum consistit essentialiter in his verbis absolvo te.

XII. Respondetur negando causalem; non enim invocatio Trinitatis spectat ad formam baptismi et confirmationis essentialiter, ut ministrans illi sacramenta exprimat se esse ministrum et non principalem causam; sed quia baptismus in ducit hominem ad fidem Trinitatis, quae est praecipuum mysterium fidei, et objectum principalitatis, et confirmatio roborat ad ejus confessionem; et ideo ex institutione Christi baptismus, et ex traditione Ecclesiae confirmatio essentialiter exigunt invocationem Trinitatis. Et licet causalis esset vera in praedictis sacramentis, propter institutionem eorum sic peractam, in aliis tamen sacramentis (ut in eucharistia et reliquis) ejusmodi invocatio nullatenus affertur; si autem esset necessaria ad ostensionem ministerii, a qua penderet essentia sacramenti, in omnibus deberet exprimi, cum in omnibus aequa sit necessitas ministri et causae principalis. In poenitentia vero relinquitur arbitrio sacerdotis, ut docet S. Thomas hic articulo tertio. Et per hoc patet ad Durandum. Ad id quod sequitur de indifferentia verborum ad peccata et censuras, constat ex dictis, scilicet, verba significare determinatam absolutionem a peccatis, quia practice significant, et juxta subjectam materiam; per verbum autem absolvo, omnimoda apparet indifferentiam si solitarie proferatur, cum ex modo suae significationis solitariae non determinetur practice ad personam, nec ad peccata, ut dictum est. Ad testimonium Tridentini et Florentini respondetur, quod ibi assignatur (593) congruentissima forma, in qua scilicet decalrantur tum essentialia, tum alia in confuso sub illo verbo, etc, ut congruenter perficiatur poenitentia. Ad Moguntinum respondetur, quod intendit monere sacerdotes ad consuetam absolutionem, ut scilicet uniformiter fiat absolutio ab omnibus, quod et in ritualibus observatur, in quibus omnia praescribuntur, etiam antecedentia formam et subsequentia.

XIII. Inquires : An omissio verborum quae non sunt essentialia formae hujus sa-

cramenti, sit culpabilis, et quod peccatum, respondetur sub distinctione; nam praecepto ecclesiastico tenetur quilibet ad omnia ea verba apponenda, quae formam veluti integrant, vel ad eam amplius declarandam spectant; ad alia vero non ita. In omnibus tamen verbis non mutantibus substantialiter sensum formae servatur praeceptum divinum, (ut si quis absolvat per haec verba : Condo-no tibi beneficium absolutionis a peccatis; et per haec : Remitto tibi peccata) licet frangatur ecclesiasticum, et sacramentum valide perficiatur, etiamsi illicite contra praeceptum Ecclesiae. Unde existimo ex genere suo esse mortale omittere verbum de pertinentibus ad formam absolutivam, nisi ex parvitate materiae non perveniat ad mortale. Censeo etiam omitterem a peccatis tuis mortaliter peccare contra praeceptum Conciliorum, et generalem usum Ecclesiae in re gravi. Existimo etiam omitterem invocationem Trinitatis non peccare mortaliter, imo nec venialiter; quod non obscure indicat S. Thomas hic articulo III ad tertium dum docet " Relin-qui invocationem Trinitatis arbitrio sacerdotis : " Unde licite potest sacerdos omittere : quod autem est malum, etiam venialiter est malum, saltem quia prohibitum, unde et illicitum, et sic non posset arbitrio relinqui sacerdotis. Cum autem a S. Thoma relinquatur arbitrio nostro, possumus apponere vel omittere: id autem possumus, quod licite possumus. Unde scrupulosus nimis censendus est magister Mugno hic art. III dubio II, conclusionem II, asserens mortaliter peccare omitterem invocationem Trinitatis.

QUIS SIT SENSUS FORMAE?

XIV. Circa tertium, quem scilicet sensum faciat forma sacramenti poenitentiae in primis referendi sunt aliqui, quorum neminit S. Thomas opusculo XXII, capite primo, qui substantialiter mutant formam hujus sacramenti, quatenus verba absolutiva deprecativo et optativo modo aiunt esse proferenda a sacerdote : quam sententiam : " Praesumptuosam appellat, ne dicam, inquit S. Thomas, erroneam." Ecco modestiam S. Thomae, qui sententiam plane erroneam, non absolute erroris censurat. Sic communiter consent doctores, sic

universalis usus, et perpetua traditio Ecclesiae; sic et Concilia citata assignant formam indicativam, et de praesenti. Et Tridentinum sess. XIV, cap. III, distinguens preces a forma, docet sic: "De Ecclesiae autem more praecesquaedam laudabiliter adjunguntur; ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant:" ex Concilio ergo habetur, ea quae modo deprecativo proferuntur, non spectare ad formam hujus sacramenti. Unde debet forma proferri indicativo modo, et de praesenti, per haec verba absolvo te, cum proferatur in iudicio per modum sententiae, in qua iudex non utitur verbis deprecativis, sed indicativis.

XV. His omissis, et Abulensi, qui XI parte sui defensorii, capite V et VI (594) asserit formam hujus sacramenti improprie et abusive significare absolutionem, cum peccata non sint vincula, nec Deus nec sacerdos proprie a culpa, nec a poena absolvat; sed quia ipse Abulensis capite VII, ut in margine indicatur, declaravit sensum catholicum, quae declaratio fertur in alio originali haberi, et facta apud Eugenium papam, quod scilicet loqueretur de absolutione propriissime dicta, et de culpa actuali, non de habituali, et de reatu ad poenam, ideo ab ejus impugnatione libenter abstinemus, et etiam a modo loquendi, corrigendo: constabit tamen impugnatio ex dicendis. Posita ergo significatione propriissima et rigorosa verborum, et modo indicativo, adhuc doctores diversos adhibent sensus illius formae.

XVI. Alii enim aiunt sensum aliorum verborum absolvo te, esse: Ego te ostendo et declaro absolutum a peccatis tuis per contritionem praecedentem. Ita magister in IV dist. XVIII, §. Non autem, et S. Ligant quoque. Magistrum sequuntur plures antiqui; sed hanc sententiam erroneam sapere constat ex Tridentino sess. XIV, c. IX, infra referendo.

XVII. Alii aiunt sensum esse: Ego te absolvo, id est, libero ab obligatione subjiciendi haec peccata clavibus Ecclesiae. Ita Gabriel in IV, dist. XVIII, quaestione prima et plures Nominales, quos refert S. Bonaventura distinctione citata, quaestione prima, articulo II, quatenus asserunt liberari hominem a culpa et poena per actus praecedentes, cum voto seu proposito confitendi: per absolutionem vero cunctam obligationem tollit ita quod poenitent per

confessionem et absolutionem omnino liber maneat a culpa, et poena. Haec sententia est affinis praecedenti. Alensis IV P. quaest. LXXX, membro I, art. I, et S. Bonaventura proxime citatus, censent sensum formae esse absolvo te, id est, remitto tibi poenam temporalem; non tamen significare solutionem ex opere operato a culpa et poena aeterna; aliquando tamen addunt sacerdotem impetrare de congruo primam gratiam poenitenti per preces antecedentes absolutionem. Hugo Victorinus libro primo de sacramentis, p. XIV, c. VIII, et Richardus libro de potestate ligandi et solvendi, I p.c. XII, aiunt sensum esse: Absolvo, id est, remitto tibi poenam aeternam pro culpa debitum; quatenus aiunt, solum Deum remittere antecederet ad sacramentum totam culpam.

XVIII. Tandem Medina codice de poenitentia, tract. II, quaestione XXXVIII, §. Videtur ergo, asserit per contritionem absolvi peccatorem a culpa et poena aeterna, non tamen ab exilio patriae coelestis, quam aperit sacerdos, quatenus habet claves regni coelorum. Unde sensus erit: Absolvo te, id est, aperio januas coelorum. Sed inquisitus a Corduba, ut ipse refert prima parte quaestionarii, quaestione prima, quid intelligat nomine exilii, an scilicet id quod Victorini affirmabant, respondet Medina, primo ab illis differre per hoc, quod illi absolute tribuebant remissionem poenae damni et sensus, ipse vero solum poenam damni; sed si attente perpendatur Medina, sentit hanc poenam prius etiam remissam fuisse per contritionem, non absolute, sed sub conditione (si scilicet culpabiliter non omittat absolutionem) quod si poenitens omittat accedere ad sacramentum, subibit poenam damni propter peccata priora: sed omnes hi auctores restringunt nimis potestatem clavium sacerdotibus collatam, quam haeretici absolute negant. Difficile tamen salvatur in his sententiis potestas remittendi peccata expresse a Christo sacerdotibus commissa loco citato, articulo praecedenti. (595)

XIX. Quibus non obstantibus, dicendum est formam hujus sacramenti reddere hunc sensum: Ego te absolvo, id est, ego tibi sacramentum absolutionis impendo, seu sacramentum absolutionis a vinculis, re-

missivum peccatorum, et collativum gratiae. Ita S. Thomas hic articulo III ad quintum, quem sequuntur universi ejus discipuli, constatque ex Tridentino sess. XIV, can. IX, definiente sic: "Si quis dixerit absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judiciale, sed nuda ministerium pronuntiandi et declarandi remissa esse peccata, anathema sit." In actu autem judicandi iudex vere absolvit sua sententia; et in absolutione, eo quod sacramentalis, significatur quod efficitur. Cum ergo prius capite primo declararet Tridentinum veram potestatem sacerdotibus collatam ad reconciliandum Deo fideles lapsos; et capite secundo per hoc sacramentum cor liberari a peccatis, sicut per baptismum a commissis ante ipsum; et canone primo: "Effectum hujus sacramenti esse reconciliationem cum Deo;" et canone II poenitentiam esse secundam tabulam post naufragium: absque dubio relinquunt sensum illius formae esse absolutionem rigorosam a vinculis peccati, quae fit per gratiam remissivam et sanativam.

XX. Cui oportet addere doctrinam capite quarto, in quo Concilium docet: "Attritionem cum hoc sacramento disponere ad primam gratiam, et remissionem peccati obtinendam ex absolutione sacerdotis: ergo sensus illius formae est, quem verba ipsa prae se ferunt, id est, conferri solutionem, cum peccata sunt vinculo moralia, ut habetur Prov. V: Iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Idem passim habetur in Scriptura. Ex quibus omnibus formatur ratio S. Thomae, sic: Nam sacramenta novae legis efficiunt quod significant: ergo forma hujus sacramenti significat quod in eo agitur. Consequentia patet, nam perfectio rei attribuitur formae, secundum quod proportionatur materiae: hic autem forma removet peccata solvendo illa, ut fiat reconciliatio, quae intenditur per sacramentum: ergo sensus intentus est legitimus, quod scilicet sacerdos impendit beneficium solutionis a vinculis, etc.

XXI. Secundo, probatur aperiendo falsitatem aliarum sententiarum: omnes enim enervant virtutem efficacem sacerdotibus collatam Jean. X ad remittenda peccata. Et quidem formam non significare declarationem praecedentis remissionis peccati praehabita per contritionem, probatur ex S. Thoma citato: "Quia ad talem declarati-

onem desideraretur revelatio Dei specialis superaddita generali revelationi Petro factae." Deinde, quia tollit e medio potestatem remittendi peccata, quae salva fide negari non potest, ut constat ex canone nono citato, unde rejiciendi sunt auctores oppositae sententiae, quatenus in eo conspirant. Ex quo etiam ruit Gabriel, quia sacerdos re ipsa non absolveret a peccatis, sed a sola obligatione iterum confitendi illa, quod est negare claves Ecclesiae. Imo non exigeretur absolutio sacerdotis, cum per solam confessionis auferatur obligatio iteratae confessionis. Neque ad hoc utilis est gratia conferenda ex opere operato, nec verificatur forma in confessione de solis venialibus, cum non extiterit obligatio confitendi illa.

XXII. Tandem non amplius cōduceret (596) confessio et absolutio ad delenda peccata, quam cujuslibet alterius praecepti observantia, cum contritio sit omnium praeceptorum votum. Unde indiscriminatim verificaretur, quod remitterentur peccata per solutionem decimarum in voto, vel observantiam festorum in voto, etc. ac per confessionem in voto. Alensis etiam rejiciendus ab omnibus censetur, nam ad solam poenam temporalem tollendam suppetunt plura et pervia remedia, ut sacrificium missae, indulgentiae, et similia: ad quid ergo nova sacramenti institutio, et gratiae infusio, et tot angustiae poenitentis? Haec ergo sententia praecipuam efficaciam hujus sacramenti tollit.

XXIII. Hugo et Richardus errant in assignando sensu absolutionis a sola poena aeterna, et non a culpa, quia ut definit Tridentinum sess. VI, cap. XIV, poena aeterna simul cum culpa remittitur: et consequenter quando culpa ante confessionem remissa est (in hac scilicet sententia) hoc sacramentum nihil remitteret; tum etiam, quia culpa mortalis tantum remitti potest per gratiae infusionem, cum qua (utpote quae est semen gloriae, et confert jus ad haereditatem divinam) nequit compati reatus poenae aeternae; tum etiam, quia contritio ex natura sua, in omni statu (etiam sine ordine ad sacramentum) habebat remittere culpam et poenam aeternam, ut constat in justis legis naturae et legis veteris: ordo autem ad sacramentum non tollit ejus efficaciam

intrinsecam, imo auget.

XXIV. Ex his efficaciter expugnatur Medina, nam poena aeterna coalescit ex poena damni et sensus : si ergo contritio antecedens absolutionem tollit culpam et poenam aeternam, ut constat ex dictis, utramque poenam damni et sensus tollit. Quatenus vero addit, per contritionem sub conditione (si scilicet exequatur alia ad quae tenetur, ut confiteri et similia) remitti poenam aeternam damni, etiam aberrat a veritate, cum hoc non sit remitti absolute poenam; nec remissio illa confert absolute jus ad gloriam, contra sacram Scripturam, et definitiones Conciliorum; tum etiam, nam absolutio non esset forma et causa talis remissionis, sed mera conditio, sub qua contritio remisit antea poenam, sicut et subsequens adimpletio praeceptorum, quae est sola conditio sub qua fuit remissa culpa, non vero causa influens. Licet in hoc sensu nescio cur noget Medina per contritionem sub conditione futurae confessionis remitti etiam poenam aeternam sensus. Imo ipse teneretur asserere, per contritionem praecedentem baptismum remitti poenam aeternam, non absolute, sed sub conditione baptismi non omittendi. Ex quibus omnibus relinquitur, sensum formae hujus sacramenti esse quem adstruimus in nostra resolutione, cum verba hic significant quod efficiunt; efficiunt autem remissionem peccatorum, et absolutionem a vinculis, ut ex sacra Scriptura et Conciliis habemus : unde et id significant.

XXV. Adversus nostram resolutionem se se statim offert duplex casus satis difficilis, in quo non apparet verificatio sensus a S. Thoma assignati. Primus est in sacramento informi poenitentiae, quod est verum sacramentum, ut est communis sententia auctorum; nihilominus nec solvuntur peccata, nec confertur gratia justificans et remittens peccata; tunc ergo nequit verificari forma in sensu S. Thomae. Secundus casus est, quando poenitens accedit ad hoc sacramentum justificatus per contritionem, vel praecedentem confessionem sacramentalem; tunc enim non sunt vincula (597) moralia peccatorum, a quibus poenitens absolvi possit, nec adest debitum quod condonari possit : quomodo ergo tunc verificabitur forma ?

XXVI. Pro solutione et intelligentia

formae hujus sacramenti notandum, sensum intentum a S. Thoma non esse nugatorium, ut falso existimant aliqui, imponentes ipsi quod affirmat sensum istum : Ego tibi impendo sacramentum absolutionis, id est, ego exerceo circa te sacramentum istud : ego confero tibi, vel applico hoc sacramentum. Sed haec expositio frivola est, cum non explicet actum judiciale, nec effectum aliquem, sed idem per idem significetur, imo obscurior relinquitur sensus : clarus tamen manet, ut meditatur Cajetanus ex eo, quod impendere sacramentum absolutionis, est sacramentaliter absolvere : ac si diceret : Quantum est ex me, vere te absolvo a vinculis : peccata tibi remitto auctoritative, ut instrumentalis minister sacramenti, et tibi confero sacramentum collativum gratiae, quam ex se infallibiliter inferet, nisi obicem ponas : nam quantum est ex me, titulum confero ut peccatum remittatur, et ut jus ex peccato ortum sit ablatum.

XXVII. Ex quo patet solutio ad primum casum, nam in sacramento informi, in quo propter indispositionem poenitentis sacramentum non confert gratiam, verificatur forma : non quia re ipsa detur gratia, sed quantum est ex vi et efficacia verborum, id intendit quantum est de se, licet per accidens non detur. Est exemplum in sacramento ordinis, cujus forma ab episcopo profertur sic : Accipe Spiritum sanctum, etc. Quae verba verum habent, etiam dum ordinatus existit peccato mortali irretitus, quia faciunt hunc sensum : impendo tibi quantum est ex me Spiritum sanctum, cum quo tamen stat non dari gratiam Spiritus sancti habenti obiecem. Cujus ratio est, quia cum minister sacramentorum procedat limitata virtute, et sacramentis ligata, non operatur nisi adsint omnia requisita, praesertim si resistit passum, sicuti et judex forensis, dum absolvit innocentem, sententia non est omnino absoluta, sed determinata et limitata ad merita allegata et proposita : sic et sensus formae hujus sacramenti, non absolute significat absolutionem; sed quantum est ex parte sui, et per habitudinem ad passum non irretitum obice peccati, et non resistantem efficaciae gratiae.

XXVIII. Ex his constat falsitas sensus quem adhibent Suarez et Coninchus : Suarez enim disput. XIX, sect. III, num. XIX, asserit sensum formae esse : Ego tibi gra-

tiam sanctificantem confero, quantum est ex se, remissivam peccati; nam revera in sacramento informi non confert sacramentum gratiam sanctificantem, quam si conferret, non remaneret informe, cum gratia sit impossibilis cum omni peccato : forma autem sacramentorum essentialiter et substantialiter invariata verificari debet in omni casu. Coninchus disput. IV, dub. VIII, num. LV, asserit verificari haec verba, quia faciunt hunc sensum : Ego tibi peccata remitto quantum ex confessione potui cognoscere te esse eorum reum, et esse bene dispositum ad eorum remissionem. Displicet autem, quia in sacramento informi sacerdos absolvit praevia illa cognitione, nec tamen remitti peccata, et fallitur in judicando bonam dispositionem esse: ergo sensus iste falsus est : tunc etiam, quia licet non advertisset sacerdos dispositionem poenitentis, ipsa tamen esset sufficiens dispositio ut absolutio esset valida : (598) quinimo etiamsi sacerdos existimaret poenitentem non esse sufficienter dispositum, cum re ipsa esset dispositus, valide absolveret, si id intenderet dum apponit formam.

XXIX. Ad secundum casum de justificato accedente postea ad sacramentum poenitentiae, respondetur verificari formam invariato sensu. Absolvit enim sacerdos quantum est ex se, et remittit peccata, etiamsi actu non sint : non enim mentitur, qui offensam, aut debitum dimissum dicit se dimittere iterum, quantum est ex se : et est aliquale exemplum in voto, quo quis se ad aliquid obligavit, quod potest iterum atque iterum repetere, et noviter obligari: sic et in forma hujus sacramenti, quae quantum est ex se, remittere millies potest idem peccatum postquam est dimissum.

XXX. Objicies contra dicta : Si poenitens nullum commisisset peccatum, vel confiteretur peccatum dubium, quod re ipsa non est, ut existimatum tale, et doleret de illo, verificaretur forma in sensu a nobis explicato, nec tamen efficeretur verum sacramentum : ergo dum quis accedit justificatus per contritionem, aut praecedentem confessionem, non efficitur sacramentum. Uterque enim revera non habet vinculum a quo solvatur : unde neque efficitur sacramentum, et sic non debet forma verificari in sensu intento a S. Thoma : sicuti ad veritatem hujus locutionis : Ego te solvo a vinculis corporeis, non sufficit habere vo-

luntatem solvendi, quantum est ex se, et ex parte desiderantis solvere, si ligatus non esset, sed si re ipsa solutus sit : ergo neque in sacramento sufficit solutio intenta, quantum est ex parte sacerdotis, ut verificentur verba.

XXI. Confirmatur duplici instantia, in forma extremae unctionis et matrimonii; nam forma unctionis verificaretur in sensu assignato, etiam respectu hominis qui nullum unquam commisit peccatum, et in perpetuo amentibus et infantibus. Haec enim verba : Indulgeat tibi Deus quidquid peccasti, etc. quantum est ex Deo, et ex me significant intentionem indulgendi, si essent peccata. Constat autem quod si nunquam extiterunt, non efficitur sacramentum. Et in matrimonio posset sacramentum iterari millies inter eosdem conjuges, si super eadem peccata jam remissa quantum ad culpam et poenam potest iterari poenitentia, nam contrahere matrimonium non est aliud quam obligatio et traditio mutua corporum, constat autem posse conjugem iterum atque iterum se obligare, et tradere novo vinculo obligationis ad id ipsum, cui antea erat conjux obligatus : unde fieri potest novus contractus matrimonii, et consequenter novum sacramentum, contractus enim matrimonii inter baptizatos sacramentum est.

XXXII. Respondetur ad argumentum, negando majorem. Esset enim forma prolata a sacerdote propositio affirmativa de subjecto non supponente, propter materiam non supponentem : absolveret enim a vinculo quod nunquam fuit tale. Ut si absolveret poenitentem a sola occisione exteriori animae rationalis, vel Angeli in se, absolutio non verificaretur, cum non renuntiet juri, quod Deus acquisierit in tali culpa, cum enim peccatum nunquam extiterit, nec etiam verum jus, et sic verba sunt affirmativa de subjecto non supponente defectu materiae. Idem contingit in solutione a vinculis corporeis materia enim, et objectum proprium illius locutionis est vinculum corporeum solvendum, quod affirmat propositio : quod cum a parte rei non sit, nec locutio vera erit : nequit enim actum agere. At (599) in solutione a vinculis spiritualibus animae, materia removenda et objectum propositionis non est exterior ablatio vinculi, sed actus interior, quo sacerdos

nomine Dei cedit juri ex offensa acquisito, quae si semel praecessit, etiamsi sit remissa, etiam quoad omnem reatum poenae, potest repetita obligatio supervenire ad non utendum eo jure. Potest enim offensus et creditor iterato se obligare ad non exigendum debitum, quod proprie est cedere juri non exigendi : quod si non sit jus aut vinculum, non verificatur propositio. Sic etiam contingit in reconciliati-
one hominum, in qua iterum atque iterum potest offensus injuriam remittere, et amplexibus repetitis confirmare amicitiam.

XXXIII. Ad confirmationem respondetur, et quidem ad sacramentum unctionis ex S. Thoma in additionibus quaest. XXII, artic. IV ad primum et secundum, quem sequitur magister Nugno ibi art. II, definitione II, quod sacramentum unctionis est poenitentiae confirmativum, ut testatur Tridentinum sess. XIV, ante caput secundum de extrema unctione, et consequenter tantum sunt capaces recipiendi unctionem, qui possunt poenitentiam recipere, et confirmat usus Ecclesiae communis, quae non elargitur unctionem eis, quos judicat nunquam peccasse; unde etiam negatur infantibus ante usum rationis, et perpetuo amentibus eadem ratione, etiamsi concedatur cadentibus in amentiam post usum rationis, in quibus sufficienter verificatur forma propter peccata commissa ante amentiam, et congruenter id conceditur, cum unctio sit medicina, quae applicari non potest nisi post morbum et vulnera. Unde anima quae nun-

quam fuit vulnerata, non habet debilitatem ex vulneribus procedentem; unde nec ungi potest oleo sancto a Christo instituto ad ultimum agonem viriliter peragendum. Sic etiam poenitentiae forma verificari non potest dum non praecesserit peccatum.

XXXIV. Ad instantiam de matrimonio, respondetur concedendo posse conjuges iterata obligatione se mutuo obligare post contractum semel matrimonium, non tamen peragere novum matrimonii sacramentum, quod tunc peragitur, cum vere fit actualis traditio, qua se conjux tradit, et introducit in actualem conjugis possessionem. Haec autem introductio incaptionem designat; incaptio autem actualem iterari non potest. Unde nisi dissolvatur matrimonium, quod est impossibile, repeti non potest. Si autem dissolveretur, iterum celebrari posset inter eosdem. Et sic post peractum matrimonium possunt conjuges de novo se obligare novo titulo et vinculo ad adimplendum promissum, non tamen perficiunt novum matrimonii sacramentum ratione tradita : in poenitentia autem potest esse novatio cessio juris, et sic novum sacramentum circa eandem materiam.

Articulus IV.

Pro quo supponat sacramentum poenitentiae,
et quae sit illius materia ?

I. Supponendum est ex Tridentino sess. XIV, cap. III, quatuor praecipua reperiri in sacramento poenitentiae, ex quibus integratur ratio sacramenti (scilicet contritionem, confessionem et satisfactionem ex parte poenitentis, et absolutionem ex parte sacerdotis) ex quibus resultat integrum compositum sacramentale et artificiale causativum gratiae, in quo duplex compositio, ad nostrum intentum, invenitur, sicuti in quolibet sacramento. Prima (600) est ex materia seu subjecto significationis et institutionis, et ex ipsa significatione ut ex forma : quam compositionem fatetur S. Thomas hic art. I, dum assumit generalem propositionem, rationem scilicet sacramenti consistere in significatione rei sacrae, et subsumit : "In sacramento poenitentiae actus poenitentis, et absolutio sacerdotis significant aliquid sanctum."

nificat gratiam, quod nullo modo significatur. Deinde rem tantum hujus sacramenti, docet esse gratiam sanativam et justificativam, quia taliter significatur gratia, quod nihil significat : rem vero et sacramentum simul docet esse contritionem, de quo nos articulo sequenti. Haec tamen modo accipimus ostendenda in hoc articulo. Hic ergo difficultas praecipua ad tria capita reduci potest. Prima, an omnia enumerata, quae integrant sacramentum, concurrant ad constituendum illud tamquam essentialiter pertinentia ad ejus substantiam, ex quo constabit pro quo supponat directe et in recto hoc sacramentum : secunda, quae sit materia remota, an scilicet peccata, an universa, et quae : tertia, quae sit materia proxima, nam de forma satis constat esse absolutionem sacerdotis, ut ostendimus articulo praecedenti.

II. Ex quo constat hanc compositionem fieri ex actibus poenitentis et absolutione sacerdotis tamquam ex materia, et ex significatione proveniente ex Christi institutione tamquam ex forma : nam contritio, confessio et satisfactio poenitentis, simul et absolutio sacerdotis instituitur et assumitur tamquam unicum instrumentum adaequate significativum gratiae sanantis. Secunda compositio reperitur in ipsa materia et subjecto significationis; componitur enim compositione alterius concreti ex materia et forma, ex actibus scilicet poenitentis tamquam ex materia determinabili et contrahibili, et ex absolutione sacerdotis tamquam ex forma, utpote determinante et contrahente actus poenitentis.

AN ABSOLUTIO ET CONFESSIO SINT TOTUM SACRAMENTUM, ET SUPPONAT PRO ILLIS.

III. In hoc ergo sacramento, sicuti in reliquis, assignari potest, et debet, quid ex his sit sacramentum tantum, quid res tantum, quid et res et sacramentum : quod breviter tradit S. Thomas hic articulo primo, docetque materiam remotam esse peccata, et nihil amplius. (601) Ita Gabriel in quaestione prima. Sed omnes isti auctores in eo conveniunt, quod subtractum significationis hujus sacramenti non componitur ex materia et forma, quas cum

IV. Circa primum, Scotus distinct. XVI, quaestione ait prima solam absolutionem sacerdotis esse adaequatam et integram essentiam hujus sacramenti, non quia existimet actus poenitentis nullatenus requiri ad hoc sacramentum, ut errarunt Calvinus et Melanchthon, teste Decano, articulo XI, pagina 20. Excludit tamen illos Scotus a ratione partis essentialis sacramenti, et si non a ratione dispositionis. Durandus in IV, dist. XIV, quaest. III, et distinct. XVI, quaest. I, censet solam confessionem et satisfactionem componere essentiam sacramenti. Alii autem integram essentiam esse actus poenitentis, non vero absolutionem. Haec sententia tribuitur Soto in IV, dist. XIV, quaest. I, cujus mens aperietur in calce hujus difficultatis. Alii affirmant confessionem et satisfactionem esse partes poenitentiae, et nihil amplius. (601) Ita Gabriel in IV, dist. XIV, quaest. II, art. I, et Antisiodorensis relatus a Carthusiano dist. XIV, quaestione prima.

Concilio et S. Thoma assignavimus.

V. Et contra omnes dicendum est, sacramentum poenitentiae essentialiter constare ex actibus poenitentis tamquam ex materia, et ex absolutione sacerdotis tamquam ex forma. Ita communiter doctores hic cum S. Thoma articulo primo, expresseque habetur in Tridentino in initio articuli citato. Ratioque est, nam hoc sacramentum est quoddam compositum artificiale et morale : ergo essentialiter constat ex partibus (scilicet ex materia et forma) quae unitae integrant adaequatam significationem hujus signi sacramentalis. Et quod non salvetur integra significatio in altera parte patet, nam deficiente absolutione, etiamsi actus poenitentis sint a parte rei, non subsistit sacramentum, ut per se notum est : cum forma sit ratio qua totum constituitur, et qua poenitentia significat et causat gratiam distinctam ab aliis sacramentis, scilicet remissivam, et non aliam : et universaliter in quolibet composito naturali et artificiali forma est praecipua pars; intrinseca quidem quia informat com- (602) partem, et cum ea componit : ergo forma seu absolutio est pars intrinseca hujus sacramenti.

VI. Et quod in forma sola non salvetur integra significatio hujus sacramenti, sed quod actus poenitentis sint partes intrinsecae componentes sacramentum, constat ex Tridentino citato, et probatur eadem ratione, nam posita absolutione sacerdotis, si desint actus poenitentis, nihil sacramenti subsistit; sicuti in universum nullum compositum subsistere potest deficiente parte materiali, quae actuatur a forma, et cum qua unitur. Quapropter dissoluta unione, dissolvitur et compositum. Unde sententiam Scoti graviter reprehendunt doctores. Cajetanus infra quaestione XC, articulo primo censet erroneam esse; alii temerariam; alii plusquam temerariam. Et ex his falsitas aliarum sententiarum comprobatur ex eo quod integra essentia hujus sacramenti est essentia totius et compositi, et consequenter constantis ex materia et forma tamquam ex partibus intrinsecis.

VII. Objicies contra : Nam existentibus actibus poenitentis et absolutione sacerdotis, si non sint re ipsa peccata, sacramentum non subsistit, ut diximus in

calce articuli praecedentis : confessio enim de occisione agni et aliorum quae vera non sunt peccata, nulla est : ergo et ipsa peccata componunt intrinsece hoc sacramentum, vel ratio allata non probat; tum etiam, nam deficiente intentione poenitentis vel sacerdotis non subsistit sacramentum : ergo etiam intentio est pars intrinseca componens poenitentiam; tum etiam, nam actus suscipientis alia sacramenta non componunt intrinsece illa, ut patet in eucharistia; sumptio enim passiva non est pars intrinseca illius sacramenti, ut diximus supra quae est. LXXIII, disp. I, art. II. Patet etiam in sacramento ordinis; nam acceptio libri, quem ordinando tradit episcopus, non componit intrinsece sacramentum ordinis : ergo nec actus poenitentis sunt pars essentialis poenitentiae, et materia illius.

VIII. Respondetur negando consequentiam, peccata enim sunt materia remota, et destruenda per poenitentiam : unde essentialiter exigitur ut non component sacramentum, quod non fit, nisi ut illa destruat, verum tamen est connotare peccata ab essentiali ratione sacramenti : connotatum autem extra illius essentiam est. Intentio etiam recipiendi sacramentum, et concedendi absolutionem, in recto ingreditur in constitutione illius : non tamen per modum partis distinctae a confessione et absolutione, quae sunt actus voluntarii, ideoque imbibunt intentionem perficiendi, quod est de essentia sacramenti, sicuti contingit in quocumque actu humano. Ad id quod objicitur de sacramento eucharistiae, concedimus totum : actus enim recipientis supponit sacramentum jam complete constitutum, cum consistat in consecratione materiae, quae praecedit ante usum; unde non possunt componere praeexistens sacramentum : in sacramento autem ordinis, actus ordinandi etiam ingrediuntur ad componendum sacramentum, cum necessario requirantur ut sacramentum fiat : neque enim activa sola traditio libri, sed et passiva exigitur, ut sacramentum fiat, et idem contingit in aliis sacramentis, et in sacramento poenitentiae.

PRO QUO SUPPONAT SACRAMENTUM POENITENTIAE.

IX. Ex his facilis erit resolutio ad consecutam difficultatem, pro quo scilicet supponat in recto hoc sacramentum. In qua re auctores relati asserunt suppo-

nere pro partibus quas putant constitue-
re hoc sacramentum, ut vidimus. A quibus
discredimus, asserentes hoc sacramentum
supponere in recto pro actibus poeniten-
tiis, et absolutione sacerdotis : ex qui-
bus consurgit sacramentum tantum. Qui au-
tem actus poenitentis sint materia essen-
tialis, et qui integralis, constabit ex
dicendis ad tertiam difficultatem.

Ratio hujus corollarii est, nam ex
his partibus fit sensibile signum gratiae
sanantis, et remissivae peccatorum : ergo
hoc sacramentum supponit in recto pro ac-
tibus poenitentis, et absolutione sacerdo-
tis. Ex quibus tandem deducitur duplex de-
finitio hujus sacramenti. Physica defini-
tio sic est : Sacramentum poenitentiae est
confessio dolorosa oris exterior facta sub
praescripta verborum forma, etc. In qua
definitione materia habet rationem generis,
et ponitur in recto, et forma 'absolutio
scilicet, quae est veluti differentia)
ponitur in obliquo : non quia non ingredi-
atur directe ad componendum, sed quia non
praedicatur in recto : et hoc intendit So-
to citatus. Definitio metaphysica hujus
sacramenti est : Poenitentia est sacramen-
tum novae legis a Christo Domino institutum,
ad significandam et conferendam gratiam sa-
nantem; et ad remittenda peccata post bap-
tismum comissa. In qua definitione cons-
tituitur proprium genus, scilicet sacra-
mentum novae legis, quod est ratio conve-
nientiae cum omnibus sacramentis, et ap-
ponitur propria differentia in linea signi.
Circa peccata vero in definitione conten-
ta, jam procedit secunda difficultas.

MATERIA REMOTA HUIUS SACRAMENTI.

XI. Circa secundum, quaenam scilicet
sit materia remota hujus sacramenti suppo-
nendum est, quod materia sacramentorum est
duplex, alia remota, alia proxima : et in
poenitentia peccata sunt materia remota
proxima vero actus poenitentis; et idem
est in aliis sacramentis, ut materia remo-
ta baptismi est aqua, et eucharistiae est
substantia panis; proxima est ablutio et
species panis. De materia remota poeniten-
tiae (603) dicendum est, esse peccata actu-
alia post baptismum comissa. Ita D. Tho-
mas hic articulo II; Soto in IV, dist.
XIV, quaest. I, art. II; Petrus de Soto

de poenitentia, lectione II et III. Non
autem dicuntur materia remota sacramen-
ti ex qua, vel in qua, ut aqua in bap-
tismo, lignum in cathedra; sed materi-
a circa quam, et contra quam operatur
sacramentum quam scilicet destruit, de-
lendo peccata, ut et panis substantia
in eucharistia. Estque materia propria,
quia peccata sunt circa quae versantur
actus poenitentis, qui sunt materia pro-
xima, nam contritio et confessio sunt
peccatorum; satisfactio est vindicta ip-
sorum; absolutio etiam cadit super con-
fessionem peccatorum.

XII. Et probatur ex definitione au-
per tradita, et ex institutione facta
Joannis **XX** : Quorum remiseritis peccata,
quod testimonium applicat Tridentinum
sess. XIV, cap. V et can. VII, ad potes-
tatem sacerdotibus collatam ad remitten-
da omnia lethalia; et definit sic :
" Christus e terris ascensurus ad coe-
los, sacerdotes sui ipsius vicarios re-
liquit, tamquam praesides et judices,
ad quos omnia mortalia crimina deferan-
tur, in quae Christi fideles ceciderint."
Haec ibi, et capite primo docet ; " De-
disse illis potestatem ad reconcilian-
dum fideles post baptismum lapsos."

XIII. Ex qua doctrina primo habetur,
omnia peccata praecedentia baptismum
non esse materiam poenitentiae : et sic
nec originale, nec actualia ante bap-
tismum comissa, sunt materia remota hujus
sacramenti, quia in remedium eorum ins-
titutum est sacramentum baptismi, ut ex
S. Thoma ostendimus articulo primo; un-
de hoc sacramentum, utpote institutum
per modum iudicii, nequit exercere po-
testatem clavium et actus judiciales ni-
si circa personas sui juris, cadentes
scilicet sub ecclesiastica jurisdictio-
ne, et sic tamen circa fideles: infide-
lis enim non est juris ecclesiastici,
dum non ingreditur per fidem in Ecclesi-
am, et per baptismum, et consequenter
peccata omnia quae praecesserunt recepti-
onem baptismi, non subduntur foro eccle-
siastico, et poenitentiali.

XIV. Quae autem peccata sint materia
remota hujus sacramenti, determinatur a
Conclio citato, omnia scilicet mortalia
esse materiam remotam; unde certa fide
id est tenendum : " Omnia scilicet et sin-

gula peccata mortalia esse materiam necessariam poenitentiae." Non quia non possit esse validum sacramentum sine confessione mortalium, cum sit validum in confessione venialium (ut statim dicam) sed quia peccatum mortale re ipsa commissum, et nunquam confessum, necessario exigit ad sui remissionem, ut ad confessionem deferatur. Unde sciendum est materiam poenitentiae, aliam esse necessariam (scilicet mortale nunquam confessum) aliam voluntariam sed sufficientem (scilicet peccata venialia) ut definit Tridentinum citatum : quae ideo dicuntur materia non necessaria, quia pluribus aliis modis et mediis remitti possunt, etiam absque ordine ad sacramentum, et absque ejus voto: et quia valide fit sacramentum sine eorum confessione, etiamsi adsit advertentia commissionis et voluntarius affectus ad venialia, nihilominus sunt materia sufficiens sacramenti, ut communiter tradunt doctores. Idem iudicium ferendum est de mortalibus semel confessis, ac de venialibus etiam confessis : omnia enim haec sunt materia sufficiens sacramenti, licet non necessaria, ut docet Benedictus II, in extravaganti primo de privilegiis, ubi ait : "Salubrem esse ejusmodi confessionem, et confirmat usus universalis fidelium." (604)

XV. Et ratio est, nam potestas sacerdotibus collata non est limitata ad unum actum remissivum : poenitens etiam potest iterum atque iterum eadem detestari peccata, et inde accrescit maxima utilitas animarum. Unde non est audiendus Richardus in IV, dist. XVIII, art. II, quaest. IV, et Rubion disp. XV, quaestione prima asserens non licere hujusmodi peccata apponere tamquam solam et adaequatam materiam confessionis, propter rationes praedictas, ut exacte ostendit Cajetanus tomo primo opusculorum, tractatu V de confessione, quaestione IV. Quomodo vero verificetur forma in confessione horum peccatorum, tradimus articulo praecedenti.

DE PECCATO DUBIO.

XVI. Inquires, an peccatum dubium sit materia necessaria poenitentiae. Respondetur sub distinctione, quia dubium contingit dupliciter : primo enim oriri potest ex motivo positivo : secundo ex negativo. Quando enim quis dubitat se commississe tale peccatum, possunt adesse ratio-

nes et motiva suadentia casum, et aliae rationes suadentes oppositum; vel tandem sunt rationes moventes ad dubitandum pro altera tantum parte, Si ergo sit iudicium probabile suadens homini se non fecisse peccatum, vel si fecit non peccasse mortaliter, vel si sit mortale, se jam confessum esse, non est obligatio ad confitendum hujusmodi peccatum dubium. Hoc enim commune est in qualibet materia, nam potest quis sequi iudicium probabile. Si vero iudicium suadet se fecisse peccatum mortale, et non praecessisse illius confessionem, neque adsit motivum suadens oppositum, tunc est obligatio confitendi peccatum dubium, cum nullum sit probabile iudicium liberans a tali obligatione.

XVII. Secundo, contingit dubium negativum, id est, ex nullo motivo suadente peccatum commissum esse, vel non, ita ut pro neutra parte adsint rationes probabiles ad assensum alterius partis, unde ut pendulus manet animus, sicuti circa hanc propositionem : Astra sunt patria, quam negare vel affirmare nequit homo, cum non suppetat fundamentum ad affirmationem vel negationem illius. Et quidem si sit certus homo se commisisse peccatum mortale, dubiusque sit de confessione, ita ut non inveniat motivum ad assensum probabilem alterius partis, tenetur confiteri illud. Ita communiter doctores : ratio est, nam obligatio confitendi mortalia est omnino certa ex Tridentino citato, sicuti et peccatum commissum; sed non constat de confessione : ergo tenetur confiteri.

XVIII. Graviorem ingerit difficultatem peccatum, de quo est dubium, an fuerit commissum, et an fuerit mortale. In qua re communis sententia affirmat, peccata mortalia sic dubia, esse materiam necessariam confessionis, sive dubitetur an commissum sit, seu an sit mortale, vel an sit sacramentaliter confessum. Ita S. Thomas in IV, dist. XVII, quaest. III, art. I, et dist. XXII, quaest. II, art. III ad tertium; Soto dist. XVIII, quaest. II, art. IV; Silvester verbo confessio II, quaest. II. Ratio potissima hujus veritatis est universalis praxis totius Ecclesiae, quam ab Apostolis emanasse credunt cuncti, propterea quod tradiderunt obligationem quam affert poenitentia ex sui institutione; ex qua non leve sumitur fundamentum pro hac veritate. Institutio enim hujus sacramenti est per modum tribunalis,

ad quod recurrere tenentur fideles pro obtinenda remissione suorum peccatorum, ea- (605) dem omnino obligatione, qua tenebantur recurrere ad Deum per contritionem ante institutionem hujus sacramenti; tunc autem tenebantur ad conterendum de peccatis dubiis, ne se exponerent periculo damnationis aeternae, praesertim in articulo mortis: ergo post institutionem poenitentiae ad id tenentur, nam sacerdotes utpote vicarii Christi, absque restrictione gaudent ita ampla potestate ac Christus Dominus, qui tam excelsum potestatem illis contulit, ut diceret: Quodcumque ligaveris, quaecumque ligaveritis super terram, etc. Hoc fundamento nititur Tridentinum sess. XIV, capite V citato ad stabiliendam necessitatem hujus sacramenti: "Ex eo, scilicet, quod Christus reliquit sacerdotes vicarios ad quos recurrere tenentur fideles, sicut recurrere tenerentur ad Christum."

XIX. Probat etiam Suarez hanc veritatem disput. XXII, sectione nona ex eo quod in dubiis tutior pars est eligenda: si autem quis omitteret in confessione peccatum dubium non evaderet periculum omittendi aliquod peccatum, si re ipsa illud commisit; ex confessione autem illius nulli se exponit periculo. Sed haec ratio multum probat, nam etiam in voto dubio quis teneretur ad ejus observantiam, cum sit tutior pars, ita ut ex ejus omissione immineat periculum non implendi promissum, si re ipsa promissum est; hoc autem est falsum, ut fatetur ipse Suarez tomo secundo de religione, libro IV, capite V, numero primo. Alii probant, quia non obligatur poenitens ultra id quod debet, non ad confitendum peccatum dubium, ut certum; sic enim obligaretur ultra limites debiti, ut si quis obligaretur solvere debitum aut votum dubium, obligaretur ad certam solutionem debiti dubii, et sic ultra limites debiti, poenitens autem solum obligatur ad confessionem dubii per modum dubii. Sed haec ratio seipsam destruit, quia licet confessio sit de re dubia, onus tamen et obligatio confitendi est certa, et de facto acceditur ad confessionem, licet non cum tanto rubore, sicut in peccato certo. Sicut ergo pro debito dubio non tenetur quis ad integram solutionem, ita neque pro peccato dubio tenebitur ad confessionem certam et integram.

XX. Quare resolutorie dicendum est,

quod licet principalis ratio hujus obligationis sit ipsa institutio Christi, qui sicut potuit obligare ad manifestandum occultissima peccata cordis, ita etiam dubia, cum maximo tamen fundamento, et connaturaliter ad ipsam naturam et remedium peccati, quia aliud est dubium de lege, aliud de facto. Quando est solum dubium de lege, verbi gratia, de emissionem voti, vel de impositione legis, tale votum non obligat, quia quamdiu non constat mihi esse impositum onus, gaudeo et possideo meam libertatem, qua spoliari non possum ex causa dubia. Unde ex eo quod non observem tale votum, nullum periculum incurritur; at vero dubium de ipso facto, quando exinde potest nasci periculum pro se, vel pro proximo, licet factum sit dubium, tamen periculum est certum, quia ad periculum sufficit dubium; obligatio autem certa non solum regulatur penes ipsum factum, sed penes periculum, quod est certum. Sicut si quis est dubius de febre, vel de morbo, tenetur procurare remedium; et si quis est dubius sit homo vel fera, tenetur non jaculari: ergo ex natura rei, etiam citra institutionem sacramenti poenitentiae tenerentur homines pro istis peccatis dubiis procurare remedium, et recurrere ad Deum, juxta quod dicit propheta Psal. XVIII: (606) Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo, ubi etiam includuntur dubia, quia ex parte sunt occulta. Oportuit etiam quod pro talibus dubiis recurroremus ad sanguinem Christi, qui pro poenitentibus alligatus est sacramento poenitentiae.

XXI. Plura quae occurrere possunt circa materiam istam remotam, quae sunt peccata, omittimus hic, quia pertinent ad materiam confessionis infra tractandam. De peccato autem quod committitur in ipso baptismo, quando quis fecte accedit, et impedit effectum baptismi, dubium difficile est quomodo tollatur per sacramentum poenitentiae, quia sacramentum poenitentiae solum dat gratiam sanativam, baptismus autem regenerativam; implicat autem prius aliquem sanari, quam generari: ergo illud peccatum quod impedit generationem gratiae, non videtur pertinere, et tolli per sacramentum sanativum, quod est poenitentia.

XXII. Sed de hac difficultate tractatum est supra, et in materia de baptismo;

sed certum est quod illa fictio quatenus durat, et impedit baptismum susceptum, pertinet ad claves Ecclesiae, quia in quantum fictio supponit susceptum baptismum, et cadit super illum, quia impedit ejus effectum : ergo est peccatum hominis baptizati : ergo pertinet ad jurisdictionem Ecclesiae. Licet autem gratia illius sacramenti sit sanativa, et sic praesupponat regenerativam in aliquo genere causae (nempe effectivae) tamen non repugnat, quod in alia prioritate naturae, et in genere causae materialis gratia sanativa antecedit, quatenus sanitas est etiam dispositio, quia sicut in animali sanitas resultat ex temperamento qualitatum, quae sunt dispositiones ad animal, et sub ratione dispositionis possunt antecedere in aliquo priori introductionem formae animalis; ita gratia sanativa potest habere rationem dispositionis ad tollendum impedimentum pro introductione gratiae ut regenerativae, et sub hac consideratione antecedere in aliquo priori naturae.

QUAE SIT MATERIA PROXIMA ESSENTIALIS HUIUS SACRAMENTI.

XXIII. Communis et certa resolutio est, materiam proximam huius sacramenti esse actus poenitentis, quibus peccata sua accusat, et subicit clavibus Ecclesiae : quod perspicue definitur a Concilio Tridentino sess. XIV, capite III, dum explicans formam sacramenti, subicit sic de formam sacramenti, subicit sic de materia : " Sunt, inquit, quasi materia huius sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio, qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur : " et canone IV; " Si quis negaverit ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente, quasi materiam sacramenti poenitentiae, scilicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres poenitentiae partes dicuntur, anathema sit."

XXIV. Qua definitione supposita, restat inquirere quales esse debeant isti actus, et quibus conditionibus praediti, ut possint esse materia sacramenti. Etenim non agimus modo de satisfactione, quam constat non esse partem essentialem in executione, cum ante exhibitionem satisfactionis sacramentum perficiatur, et conferatur gratia;

sed sufficit satisfactio in proposito, quae in ipsa confessione et acceptance (607) poenitentis includitur. Sed agimus solum de materia essentialiter requisita ex parte poenitentis (scilicet contritione et confessione). Et reducit difficultas ad duo, alterum circa substantiam istius materiae, an tales actus debeant esse supernaturales, et veram speciem attritionis habere, ut sint materia sacramenti : alterum circa conditionem in praesentia sacerdotis, ita ut in absentia sit nulla.

CONTRITIO DEBET ESSE SUPERNATURALIS.

XXV. Circa primum oportet prae oculis habere, quod licet contritio simul habeat rationem dispositionis ad effectum sacramenti, qui est sanctificatio, rationem partis seu materiae componentis ipsum sacramentum antecederet ad ejus effectum, longe tamen diversa formalitas et consideratio est, in quantum materia sacramenti, et in quantum dispositio ad effectum illius : nam ad hoc ut sit dispositio ad justificationem, est certum dolorem debere esse supernaturalem in se, id est, donum et impulsus Spiritus sancti, ut docet Concilium Tridentinum sess. XIV, capite IV. Et ulterius debet habere alias duas condiciones, ut sit sufficiens dispositio (scilicet respectu peccatorum antecedentium) ut universaliter sit detestatio de omnibus; et respectu peccatorum futurorum, ut sit voluntas efficax et propositum evitandi omnia, non velleitas tantum et inefficax voluntas. Ad hoc autem ut sit materia et pars sacramenti, non est certum omnia ista requiri, sed videtur sufficere quod peccata manifestentur, et subiciantur clavibus Ecclesiae, ut sacramentum sit validum, et liberetur quis ab obligatione confitendi peccata.

XXVI. Idcirco ut dicemus articulo ultimo, potest dari sacramentum informe, id est, carens effectum gratiae, quae est forma justificans, et tamen in se esse verum et validum sacramentum, quia potest componi ex attritione, sub ea ratione, qua sufficit ut sit materia sacramenti, et carere illa sub ea ratione, quae requiritur ut sit dispositio ad gratiam, quod utique difficillimum est explica-

tu. In praesenti autem ommissa ratione dispositionis in contritione, de quo dicemus articulo ultimo, solum inquirimus quid requiratur et sufficiat in contritione ut sit materia et pars sacramenti, ita ut sacramentum validum constituat, quidquid sit an habeat effectum justificationis, vel non habeat; an necesse sit quod sit supernaturalis dolor, et habeat reliquas conditiones dictis, vel non.

XXVII. Dividuntur auctores in hac parte. Quidam tenent sufficere ad materiam sacramenti displicentiam peccatorum naturalem, et ex naturali motivo ortam, etiam si cognita sit ut talis: alii dicunt, per se requiri dolorem supernaturalem, per accidens tamen sufficere naturalem, si existimetur esse supernaturalis: alii requirunt supernaturalem dolorem cum reliquis conditionibus attritionis, ita ut si in re non sit talis, quantumcumque existimetur talis esse, sacramentum fit nullum. Prima sententia patronos habet aliquos graves doctores qui dupliciter illam explicant: quidam, quod sufficit quaelibet displicentia peccatorum, etiam sine efficaci proposito non peccandi. Quam sententiam aut significant, aut tenent Cajetanus tom. I, tract. V, quaest. V, Victoria, Cano, Ledesma et alii. Temperant tamen hanc sententiam Soto in IV, dist. XVIII, quaest. III, art. (608) III. Navarrus et alii, quod sufficit quidem ad materiam sacramenti naturalis dolor, seu ex motivo humano, cum efficaci tamen et absoluto proposito non peccandi.

XXVIII. Qui secundam sententiam sequuntur, etiam differenter procedunt, nam quidam dicunt per se requiri dolorem supernaturalem, per accidens autem posse naturalem sufficere, dummodo, existimetur supernaturalis, etiamsi talis existimatio procedat ex ignorantia vincibili et culpabili: alii vero in hoc ultimo puncto disconveniunt, et dicunt sufficere quidem aliquando dolorem naturalem existimatum supernaturalem, dummodo illa existimatio proveniat ex inculpabili ignorantia, et consequenter sufficiens diligentia sit adhibita ut supernaturalis attritio eliciatur. Priorem modum dicendi attribuunt aliqui Soto, Silvestro, Cano, Navarro, praeter alios antiquiores, qui non satis rem explicant: secundum sequitur Petrus de Soto: tertiam sententiam sequitur Su-

arez hic disput. **XX**, sect. IV, num. VI, citatque pro se omnes auctores, qui sentiunt non dari sacramentum poenitentiae informe, cum tamen ipse oppositum sentiat: quod quam consequenter dicatur, postea videbimus.

XXIX. In hoc puncto existimo non eodem modo loquendum esse de supernaturalitate, atque de aliis conditionibus, quae inveniuntur in attritione efficaci, sed supernaturalitatem existimo requiri ex parte materiae in dolore et confessione: "Ita ut sine supernaturalitate vere et in re posita in illo actu, sacramentum sit nullum:" ut quando quis accedit ex solo motivo naturali; alias vero conditiones ad attritionem efficacem requisitas pertinere ad attritionem ut dispositio est, et poterit aliquando sine aliqua illarum sacramentum esse validum, licet non fructuosum. In quo oportet ministrum esse valde vigilantem in inquirendo motivo ex quo poenitens movetur ad dolorem, praesertim cum hominibus rudibus et ignorantibus, quos debent exhortari ut accedant cum dolore et motivo supernaturali, hoc est, regulato per fidem, seu concepto ex motivis quae docet fides, ut ex timore inferni, turpitudine peccati, amore ipsius Dei et virtutis, etc. Sicut enim in aliis sacramentis minister debet attendere diligenter ut vera materia sibi adhibeatur ad perficiendum sacramentum, ut, verbi gratia, vera aqua naturalis, vel oleum verum, verus panis, etc. ita in hoc sacramento poenitentiae debet procurare quod poenitens debitam et proportionatam materiam apponat, scilicet supernaturalem dolorem; quod si noluerit nisi tantum ex naturali motivo accedere, non potest sacramentum perficere.

XXX. Ut fundamentum et ratio hujus conclusionis tradatur, oportet advertere, inter actus supernaturales, et ad aliquam virtutem infusam pertinentes, esse magnam latitudinem, et aliquos esse imperfectos in genere supernaturali, alios perfectos et efficaces, sicut etiam in reliquis virtutibus inveniuntur; nam aliquando in materia alicujus virtutis habemus aliquos actus inefficaces, qui quidem tale objectum et materiam virtutis attingunt, sed non habent efficaciam ad executionem, neque firmiter in voluntate adhaerent, sicut sunt multa pia desideria

et proposita recte vivendi, aut operandi in aliqua virtute, verbi gratia, in temperantia vel justitia, quae desideria bona sunt, et ad tales virtutes reducuntur et pertinent; non tamen ad effectum perducunt, quia vel ex prava consuetudine, vel ex aliis occupationibus languescit (609) animus circa opera virtutis, nec habet imperium efficax ad talem executionem.

XXXI. Et idem prorsus contingit in actibus supernaturalibus, unde auxilia sufficientia, etiam in genere supernaturali, actus quidam sunt pertinentes ad aliquas virtutes, verbi gratia, aliquis timor Dei, aliquod desiderium beatitudinis, et aliquae aliae bonae inspirationes, sive ex parte intellectus, sive voluntatis: qui tamen actus et auxilia carent effectu, et aliis conditionibus requisitis, ut efficaciter moveant voluntatem, sive motione morali, sive physica; et tamen in se supernaturales actus sunt: eodem modo in virtute poenitentiae possunt dari aliqui actus imperfecti, sed supernaturales, quia concipiuntur ex motivo supernaturali, verbi gratia, ex timore condemnationis aeternae, et respiciunt ipsam institutionem Christi in hoc sacramento, cujus passione et sanguine desiderat quis sua peccata deleri; et tamen nondum perfecte et efficaciter movetur voluntas ad relinquendum omnia peccata et occasiones. Alii vero sunt actus perfecti, qui non solum hoc desiderant et intendunt, sed etiam efficiunt.

XXXII. Dicimus ergo, quod ut actus poenitentis sint materia hujus sacramenti, indispensabiliter et essentialiter requiritur quod sint actus supernaturales, modo inferius explicando; et ita neque per se, neque per accidens fit sacramentum, nisi vere et in re ille dolor sit supernaturalis, quia hoc requiritur ex institutione Christi: reliquae vero conditiones, quae requiruntur ad hoc quod attritio fit efficax et perfecta, magis pertinent ad rationem dispositionis ut sacramentum ipsum habeat effectum; unde non repugnabit aliquando sine ipsis sacramentum validum fieri.

XXXIII. Prima pars conclusionis insinuat a S. Thoma in hac quaestione LXXXIV, articulo primo ad secundum ubi

inquit: "Quod in hoc sacramento actus humani sunt pro materia, qui proveniunt ab inspiratione interna: unde materia non adhibetur a ministro, sed a Deo intus operante;" ergo S. Thomas requirit pro ratione materiae actus ex inspiratione interna, et a Deo operante procedentes, quo nomine supernaturales actus solent designari. Eadem etiam pars significatur in Concilio Tridentino sess. XIV, cap. III, verbis supra relatis, dum inquit: "Quod sunt quasi materia actus poenitentis, qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam remissionem peccatorum ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes poenitentiae dicuntur."

XXXIV. Unde fit argumentum: Ea ratione isti actus sunt materia sacramenti, qua sunt partes illius, cum non sint partes tamquam forma, sed tamquam materia; sed ratio qua Concilium dicit esse partes est ratio supernaturalis: ergo ratio qua sunt materia, et non solum dispositio, debet esse supernaturalis. Minor probatur, quia ea ratione docet Concilium esse partes: "Quatenus ex divina institutione ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem requiruntur;" hoc autem totum est supernaturale, quia institutio Christi, et integritas sacramenti non est ordinis naturalis, sed supernaturalis, cum fundetur in redemptione Christi, quae est aliquid supernaturale. Similiter plena et perfecta remissio peccatorum omnino supernaturalis est; ergo tota ratio et formalitas, qua isti actus dicuntur materia et partes sacramenti, supernaturalis est, utpote ad res istas supernaturales ordinata.

XXXV. Quomodo autem hoc argumentum (610) non probet omnem materiam sacramenti esse etiam dispositionem sufficientem, et consequenter non dari sacramentum informe, articulo ultimo ostendemus; nunc autem sufficit, quod efficaciter probet rationem illam materiae esse supernaturalem. Omitto quod dicit Concilium capite IV: "Attritionem hanc esse donum Dei, et impulsus Spiritus sancti:" posset enim quis effugere, dicendo quod loquitur de attritione dispositionis, non praecise in ratione materiae.

XXXVI. Et hinc sumitur fundamentum ex ratione, quia actus poenitentis non possunt induere rationem materiae, nisi quatenus subjiuntur formae, et habilitantur ad illam; sed non possunt subjici nisi sint actus supernaturales, et non solum ex motivo naturali; ergo ut reddantur materia sacramenti debent esse supernaturales ex ipsa relatione et habitudine ad formam. Major est per se nota, et minor probatur, quod forma hujus sacramenti est per modum sententiae absolutivae a peccatis; ergo materia quae est accusatio rei, talis esse debet, quod forma possit operari in illa, et subjicere ipsi remissioni peccati talem materiam; qui autem ex motivo naturali subjicit peccata tali iudicio et sententiae, non vere subjicit ea clavibus Ecclesiae et passionis Christi, quia sanguis Christi non est medicina naturalis, neque Christus mortuus est pro rebus temporalibus acquirendis, neque ad tollenda peccata ut sunt contra salutem, vel honorem, aut aliquod temporale; neque claves Ecclesiae aperiunt nisi regnum coelorum; qui autem ex voluntate accedit ad sacramentum, quia peccatum est contra salutem, etc. non quaerit regnum coelorum, neque medicinam sanguinis Christi; et sic non subjicit proprie et vere peccata sua clavibus regni coelorum, neque sanguini Christi.

XXXVII. Dices : Etiam forma baptismi informat materiam, neque operatur in illa nisi supernaturaliter; et forma consecrationis non consecrat panem nisi supernaturaliter; et tamen panis est aliquid naturale, et ablutio aquae aliquid naturale est : ergo illa consequentia non est bona, forma sacramenti est supernaturalis, verbi gratia, absolutio, et modo supernaturali operatur; ergo materia, quae ad illam ordinatur, et est habilis ad illam, supernaturalis est. Respondetur esse longe disparem rationem, quia alia sacramenta habent pro materia aliquid inanime, quod sola extrinseca denominatione subjicitur, et ordinatur ad formam, quae tali materiae adhibetur : et illa ordinatio aliquid supernaturale est extrinsece; sed non supponitur ex parte ipsius materiae, sed resultat ex ordinatione ministri, qui eam adhibet, et ordinat ad formam, et ad componendum sacramentum.

XXXVIII. At vero in sacramento poenitentiae materia est actus humanus, non ab

ipso ministro elicited, sed a poenitente; unde per se sacerdos non ordinat materiam ad formam, quia non subjicit peccata clavibus, sed supponit ordinatam a poenitente. Imo cum forma sacramenti sit absolutio per modum sententiae et iudicii, non debet proferri nisi juxta allegata et confessa a reo; unde si absolutio est supernaturalis, ipsa confessio rei, quae se subjicit tali sententiae, debet procedere a voluntate supernaturali, et detestatione peccatorum ordinata ad claves Ecclesiae, et ad sanguinem Christi; quae ordinatio non potest convenire actui illi humano per denominationem extrinsecam, sed per ordinem et tendentiam ad objectum, et mediante aliquo motivo, quod non potest esse ordinis naturalis. (611)

XXXIX. Ex quo fundamento sequitur, quod si ille dolor, et confessio inde secuta non habeant istam supernaturalitatem, sive scienter, sive ignoranter, sacramentum est invalidum. Et ratio est manifesta, quia materia sacramenti, quae requiritur ex divina institutione, ita debet poni vere et in re, quod non potest suppleri per ignorantiam, vel existimationem quantumcumque invincibilem, quia materia existimata non est materia instituta a Christo; sacramentum autem essentialiter componitur ex materia instituta, non ex materia existimata, ut constat in omnibus aliis sacramentis. Si quis enim in pane aut vino existimato, sed non vero, consecret, nihil facit : et similiter si baptizet in aqua existimata naturali, sed non vera : aut si contrahat cum consensu existimato, sed non vero, nihil facit : ergo cum materia poenitentiae ex institutione Christi juxta Concilium Tridentinum sit actus poenitentis, quae ratione ordinatur ad integritatem sacramenti, et ad plenam remissionem peccatorum, quae ordinatio supernaturalis est, manifestum relinquitur quod remota supernaturalitate in re, non manet materia instituta a Christo pro isto sacramento : ergo quantumcumque existimetur esse talis, non conficitur sacramentum; sicut si aliquid panis non est in re, quantumcumque existimetur esse, non fit consecratio.

XL. Secunda pars conclusionis, licet multum dependeat ex tractandis articulo ultimo, ubi ostendemus posse dari sacramentum informe, licet validum, quod non posset esse si contritio requisita ad ma-

teriam et constitutionem sacramenti haberet omnia requisita ut esset dispositio ad effectum sacramenti, tamen hic breviter explicatur, quia supernaturalitas, quae requiritur in contritione ex institutione Christi, est supernaturalitas quam aliquis se ordinat ad claves Ecclesiae, et ad passionem Christi implicite vel explicite : efficacia autem propositi, et aliae conditiones requisitae in contritione, ex ipsa natura rei requiruntur, quatenus est virtus operans et disponens ad expulsionem peccati.

XLII. Unde istae conditiones magis pertinent ad rationem dispositionis in contritione, quam ad rationem materiae : nec otiose Concilium Tridentinum, sed cum magno pondere dixit : "Hos actus ea ratione esse partes sacramenti, quatenus ad integritatem sacramenti, et ad plenam remissionem peccatorum ex Dei institutione requiruntur." Notetur valde illud verbum, et Dei institutione : neque enim sunt partes, nec materia sacramenti quatenus solum ex natura rei, et in ratione virtutis ad remissionem peccatorum requiruntur (sic enim potius sunt dispositio, quam materia) sed quatenus ex institutione Dei requiruntur, quae institutio consistit in hoc, quod actus poenitentis non solum sunt dolor de offensa Dei, id enim etiam ante institutionem hujus sacramenti ex ipsa natura virtutis poenitentiae habebant (sed quod sint dolor cum subiectione ad claves Ecclesiae, intendendo per modum iudicii sacramentalis expiare peccata.) Haec est supernaturalitas illorum actuum ex institutione Christi requisita, et ista si deficiat, deficit materia sacramenti, et sacramentum est nullum, quantumcumque ex motivo naturali aliquis accedat, vel potius fingat se accedere ad claves Ecclesiae.

XLIII. Cui doctrinae mirabiliter concordat doctrina S. Thomae in IV, dist. XVI, quaest. III, art. IV, ubi distinguit confessionem, ut est actus virtutis, et ut est pars sacramenti. Ut est actus virtutis, dicit : "Quod est actus meritorius : ut autem est pars sacramenti, ordinat confitentem (612) ad sacerdotem qui habet claves Ecclesiae : et tamen haec confessio potest esse in eo qui non est contritus." Ita S. Thomas, ubi explicat rationem partis sacramenti seu materiae, per illam ordinationem poenitentis ad sacer-

dotem, quae utique ordinatio est aliquid supernaturale, quia si vere et proprie aliquis subicitur clavibus Ecclesiae, utique vere et proprie debet quaerere regnum coelorum, quia solum istud aperitur per illas claves; si autem non vere, sed fecte illis subicitur, non mirum quod non conficiatur sacramentum. Constat autem quod beatitudo, et regnum coelorum aliquid supernaturale est : ergo non potest vere ordinari ad illud, nisi subordinatione supernaturali; praeterea cum ex institutione Christi hoc superadditum sit, ut non possit quaeri regnum coelorum a peccatore, nisi per claves Ecclesiae et operationem sanguinis Christi in hoc sacramento, quod totum supernaturale est : ergo qui solo motivo naturali movetur, non pro regno coelorum vere movetur, neque vere subicitur clavibus et sanguini Christi.

XLIII. Sed objicies : Nam si id quod solum requiritur ex parte dispositionis, et non in ratione materiae, etiamsi scienter omittatur, dummodo habeat quis intentionem perficiendi sacramentum, et adhibeatur materia, et forma requisita, sacramentum validum est, ut patet quando fit baptismus a legitimo ministro in materia debita; et tamen baptizatus scienter nullam habet attritionem, baptismus est validus. Et contra vero, si id quod se tenet ex parte materiae, non solum scienter, sed etiam ignoranter omittatur, sacramentum est nullum : sed si quis scienter confitetur sine efficaci proposito, aut sine debito examine, et aliis requisitis ad attritionem in ratione dispositionis, sacramentum est nullum; ergo quoad hoc pari passu currunt, seu requiruntur supernaturalitas actuum, et alia requisita in ratione dispositionis; et hoc quod nos dicimus dispositionem, debet esse materia, quia si solum esset dispositio, etiamsi scienter omitteretur, sacramentum teneret.

XLIV. Confirmatur, quia non est major ratio cur ille qui ignoranter caret efficaci proposito, putans se illud habere, faciat sacramentum validum, licet non fructuosum; et tamen qui sine dolore supernaturali accedit, etiam ignoranter, existimans tamen se habere supernaturalem dolorem, non faciat validum sacramentum, si quidem tam occultum nobis est, quod aliquis actus sit supernaturalis,

quam quod sit efficax, imo magis occultum, quatenus regni coelorum est. Regnum enim quia supernaturalitas est magis remota a nobis, utpote alterius ordinis. Unde si haberetur pro intolerabili onere quod requireretur pro materia sacramenti attritio efficax in re, ita quod si illa in re deficeret, de facto non esset sacramentum; quia sic non possent quietari conscientiae, sed fere semper tenerentur repetere confessiones, quia nunquam fere constat dari in re hoc propositum efficax cum caeteris conditionibus requisitis; sic enim constaret nos esse in gratia suscepto sacramento. Si autem in re non est attritio efficax, non est validum sacramentum; et si non est validum, tenetur repetere confessionem, quod esset intolerabile onus in Ecclesia.

XLV. Idem autem inconveniens currit in nostra sententia, quia dicimus, quod si in re non sit supernaturalis dolor, sacramentum est invalidum, etiamsi ignoranter omittatur; et de illa supernaturalitate non possumus esse certi, magis quam de efficacia propositi, et de aliis conditionibus requisitis: ergo (613) semper teneremur repetere confessiones propter incertitudinem supernaturalitatis, cujus defectus invalidat sacramentum.

XLVI. Respondetur ad principale argumentum, verum esse, quod sive scienter, sive ignoranter omittatur id, quod se habet ut materia sacramenti, sacramentum est nullum; ideoque si dolor et confessio careant omni supernaturalitate, et solum ex motivo naturali ducentur, sacramentum est nullum, quia talis vore et proprie non subicitur clavibus Ecclesiae, neque quaerit regnum coelorum, et medicinam peccati in sanguine Christi, quia totum hoc extra motivum naturale est.

XLVII. Similiter admittimus, quod si scienter accodatur sine dispositione, dummodo subsistat materia et forma sacramenti, validum sacramentum conficitur; sed negamus hic posse scienter tolli dispositionem, quin tollatur materia, et non fiat invalidum sacramentum; non quia scienter relinquit dispositionem requisitum ad ipsum effectum sacramenti, sed quia existente hac scientia, habet voluntatem persistendi in peccato, et sic non quaerit remedium illius, et consequenter vore non se subicit clavibus regni coelorum,

quatenus regni coelorum est. Regnum enim coelorum, ut inquit Christus, intra nos est: ille autem solum extrinsecus clavibus Ecclesiae se fingit subicere. Unde non quia deest dispositio ad effectum sacramenti, sed quia in illo actu deest ordinatio et subjectio vera et interna ad claves Ecclesiae, non est ille actus materia sacramenti, quia deest illi id quod ex institutione Christi requiritur in actu poenitentis ad integritatem sacramenti, et ad plenam remissionem peccatorum, scilicet, ordinatio ad claves Ecclesiae vera et interna, et non solum in ratione dispositionis, sed etiam in ratione materiae deficit.

XLVIII. Ad confirmationem negamus paritatem inter supernaturalitatem actus et efficaciam propositi, et sufficientiam examinis: et dicimus supernaturalitatem actus non ita posse humano modo occultari, ut inde conscientiae fidelium possint inquietari, sicut si illae condiciones ad dispositionem et effectum sacramenti requisitae requirerentur in re, et non possent quoad valorem sacramenti per ignorantiam suppleri; nam supernaturalitas requisita ad materiam sacramenti dupliciter potest cognosci, uno modo in se immediate; alio modo in suis motivis, quae non possunt homini occultari, cum proponantur per intellectum, sicut etiam materiae aliorum sacramentorum dupliciter possunt cognosci, uno modo in se, videndo ipsam substantiam (verbi gratia, substantiam aquae, aut panis aut vini) alio modo in suis accidentibus, quibus sensibiliter cognoscimus hoc esse panem, et illud vinum, et illud aquam, et hoc ipso quod mediantibus accidentibus communiter notis res istae cognoscuntur, conscientiae ministrorum non manent scrupulosae, sed quietae, licet aliquando per accidens possit contingere quod aliquis fallatur, et existimet hoc esse vinum vel aquam, quod in re non est; et tunc non conficietur sacramentum quantumvis bona fide minister procedat.

XLIX. Similiter in sacramento poenitentiae actus contritionis et confessionis non possunt immediate in se videri, an habeant supernaturalitatem, sed motiva supernaturalitatis, quibus tangitur objectum talium actuum, non possent latere, cum sint aliquid fixum et determinatum,

et per intellectum propositum, et sic videt an moveatur ex (614) motivo ordinis naturalis; an ex tendentia et ordine ad claves Ecclesiae, ad quaerendum remedium pro suis peccatis. Unde si interrogetur a confessario, quo motivo accedat, facile respondet, quia motivum nunquam latet, et hoc sufficit tam ex parte ministri ut cognoscat materiam sacramenti, quam ex parte poenitentis, ut illam exhibeat, quia in motivis perpendit supernaturalitatem, non in se. Si autem aliquando per accidens aliquis in hoc fallatur, reputando pro motivo supernaturali id quod solum naturale est, non mirum quod nullum conficiat sacramentum, sicut in aliis materiis sacramentorum.

L. Unde quando quis cognoscit se nihil supernaturalitatis habuisse in dolore, tenetur confessionem repetere, quod tamen rarissime continget, quia semper judicandum est de supernaturalitate penes motiva, sicut judicamus nos habere fidem supernaturalem ex motivis credendi; neque est unde timeatur aut inquietentur conscientiae, an habeant vel non habeant fidem supernaturalem, cum tamen sit certissimum, quod si in re non detur fides supernaturalis, non salvabitur, quia ergo admiramur hoc ipsum in supernaturalitate attritionis.

LI. At vero de efficacia propositi, et de sufficientia examinis aliisque conditionibus ex parte voluntatis requisitis, alia est ratio, quia istae non dependent solum ex motivo et objecto actus, quod ab intellectu cognoscitur et proponitur, sed ex conatu et diligentia nostra, quam adhibemus, quod est valde contingens, et difficile cognitu, quia objectum et motivum actus est aliquid fixum et determinatum, et per intellectum propositum; unde non potest ita latere humano modo; at vero diligentia et conatus voluntatis est valde mutabilis, et frequenter putamus nos adhibere in aliquo negotio sufficientem diligentiam, et fallimur, quia plus possemus facere, et non facimus. Est enim valde difficile, hominem semper esse vigilantem, et non remisse se habere; et cum res ista sit interna, et coram Deo in veritate agatur, non possumus perfecte cognoscere, cum in aliquo deficiamus, et non apponamus omnia requisita ex parte diligentiae et conatus et determinationis

voluntatis. Unde si istae conditiones requirerentur ex parte materiae, ita ut sine illis sacramentum esset invalidum, semper conscientiae manerent dubiae de valore sacramenti, et tenerentur repetere confessiones.

LII. Si instes : Integritas confessionis non est minus essentialis quam supernaturalitas doloris; et tamen per ignorantiam aut coarctationem temporis, vel ex aliis causis potest suppleri, et sufficit integritas formalis; ergo similiter requiretur essentialiter dolor supernaturalis, et aliae conditiones attritionis; tamen supposita ignorantia sufficiet dolor, non in re et entitative supernaturalis, sed existimatus talis.

LIII. Respondetur falsum esse, quod integritas materialis confessionis sit de essentia sacramenti absolute loquendo, sed solum integritas possibilis moraliter, quaecumque illa sit. Aliquando enim potest fieri de omnibus absolute, aliquando solum de aliquibus, et illa sunt omnia tunc possible. Unde quando ex aliquo accidenti non dicuntur omnia peccata absolute, sed quae possunt dici pro tunc, non mutatur materia essentialiter requisita et formaliter, sed ponuntur res in alio statu, in quo totalis integritas reducitur ad pauciora peccata quam sint in re, (615) quia humano modo et moraliter non sunt plura; subjecto autem ad claves Ecclesiae vera et interna, quae supernaturalis est, requiritur ex institutione Christi, et ordinatur ad plenam et perfectam remissionem peccatorum; et sub ea ratione actus poenitentis sunt partes et materia sacramenti, ut dicit Concilium; et ita requiritur quod ponatur in re; et secundum institutionem Christi, non secundum nostram existimationem.

NULLA EST CONFESSIO FACTA SACERDOTI ABSINTI.

LIV. Ita dicendum est omnino in hoc tempore, post decretum Sedis apostolicae; Fuit quidem apud aliquos ex veteribus opposita opinio in usu, licet multi citari soleant pro illa, qui aut parum dicunt, aut valde obscure loquuntur. Nostra tamen aetate superioribus annis non solum in disputationibus publicis defensata fuit, etiam in hac academia Complutensi,

sed etiam practicata, et in usu fidelium posita; unde oportuit rem hanc ad Sedem apostolicam remitti, et ejus auctoritate terminari. Et proposita fuit quaestio ac definita a Clemente VIII, anno 1602, cujus decreti tenor talis est: "Sanctissimus Dominus noster auditis votis, etc. et re mature ac diligenter considerata, hanc propositionem (scilicet licere per litteras, seu internuntios confessario absenti sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere) ad minus uti temerariam et scandalosam damnavit, atque prohibuit, praecepitque ne ista quaestio publicis privatisve lectionibus, concionibus aut congressibus doceatur, neve unquam tamquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo deducatur."

LV. Qua definitione stante, dicendum est hoc ipsum ex institutione Christi dimanare, et ex necessario consequi, ita ut confessio, aut absolutio in absentia facta reddat invalidum sacramentum. Neque enim hoc fundatur in aliquo speciali praecepto Ecclesiae, vel Christi Domini, prae-ter institutionem ipsius sacramenti; neque enim de hac re datur praeceptum, eo modo quo in sacramento eucharistiae est praeceptum de infundenda aqua in calicem et tamen sine aqua valide consecratur vinum. Cum autem hic tale praeceptum de confitendo in praesentia non inveniatur seorsum datum a Christo vel Ecclesiae, sine dubio ex ipsa institutione sacramenti, ejusque natura consequi et dimanare credendum est. Ut autem res ista exactius cognoscatur, et tradatur fundamentum quo Ecclesia ad hanc definitionem adducta est.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

LVI. Arguitur contra conclusionem: Nam in primis pontifex non dicit, nisi non licere; non tamen dicit factum non tenere, si fiat; ergo sine fundamento nos ampliamus istam definitionem dicendo, quod ex vi illius non solum non est licitum sic ministrare, sed neque factum tenet.

LVII. Arguitur secundo: Quia pontifex solum damnat propositionem copulativam, non divisivam (scilicet, licere absenti confessario sacramentaliter confideri, et ab eodem absente absolutionem obtinere) ita quod utrumque simul non liceat, non autem inferri potest, quod saltem alterum

non licebit, verbi gratia, absenti confessario litteras peccatorum (616) mittere, ut postea ipse veniens in praesentia absolvat.

LVIII. Arguitur tertio: Quia in extrema necessitate hoc licet; ergo absolute est validum sacramentum etiam in absentia sacerdotis. Antecedens patet, quia ita post Clementem VIII, videtur determinari in rituali Romano Pauli V, in rubricis de sacramento poenitentiae, ubi dicitur: "Quod quando infirmus amittit loquelam, et confessarius accedit, procuret ejus aliquod peccatum cognoscere; et quocumque modo, sive in genere, sive in specie, sive per se, sive per alium peccata cognoscat, absolvat enim;" sed hoc quod est peccata per alium cognoscere, non contingit nisi quando poenitens non potest in praesentia sacerdotis manifestare peccata, sed aliqui testificantur dedisse signa poenitentiae ante amissum sensum; ergo in aliquo casu valere potest confessio facta in absentia sacerdotis. Nec sufficit dicere, quod ipse sacerdos in illo casu est praesens poenitenti, quando dat absolutionem, et perficit sacramentum; et hoc solum pontifex vult. Nam illa praesentia poenitentis sine sensu non est praesentia ipsius confessionis, sed est praesentia ipsius confessionis, sed est praesentia physica illius corporis, seu hominis moribundi, quae nihil magis conducit ad sacramentum poenitentiae, quam praesentia lapidis, vel ligni. Si enim ipsa confessio non est praesens sacerdoti, quid refert illum hominem esse physice praesentem; alias posset etiam dici, quod si quis mitteret litteras de peccatis sacerdoti, posset postea superveniens homini illi, etiam dormienti, impendere absolutionem, quod est absurdum: ergo requiritur praesentia moralis et humana, et non solum physica.

LIX. Arguitur quarto: Integritas confessionis est perse et essentialiter requisita ad sacramentum, et tamen in extrema necessitate sufficit aliquod peccatum confiteri, quia solum illud est possibile: ergo similiter, licet per se requiratur confessionem fieri in praesentia sacerdotis, tamen si pro aliquo casu illa non est possibilis (verbi gratia, propter infirmitatem, aut clausuram poenitentis vel sacerdotis) sufficiet praesentia moralis per litteras, quia illa

solum est possibilis. Ultimo arguitur : Quia non apparet in quo fundetur haec necessitas praesentiae poenitentis et confessarii; non in expressa Christi institutione seu praecepto, quia non extat; non in consecutione necessaria ab institutione Christi, sive ex parte materiae, sive ex parte formae; nam hoc sacramentum institutum est per modum iudicii, quod ex natura sua potest fieri in absentem; sicut matrimonium, quia ex natura sua est contractus, qui potest inter absentes celebrari, etiam in quantum sacramentum potest inter absentes fieri : ergo similiter cum iudicium ex natura sua possit fieri in absentem, et reus in iudicio possit suam confessionem, vel defensionem tradere per scriptum, in absentia iudicis, etiam id poterit fieri in hoc iudicio quatenus sacramentum est.

LX. Ad primum respondetur, quaestionem hanc nunquam fuisse circa ipsam confessionem quoad rationem liciti tantum, sed etiam quoad rationem validi; an scilicet factum teneret, si quis in absentia confiteretur. Et sic fuit proposita quaestio pontifici, et hoc modo res est intellecta ab omnibus doctoribus et fidelibus; imo non potest hic servari ratio liciti a ratione validi, quia si est illicitum poenitenti confiteri in absentia : ergo sic confitendo peccat; et cum scienter id faciat, nullum sacramentum facit, quia scienter in peccato accedit; nec potest excusari ignorantia, quia (617) videt oppositum esse universalem praxim Ecclesiae. Constat autem, quod hoc praeceptum, si datur, poenitenti est impositum, cui non licet absenti confessario confiteri; onus autem confitendi ipsi poenitenti incumbit : ergo si poenitens in absentia confitetur, illicite facit, et cum peccato accedit. Denique hoc praeceptum a Christo Domino, neque seorsum ab Ecclesia, sicut praeceptum de miscenda aqua in calice, et de aliis caeremoniis sacramentorum : ergo si non licet sic confiteri, id eo est, quia ex natura talis sacramenti id postulatur, et sic si non fiat, factum non tenebit.

LXI. Ad secundum respondetur, non solum damnari copulativam, sed etiam divisivam propositionem; ita quod confessioni in absentia factae nunquam liceat absolutionem impendere, neque mittendo illam absenti, neque veniendo, et in praesentia

illam impendendo; non mittendo illam, quia jam hoc esset utrumque copulare, scilicet confiteri in absentia, et absolvere; non veniendo ad praesentiam poenitentis post litteras peccatorum missas, et ibi absolvendo, quia vel in praesentia sacerdotis poenitens ratificat confessionem, petitque absolutionem, vel non sed tantum sacerdos in praesentia absolvit eum virtute scripti ad se missi; si primum, jam fit confessio in praesentia sacerdotis, quia idem est scriptum illud ratificare in praesentia et absolutionem petere, atque confiteri; certificatur enim in praesentia sacerdos de statu poenitentis : si secundum, est perinde atque absolvere in absentia, et eadem inconvenientia sequuntur, quia per talem praesentiam non magis certificatur sacerdos de statu poenitentis quando profert absolutionem, quam per scriptum certificabatur; et potest contingere quod poenitens mutaverit voluntatem, et actu nunc peccet quando sacerdos profert absolutionem; unde de praesenti non habet materiam quam tali absolutioni subijciat, quia ignorat illam de praesenti.

DE MORIBUNDO.

LXII. Ad tertium respondetur, in primis verba rubricae in rituali Pauli V, non omnino esse clara, quia quando dicit: "Quod sive peccata per se, sive per alium cognoscat, eum absolvas," ly per alium potest intelligi per interpretem, quando ille infirmus taliter est impeditus, quod licet habeat sensum, non tamen potest intelligi a sacerdote, etiam per nutum, vel quia est alterius linguae, vel ex alio impedimento : vere tamen non existimo sic esse restringendam illam rubricam, sed loqui pontificem simpliciter, quando infirmus petivit confessionem a sacerdote non praesente, et postea superveniens sacerdos invenit ipsum sine sensu, et per alios cognoscit statum poenitentis; in tali enim casu non confitetur ille sacerdoti absenti, sed praesenti, ea praesentia quae sufficit ut certificetur sacerdos de statu poenitentis, quando profert absolutionem, quia illi qui dant testimonium de signis contritionis et poenitentiae infirmi, se habent quasi interpretes illius usque ad illud instans, quo amittit sensum; exinde vero jam non utitur sensu neque discursu; et de hoc certificatur sacerdos in praesentia,

quando videt nullo modo neque in genere, neque in specie posse infirmum se explicare, et tamen constat adhuc vivere ex pulsu, vel palpitatione cordis : et aliunde illi qui se habent ut interpretes explicant poenitentiam, quam petivit infirmus : (618) hoc autem semper Ecclesia iudicavit pro sufficienti praesentia ad hoc iudicium sacramentale, quia semper praecipit ut talis absolvatur, ut constat ex Concilio Carthaginiensi IV, capite LXXVI, et ex Concilio Arausicano primo, capite XII, et ex S. Leone papa in epistola LXXXI, ubi sic inquit : "Quod si aliqua agritudine fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub praesentia sacerdotis significare non valeant, testimonia his fidelibus circumstantium prodesse debebunt, ut sic et poenitentiae et reconciliationis beneficium consequantur." Et eodem prorsus tenore citata Concilia loquuntur.

LXIII. Neque dictae auctoritates explicari possunt de sola absolutione ecclesiastica a censuris (ut aliqui dicunt) sed etiam de sacramentali, nam loquuntur generaliter de omnibus, qui in talem casum inciderint, non distinguendo de excommunicatis, et non excommunicatis : constat enim non omnes qui in talem aegritudinem incidunt excommunicatos esse, et tamen de omnibus generaliter citata jura loquuntur : et praesertim, quia illa poenitentia, et reconciliatio conceditur propter summam necessitatem tunc urgentem ad evitandam damnationem aeternam : ad hoc autem poenitentia sacramentalis necessaria est, non sola absolutio a censuris, quae etiam in iure non solet vocari poenitentia absolute. Hoc ergo semper fuit in usu in Ecclesia, ut talibus infirmis confessionem petentibus possit ex aliorum testimonio dari absolutio : neque hoc damnatum est, vel prohibitum in decreto Clementis, sed confirmatum in rituali Pauli. Qui enim sic confitetur, quasi per interpretem confiteretur (quod semper licitum est) scilicet per testimonium eorum qui audierunt : et alias est sufficienter praesens ut certificetur sacerdos quod ipse non mutavit voluntatem, cum videat carere sensu, ex quo petivit confessionem : et ad hoc servit illa praesentia hominis moribundi, non ut ipse aliquid operetur modo humano, sed ut constet illum non mutasse priorem voluntatem : et sic secure absolvitur, et ad minus sub conditione omnino

debet absolvi.

LXIV. Et ad instantiam argumenti, quod si ita est, posset etiam sacerdos absolvere dormientem, cujus peccata per litteras cognovit, et ipse incipit dormire post litteras missas, et sic non mutavit voluntatem, respondetur etiam, quod non est eadem ratio, quia illum potest facile excitare a somno, vel paululum expectare, et sic ab ipsomet accipere confessionem : quod nullo modo potest fieri cum infirmo, qui omnino sensum amisit. Debet tamen advertere confessarius, quod illi qui dant testimonium, non sufficit solum dicere ostendisse signa devotionis, vel doloris quomodocumque, sed talis, quae sit petitio confessionis, vel ad illam ordinetur, quia solum hoc modo est materia sacramenti.

LXV. Ad quartum dicitur, quod integritas quae essentialiter requiritur ad confessionem, est integritas quae hic et nunc est possibilis humano modo; et haec quae est possibilis, semper est necessaria, ita ut si omittatur, sacramentum sit nullum. Similiter praesentia quae requiritur essentialiter ad confessionem, est illa quae potest notificare et certificare sacerdotem de statu poenitentis tunc, quando absolvit; quod solum potest fieri duobus modis, aut quia confessio sit in ejus praesentia, quia ea quae facta est in absentia, relinquit hominem in statu in quo jam non potest mutare voluntatem : quamdiu autem est in statu mutandi illam, absolutio est (619) nulla, quia quantum est de se datur absolutio, etiamsi alter peccet de facto, et nolit se subicere clavibus : quod est mutare materiam sacramenti, et non certificare de illa sacerdotem.

LXVI. Ad ultimum respondetur, hanc praesentiam sacerdotis non postulare diversam institutionem ab ea, qua institutum est hoc sacramentum per modum iudicii sacramentalis; quod in hoc differt a iudicio forensi et externo, quod hoc non tollit culpam prout est in animo et voluntate peccantis, sed prout est in allegatis et probatis, seu in ipsa opinionione et fama hominum; iudicium autem sacramentale tollit culpam prout est in ipsa anima et voluntate, unde debet tollere omnem culpam, quae est usque ad il-

lud instans in quo profertur absolutio, quia una culpa sine alia tolli non potest; ergo usque ad illud instans debet certificari sacerdos de statu poenitentis et quod non mutet voluntatem conversionis, alias proferret formam absolutionis, quae de se compateretur cum actuali peccato. Quare sicut in iudicio forensi certificatur iudex per processum et acta de statu ipsius causae, non tamen haec certificatio dependet a dispositione interiori, quam habeat ipse reus hic et nunc, sed ab allegatis et probatis; et sic dummodo ista sint praesentia, non requiritur alia praesentia ipsius rei; ita in iudicio sacramentali debet certificari iudex de statu ipsius causae, non prout in allegatis et probatis extrinsecis, sed prout est in animo et voluntate ipsius rei, usque ad instans quo profertur absolutio, quae etiam manifestatur per allegationem; et haec debet esse confessio praesens, quia alia non sufficit certificare de tali animo.

LXVII. Quod attinet ad matrimonium, verum est quod etiamsi celebretur in actuali peccato, validum est, non autem sacramentum poenitentiae, si fiat in actuali peccato cognito, neque enim ordinatur matrimonium ad remissionem peccatorum, nec requirit eorum cognitionem, sicut poenitentia. Caeterum non est in hoc vis argumenti, sed paritas stat in hoc, quod etiam decesse est contrahentem certificari de consensu alterius conjugis tunc quando celebratur contractus; sicut sacerdos debet certificari de statu poenitentis tunc, quando profert absolutionem, et tamen potest contrahens certificari per scripturam, et per procuratorem de voluntate alterius: ergo etiam sacerdos poterit certificari sic de statu poenitentis, et de voluntate illius per internuntium, seu per litteras.

LXVIII. Sed respondetur, esse latam differentiam inter certificari per modum contractus de voluntate alterius contrahentis, et certificari per modum iudicii de voluntate ipsius poenitentis, nam ille qui certificatur de voluntate alterius prout requiritur ad contractum, non pertinet ad ipsum disquirere et iudicare de alterius voluntate, an sit bona vel mala, neque si datur vel non datur talis voluntas in animo interiori, sed sufficit cognoscere expressionem consensus alterius partis, quomodocumque manifestetur, sive in praesentia sive in absentia: quod autem alter

possit tunc mutare voluntatem, non pertinet ad ipsum contrahentem id scire, nisi exterius manifestetur; nam etiam quando conjuges sunt praesentes, potest unus negare consensum interiori, non manifestando exterius, eritque nullum matrimonium; at vero quando certificatio fit per modum iudicii de voluntate alterius, habet ius sacerdos ad inquirendum de ipsa voluntate interiori, quousque (620) proferat formam, quia potest etiam retinere et negare absolutionem, si viderit mutari voluntatem; quo jure privatur, si in absentia poenitentis absolvat, quia hoc ipso profert absolutionem super indebitam materiam.

LXIX. Alii etiam sumunt necessitatem hujus praesentiae ex verbis formae absolvo te; et illud verbum te dicit praesentiam physicam, sicut in consecratione panis ly hoc dicit panem praesentem, nec potest sacerdos absentem panem consecrare, sicut nec designare. Non tamen apparet tanta vis designativa rei praesentis in pronomine te, sicut in ly hoc; nam tu et ego correlative se habent; potest autem pronomen ego dirigi ad absentes, sicut et pronomen te, ut patet quando aliquis absens absolvitur a censuris, et Paulus I ad Corinth. V dicit: Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam iudicavi, etc. at vero ly hoc, prout est designativum rei, solum ad praesentem dirigi potest.

LXX. In calce hujus difficultatis adverte, quod quia aliqui dicunt Clementem VIII, vivae vocis oraculo declarasse, etiam infirmum in absentia non posse absolutionem percipere, quando privatur, sensibus, et sacerdos supervenit, jussisseque deleri ex quodam libro, dicimus hoc non esse verum; quin potius, cum id postularetur, ut in expurgatorio sanctae inquisitionis deleretur a praedicto libro, ostensum est decretum Romae quo jussum est non deleri, sicque permissum, nec ille liber est notatus in expurgatorio.

Articulus V.

Quid sit res et sacramentum simul in poenitentia ?

I. Supponimus vulgarem distinctionem in quolibet sacramento repertam, quod aliud est sacramentum tantum, aliud res tantum, aliud res et sacramentum simul. Sacramentum tantum est illud, quod solum habet rationem signi, et non significari, quod solum convenit rei illi sensibili, quam in sacramentis videmus, ut ablutio externa in baptismo, unctio in confirmatione, species in eucharistia. Res tantum, est res significata, et nullo modo significans, sicut gratia in sacramentis, quae non datur ad significandum, sed ad sanctificandum. Res et sacramentum simul est illud, quod est effectus sacramenti, qui de utroque participat : est enim res significata respectu sacramenti exterioris, a quo efficitur, et est significativa gratiae modo invisibili et interiori, quia ad hoc ipsum datur, sicut character in baptismo, qui est signum Christi et gratiae, significatur autem et efficitur per baptismum.

II. Supponimus secundo, in omnibus sacramentis ista tria inveniri, licet aliqui ex antiquis, ut refert Paludanus in IV, dist. XIV, quaest. IV, artic. II, negaverint reperiri in omnibus sacramentis id quod est res et sacramentum simul, scilicet in matrimonio, poenitentia et extrema unctione; sed constans est eorum theologorum sententia, in omnibus sacramentis id reperiri : nec enim est ratio, cur aliquod ex sacramentis privemus tali effectum et perfectione, cum in aliis pluribus ponamus. Constat enim in confirmatione, baptismo et ordine hunc effectum reperiri, (621) scilicet characterem, qui per ista sacramenta imprimitur. In eucharistia ipsum corpus Christi ut sacramentum et contentum in speciebus, est effectus ipsius sacramenti, seu verborum formae, et ulterius est cibus efficiens et significans gratiam cibantem. In matrimonio, ipsum vinculum conjugale ut significativum conjunctionis Christi et Ecclesiae, atque ipsius gratiae matrimonialis : in extrema unctione est quaedam interior devotio, seu laetitia, aut robur spei in Deum, ut tradit S. Thomas in IV, dist. XXIII, quaest. I, art. II, quaestiuncula III, ut infra magis explicabimus; cur ergo similis effectus negan-

us est poenitentiae ? Et inquiritur quid illud sit, et in quo consistat.

III. Communis et vera sententia est, quam explicat S. Thomas in hac quaestione LXXXIV, art. I ad tertium, et in quarto distinctione XXII, quaest. II, art. I, quaestiuncula II : "Quod interior poenitentia, seu contritio est res et sacramentum simul;" additque loco citato dist. XXII : "Quid est res et sacramentum simul, quatenus illa contritio ex absolutione sacerdotis ordinatur et disponit ad ipsam gratiam." Omittimus enim hic illam sententiam, quae attribuitur Paludano et Capreolo, quod scilicet res et sacramentum simul est quidam ornatus spiritualis, qui disponit ad gratiam; quae sententia communiter rejicitur, quia non explicat quid sit iste ornatus, et quomodo ad gratiam disponat. Esse enim ornatum est aliquid generale, et commune omni qualitati, et accidenti perficienti subjectum, unde etiam ipsi contritioni convenit esse ornatum spirituales sub hac generali ratione; et sic dicendo quod est quidam ornatus, non explicatur aliquid distinctum a contritione, sed commune illi : si autem est aliquid distinctum, oportet explicari quid sit, cum non sit habitus, vel actus virtutis; hoc enim convenit poenitentiae. Similiter disponere ad gratiam sufficienter fit per auxilia divina, et per actus et habitus supernaturales. Quomodo ergo disponit ille ornatus, cum non sit actus vel habitus virtutis (id enim etiam habet poenitentia) neque est auxilium divinum.

IV. Quare sententia hac omissa, circa sententiam S. Thomae, quod interior poenitentia sit res et sacramentum simul, plures difficultates se offerunt, ex quarum solutione explicabitur, qua ratione contritio possit esse effectus sacramenti, et consequenter res et sacramentum simul. Et difficultates ad hoc punctum reducuntur, quia contritio, seu poenitentia interior habet conditiones repugnantes, ut sit res et sacramentum simul; ergo. Antecedens probatur discurrendo per conditiones requisitas ad hoc, ut aliquid sit res et sacramentum simul, nam in primis debet esse effectus causatus ab eo, quod est sacramentum tantum, sicut character causa-

tur a baptismo. Unde supponit, quod id quod est sacramentum tantum, sit in se constitutum et compositum, ut possit causare talem effectum; at vero contritio non supponit constitutum sacramentum, a quo causetur, quia est pars constitutiva illius ut dictum est; ergo non est effectus ejus.

V. Secunda conditio est, quod res et sacramentum non sit causa, neque antecedit ipsum sacramentum; id enim sequitur, ex eo quod est effectus illius: at contritio est causa confessionis sensibilis et externae, quia confessio est expressio quaedam doloris interni de peccatis: ergo si contritio antecedit confessionem, et causat illam, antecedit et causat ipsum sacramentum, quia confessio est (622) sacramentum poenitentiae: ergo non potest contritio esse res et sacramentum simul.

VI. Tertio conditio est, ut id quod est res et sacramentum non causetur a gratia, sed causet et antecedit illam, eamque significet, quia gratia est id quod est res tantum, et sic est significata ab eo quod est res et sacramentum: sicut gratia baptismi significatur et subsequitur ad characterem: at vero contritio, quando est perfecta et formata charitate, causatur a gratia, si quidem formatur et perficitur ab illa: ergo gratia antecedit contritionem: ergo in tali casu contritio non poterit esse res et sacramentum poenitentiae.

VII. Quod si dicatur, contritionem perfectam non esse rem et sacramentum, sed solum attritionem, quae non est formata per gratiam; neque est causata ab illa, sed antecedit illam, contra est, quia si sequeretur, quod solum sacramentum poenitentiae constans ex attritione habebit rem et sacramentum simul, non autem quando constat ex contritione: et sic ex eo quod sacramentum est perfectius, utpote contritione constans, reddetur deficiens, id est, carens effectum, quo caetera sacramenta non carent, quod est absurdum.

VIII. Quarta conditio est, quod id quod est res et sacramentum simul, non solum causetur et inveniatur in sacramento formato, sed etiam in informi: sicut character causatur a baptismo et ordine,

et vinculum a matrimonio, etiamsi ab impio recipiantur: at sacramentum informe poenitentiae caret attritione et contritione, quae sit vera dispositio significativa gratiae; ergo tale sacramentum caret isto effectum, qui est res et sacramentum simul; alias si veram attritionem haberet, causaret gratiam, et non esset informe.

IX. Nihilominus sententia S. Thomae fundamento opposito probatur, quia contritio, seu poenitentia interior habet omnes condiciones requisitas, ut sit res et sacramentum simul: ergo. Antecedens probatur, nam in primis est aliquid interius, non sensibile in se, ut de se manifestum est. Similiter est aliquid significativum gratiae, quia ordinatur ad remissionem peccatorum, quae utique fit per gratiam, ut enim diximus ex Tridentino requiritur ex institutione Christi ad plenam et perfectam remissionem peccatorum: ergo maxime ordinatur ad illam, ut est apta ad significandum et causandum illam.

X. Denique est aliquid causatum a sacramento, quia licet attritio ex natura sua disponat ad gratiam; vel etiam causetur ab ea, si sit contritio perfecta, tamen quod causet gratiam ex opere operato, et quod causet gratiam sacramentalem, ut sacramentalis est, non habet ex natura sua antecederet ad sacramentum, sed ex ipso sacramento id participat, quatenus est instrumentum passionis Christi, quae est opus operatum, in cujus virtute causatur gratia sacramentorum: ergo quod contritio tali modo causet gratiam sacramentalem, non habet ex sua natura, et independentem a sacramento, sed ex aliqua derivatione ab ipso: et sic attritio, ut derivata et perfecta a sacramento, ut possit tali modo causare gratiam, est effectus sacramenti: nec subsequitur gratiam illam, sed antecedit: quod melius ex responsione ad argumenta constabit.

XI. Ad fundamentum ergo oppositum respondetur nego antecedens. Et ad primam instantiam dicendum, quod illa prima conditio intelligenda est in sensu formali, scilicet, quod res et sacramentum debet esse effectus sacramenti sub aliqua (623) formalitate, non sub omni: sicut in matrimonio vinculum inter virum et

uxorem non est res et sacramentum, prout praecise oritur ex contractu naturali, sed quatenus elevatur ex sacramento ad significandum conjunctionem Christi et Ecclesiae; et corpus Christi non absolute in se, sed quatenus sacramentatum et conjunctum verbis et speciebus, est res et sacramentum eucharistiae, et effectus ipsorum verborum et sacramenti: sic ergo si dolor internus consideretur ut praecise est actus virtutis, et ex institutione Christi ordinat et subicit poenitentem clavibus Ecclesiae, et sic efficit confessionem, hoc modo est causa illius, et pars informans ipsam confessionem et sacramentum constituens: si vero consideretur non solum prout efficit confessionem, sed prout conjungitur et subordinatur absolutioni, sic accipit vim specialem ad causandum ex opere operato gratiam sacramentalem poenitentiae, ut talis est, et hoc modo est effectus sacramenti seu absolutionis, potestque esse res et sacramentum simul, licet in alia consideratione ipse dolor sit pars sacramenti, et causa confessionis, non absolutionis. Quid sit autem illa vis, et ordinatio ad causandum gratiam ex opere operato, statim dicemus.

XII. Ad secundam instantiam, respondetur ex dictis, quod dolor poenitentiae non est res et sacramentum prout causat confessionem, sed prout elevatur ab absolutione ad significandum et causandum ex opere operato gratiam sacramentalem poenitentiae, nisi indispositio aliqua obstat. Et talis elevatio posterior est, et consecuta ex absolutione, et prout sic est effectus sacramenti, non autem antecedens ipsum. Instabis: Hac ratione non recte dicitur ipsa attritio res et sacramentum simul, seu effectus illius, sed illa elevatio proveniens ab absolutione, quae vel est aliquid morale, et solum pertinens ad extrinsecam denominationem, et tunc non potest esse res et sacramentum simul, quia hoc realis effectus debet esse: vel est aliquid physicum, sive qualitas sit, sive modus superadditus attritioni; et non ipsa attritio, sed modus ille superadditus erit res et sacramentum, et tunc restat difficultas, quando ipsum sacramentum est informe, et non causat gratiam. Neque etiam elevabit attritionem ad causandum ex opere operato illam: ergo tunc non dabitur modus superadditus, neque sacramentum habebit illum effectum, qui est res et sacramentum simul.

XIII. Confirmatur, quia hoc modo etiam satisfactio et confessio; et in baptismo ipsa ablutio poterunt dici res et sacramentum; nam etiam satisfactio elevatur ad causandum gratiam, et confessio ipsa et ablutio in baptismo elevantur a forma ad causandum gratiam; ergo dici poterunt res et sacramentum, non absolute in se, sed prout sic elevata, quia sub hac formalitate sunt effectus sacramenti, et subsequuntur ipsum: ergo nihil prohibet quin sub hac formalitate dicantur res et sacramentum.

XIV. Respondetur illum modum elevationis, sive sit physicus sive moralis, non posse habere rationem signi sacramentalis interni per se solum, sicut neque impositio ipsa dicitur signum, sed vox ex impositione; neque in signis naturalibus ipsa relatio est signum, sed est ratio significandi, sicut dicitur signum fumus, aut character; sicque elevatio illa superaddita attritioni se habet quasi determinatio quaedam ipsius ad significandum ex opere operato gratiam, et sic non est ipsum signum internum, sed ratio seu determinatio, qua ipsa attritio (624) redditur signum, non solum gratiae communiter dictae, sed gratiae sacramentalis ex opere operato, quod non habet ex natura sua. Id autem quod se habet ut res et sacramentum, non sufficit quod sit ipsa impositio, vel determinatio aut relatio significandi, sed necesse est quod sit ipsum signum internum, sicut patet in caractere, in corpore Christi sacramentato, etc. Quando autem sacramentum de facto non causat gratiam, tamen adhuc ille interior dolor manet ex vi absolutionis ordinatus ad habendum gratiam sacramentalem, et cum jure ad illam recedente fictione, et hoc sufficit ut sit causativa, effectiva et significativa gratiae, quantum est de se, ut magis declarabitur solutione ad quartum. Ad confirmationem respondetur, confessionem, satisfactionem et absolutionem non recipere illam elevationem a toto sacramento, quia solum se habent tamquam partes sacramenti, cum praecise teneant se ex parte materiae. Id autem quod se habet ut res et sacramentum, non debet solum elevari ut pars sacramenti, sed ut effectus subsecutus ad totum sacramentum; et sic etiam probat argumentum, quod dolor ille in quantum pars praecise non est res et sacramentum.

XV. Ad tertiam instantiam respondetur, quod quando contritio est formata per gratiam ante susceptionem sacramenti, causatur et formatur ab ipsa gratia, non prout sacramentalis est, et collata ex opere operato, sed a gratia communiter sumpta, id est, secundum quod causat communes effectus independentes a sacramentis, qui etiam dabantur ante instituta sacramenta, sicut est facere sanctum, dare jus ad gloriam, remittere peccata, et c. sunt tamen alii effectus speciales gratiae, qui vocantur sacramentales; et diversae effectus dantur per diversa sacramenta, sicut per baptismum datur gratia regenerativa, per eucharistiam cibativa, per poenitentiam sanativa; et sic per alia sacramenta; quae gratiae sacramentales entitative non distinguuntur a gratia sanctificante communi omnibus sacramentis, sed secundum diversos respectus, quibus homo in vita christiana configuratur et assimilatur Christo, et secundum alias participationes gratiae, et auxilia quae recipiuntur per sacramenta, ut explicari solet supra quaestione LXII, agendo de sacramentis in communi.

XVI. Insuper, etiam habet contritio conjuncta sacramento operari, et causare gratiam ex opere operato, praeter illam quam causat ex opere operantis, prout procedit ex charitate: sic ergo dicimus, quod contritio procedens a gratia non procedit ab illa gratia, quae est res sacramenti, quin potius habet illam in voto, et tamquam rem futuram eam respicit, sed procedit a gratia communiter dicta, et respectu illius, a qua procedit, non est res et sacramentum, sed respectu gratiae quae datur ex opere operato, quae est aliquid ultra gratiam illam, quae datur ex opere operantis, id est, aliquis diversus gradus; et similiter respectu gratiae, prout sacramentalis est: hanc enim etiam causat et significat ipsa contritio ex conjunctione ad sacramentum, non ex natura sua, neque prout datur ex opere operantis praecise.

XVII. Ad ultimam instantiam respondetur, etiam in sacramento informi dolorem interiorem esse rem et sacramentum simul, quia licet de facto non causet ex opere operato gratiam, propter indispositionem subjecti, tamen ex se participat ex forma absolutionis vim, seu jus ad illam gratiam

ex opere operato dandam, et quae dabitur (625) recedente fictione; nec enim id quod est res et sacramentum semper actualiter causat gratiam; sufficit quod sit causativum illius, et ad illam praebeat jus; sicut quando imprimatur character in baptismo informi, aut vinculum in matrimonio.

XVIII. Caeterum, quia dolor ille internus non est aliquid permanens, sed actus transiens, merito dubitari potest quomodo transeunte dolore remaneat res et sacramentum poenitentiae, et quomodo dicatur virtualiter manere, ut recedente fictione sortiatur effectum. Sed respondetur, quod non oportet, quod id quod est res et sacramentum eodem modo sit res permanens in omnibus sacramentis, sed in aliquibus permanet indelebiter, ut character, in aliquibus certo tempore, ut vinculum durante matrimonio, et donec alter conjugum moriatur; corpus Christi in eucharistia, quamdiu durant species sacramentales: in aliis saltem permanet, dum ipsum sacramentum fit, aut etiam paulo post, ut in sacramento extremae unctionis et poenitentiae. Nam in extrema unctione res et sacramentum est quaedam interior devotio, seu roboratio, spei, quae est spiritualis unctio, ut docet S. Thomas in IV, distinct. XXIII, quaest. I, art. II, quaestiuncula III ad tertium, quae devotio solum potest se habere per modum transeuntis, cum sit actus, vel excitatio ad illam; et in infirmis qui sunt sine sensu, non potest extrema unctio habere istum effectum per actum intrinsecum in ipso infirmo, sed solum per aliquam gratiam, extrinsecam, quae aequivalet devotioni, in quantum reprimit insultus daemonum per protectionem extrinsecam Dei. Imo in aliquibus, ipsam non operari et infirmos carere sensibus, tunc magis conducit ad eorum salutem, quia fortasse valde turbarentur si tunc libere operarentur: et sic illa devotio quasi negativa vel extrinseca, erit tunc effectus extremae unctionis.

XIX. In sacramento autem poenitentiae ipse dolor interior ut subordinatus absolutioni, et ab ea participans vim ad significandum et causandum gratiam ex opere operato, est res et sacramentum simul: cessante vero isto dolore, et non existente actu, sufficit illa determinatio, quae

manet in homine ex praecedenti dolore, et subordinatione ejus ad absolutionem : haec enim determinatio, seu respectus ad dolorem praecedentem, sufficit ut dicatur ille dolor virtualiter manere.

XX. Et aliqui dicunt, illam determinationem esse aliquid physicum, scilicet, aliquem modum manentem in anima ex dolore praeterito; alii dicunt, esse aliquid morale, scilicet, respectum ad sacramentum susceptum et dolorem habitum, qui est respectus rationis, cum sit ad terminum non existentem (scilicet ad dolorem, et absolutionem praeteritam) ideoque dicitur aliquid morale, sicut videtur sufficere in aliis sacramentis : ut vinculum in matrimonio non est aliquis effectus physicus, remanens post contractum matrimonium, sed quoddam jus, seu potestas ad utendum corpore conjugis, quae est aliquid morale. Sed certius est, quod sacramenta semel praeterita causant gratiam recedente fictione tamquam instrumenta physica, ut in tractatu de sacramentis in genere dicitur, quaest. LXII, art. I, dubio VI ad tertium.

XXI. Tandem inquires, quomodo solve-
mus id quod dicit S. Thomas, quod poenitentia interior est res et sacramentum, cum in sacramento informi, non detur talis interior poenitentia, seu dispositio ad gratiam, et tamen in illa ponimus rem et sacramentum. (626)

XXII. Respondetur, quod S. Thomas nomine poenitentiae interioris non intelligit solum dolorem illum prout antecedit confessionem, et est actus virtutis disponens ad gratiam; sed loquitur de illo dolore ut subsequitur sacramentum, et causatur ab illo. Dicit enim S. Thomas in hac quaestione, art. I ad tertium : "Quod totum illud simul (id est, confessio et absolutio) est causa secundi, id est, poenitentiae interioris, quae est res et sacramentum simul." Est autem causata illa poenitentia, seu dolor ab absolutione,

non ut praecise disponit ad gratiam, ex ipsa natura virtutis; sic enim nihil recipit a sacramento, sed antecedit ipsum, et causat confessionem; causatur autem ab absolutione et sacramento, quatenus accipit vim et elevationem ad operandum gratiam sacramentalem, et causandum ex opere operato; quod maxime convenit illi dolori in quantum ordinat hominem ad claves Ecclesiae, et detestatur peccatum cum subjectione ad illas, quae subjectio et ordinatio etiam in sacramento informi manet, et sic accipit elevationem ad causandum gratiam ex opere operato, de facto quidem et in actu secundo, si nulla obstat indispositio : si autem sit aliquod impedimentum, tantum in actu primo.

XXIII. Quod totum expressit S. Thomas in IV, dist. XXI, quaest. I, art. I, quaestiuncula II ad primum ubi inquit : "Quod poenitentia interior potest considerari dupliciter; uno modo prout est quidam actus virtutis : et sic interior poenitentia est causa exterioris, si ut in aliis virtutibus actus interiores sunt causa caeterorum : alio modo prout est actus operans ad sanationem peccati (scilicet modo sacramentali) et non solum dispositive; et sic pertinet ad poenitentiae sacramentum : et ita interior poenitentia non est causa exterioris, sed effectus vel signatum ipsius. Non enim habet efficaciam operandi contra morbum peccati, nisi ex suppositione propositi exterioris poenitentiae, et desiderio absolutionis." Ecce quomodo ipsa poenitentia, seu dolor interior, non ut praecise est actus virtutis, sed ut operans ad sanationem peccati (utique ex opere operato) est effectus sacramenti; atque adeo est res et sacramentum (de hoc enim in illa quaestiuncula loquitur S. Thomas) et hanc efficaciam sic operandi ex opere operato contra morbum peccati (quae est gratia sacramentalis sanativa) ex Christo habet ex desiderio absolutionis, quod pertinet ad illum dolorem, prout ordinatur et subjicitur clavibus Ecclesiae.

Articulus VI.

Utrum detur sacramentum poenitentiae informe ?

I. Quid intelligamus nomine sacramenti infirmis articulo quarto declaratum est, videlicet non quod caret forma sacramentali absolutionis (hoc enim non est sacramentum) sed quod caret forma sanctificante subjectum, id est, ipsa gratia, quae est effectus sacramenti : et sic inquirimus, an possit dari sacramentum poenitentiae, quod in re verum sacramentum sit constans sua materia et forma, careat tamen effectus gratiae justificantis.

II. Et sumitur fere tota ratio dubitandi ex eo quod in hoc sacramento eadem attritio est materia, seu pars sacramenti, et dispositio, nec potest unum ab alio separari : ergo nunquam stat hoc sacramentum esse validum, quin sit formatum. Patet consequentia, quia non potest esse validum sacramentum, quin constet (627) materia et forma : ergo si materia, qua constat sacramentum, est dispositio ipsa ad gratiam, repugnat quod sacramentum habeat materiam, et non habeat dispositionem ad gratiam, vel si istam non habet, neque materiam habet, et consequenter non subsistit sacramentum. Antecedens vero probatur.

III. Tum, quia Concilium Tridentinum sess. XIV, cap. III et IV, non distinguit inter attritionem, quae est dispositio, et quae est pars sacramenti : ergo neque nos distinguere debemus, docet enim Concilium : "Quod ea ratione actus poenitentis sunt partes sacramenti, quatenus ad integritatem sacramenti, et ad plenam et perfectam remissionem peccatorum ex institutione Christi requiruntur." Non requiruntur autem ad plenam remissionem peccatorum, nisi quatenus sunt dispositio perfecta ad ipsam : ergo ea ratione sunt materia, qua sunt dispositio.

IV. Tum etiam, quia ut attritio sit materia sacramenti, debet esse talis, quod super illam possit verificari forma : absolutio autem a peccatis non potest verificari super attritionem, quae non est dispositio, quia remota dispositione, non potest de tali subjecto verificari quod absoluitur a peccatis, licet verificetur quod sacramentum absolutionis illi impen-

ditur, vel quod absoluitur ab obligatione iterum confitendi (hoc enim non est absolvi a peccatis, quia hoc non est remitti peccata) idem autem est absolvi, quod remitti.

V. Tum denique, quia ut attritio sit materia sacramenti debet esse supernaturalis, et detestativa peccati cum ordine ad claves Ecclesiae, ut articulo IV diximus, sed non amplius requiritur ut attritio sit vera dispositio ad gratiam, quam quod sit detestatio peccatorum ex motivo supernaturali (verbi gratia, ex metu inferni) cum subiectione ad claves Ecclesiae, ut sumitur ex Concilio, capite IV citato : ergo idem dolor est dispositio ad gratiam et materia sacramenti.

VI. Propter has rationes aliqui ex antiquis tenuerunt non posse dari sacramentum poenitentiae validum et informe, pro qua sententia aliquos canonistas refert Silvester verbo confessio I, §, XXVI, idque sequuntur Major in IV, dist. XVII, quaest. III, art. IX; Gabriel ibidem quaest. II; Adrianus quaest. V de confessione, dubio V, et aliqui recentiores probabilem reputant, videturque etiam succurri posse ex S. Thoma in IV, distinct. XXIII, quaest. I, art. II, quaest. II in corpore, ubi ponit pro effectu poenitentiae : "Remissionem peccati existente contritione, quae est de essentia sacramenti poenitentiae : " ergo sentit sine contritione non salvari essentiam sacramenti; posita autem contritione certum est poni remissionem peccati, quem locum affert pro ista sententia Suarez hic disput. XX, sect. V, num. II.

VII. Alii oppositam sententiam tenent, et est sine dubio S. Thomae, qui de hoc facit expressum articulum, et resolvit posse dari confessionem informem, in IV, distinct. XVII, quaest. III, art. IV, quaest. I. Qui locus correspondet in additionibus ad tertiam partem, quaestione IX, articulo primo. Sequuntur S. Thomam ejus discipuli, et communiter omnes doctores, Paludanus et Richardus eadem distinctione XVII, quaest. VIII; Ca-

preclus ibi quaest. II; Soto in IV, dist. XVIII, quaest. III, art. II et III; Cajetanus tomo primo opusculorum, tractatu V, quaest. V; Cano relectione de poenitentia, quaest. V; Ledesma, Silvester, Navarrus, Covarruvias, quos citat et sequitur Suarez loco citato, et Hugno tom. II de sacramentis, quaestione IX de confessione, art. I, dubio I, ubi sentit oppositam sententiam esse improbabilem. (628) Et praeter istos auctores antiquos et classicos, plures ex recentioribus eam communiter sequuntur, et in praxi servatur, quia non iterantur omnes confessiones, de quibus postea cognoscitur aut dubitatur fuisse informes. Unde hanc sententiam nota aliqua vel censura inungere, intolerabilis praecipitatio est.

VIII. Ut rem illam explicemus, suppono ex duplici capite provenire posse quod aliqua confessio sit informis, licet sit valida, scilicet, ex defectu examinis, vel ex defectu doloris, qui dolor (ut supra diximus) requirit respectu praeteritorum universalem detestationem de peccatis, respectu autem futurorum propositum efficax evitandi illa. Ex defectu examinis facilius multi credunt et intelligunt sacramentum informe, quia licet examen requiratur ad integram confessionem faciendam, tamen ista integritas regulatur penes diligentiam et curam quam ponimus circa recordationem peccatorum, et vix potest sciri in particulari quanta diligentia et cura sufficiat, ut quis satisfaciat huic obligationi, et sic relinquitur arbitrio prudenti et morali modo facienda.

IX. Res autem istae arbitrarie magnam habent latitudinem, patetque aliquando aliquis persuaderi juxta arbitrium suum quod sufficientem fecerit diligentiam, et tamen quod non sit sufficiens coram Deo, et secundum prudentiam; unde cum semper fere possit aliquis esse dubius de sufficientia juxta arbitrium suum facta, si confessio non esset valida, nisi quando in re esset sufficiens, nunquam possent conscientiae esse quietae, quia stante dubio de validitate sacramenti, tenerentur homines repetere illas confessiones, quod esset onus intolerabile, et in tanta hominum multitudine moraliter impossibile; quare hoc ipso quod Christus Dominus instituit pro isto sa-

cramento materiam deponentem ex arbitrio et diligentia humana, oportuit non regulare illam juxta id quod est in re, et vix potest cognosci, sed juxta id quod modo humano et morali fieri potest, etiamsi aliquando deficiat id quod requiritur ad effectum sacramenti. Quare tota difficultas est circa defectum ex parte doloris, propter rationem datam a principio, quia revera dolor est materia et pars sacramenti, ut saepe dictum est ex Concilio Tridentino, nec alius dolor institutus est pro materia, quam qui requiritur ut dispositio.

X. Nihilominus respondemus etiam ex parte doloris posse dari sacramentum informe, et assignari debere aliquem dolorem supernaturalem ex motivo, qui sit sufficiens ut sit materia sacramenti, non vero ut sit dispositio ad gratiam. Et fundamentum praecipuum, et quasi a priori est in assignando tali dolore. Potest tamen etiam quasi a posteriori sumi fundamentum conclusionis; tum ex convenientia cum aliis sacramentis; tum ex inconvenienti quod sequitur de obligatione saepius iterandi confessiones.

XI. Ex convenientia cum aliis sacramentis constat, quia conveniens fuit Christus Dominus instituere alia sacramenta ex materia et forma, quae posset esse omnibus nota, et non relinqueret sacramenta sub dubio communiter et ordinarie (quod a fortiori currit in hoc sacramento, propter gravissimam obligationem de iteranda confessione, si sacramentum validum non sit); nihil autem est nobis occultius, quam cognoscere et perpendere efficaciam et valorem actuum interiorum, secundum quod requiritur pro dispositione ad gratiam; unde si ex una parte Christus Dominus institueret pro materia hujus sacramenti actus humanos (629) dependentes ex cura et diligentia humana, et ex alia parte vellet quod solum essent materia sacramenti quando re ipsa haberent omnes condiciones requisitas pro dispositione ad gratiam, esset relinquere hoc sacramentum in magna perplexitate; et cum alias sit omnino necessarium ad salutem pro his qui peccant post baptismum, esset tota salus nostra dependens ex magna incertitudine, cum fere nunquam possemus esse certi de sacramento isto poenitentiae valide suscepto, quod non so-

lum pareret scrupulos et inquietudinem, sed etiam ad desperationem videtur cogere.

XII. Et ex hoc noscitur illudmet inconveniens quod proposuimus agendo de defectu ex parte examinis; et S. Thomas proponit loco supra citato in argumento Sed contra, quia quilibet tenetur ad iterandam confessionem invalidam, si quidem tenetur confiteri peccata non confessa; quae autem invalide confitemur, confessa non sunt, sed si requiritur pro materia confessionis illa attritio quae in re disponit ad gratiam, et non alio modo, idem est confessionem esse validam et hominem esse in gratia : ergo tantum potest quilibet dubitare de valore confessionis, sicut potest dubitare an sit in gratia : ergo non poterunt assecurari conscientiae nisi repetendo et iterando confessiones, quia quoties prudenter dubitatur de validitate confessionis, tenetur quis illam repetere, quia illa peccata reputantur pro dubiis, id est, invalide confessis : hoc autem est gravissimum et intolerabile onus, praesertim in tanta hominum multitudine : unde si in aliis sacramentis conveniens fuit quod possent dari sacramenta valida et informia, multo magis in hoc sacramento id necessarium fuit, propter praeceptum confitendi peccata, quod toties urget, quoties invalide sunt confessa, vel prudenter de eo dubitatur : est autem magnum inconveniens, et scrupulis atque anxietatibus plenum, nunquam posse fideles reddi securos de liberatione ab illo praecepto repetendi confessionem:

XIII. Veniamus ad praecipuam probationem (scilicet, ad assignandum quomodo et quando possit reperiri dolor sufficiens pro materia sacramenti, licet non sit sufficiens pro dispositione ad gratiam) potest autem assignari ex triplici capite, quae supra diximus requiriri ad attritionem formatam. Primo enim requiritur, quod sit dolor supernaturalis : secundo, quod sit universaliter de omnibus peccatis praeteritis : tertio, quod sit cum efficaci proposito excludendi peccata de caetero, et cum spe veniae. Ex primo capite assignant sacramentum validum, sed informe, auctores qui sentiunt non requiri ad valorem sacramenti supernaturalem dolorem, sed naturalem sufficere, licet requiratur supernaturalis ut infundatur gratia : quam opinionem articulo IV exclu-

simus, et diversos modos illam explicandi, ut quod sufficiat dolor existimatus supernaturalis, sive id proveniat ex ignorantia culpabili, sive invincibili; nam si semel requiritur supernaturalitas doloris ex parte materiae et institutionis Christi, nihil suffragatur ignorantia, quia materia sacramentorum non regulatur estimatione nostra, sed institutione ipsa prout servatur in re. Quare pro certo relinquimus, non solum ad rationem dispositionis, sed etiam ad materiam hujus sacramenti requiri dolorem supernaturalem, id est, ordum ex motivo supernaturali, et cum ordine et subjectione ad claves Ecclesiae; qui ordo etiam supernaturalis est.

XIV. Ex secundo ergo capite voluit assignare hunc casum, in quo (630) sacramentum sit validum et informe pater Suarez hic disput. XX, sect. IX, num. VII, ubi docet, posse hoc sacramentum esse informe ex defectu attritionis, non intensivo, sed extensivo, proveniente ex inculpabili ignorantia; quod est reducere hunc defectum ad defectum integritatis potius quam qualitatis ipsius attritionis, quia videlicet potest poenitens inculpabiliter confiteri cum attritione aliorum peccatorum, sed non omnium quae commisit, et tunc erit validum sacramentum, sed informe, quia ut sit validum sufficit confessio et attritio de omnibus quae occurrunt memoriae inculpabiliter : ut autem quis consequitur gratiam, debet attritio esse de omnibus peccatis mortalibus, quae quis commisit, nam sine poenitentia interiori nullum mortale peccatum (etiam in sacramento) potest remitti quantumcumque ex ignorantia inculpabili aliquis non habeat dolorem de tali peccato.

XV. Haec sententia Suarez valde difficilis est, et contra illam statim se offert difficultas, quia peccata inculpabiliter oblita (id est, quae diligenter cogitanti non occurrunt) in universum inclusa intelliguntur in confessione, pro quibus fideliter cum propheta dicimus : Ab occultis meis munda me, Domine, ut inquit Concilium Tridentinum sess. XIV, c. V; ergo etiam manent inclusa talia peccata oblita in ipsa attritione, qua fit talis confessio. Antecedens est expressum in Concilio; consequentia vero probatur, quia impossibile est aliqua peccata manere inclusa in confessione, et non manere

inclusa in attritione, quia illa confessio informatur tali dolore seu attritione; ergo idem est manere inclusa in confessione, et manere inclusa in attritione, cum qua fit talis confessio; sed cum illis peccatis oblitis justificatur homo in tali confessione, quia pro illis dicit propheta : Ab occultis meis munda me, Domine : quae mundatio non fit sine remissione peccatorum; ergo etiam cum tali attritione non extendente se ad peccata oblita nisi virtualiter, justificatur homo.

XVI. Nec valet differentia quam Suarez conatur ponere inter integritatem confessionis et integritatem attritionis, quod integritas confessionis solum est de praecepto, non de necessitate medii; unde quomodocumque satisfiat illi praecepto, confessio manet integra formaliter; poenitentia autem interior est medium per se requisitum ad remissionem peccati; ergo si respectu alicujus peccati haec attritio non extenditur, illud non manet remissum, quia non applicatur ei medium per se necessarium. Caeterum haec solutio nullo modo stare potest cum verbis Concilii, si quidem Concilium non solum admittit quod stante tali peccato oblito post diligentem discussionem manet confessio integra, sed etiam quod habet effectum, si quidem dicit, quod pro illis peccatis oblitis : "Fideliter cum propheta dicimus: Ab occultis meis munda me, Domine : illa autem mundatio de occultis sive oblitis, est peccatorum remissio et justificatio : ergo talia occulta seu oblita manent munda. Vel ergo ad illa extenditur attritio seu dolor, vel non; si non extenditur, ergo sine extensione attritionis non solum datur sacramentum validum, sed etiam formatum, quod negat Suarez, et ruit ejus sententia : si extenditur non formaliter et expresse, quia illa peccata sunt oblita : ergo virtualiter : ergo ad peccata inculpabiliter oblita extenditur virtualiter attritio. Neque est major ratio quod una attritio extendatur et non alia, nam Concilium universaliter loquitur de omni peccato oblito, quod manet inclusum (631) in confessione et remissum : ergo quaecumque attritio virtualiter extenditur ad omnia peccata oblita : ergo sufficiens est ad remissionem illorum : ergo nunquam ex defectu extensionis confessio est informis.

XVII. Nec potest dici, quod Concilium loquitur solum in casu, quo confessio fit cum contritione, et non solum cum attritione, eo quod contritio cum sit formata charitate, extenditur virtualiter ad omnia peccata, quia amat Deum super omnia, attritio autem non extenditur sic, et ideo indiget formaliter applicari cuicumque peccato.

XVIII. Sed haec non est expositio Concilii, sed additio, si quidem Concilium loquitur generaliter de omni confessione, scilicet de illamet, de qua dixerat praecedenti capite : "Quod attritio ad Dei gratiam impetrandam in hoc sacramento disponit, et statim in capite quinto loquitur de eadem confessione, quando fit cum sufficienti examine : ergo sine fundamento restringitur ad solam confessionem factam cum contritione. Sane cum in confessionibus ordinariis longi temporis, in quibus plura sunt peccata mortalia, communiter aliqua maneant oblita, praesertim peccata cogitationum, si ab obtinendam gratiam in talibus requireretur vel contritio formata charitate, vel attritio sine ulla oblivione peccati, vix possemus aliquid sperare de talibus confessionibus, quod maxime retraheret homines ab isto sacramento, et scrupulis ac desperatione circa suam salutem replet, nec putandum est ita coarctasse Christum Dominum viam salutis, ut stante oblivione invincibili de aliquo peccato, non posset per attritionem cum sacramento quis justificari.

XIX. Quapropter alia via assignamus defectum attritionis, cum quo stat sacramentum esse validum, sed informe : nempe quando attritio est supernaturalis tam ex parte motivi, quam ex parte ordinis ad claves Ecclesiae; sed tamen vere et realiter non habet efficax propositum excludendi peccata, aut veram spem veniae, licet ipse id ignoret. Supponimus enim talem hominem adhibuisse sufficientem diligentiam in examine, tum ad recordandum de peccatis, tum ad excitandum dolorem, et omnino esse oblitum naturaliter de efficaciter ad excludendum peccatum, seu disponendum ad illius remissionem, quia efficaciter non vult recedere ab illo, licet ipse id putet ex ignorantia, cum tamen ad talem dispositionem expresse Concilium re-

quirat illas duas conditiones attritionis, nempe quod habeat voluntatem excludendi peccata cum spe veniae.

XX. Itaque oportet bene notare, quanta subtilitate et discretione locutum sit Concilium de dolore, quatenus est pars sacramenti, et consequenter sufficiens ad validitatem illius (quia quod sufficit ut sit pars sacramenti, sufficit ut sacramentum sit valide constitutum) et de ipsamet attritione quatenus est dispositio ad interpretandum effectum sacramenti, qui est remissio peccatorum, nam cui loquitur de attritione, seu dolore utest pars et materia sacramenti, solum dicit sess.

XIV, cap. III : "Quod isti actus poenitentis hac ratione dicuntur partes sacramenti, quatenus ex institutione Christi requiruntur ad integritatem sacramenti, et ad plenam perfectamque peccatorum remissionem : " ubi ly quatenus, et ly hac ratione significant Concilium loqui de partibus sacramenti in sensu formali, id est, sub ea ratione qua sunt partes : ad hoc autem ut sint partes, seu materia sacramenti, non explicat (632) Concilium aliquas particulares conditiones attritionis seu doloris, sed solum quatenus ex institutione Christi requiruntur ad plenam et perfectam remissionem peccatorum, id est, ad illam quae datur in hoc sacramento per claves Ecclesiae : haec enim est plena et perfecta remissio. Ad hanc autem requiruntur dolor ex institutione Christi, et quatenus est sub illa institutione, est pars. Institutio autem Christi hoc addidit supra dolorem consideratum ex sua natura et motivo, quod ordinetur et subjiciatur clavibus Ecclesiae : ergo sub isto respectu et ordine habet ille dolor esse pars et materia sacramenti : at vero quando Concilium loquitur in capite quarto de attritione quatenus est dispositio ad effectum sacramenti, sic ait : "Illam vero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum donum Dei esse, et Spiritus sancti impulsus, etc." Et per hanc attritionem dicit : "Disponi hominem in sacramento ad impetrandum Dei gratiam : " ubi Concilium quia loquitur de attritione

ut dispositio est, et non solum ut pars sacramenti, expressit illas duas conditiones, nempe, quod excludat voluntatem peccandi cum spe veniae, quas non expressit quando locutum est de attritione ut est pars sacramenti.

XXI. Sic ergo dicimus, quod si attritio sit supernaturalis ex motivo, ex quo concipitur, et dicat ordinem et subjectionem ad claves Ecclesiae, quod ex institutione Christi requiritur, sufficienter est pars, seu materia sacramenti, atque adeo constituit validum sacramentum, etiamsi ex aliqua ignorantia non habeat illam efficacem voluntatem excludendi peccatum, aut efficacem spem veniae, quia istae sunt conditiones requisitae ut attritio sit dispositio ad effectum sacramenti, et in illis habendis potest homo facillime decipi, et sibi persuadere quod habeat efficacem voluntatem relinquendi peccata, et tamen in re et de facto non habeat, sicut oportet ad consequendam remissionem peccatorum.

XXII. Et huic doctrinae Concilii concordat doctrina S. Thomae in IV, dist. XVII, quaest. III, art. IV, ubi docet : "Quod confessio ut est pars sacramenti ordinat hominem ad claves Ecclesiae, et secundum hoc confessio potest esse etiam in eo qui non est contritus, quia potest peccata sua sacerdoti innotescere, et clavibus Ecclesiae subicere;" et hoc modo admittit posse dari confessionem : salvari ergo potest in contritione, seu dolore ratio partis, et materia sacramenti sufficientis ad constituendum sacramentum, sine aliis requisitis ad efficaciam attritionis : non quidem defectu motivi, et specificati onis actus (quia supernaturalis est) neque ex defectu extensionis ad omnia peccata oblita, quia virtualiter ad omnia illa se extendit, sed ex defectu conditionum requisitarum et concomitantium, ut, verbi gratia, ex defectu efficacis exclusionis voluntatis peccandi, aut ex defectu verae spei requisitae ad veniam.

XXIII. Dices : Bene potest aliquis subicere se clavibus, et confiteri sacerdoti sine aliquo dolore supernaturali, sed solum ex naturali motivo; ergo sola voluntas subjiciendi se clavibus non sufficit ad constituendum verum sacramentum;

ergo falso S. Thomas salvat sacramentum informe ex hac parte, quia potest habere voluntatem subjiciendi se clavibus sine contritione; si (633) enim non habet dolorem, eumque supernaturalem, quantumcumque velit confiteri, non facit sacramentum. Et confirmatur, quia potest aliquis velle confiteri cognoscendo evidenter se non habere voluntatem efficacem excludendi peccatum, vel ejus occasionem, et tamen tunc non facit sacramentum validum; ergo falso dicit S. Thomas, quod potest se subjicere clavibus, sine hoc quod sit contritus, et faciendo sacramentum informe, cum in casu posito sacramentum sit nullum, etiamsi subjiciat se confessioni. Imo contradicit sibi S. Thomas, quia in IV, dist. XXV, quaest. I, art. I, quaestiuicula II inquit: "Quod contritio est de essentia sacramenti poenitentiae," cum tamen in hac distinctione XVII dicat: "Quod potest aliquis subjici clavibus Ecclesiae, sine hoc quod sit contritus: et tunc erit sacramentum informe." Quo modo possunt haec componi; si enim contritio est de essentia sacramenti, non potest, sine contritione sacramentum dari, quantumcumque se subjiciat confessioni.

XXIV. Respondetur nihilominus, solidam stare consequentiam S. Thomae; solum advertendo, quod in illo loco loquitur de ordinatione ad claves vera et interna, id est, quae provenit ex animo quaerente medicinam et remedium peccatorum, non de externa et ficta; haec enim ad nihilum valet. Et similiter cum dicit, posse esse hanc subjectionem sine contritione, loquitur decocontritione habente conditiones requisitas ut sit dispositio, et non solum habente rationem partis et materiae sacramenti.

XXV. Sic ergo respondemus in forma ad argumentum, bene potest aliquis subjici clavibus Ecclesiae sine aliquo dolore supernaturali, distinguo; subjectione ficta et solum externa, transeat; subjectione vera et orta ex animo quaerendi remedium peccatorum, nego: non enim stat quod aliquis se subjiciat clavibus Ecclesiae ex animo quaerendi remedium peccatorum, et tamen sine ullo dolore supernaturali accedat ad sacramentum, quia animus quaerendi remedium peccatorum per sanguinem Christi, est animus excludendi peccata ex aliquo motivo supernaturali;

qui enim propter solum motivum temporale, verbi gratia, propter amissionem salutis, vel honoris, detestatur peccatum, non quaerit remedium in Clavibus Ecclesiae et sanguine Christi, quia non est effusus propter ista commoda temporalia, sed propter salutem aeternam, et liberationem a gehenna: quare si intendit subjici clavibus vere, et non fecte, oportet quod sit ex aliquo motivo, propter quod sanguis Christi effusus est, et per claves Ecclesiae communicatur.

XXVI. Ad confirmationem respondetur, quod S. Thomas dicit: "Quod potest velle se subjicere clavibus Ecclesiae, sine hoc quod sit contritus," loquendo de contritione ut est actus virtutis, et dispositio cum omnibus conditionibus requisitis ad justificationem, non ut praecise est pars sacramenti. Utrumque enim membrum distinguit S. Thomas, et loquitur in prima acceptione, quando dicit posse sine contritione confiteri. Quando autem in alio loco dicit: "Quod contritio est de essentia sacramenti," loquitur de contritione ut est pars sacramenti, non ut dispositio ad ejus effectum. In casu autem argumenti, quod aliquis accederet cum voluntate inefficaci scienter, jam supra diximus, quod confessio erit nulla, non ex praeciso defectu dispositionis, sed quia non stat talem vere subjici clavibus Ecclesiae, hoc ipso quod scienter accedit cum illa voluntate (634) inefficaci, quia sic accedit cum voluntate perseverandi in peccato scienter, et sic destruit omne motivum subjiciendi se vere clavibus, et quaerendi remedium peccatorum in sanguine Christi.

XXVII. Sed inquires duo, an fiat sacramentum validum etiamsi quis accedat cum ignorantia culpabili hujus inefficacis propositi, vel examinis, licet non scienter, ita quod peccet nova culpa in tali confessione, et tamen verum sacramentum perficiat; an vero requiratur ignorantia invincibilis talis defectus voluntatis, ut sacramentum sit validum.

XXVIII. Secundo, an recedente fictione sacramentum hoc informe habeat suum effectum, et quomodo; an physice vel moraliter; et an talis fictio debeat tolli per novam confessionem, vel contritionem; an vero sufficiat attritionem illam sup-

plere, quae deficit in sacramenta.

XXIX. Ad primum respondetur supponendo quod ignorantia culpabilis seu vincibilis, est quidem vera ignorantia ex parte intellectus, ita quod non cognoscit illud objectum de quo est ignorantia, sed ex parte voluntatis supponit negligentiam, id est, defectum applicationis ad inquirendum et cognoscendum (deberet enim adhibere media, et diligentiam ad vincendam illam ignorantiam) sunt autem diversi gradus et latitudo in ista negligentia, sicut in opposita diligentia, nam aliquando negligentia est tanta, quod redditur ignorantia affectata et crassa, ita quod etiam rudissimi homines possent illam advertere : et talis negligentia culpabilis reputatur in ordine ad operandum, perinde ac si scienter id fieret : unde talis negligentia et ignorantia reddit sacramentum nullum.

XXX. Aliquando vero negligentia non est tanta, sed adhibetur aliqua diligentia, licet non sufficiens : et in hoc est magna varietas, nec potest una et eadem mensura quodlibet negotium regulari : quod enim uni negotio est sufficiens, non est sufficiens alteri; et in una confessione plus diligentiae requiritur, quam in alia, aut quia intricatior, aut quia longioris temporis, etc. Unde vix potest nisi ad prudens arbitrium relinqui, quanta diligentia sit sufficiens, vel non sit : et aliquando potest esse negligentia culpabilis mortaliter propter gravem defectum in materia gravi, aliquando solum venialiter, quando adhibetur quidem diligentia, sed cum aliquo defectu levi, ut ex aliqua inadvertentia seu digressionem, aut aliquo simili motivo veniali; et tamen super his omnibus potest formare iudicium et dictamen, quod fecerit sufficientem diligentiam; et quidquid amplius adhibeatur, non esse de necessitate, sed de superabundanti.

XXXI. Inter has ergo duas negligentias seu ignorantias vincibilem et invincibilem, existimo quod in praxi vix potest dari casus, quod aliquis accedat ad confessionem cum ignorantia culpabili mortali, ita quod tunc peccet de novo, et tamen quod validum conficiat sacramentum. Ideoque resolute colligo, sacramentum informe solum contingere quando quis accedit cum ignorantia invincibili, aut vinci-

bili, veniali, non mortali.

XXXII. Ratio est, quia ut negligentia sit culpa mortalis, requiritur plena advertentia de illius gravitate et exercitio, ita quod advertat se habere negligentiam, eamque esse gravem. Licet enim sufficiat ad peccatum mortale quod aliquis teneatur advertere et non advertat, cum debet, tamen oportet quod haec ipsa obligatio, et illius ommissio (635) sit in materia gravi, et advertatur; aut saltem cognoscat se periculo exponi non tractandi rem illam gravem ea attentione qua debet; nam peccatum mortale utrumque requirit, et materiae gravitatem, et plenam advertentiam, et si fiat per omissionem, quod advertat se omittere seu negligere; si per commissionem, advertat se velle, et in consensum ruere : impossibile ergo videtur quod aliquis in ipsa confessione novum peccatum mortale negligentiae, seu ignorantiae committat, quin negligentiam illam ejusque gravitatem advertat, vel saltem periculum cui se exponit cum tali negligentia confitendo: si autem advertit se peccare graviter illo peccato negligentiae, vel periculi, hoc ipso ex alio capite redditur nullum sacramentum, quia cum advertentia novi peccati, vel periculi ejus, facit confessionem, nec de illo poenitet, quia continuat negligentiam, et facit sacramentum informe in sententia opposita. Si tamen illa ignorantia seu negligentia sit solum venialis, etiamsi sit cognita, non impedit valorem sacramenti, neque ejus fructum.

XXXIII. Sed instabis : Quia, ut nos fatemur, potest dari sacramentum informe ex defectu examinis, et non solum ex defectu doloris; si autem aliquis obliviscitur aliquod peccatum ignorantia invincibili, tale peccatum manet remissum, ut supra docuimus ex Concilio Tridentino, et idem est si ignorantia, seu negligentia solum sit venialis, quia veniale peccatum non impedit gratiam : ergo ut confessio sit informis defectu examinis, requiritur ignorantia culpabilis moralis : ergo falso dicimus, quod cum tali negligentia, seu ignorantia nunquam sacramentum est validum et informe.

XXXIV. Respondetur, quod quando sacramentum confessionis est informe ex defectu examinis, non datur in re dili-

gens advertentia et examen, et sic peccata illa non sunt proprie oblita invincibiliter, et diligenter cogitanti non occurrentia, de quibus loquitur, Concilium, sed in re sunt neglecta; solum autem datur invincibilis ignorantia de ipsa sufficientia examinis, aut vincibilis venialiter, verbi gratia, si quis incipit cum aliqua diligentia facere examen, quo nondum absoluto et consummato, vocatur, seu divertitur ad aliquod ministerium necessarium, verbi gratia, ad assistendum infirmo, vel aliquid simile, et postea omnino obliviscitur de absolvendo examine, sed cum illo facto existimat se satis fecisse, quia res ista est arbitraria, nec certis regulis definitur, talis cum invincibili ignorantia defectus examinis accedit, et tamen quia in re non fecit diligentiam, non consequitur fructum confessionis; nec illa peccata oblita includuntur in confessione, quia non verificatur quod diligenter cogitanti non occurrerunt, ut dicit Concilium.

XXXV. Ad secundum respondetur affirmative, quod recedente fictione remittuntur peccata confessa beneficio et virtute confessionis factae, et quantum ad hoc parificatur illa confessio baptismo remittenti peccata recedente fictione. Ratio efficax est, quia illa peccata semel confessa confessione illa informi non possunt remitti nisi virtute et beneficio clavium Ecclesiae, sine ordine ad quas nullum peccatum mortale remittitur, sed non in ordine ad novam confessionem, quia non tenetur quis amplius confiteri illa peccata (solum enim obligatur ad hoc quando sacramentum est nullum, non quando solum est informe) ergo per ordinem ad confessionem praeteritam: ergo beneficio (636) illius remittuntur peccata in ea confessa recedente fictione. Quare sicut peccata ante baptismum commissa non possunt tolli nisi ipso baptismo, ideoque recedente fictione baptismus operatur ad remissionem illorum; ita peccata confessa per confessionem informem, per se non possunt tolli nisi per eandem confessionem, quia alteri confessioni per se non subijciuntur, cum sit ablata obligatio confitendi illa; et tamen per se remittuntur in vi alicujus confessionis, quia non nisi per claves Ecclesiae remitti possunt.

XXXVI. Nec obstat, quod hoc sacramentum est iterabile, et non baptismus, quia respectu peccatorum, quae confessa sunt, non est per se iterabile (id est, ex obligatione) sed solum ex voluntate poenitentis, quam ipse potest non habere; et tamen peccata illa per se remitti debent in ordine ad confessionem. Solum differentia est, quod in baptismo, etiam si quis accedat scienter indispositus et fictus, tamen facit validum sacramentum si apponatur materia et forma; in sacramento autem poenitentiae si quis scienter accedat indispositus, aut scienter negligens negligentia mortali, facit sacramentum nullum, quia accedit cum conscientia non peccati, de quo non habet poenitentiam.

XXXVII. Ad aliud quod dicitur, si physice, vel moraliter habeat effectum recedente fictione, pro nunc sufficit dicere, quod quamvis aliqui opinentur quod solum moraliter, probabilius tamen est quod physice, quia jam articulo antecedenti ad ultimam instantiam de hoc diximus, et latius loco ibidem citato, scilicet quaest. LXII, art. I, dubio VI ad tertium.

XXXVIII. Quomodo debeat tolli illa fictio, quando quis facit confessionem informem, an sufficiat attritionem illam apponere, quae defuit; an vero requiratur contritio, vel nova confessio de tali fictione, respondetur quod per solam attritionem, quae tunc defuit, si de novo apponatur, tollitur illa fictio, quando fuit posita cum ignorantia invincibili, quia tunc non est novum peccatum mortale in illa fictione, et de jam confessis non tenetur amplius confiteri: si autem illa fictio esset cum peccato mortali tunc de novo commisso, teneretur illud confiteri de novo, quia non est subjectum clavibus Ecclesiae. Vel potius in nostra sententia, tenebitur reiterare totam confessionem, si cum illo peccato mortali fuit nulla ex defectu integritatis. Quando autem ex defectu examinis sit confessio informis, tenebitur quis illud peccatum oblitum, si in memoriam venerit, confiteri: et non sufficit novum examen facere cum sola nova attritione, quia illud peccatum oblitum nunquam fuit subjectum clavibus Ecclesiae: ergo hoc ipso quod recordatur il-

lius, tenetur illud confiteri, quia in clavibus Ecclesiae est jus et potestas ad cognoscendum de omni peccato post baptismum commissum, et judicandum de illo; ergo qui renuit judicari per claves Ecclesiae, occultando illud, judicabitur a Deo.

XXXIX. Ad rationes dubitandi a principio, respondetur. Ad primam dicimus, quod attritio, quae est dispositio, et quae est pars sacramenti, coincidunt in hoc sacramento inadaequate, non adaequate, id est, non mutuo se consequuntur, quia si est dispositio sufficiens, etiam est pars sacramenti, sed non e converso: potest enim esse pars sacramenti, et non esse sufficiens dispositio ad gratiam ex defectu invincibili earum conditionum, quas requirit Concilium ad dispositionem, et non (637) exprimit requiri ad materiam, ut supra ponderatum est: sicut homo et animal identificantur, non tamen adaequate et mutuo, quia si homo est, animal est, sed non e contra.

XL. Et ad primam probationem contra hoc respondetur Concilium Tridentinum sufficienter distinguere quid requiratur in attritione ut sit pars sacramenti; quid vero requiratur ut sit dispositio ad effectum sacramenti, nam in capite tertio dicit: "Actus poenitentis ea ratione esse partes et materiam sacramenti, quatenus ex institutione Christi requiruntur ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam remissionem peccatorum, scilicet quae datur in sacramento:" ubi Concilium cautissime et formalissime loquitur, non absolute pronuntians esse partem quatenus requiruntur ad plenam remissionem peccatorum, sed quatenus requiruntur ex institutione Christi: ex institutione autem Christi hoc additum est attritioni, ut ordinet poenitentem ad claves Ecclesiae, in quibus est plena et perfecta remissio peccatorum, id est, remissio ex opere operato, et ex sanguine Christi. Ad hanc plenam et perfectam remissionem peccatorum non ordinatur attritio ex natura sua, ut praecise est actus virtutis, sed ex Christi institutione, qui elevavit illam ad hoc, ut componeret sacramentum, et esset pars ejus.

XLI. Quando autem in capite quarto explicat Concilium rationem dispositionis in attritione ad impetrandam gratiam in

sacramento, explicat alias conditiones, quas non explicavit quando dicit esse partem, seu materiam sacramenti, scilicet, quod non solum sit ex metu gehennae, vel ex turpitudine peccati, sed etiam cum voluntate excludendi peccata, et cum spe veniae, etc. alio ergo modo explicuit Concilium in attritione rationem partis, et rationem dispositionis.

XLII. Nec dici potest, quod Concilium supponit illum dolorem, qui est pars, esse dispositionem, et habere conditiones ad illam requisitas; et talis dolor ex institutione Christi requiritur ad integritatem sacramenti, et ad plenam remissionem peccatorum. Respondetur enim id ex Concilio non constare; et sic argumentum non convincit stando in vi auctoritatis Concilii: potius autem nobis favet, cum diverso modo loquatur, quando explicat quomodo attritio est pars sacramenti, et quando explicat quomodo sit dispositio, si quidem hoc secundo loco exprimit illas conditiones ad dispositionem requisitas (scilicet, quod sit cum voluntate efficaci excludendi peccata, et cum spe veniae) quas non exprimit quando dicit esse partem. Quod vero eas supponat, non constat ex textu: unde oportet id reducere ad id quod est magis conveniens, et congruum ipsi naturae et institutioni sacramenti, in quo (ut supra ponderatum est) non debuit pro materia necessaria assignari id, quod tam incertum et occultum est, sicut attritio cum omni conditione requisita ex parte voluntatis efficacia ad disponendum ad gratiam, et propter morale periculum faciendi confessiones invalidas, cum prudenti dubio de illarum invaliditate, quod magnum inconveniens est in hoc sacramento.

XLIII. Ad secundam instantiam respondetur, etiam in sacramento informi verificari formam absolutionis, in primis in illo sensu, quem S. Thomas admittit, et supra posuimus: Ego absolvo te, id est, sacramentum absolutionis tibi impendo, quidquid sit de effectu secuto, qui potest impediri ex aliquo defectu suscipientis. Atque ita verificatur forma, non de absolutione passiva et recepta in poenitente in actu secundo, (638) sed de absolutione activa, et quasi in actu primo; cujus tamen effectus potest impediri. Unde secundo dicimus, quod illa verba absol-

vo te, non significant absolutionem cum effectu infallibili ex parte poenitentis, sed ex vi sacramenti, per quod datur infallibiliter absolutio in sacramento : de facto quidem, si non inveniat impedimentum ex parte dispositionis : si autem inveniat illud, non dat absolutionem de facto, sed de jure, quia ex vi sacramenti habet poenitens jus infallibile, ut recedente fictione illa, praeterita remittantur.

XLIV. Ad tertiam instantiam respondetur, non sufficere attritionem esse supernaturalem ex parte sui motivi (quia vide-

licet procedit ex timore inferni, et amissionis beatitudinis) et quod etiam supernaturaliter ordinetur ad claves Ecclesiae et ad perfectam remissionem in sanguine Christi; sed ulterius requiritur quod iste dolor sit cum voluntate efficaci excludendi peccatum, et cum spe veniae, et in his conditionibus potest deficere attritio, in quantum dispositio est, quia (ut diximus) potest illa voluntas, seu propositum non peccandi esse inefficax, et illa spes veniae non esse sufficiens, sed declinare vel in nimiam timiditatem, vel in superfluum praesumptionem.

QUAESTIO LXXXV.

DE POENITENTIA SECUNDUM QUOD EST VIRTUS.

I. De habitu virtutis poenitentiae agit S. Thomas in hac quaestione, et explicat naturam hujus virtutis; tum per ea quae intrinseca sunt, in tribus prioribus articulis; tum per ea quae extrinseca sunt, in aliis tribus. Per intrinseca considerat primo genus poenitentiae, scilicet, quod sit virtus, in articulo primo : secundo, speciem illius, ostendendo quod est virtus specialis, in articulo secundo : tertio determinando quod pertineat ad speciem justitiae, quatenus reddit debitum alteri, licet non ad aequalitatem, in articulo tertio : per ordinem ad extrinseca considerat S. Thomas naturam hujus virtutis per ordinem ad suum subjectum, in quo est; et per ordinem ad alias virtutes, cum quibus est. Per ordinem ad subjectum ostendit articulo quarto esse in voluntate; tum, quia ejus actus est dolor, seu tristitia; tum

quia habet modum justitiae ad alterum; et totum hoc pertinet ad voluntatem. Per ordinem ad principium, a quo originatur poenitentia, ostendit articulo quinto poenitentiam oriri ex timore; proximo quidem a timore filiali, quatenus ex reverentia Dei movetur ad illum ut ad patrem pro commendatione; remote autem a timore servili, quatenus incipit poenitere ex timore supplicii. Denique per ordinem ad reliquas virtutes, ostendit articulo sexto poenitentiam non esse primam simpliciter inter caeteras virtutes, neque in executione, quia sic prior est fides et spes; neque ordine dignitatis, quia sic est charitas : est tamen prima quantum ad aliquid, quatenus supposito peccato operatur ad restaurandum gratiam et virtutes, et sic praecodit eas ut restaurandas, non absolute.

DISPUTATIO XXXIV.

DE VIRTUTE POENITENTIAE.

Articulus I.

Utrum poenitentia sit virtus, et in qua specie virtutis ?

ARGUMENTA.

I. Totam poenitentiae quidditatem, seu naturam in hoc articulo explicabimus, tam ex parte generis, quam ex parte speciei, seu differentiae. Incipiendo ergo a genere, dico primo : Poenitentia vere et proprie est virtus. Non disputo modo, an sit virtus distincta ab aliis, vel non; de quo est difficultas apud auctores; sed solum affirmo esse virtutem. Probatur a S. Thoma in articulo primo; tum in argumento Sed contra, quia de poenitentia datur divinum praeceptum; sed praecepta sunt de actibus (640) virtutum : ergo poenitentia est virtus. Minor probatur, quia praeceptum legis non potest esse nisi de actibus bonis; nam finis legis est homines facere virtuosos : ergo praeceptum legis debet esse de actu bono morali, seu de actu virtutis. Major vero constat ex Scriptura Matth. IV, et Act. II : Poenitentiam agite : Lucæ XIII : Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis : Act. XVII : Nunc annuntiat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam agant; tum secundo probatur in corpore, quia poenitentia, licet prout dicit tristitiam in appetitu sensitivo, sit passio, tamen prout est in voluntate, dicit tristitiam seu dolorem cum libera electione; electio autem libera, si est recta, est actus virtutis : ergo tristitia seu dolor poenitentiae ex recta electione procedens, est actus virtutis, quia virtus est habitus recte electivus : sed sic est, quod pertinet ad rationem rectam, ut aliquis doleat de eo, de quo dolendum est, et eo fine quo dolendum est; quod quidem servatur in poenitentia, si quidem dolet de peccato praeterito cum intentione removendi illud, et satisfaciendi Deo, quod est motivum honestum : ergo poenitentia est virtus.

II. Contra hanc conclusionem et probationem ejus, difficultas se offert supponendo, quod S. Thomas non solum intendit probare, quod poenitentia est virtus laudabilis quomodocumque, sed vera et propria virtus in toto rigore; potest enim aliquid esse laudabile per modum passionis; sicut verecundia, quae tamen non est virtus, quia virtus procedit ex electione, non ex passione. Loquendo ergo de virtute rigoroze sumpta, difficultas est tamen de ipsa re, tum de ratione S. Thomae. De ipsa re, quia poenitentia ex natura sua supponit imperfectionem repugnantem virtuti : ergo non est virtus. Antecedens probatur primo; quia supponit peccatum ab ipsomet homine commissum; est autem contra rationem virtutis quod essentialiter supponat suum contrarium in subjecto in quo est : secundo, quia non supponit peccatum exclusum a subjecto, si quidem antecedit gratiam, per quam tollitur peccatum : ergo prout antecedit gratiam non est virtus : tertio, quia non est in Christo, quia poenitentia supponit hominem imperfectum, scilicet peccatorem. Unde sequitur, quod poenitentia non est dispositio perfecti, sed imperfecti (scilicet subjecti peccantis) virtus autem est dispositio perfecti ad optimum, ut dicitur in septimo, physicorum, quia est dispositio seu habitus hominis perfecti (id est, justi) ad optimum, id est, ad finem bonum. Et similiter sequitur, quod poenitentia directe et per se non sit appetibilis, sed solum ex suppositione peccati, imo ex suppositione non habendi virtutes, quia poenitentia operatur ad restaurandum illas : ergo non est proprie et per se virtus, sed solum dispositio ad virtutes, antecedens illas, si quidem caret conditionibus virtutum, ut quod sit per se appetibilis, et dispositio perfecti ad optimum.

III. Confirmatur, quia verecundia non est virtus, licet sit passio quaedam laudabilis, ut ex Aristotele IV ethico-
rum docet S. Thomas hic articulo primo ad secundum, et in secunda secundae, qu. CXLIV, art. I. Et similiter continentia non est perfecta virtus, ut docet ibidem quaestione CLV, art. I : ergo nec poenitentia est virtus. Consequentia probatur, quia sicut verecundia est timor exprobrationis de turpi facto, ita poenitentia est dolor de turpi facto, seu de peccato. Nec (641) est sufficiens disparitas, quod verecundia est de turpi facto praesenti; poenitentia autem de praeterito. Nam contra est, quia etiam verecundatur de turpi facto jam transacto, si nobis exprobetur, et memoriae occurrat sicut per poenitentiam tristamur de peccato praeterito, prout redditur praesens memoriae, et adhuc existit praesens in voluntate in non justificato : ergo sicut verecundia non est virtus, quia virtuosus nihil exprobrabile, sic et poenitentia non erit virtus, quia virtuosus non supponit crimen a se commissum de quo tristetur.

IV. Contra discursum autem S. Thomae fit argumentum : Quia ex eo probat S. Thomas poenitentiam esse virtutem, quia pertinet ad rectam rationem ut doleat de eo, de quo dolendum est, et eo fine quo dolendum est : contra quod fit instantia : Quia contrariorum eadem est ratio; sicut enim pertinet ad rectam rationem dolere de quo dolendum est, ita pertinet ut gaudeat de quo gaudendum est, quia gaudium opponitur dolori, seu tristitiae; sed gaudium (etiam ex recta ratione procedens) non constituit virtutem, ut docet S. Thomas 2-2, quaest. XXVIII, art. IV : ergo neque dolor constituit virtutem, loquendo proprie rigore de virtute. Secundo, quia sicut potest secundum rectam rationem dolere quis de peccatis, ita potest dolere de miseriis, de infortuniis, de infirmitatibus, quia haec secundum rectam rationem sunt objectum doloris et tristitiae, et tamen non ponitur aliqua virtus ad dolendum de istis calamitatibus : ergo neque ad dolendum de peccatis. Postremo, quia haec virtus poenitentiae non est moralis, neque theologica, neque intellectualis; ergo nulla. Non intellectualis, quia est in voluntate : non in intellectu, cum ejus actus

sit dolor et tristitia, qui est actus voluntatis : non theologica, quia solum dantur tres virtutes theologicae, fides, spes, et charitas, quarum nulla est poenitentia : non moralis, quia virtus moralis potest esse acquisita per prudentiam naturalem; ad prudentiam naturalem, seu ratio, nihil dictat de poenitentia, quia nihil dictat de gratia et remissione peccatorum, ad quam ordinatur poenitentia, et ratione cujus est virtus : ergo nullo modo pertinet ad virtutem proprie dictam.

SOLVUNTUR.

V. Ad primam difficultatem respondetur, poenitentiam supponere imperfectionem, distinguo; ut materiam rejiciendam et removendam, concedo; ut retinendam, nego. Non est autem contra rationem virtutis supponere aliquam imperfectionem ut removendam, et connotare illam, nam virtutes moderantur passiones, licet praecesserint immoderatae in subjecto, quia remonent vitiosa extrinseca, et ad medium rationis reducunt : habere autem de praesenti immoderatas passiones insurgentes, non est perfectae virtutis, quia ratione neque verecundia neque continentia sunt perfectae virtutes; habuisse autem illas de praeterito, et remove de praesenti, non est contra perfectam virtutem.

VI. Ad secundam probationem, quod poenitentia antecedit gratiam, per quam tollitur peccatum dicitur, quod poenitentia sumpta pro habitu virtutis simul infunditur cum gratia, et ante illam solum antecedit auxilium movens ad attritionem, et ad alias dispositiones remotas : habitus autem ipse poenitentiae, quae est virtus infusa, non infunditur ante gratiam, sed cum (642) reliquis virtutibus moralibus, quae comitantur ipsam gratiam; et licet antecederet gratiam duratione et tempore, adhuc non tolleretur quin esset vera virtus quantum ab substantiam, licet sine gratia et charitate non haberet statum virtutis, sicut fides et spes. Veritas tamen est, quod poenitentia non remanet in peccatore, sicut fides et spes, sed infunditur cum gratia; ideoque in instanti quo infunditur gratia, infunditur habitus poenitentiae, potesque ab illa procedere contritio.

VII. Ad tertiam probationem dicitur, poenitentiam non esse in Christo, hoc tamen non tollit esse veram virtutem, licet non ita perfectam ex parte subjecti; sicut etiam fides et spes non sunt in Christo, neque in beatis, et tamen verae virtutes sunt; bene enim potest aliqua virtus esse vera et perfecta ex parte objecti, et specificationis, licet sit imperfecta ex aliqua conditione subjecti; veritas autem et perfectio virtutis regulatur pones objectum; erit tamen minus perfecta, si ex parte subjecti supponat aliquem statum imperfectum, sicut fides et spes supponunt non videri Deum, neque possideri beatitudinem; et poenitentiam supponit peccabilitatem in subjecto, et peccatum ab ipso esse commissum.

VIII. Ad id quod obijcitur contra conditiones virtutis, quae repugnant poenitentiae respondetur, poenitentiam esse dispositionem perfecti ad optimum, quia subjectum poenitentiae non est peccator quomodocumque, sed peccator ut removens et relinquens peccatum; remotio autem peccati non est dispositio imperfecta, si quidem est dispositio convertens ad Deum: et sic est dispositio perfecti, id est, subjecti relinquentis peccatum, ad optimum, id est, ad Deum. Ad id vero quod dicitur poenitentiam non esse per se appetibilem, distingo; ex parte sui praesuppositi, quod est esse peccatorem, concedo; ex parte suae rationis formalis, quod est a peccato corrigi et converti, nego. Hoc enim non solum ipsi peccatori, sed etiam Deo et Angelis est valde amabile: Quia gaudium est in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, Luc. XV: est ergo appetibilis poenitentia peccatoribus propter necessitatem, innocentibus propter bonitatem suam absolutam, quia hoc quod est converti a peccato, ex sua specie bonum est; licet exerceri non possit nisi in subjecto quod habuit peccatum. Quod vero ipsa poenitentia restauret virtutes, non tollit quod etiam sit virtus, quia non desinit, sed permanet cum virtutibus restauratis, sicut etiam fides et spes operantur ad restorationem gratiae et virtutum, et tamen sunt virtutes.

IX. Ad confirmationem respondetur ex S. Thoma hic art. I ad secundum, quod verecundia est de turpi facto praesenti, quatenus ex illo timet exprobrationem et

confusionem, ut etiam docet 2-2, quaest. CXLIV, articulo primo; unde verecundia proprie non operatur ad excludendam turpitudinem peccati propter se, sed propter exprobrationem, quam timet: et cum dicitur, quod etiam potest quis verecundari de facto praeterito, distingo; praeterito quantum ad executionem, transeat; praeterito quantum ad exprobrationem, nego: semper enim manet exprobrabilis de praesenti, et de illa turpitudine ut exprobrabili de praesenti confundimur, quia timemus exprobrationem; at vero poenitentia tristatur de peccato, non propter exprobrationem praesentem, sed propter offensam Dei: et ideo operatur ad exclusionem peccati, quatenus malum culpae est: et hoc (643) maxime pertinet ad virtutem, quia oppositum virtutis excludit in quantum tale. Et saltem poenitentia nunquam potest esse de peccato praesenti, quia si peccatum est praesens, voluntarium est, et sic non habetur de illo dolor: verecundia autem salvatur etiam in facto turpi praesenti, imo tunc maxime est verecundia, quod est manifestum signum ipsam non operari contra peccatum ut peccatum est, sed ut timet exprobrationem: continentia autem non est perfecta virtus, quia non moderatur ipsas passiones, quod pertinet ad temperantiam perfectam, sed contra insurgentes passiones, easque vehementes detinet voluntatem, ne ducatur, quod non est tam perfectum opus virtutis, licet sit majoris laboris et difficultatis ex parte operantis, non ex parte operis: hoc enim majus est, si quis non solum detineat voluntatem ne ducatur, sed etiam coerceat passiones ne insurgant.

X. Ad ea quae obijciuntur contra discursum S. Thomae respondetur, quod gaudium et dolor possunt considerari dupliciter, uno modo ut sunt simplices affectus consecuti ad amorem alicujus objecti; ex eo enim quod aliquod objectum ametur, sequitur quod gaudeamus de illo praesenti, et doleamus de illius absentia, et odio habeamus ejus contrarium: et sic odium de peccatis, et tristitia seu dolor de ipsis, non constituit virtutem distinctam a charitate, sicut neque gaudium de Deo: alio modo potest accipi dolor secundum modum specialem, scilicet, prout operatur ad expiationem et vindictam peccati, ut est offensivum Dei: et hac ratione induit aliud speciale motivum praeter simplicem

affectum charitatis, scilicet, motivum justitiae ut satisfaciens injuriam, saltem imperfecte, et sic pertinet ad poenitentiam : in gaudio autem non invenimus talem specialem ordinem et motivum, praeter ipsum simplicem affectum dilectionis ortum ex amore; et sic non assignatur gaudio specialis virtus : potest tamen aliquid altius virtute assignari, scilicet, donum Spiritus sancti, quod est sapientia : haec enim tendit ad cognoscendas res divinas ex quadam experientia, et sapore rerum divinarum, qui sapor et gustus fit ex delectatione et gaudio, quod de divinis habetur : et hoc modo tale gaudium charitatis spectat ad donum sapientiae, de quo videatur S. Thomas 2-2, quaest. XLV, articulo secundo.

XI. Ad secundum respondetur, quod dolere de infortuniis et miseriis moderate, etiam est actus virtutis, et pertinet ad illas virtutes, ad quas pertinet has calamitates et infortunia removere, verbi gratia, ad misericordiam, qua quis movetur ad sublevandum defectus proximorum; et ad charitatem, qua quis removet a proximis et a se mala; vel etiam ad justitiam vindicativam, qua quis procurat per viam justitiae se defendere, et vindicare a malis; non autem est specialis virtus, sicut in dolore de peccatis non est specialis virtus, ut est simplex affectus (sic enim pertinet ad charitatem) sed in quantum est expiativus, et satisfactorius divinae offensae; quod motivum non invenitur in dolore de propriis, vel alienis calamitatibus nam si per illas satisfacimus Deo, non est dolendo de illis, sed acceptando.

XII. Ad ultimum respondetur, poenitentiam esse virtutem moralem, ut docet S. Thomas hic art. III, et in IV, dist. XIV, quaest. I, art. I, quaest. IV, sicut religio quae reddit cultum Deo tamquam supremo principio est virtus moralis, sic poenitentia, quae expiat offensam Dei : quod pertinere videtur ad (644) quedam cultum et honorem redditum Deo, in tantum quod aliqui existimant poenitentiam non distingui a religione : quod autem dicitur, non dari poenitentiam acquisitam et naturalem, id videtur falsum, quia etiam in pura natura posset aliquis dolere de peccato, quatenus est offensa Dei, si quidem in illo statu cognoscitur peccatum esse contra legem ipsius : et

licet non posset sperare veniam peccatorum, quia haec sine gratia non datur, quae in illo statu non dabatur, quia erat status purae naturae, tamen posset sperare aliquam condonationem poenae, saltem temporalis, et pro hac vita, et aliquam Dei placationem; et sic haberet propositum non peccandi de caetero, sed diligendi Deum auctorem naturae super omnia : et hoc modo potest dari poenitentia imperfecta in statu purae naturae, sicut et charitas ordinis naturalis et religio. Unde gentiles naturali lumine ducti sacrificiis et caeremoniis exterioribus Deum placandum existimabant, quod utique ad aliquod genus poenitentiae pertinebat : non enim potest quis intendere placare Deum, nisi iratum et offensum.

POENITENTIA EST VIRTUS A RELIQUIS DISTINCTA.

XIII. Dico secundo : Poenitentia est virtus specialis distincta a reliquis omnibus virtutibus. Haec conclusio est expressa S. Thomae hic art. II et in IV, dist. XIV, quaest. I, art. I, quaest. V, et sequuntur S. Thomam communiter doctores, praesertim ex discipulis S. Thomae, et ex recentioribus : non tamen desunt (praesertim ex antiquis) qui poenitentiam non distinguant ab aliis virtutibus. Aliqui enim absolute sentiunt non esse ponendam specialem virtutem poenitentiae, sed communiter convenire omnibus virtutibus poenitere, seu dolere de peccatis sibi oppositis sicut temperantia dolet, seu detestatur intemperantiam, justitia injustitiam : et sic de reliquis. Neque enim datur specialis virtus pro fugiendo malo opposito ipsi virtuti, sed fuga de malo sequitur prosecutionem alicujus boni : ad fugiendum autem malum in communi non requiritur specialis virtus, quia neque datur ad appetendum bonum proprium in communi, ut docet S. Thomas 1-2, qu. LVI, art. VI : alii existimant poenitentiam non distingui a charitate, quia actus ejus praecipuus, qui est contritio, est actus elicited a charitate, si quidem detestatur peccatum propter Deum summe dilectum, tamquam propter motivum : ergo non requiritur alia virtus ad poenitentiam, quam virtus charitatis. Et istae sententiae consideraverunt in poenitentia solum id, quod est de dolore et detestatione peccati : qui vero ulterius consideraverunt in ipsa poenitentia rati-

onem justitiae, et recompensationis erga offensam Dei, divisi sunt in duas sententias : quidam dixerunt poenitentiam non distingui a justitia commutativa, quae reddit satisfactionem pro injuria, ut sentit Durandus in IV, dist. XIV, quaest. II; Scotus vero ibidem quaest. II reducit poenitentiam ad justitiam vindicativam, quia ejus finis est punire culpam. Nec obstat, quod poenitentia non possit reddere Deo totum debitum, sed partem, nam hoc etiam pertinet ad justitiam commutativam: nam qui debet centum, et solum habet quinquaginta, reddit illam partem ex justitia commutativa, quia non est alia virtus per quam reddat. Alii vero considerantes in hac satisfactione poenitentiae reddi Deo honorem, (645) quia satisfit injuriae, dixerunt poenitentiam non distingui a religione, quae dat cultum et honorem Deo sive offenso, sive non offenso.

XIV. Nihilominus nostra conclusio probatur et fundatur; tum in ratione generali, quam ponit S. Thomas; tum specialiter ex solutione oppositarum rationum. Et prima ratio deducitur sic : Quia formale objectum poenitentiae est distinctum a reliquis virtutibus : ergo et ipsa poenitentia, ejusque specificatio distincta est. Consequentia patet, quia ex distincto specificativo sequitur species distincta; objectum autem formale est specificativum : ergo ex distincto objecto formali sequitur distincta species virtutis. Antecedens autem probatur, quia in poenitentia invenitur specialis ratio formalis, quae ad nullam aliam virtutem pertinere potest, scilicet, operari ad destructionem peccati, ut est offensivum Dei; hoc enim est valde honestum et laudabile. Si enim honestum est operari ad reparandum damnum, et jus proximi laesum, quanto magis ad reparandum honorem ipsius Dei, et jus illius laesum ?

XV. Quod vero hoc non possit pertinere ad aliam virtutem, probatur discurrendo per omnia genera virtutum, nam quaedam virtutes sunt theologicae, aliae morales; et ex istis quaedam versantur circa passiones moderando illas, quaedam se habent ad alterum, adaequando aliquod debitum per modum justitiae. Et omittimus virtutes intellectuales, quia constat

poenitentiam non esse in intellectu, cum ejus proprius actus sit dolor. Poenitentia ergo non est virtus theologica, quia non est fides neque spes, cum istae virtutes inveniantur etiam in peccatore non poenitente; neque est charitas, quia charitas habet proprium actum diligere Deum propter summam bonitatem, et per modum amicitiae tendit in illum, non autem proprius ejus actus est satisfacere, et recompensare debitum pro peccato (sed hoc pertinet ad distinctum motivum formale) sicut reddere cultum Deo pertinet ad aliam virtutem distinctam a charitate, scilicet ad religionem, licet utraque (tam religio quam poenitentia) possint imperari a charitate, quia ex amore finis imperantur media : praeter istas autem virtutes theologicas non datur alia quarta virtus theologica, juxta illud Pauli : Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria haec, I Cor. XIII. Et generalis ratio id suadet, quia virtus theologica respicit directe Deum, seu aliquid divinum tamquam objectum quod attingit, et materia circa quam versatur : poenitentia autem solum respicit Deum ut objectum, cui debitum reddit; pro materia autem et objecto quod respicit, actus humanos (verbi gratia confessionem et contritionem) quibus hoc debitum Deo reddit : sicut religio respicit pro materia cultum, Deum autem pro objecto, cui reddit illum, et ideo non est virtus theologica : ergo nec poenitentia.

XVI. Quod vero inter virtutes morales poenitentia non sit virtus per se et directe moderativa passionum probatur, quia poenitentia non offert Deo directe et per se dolorem sensibilem, qui est passio; nec contritio est dolor sensibilis, sed spiritualis, quia procedit ex motivo spirituali, id est, ex amore divino et affectu expiandi peccata, ut sunt offensa Dei, et est in subjecto spirituali, scilicet in voluntate : ergo non pertinet ad ipsam moderari passiones sensibiles directe et per se, licet ex consequenti moderari possit dolorem sensibilem, qui excitari solet ex dolore voluntatis : Ne, scilicet, abundantiori tristitia aliquis absorbeatur, ut inquit Paulus II ad Corinth. II. Relinquitur ergo (646) quod poenitentia debeat pertinere ad virtutes quae sunt ad alterum; et in his vel potest pertinere ad justitiam commutativam

communiter dictam, vel ad justitiam legalem, quae respicit debitum boni communis per observantiam legis; vel ad religionem, quae respicit debitum divini cultus et jus divinum. Ad justitiam commutativam communem non potest pertinere, quia haec justitia per se respicit debitum et jus aequale personarum, et per se tendit ad faciendam recompensationem aequalem, licet in exercitio aliquando non reddat aequale ex impossibilitate aliqua, vel impedimento debitoris, quod omnino se habet per accidens: recompensatio autem ad Deum ex sua natura respicit jus divinum, quod per se est inaequale ratione personae, et irrecompensabile a creatura, et non solum per accidens ex defectu materiae: et sic requirit speciale motivum et virtutem talis recompensatio. Si enim erga parentes datur specialis virtus, quae est pietas ad reddendum illis debitum, et similiter erga principes et superiores datur specialis virtus pro reddendo debito juris divini, quod longe altius et difficilius est.

XVII. Ad justitiam etiam legalem non pertinet, quia motivum justitiae legalis est observatio boni communis et legum, ideo enim legalis appellatur, quia legum observationem intendit, secundum quod hoc spectat ad debitum boni communis; hoc autem bonum commune est aliquid inferius bono divino, si quidem bonum commune est bonum creatum provisum a Deo, et sub ejus gubernatione contentum; poenitentia autem respicit offensam factam Deo, et jus divinum laesum, quod reparare intendit: ergo respicit aliquid altius bono communi: ergo habet distinctam difficultatem et motivum a justitia legali, quia distinctum jus et debitum respicit: ergo est distincta virtus. Ad religionem autem non pertinet, ut expresse docet S. Thomas in IV, distinctione XIV citata, quia religio respicit pro objecto cultum divinum ut reddendum Deo tamquam supremo principio et benefactori, non vero respicit id quod reddendum est Deo ut offenso; imo habent contrarias condiciones istae virtutes, quia Deus ut benefactor supponitur, seu respicitur ut placatus, quia ut benefactor: poenitentia vero respicit ipsum ut placandum, quia ut offensum et punitorem, et sic offert illi non cultum tamquam benefactori, sed placationem et recompensam per modum punitionis et vindictae de scelere commisso; haec autem sunt diversa

objecta et motiva, scilicet colere Deum, vel placare; respicere illum ut offensum, vel ut benefactorem; unde si donum timoris distinguitur a religione, quia licet revereatur Deum (quod videtur pertinere ad quemdam modum cultus) tamen quia respicit Deum ut potentem infligere malum, non autem sub ratione benefactoris, distinguitur timor a religione: ergo multo magis poenitentia, quia respicit Deum non sub ratione benefactoris, sed offensi et punitoris, distinguitur a religione.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XVIII. Sed objicies primo: Nam contritio est praecipuus actus poenitentiae; sed ad eliciendum istum actum sufficit charitas: ergo frustra ponitur pro illo distincta virtus poenitentiae. Major est certa, quia contritio numeratur inter actus poenitentis a Concilio Tridentino sess. XIV, cap. III, et IV, et constat, quia est actus doloris maxime expiativus peccati, et disponens hominem ad remissionem illius: (647) ergo maxime pertinet ad virtutem expiativam, quae est poenitentia. Minor probatur, nam formalis ratio motiva contritionis respicit charitatem, non imperantem, sed ut elicientem, si quidem ratio formalis contritionis est dolor de peccatis propter Deum summe dilectum quae summa dilectio non se habet ut circumstantia finis imperantis, sed ut ratio formalis illius actus, si quidem est de intrinseca essentia illius: per illud enim motivum distinguitur essentialiter ab attritione: ergo non est a charitate ut imperante, sed ut eliciente. Patet consequentia, quia virtus imperans non comparatur ad actum imperatum tamquam dans illi essentialem et formalem rationem, sed solum accidentalem et extrinsecam, si quidem imperans solum movet ex parte finis alliciendo et efficaciter movendo, non autem concurrat ex parte objecti specificando; ergo non praebet essentialem specificam rationem actui: ergo si contritio dolet propter Deum summe dilectum, tamquam propter rationem qua specificè distinguitur ab attritione, dilectio illa non est imperans, sed specificans contritionem: ergo charitas est proprie et specificative elicitiva contritionis: et sic non requiritur virtus poenitentiae distincta ad eliciendam illam.

XIX. Secundo, arguitur ad probandum poenitentiam non esse distinctam virtutem a justitia, nam justitia per se respicit recompensationem debiti : et si fiat in vindictam alicujus delicti, fit a justitia vindicativa, quae est species quaedam commutativae. Quod autem restituat, vel recompenset totum debitum integre, vel partim, per accidens se habet, cum sit hoc ex defectu materiae. De se enim justitia inclinatur ad restituendum totum debitum, si facultas suppetat; sed poenitentia respicit recompensationem divinae offensae tantum, quantum potest, et si de facto non reddat totum, non est ex defectu inclinationis, sed ex impossibilitate materiae : et similiter respicit expiationem peccatorum per modum vindicationis : ergo non est necesse distinguere illam a justitia commutativa vel vindicativa. Nec refert, quod poenitentia recompensat, et satisfacit Deo; justitia vero communitati vel hominibus, quia Deus et homines solum se habent ut objectum cui justitiae, non ut objectum quod specificativum : ergo ex hac parte non mutatur species justitiae essentialiter et specificative. Itaque specifica ratio justitiae salvatur in hoc, quod est reddere debitum ad aequalitatem, quantum est ex parte ipsius virtutis et inclinationis ejus, licet de facto non reddatur aequale ex aliquo impedimento, seu impossibilitate debitoris : differentia vero personae cui fit recompensatio (scilicet, quod sit Deus, vel homo) materialiter se habet, nec pertinet ad differentiam objecti specificativi.

XX. Tertio, in favorem sententiae Cajetani arguitur, ad probandum non distinguere poenitentiam a religione : Nam in poenitentia non offertur aliquid Deo distinctum a cultu divino : ergo non est aliquid specialiter distinguens a religione. Consequentia patet, quia propria specificatio religionis est exhibitio cultus divini : ergo virtus quae non respicit aliquid distinctum a cultu, non est aliquid distinctum a religione. Antecedens vero probatur, quia cultus non est aliud quam honor alicui debitus : recompensatio autem injuriae est honor, qui fit offenso, si quidem per injuriam aufertur honor : ergo satisfactio illius est restitutio honoris : ergo cultus, quia est honor restituens : unde praecipuus actus

poenitentiae, qui est humiliatio hominis ad Deum, est etiam actus religionis, (648) quia religio non aliter Deum honorat, quam subjiciendo illi hominem : ergo ad eandem virtutem pertinet submissio hominis facta Deo offenso, et Deo benefactori; tum etiam, quia ad remissionem peccatorum obtinendam semper adhibentur aliquae caeremoniae religiosas, sive sacrificia, sive sacramenta, tam in lege antiqua, quam in nova : ergo signum est expiationem peccati fieri a virtute religionis, quia fit caeremoniis religiosis; tum denique, quia ad religionem non solum pertinet cultus et reverentia, sed etiam gratitudo erga Deum, et fidelitas, et aliae similes virtutes quae hoc ipso quod reddunt debitum Deo, pertinent ad virtutem religionis : ergo similiter poenitentia, quia reddit debitum Deo ut offenso, non excedet rationem formalem religionis, quia reddi hoc debitum offenso vel benefactori, non variat essentialem rationem debiti. Et patet a simili, quia per eandem virtutem justitiae commutativae servatur jus integrum alterius, et restituitur laesum; redditur debitum in commutationibus voluntariis (ut emptione et venditione) et debitum in offensis; ergo similiter per eandem virtutem conservatur honor divinus, et restituitur laesus. Aliis rationibus movetur Cajetanus ad ponendum, quod poenitentia non est virtus specialis, et sunt a nobis adductae et solutae supra, ideoque hic omittimus.

XXI. Ad primum respondetur ex doctrina S. Thomae in hac quaestione, art. II ad primum, quod contritio non est actus elicited a charitate, sed a poenitentia, licet imperari possit a charitate. Et ad probationem minoris dicitur, quod contritio est dolor de peccatis propter Deum, summe dilectum, sistendo in ipsa displicentia peccati, et dilectione Dei secundum se, nego; accipiendo dolorem et modificando dilectionem per modum expiationis et vindicationis peccati, concedo: et sic est propter Deum summe dilectum, tamquam propter finem impetranter et dirigentem, non tamquam propter rationem formalem specificam, si dilectio Dei consideretur solum absolute et secundum se : ut autem pertinet essentialiter ad poenitentiam, non sumitur summa illa dilectio solum secundum se, sed ut modificata et determinata ad dolorem de peccatis per

modum satisfactionis et recompensationis. Et cum instatur : Quia per hoc distinguitur specificè contritio ab attritione, quia est propter Deum summe dilectum respondetur ex hoc praecise, quod est propter Deum summe dilectum absolute et secundum se, nego; per hoc quod est esse propter Deum summe dilectum, ut modificatur ac determinatur ad satisfaciendum pro peccato, transeat : charitas autem elicitive non elicit ipsum diligere, nisi diligendo Deum absolute et in se, et eodem modo dolet atque detestatur peccatum sibi oppositum : sed dolore de illo sub tali modo, scilicet, ut cui est satisfaciendum, vel cujus vindicata injuria, sic pertinet ad speciale motivum, atque ita dilectio Dei absolute considerata est diversae speciei a poenitentia, et imperat illam. Ut autem modificata et determinata ad elicendum dolorem per modum expiationis et satisfactionis, constituit essentialiter aliam speciem virtutis, scilicet poenitentiam.

XXII. Et hoc ipsum contingit in aliis virtutibus et peccatis, nam virginitas est virtus specialis distincta a castitate communiter dicta, per hoc quod sit voto firmata, ut notat S. Thomas 2-2, quaest. CLII, art. III, quia solum ratione voti potest reddi illicitum matrimonium, a quo etiam abstinet virginitas, et non castitas communis, et tamen (649) votum est actus religionis, qui est alterius virtutis a virginitate : et sic quando consideratur religio absolute et secundum se, distincta virtus est a virginitate, illique imperat : si vero consideretur votum in quantum modificat et determinat materiam illam castitatis, ita ut reddat illicitum etiam matrimonium ex amore castitatis, sic specialem virtutem constituit. Similiter adulterium est distincta species luxuriae quatenus addit deformitatem iniustitiae erga uxorem alienam, quae iniustitia si consideretur absolute et secundum se, est distinctae speciei a luxuria; si autem consideretur ut modificans materiam luxuriae, constituit speciem illius, quatenus aliquis ex libidine et concupiscentia sic effraenatur, ut etiam iniustitiam velit committere.

XXIII. Et sic inquiras : Quid est in dolore poenitentiae iste modus et ratio expiationis, et quid addit supra simplicem affectum charitatis, quod distinctam

difficultatem faciat, si quidem qui habet simplicem displicentiam peccati ortam ex charitate sufficienter satisfacit Deo; et si accedat ad sacramentum cum illo dolore, fructum sacramenti habebit, quid ergo necesse est specialem virtutem poenitentiae constituere, solum pro illo modo expiativo, respondetur charitatem secundum se solum importare simplicem amorem divinae bonitatis prout est in Deo, et displicentiam de peccato prout est contra Deum, sive sit proprium, sive alienum peccatum, indifferenter : dolor autem poenitentiae ut expiativus, addit duo super hunc amorem et dolorem charitatis : primum est, detestari peccatum, ut proprium et a se commissum determinate; ea enim quae propria sunt et a nobis facta, difficilius detestamur, et correctionem nobis impositam et poenam pro delicto difficilius sustinemus. Unde charitas procedit sub ratione formali altiori et abstractiori (nempe dolendo de peccato ut abstrahit a proprio vel alieno :) poenitentia vero magis contracte et determinate procedit, scilicet, dolendo de peccato ut proprio et corrigendo.

XXIV. Secundo, addit specialem rationem poenitentiae supra charitatem, quatenus facit quamdam adaequationem per modum iustitiae, tum in ratione culpaе, tum in ratione poenae, quia et offert Deo cor contritum et confractum pro offensa facta, et imponit sibi poenam, vel acceptat pro satisfactione : ad charitatem autem, licet pertineat amare Deum, et detestari peccatum absolute, non tamen facere istas adaequationes et mensuras, quia non tendit ad Deum sub ratione iusti et vindicativi, sed sub ratione boni amabilis, licet ex tali amore imperetur ille dolor ut expiativus est et satisfactivus. Quod si aliquis cum illo dolore simplici elicit a charitate accedat ad sacramentum, justificabitur : imo etiam ante sacramentum per actum charitatis justificatur, quia eminenter et virtualiter est poenitentia, non tamen formaliter; et ideo non superfluit poenitentia, quia praeter eminentialem illum dolorem et virtualement, requiritur etiam formalis et proprius, sicut etiam charitas virtualiter implet totam legem, nec tamen superfluit aliae virtutes morales, quae specialia praecepta adimplent ex specialibus motivis.

XXV. Ad secundum respondetur, quod justitia communiter dicta respicit debitum humanum, quod est inter homines; debitum autem divinum non potest respicere, quia debitum divinum est altius et superius, et per se et ab intrinseco non potest reddi aequale : quod si aliquando (650) justitia commutativa reddit aliquid inaequale et minus pro debito, hoc solum est per accidens, ex impotentia debitoris et defectu materiae, non ex diversitate rationis formalis, seu inclinationis ex parte ipsius virtutis, sicut contingit quando debitum est per se superius et inadaequabile, sicut est debitum divinum : hac enim ratione cogimur ponere aliquas virtutes praeter justitiam, ad reddendum debitum inaequabile, ut pietas pro parentibus, observantia pro superioribus, religio pro Deo. Et cum dicitur, quod haec differentia solum est ex parte personae, seu objecti cui, non ex parte rationis specificae, negamus hoc, quia refunditur diversitas objecti cui, in objectum specificum, quatenus ex ordine ad talem personam ita superiorem nascitur diversum debitum et diversum jus : sicut aliud est jus superioris in inferiores, aliud jus unius particularis in alium; jus enim superioris per se ex natura sua adaequari non potest ab inferiori; jus autem particulare adaequari potest, licet aliquando per accidens, et in ipso facto non adaequetur : jus autem est objectum justitiae : unde ex diversitate juris nascitur diversa ratio specifica justitiae ex parte objecti.

XXVI. Quod si dicatur : Jus laesum, quantumcumque sit superius et divinum, semper inducere debitum justitiae commutativae, quia licet Deus sit excellentior omni creatura, nec debitum illius possit adaequari, tamen habet strictum et proprium jus ne laedatur a creatura : ergo laesio illius speciale debitum fundat strictae et rigorosae justitiae, ut resarciatur : quod si non sit, hoc erit ex impossibilitate materiae, quia non habemus quod reddamus, non ex inaequalitate juris stricti et rigorosi.

XXVII. Respondetur, ex parte Dei fundari strictum et proprium jus ne laedatur multo magis quam quilibet homo respectu alterius, quantum ad proprietatem juris et dominii quod Deus possidet ne laedatur; caeterum propter eminentiam suam non pati-

tur fundari ex parte creaturae reciprocum jus reddendi aequale, propter inferioritatem personae, et bonorum quae possidet, quae respectu Dei nihil sunt; et sic non solum ex defectu materiae, sed per se ex defectu juris fundati in inferioritate personae et bonorum, non potest reddi aequale, nec ad id dari inclinatio et virtus aliqua in homine.

XXVIII. Dices : Per poenam potest reddi aequale culpae, ut cum judex ponit reum juxta qualitatem delicti; ergo homo per poenam potest reddere aequale ipsi culpae, verbi gratia, supplicium aeternum quod meruit.

XXIX. Respondetur, quod in delicto seu culpa sunt duo : alterum ex parte ipsius peccatoris, quatenus peccatum infert damnum ipsi peccanti amittendo gratiam, et recedendo a Deo; alterum ex parte ipsius Dei, quatenus est illius offensivum per modum injuriae; et quantum ad primum potest culpa adaequari per poenam, quatenus peccatum damnificativum est et tollit gratiam; secundum vero non potest ad aequalitatem recompensari, quamdiu persona offendens inferior est ipsi offenso, sed solum potest per humiliationem et contritionem cordis (quae est contritio) disponere ut Deus misericorditer dimittat peccatum. Unde neque Deus, neque judex quamdiu puniunt ad aequalitatem delicta, puniunt in illis nisi id quod damnificativum est, non praecise quod est offensivum personae, si sit persona superior; haec enim injuria per exhibitionem honoris, non per poenam recompensatur. (651)

XXX. Ad tertium nego antecedens. Ad primam probationem respondetur, sub alia ratione reddi honorem et cultum Deo per religionem, et per poenitentiam, quia ut docet S. Thomas in IV, dist. XIV, quaest. I, art. I, quaestiuncula V religio respicit honorem debitum Deo, qui debetur ei quatenus aliquid ab illo recipimus; poenitentia autem ex eo quod ei detrahimus, eumque offendimus; unde oportet quod iste honor et cultus recompensativus sit major, vel alterius rationis a primo, qui solum est honorativus, quia plus debet qui offendit, quam qui solum beneficium accepit : unde restitutio honoris divini debet fieri per dolorem cordis, et poenitentiam operis; cultus vero per religio-

nem exhibitus fit per laudes et devotionem et gratiarum actionem, aliasque similes actiones, quae magis ad gaudium et solemnitatem pertinent: itaque conveniunt tam religio quam poenitentia in reddendo honore et cultu ipsi Deo, quasi in quodam praedicato generico; differunt vero in diversa ratione formali hujus cultus, et diversa ratione debiti, quia poenitentia per modum vindictae et satisfactionis pro malo commisso; religio autem non procedit vindicando, nec respiciendo malum, sed tantum redditionem boni pro beneficiis a Deo acceptis. Sicut etiam distinguitur religio a dono timoris, quia licet timor respiciat reverentiam Dei (quae etiam videtur pertinere ad honorem et cultum) tamen timor respicit Deum refugiendo quasi potentem infligere malum; religio autem accedendo, quasi ad potentem benefacere, tamquam ad creatorem: et sic distinguitur timor a religione.

XXXI. Ad secundam probationem respondetur, quod expiatio peccatorum fit caeremoniis vel sacrificiis, quantum ad rationem sacramenti, vel quantum ad satisfactionem poenae, quae fit per sacrificia, sicut etiam per alias res poenales, ut orationem, jejunium, etc. non tamen actus virtutis poenitentiae formaliter consistit in illis caeremoniis aut sacrificiis: licet quando illa fiunt, etiam concurrat actus religionis ad illa facienda: imperatur tamen a poenitentia, quae dirigit illas caeremonias ad expiationem peccatorum.

XXXII. Ad tertiam probationem respondetur, quod omnia illa quae pertinent ad honorem et cultum Dei ut benefactoris, fundant eandem rationem debiti pertinentis ad religionem, ut est gratitudo pro beneficiis acceptis, oratio, devotio, etc. quae vero fundant debitum respectu Dei ut offensi, vel potentis infligere malum, fundant aliam rationem debiti, scilicet timoris, vel poenitentiae, eo quod Deus ut potens infligere malum attingitur a timore, non per accessum et cultum, sed per reverentiam et resiliendam in propriam parvitatem; Deus autem offensus attingitur ut placabilis per dolorem cordis, et vindicationem peccati; et sic diversum jus attenditur in Deo offenso, quam in Deo benefactore.

XXXIII. Et ad exemplum de justitia,

quae unica sufficit ad recompensandum offensas, et ad commutandum pro debitis voluntariis ad conservationem juris, et ad reparationem laesi, respondetur sufficere unam justitiam, ubi est unicum jus et debitum, scilicet, quando ad aequalitatem potest reddi utrumque: tunc enim ipsum jus aequalitatis pariformiter currit in redditione pro offensa et pro commutatione, cum tantum respiciat aequalitatem rei ad rem, cui per accidens est, et materiale quod illa res adaequanda sit recompensatio offensae, vel redditio commutationis; at vero quando (652) jus seu debitum non est primo et per se inter rem et rem, sed nascitur ex persona, et inaequalitas personae non potest fundare aequalitatem recompensae, tunc non est idem jus, neque idem modus debiti in offensis recompensandis, et in aliis redditionibus exhibendis: nam in benefaciendo creaturis fundatur jus recognitionis ad Deum tamquam ad supremum Dominum, quod est jus dominativum in subditos, a quibus tamen non potest adaequari, quia supremus Dominus est; at vero quando Deo fit injuria, et laeditur jus quod habet, ut sit finis ultimus nostrarum actionum, non solum attenditur jus dominativum, sed jus proprietatis et possessionis, quia Deus in omni proprietate et rigore possidet honorem suum, non minus quam homines honorem quem habent, licet propter suam eminentiam honor divinus non possit ad aequalitatem recompensari: sicut ergo quando laeditur honor alicujus, non agitur contra illum jure dominativo, tamquam superioris in subditum, sed jure proprietatis laeso, quod de se petit strictam recompensationem; ita quando laeditur honor divinus, non agitur contra creaturam solum jure dominativo, sed jure proprietatis laeso: et ideo de se postulat ut per justitiam commutativam ei recompensetur, quod in homine pure est impossibile, sed solum in Christo, qui habet personam aequalem personae offensae: pertinet tamen ad imperfectam justitiam (quae est poenitentia) conari ad satisfactionem, saltem petendo veniam: et talis justitia non respicit solum jus dominativum, quod respicit religio, sed jus proprietatis laesum, quia Deo anteposuit creaturam per peccatum, quod tamen perfecte non potest resarciri.

XXXIV. Ex dictis colligitur, diverso modo operari poenitentiam ad remotionem et destructionem peccati, quam reliquae

virtutes, et gratia ipsa, nam in peccato plures respectus considerari possunt, et secundum illos diversimode a diversis virtutibus respicitur et tollitur. Et pro praesenti consideratione possumus distinguere tres respectus, nam primo habet peccatum determinatam speciem contrariam determinatae virtuti, ut peccatum injustitiae opponitur justitiae, intemperantia temperantiae, etc. secundo, causat in anima maculam tollentem lucem rectitudinis gratiae in anima, et per consequens potentias ipsas deordinans a recta subjectione ad rationem : et tertio facit injuriam Deo, quatenus ipsum non habet, neque aestimat tamquam finem ultimum. Et quantum ad primum tollitur peccatum per oppositam virtutem; sicut per temperantiam intemperantia; per justitiam injustitia : secundum tollitur per gratiam justificantem et rectificantem animam : tertium tollitur per remissionem et condonationem Dei, qui sua misericordia et intuitu sanguinis Christi reconciliat homines; et ad hoc disponit et operatur poenitentia, quatenus cum contritione et dolore cordis, atque spe veniae accedit ad Deum, et ei submittitur pro condonatione obtinenda, quia non potest aliam recompensationem purus homo exhibere Deo, nisi humiliare se detestando peccatum ad obtinendam remissionem. Quare licet peccatum tollatur per gratiam quantum ad maculam, et per condonationem quantum ad remissionem offensae (quae condonatio in ipsa gratiae infusione et largitione involvitur) et per virtutem oppositam, quantum ad speciem vitii et peccati oppositi, tamen adhuc est locus poenitentiae ut operetur ad destructionem peccati per modum (653) recompensationis et expiationis, quatenus per dolorem cordis disponitur ad impetrandam istam gratiam. Et ita concursus et influentia unius virtutis vel gratiae ad removendum peccatum et vitium oppositum, non tollit concursum poenitentiae, sed quodlibet istorum concurrat in diversa linea et ordine, et sub diverso respectu; sicque praeter omnes virtutes, quae opposita sibi vitia formaliter expellunt, necessaria fuit alia specialis virtus (nempe poenitentia) quae operatur ad tollendum peccatum in quantum injuria, offerendo Deo recompensationem et satisfactionem, saltem imperfectam, quia disponatur homo ad obtinendam remissionem plenam a Deo.

QUOMODO POENITENTIA SIT SPECIES JUSTITIAE.

XXXV. Dico tertio : Poenitentia est species justitiae, et continetur sub justitia commutativa, non tamquam perfecta species ejus, sed imperfecta, et reductive ad illam pertinens. Quod sit species justitiae docet S. Thomas in articulo tertio hujus quaestionis, quia poenitentia non solum est cessatio ab offensa, et resipiscentia quaedam, ut volunt haeretici hujus temporis, sed est emendatio et vindicatio peccati commissi, offerendo Deo satisfactionem, quam potest; tum pro culpa, petendo veniam; tum pro poena, tolerando afflictionem : ergo habet veram rationem justitiae, quia est ad alterum cum quadam commutatione et vindicatione. Quod vero contineatur sub justitia commutativa, docet ibidem S. Thomas ad tertium, quia fit secundum commutationem quamdam; ut scilicet pro offensa fiat voluntaria emendatio, ratione cujus Deus remittit offensam, faciendo tamen gratiam et favorem, quia illa emendatio et recompensatio est imperfecta. Ex quo deducimus, quod poenitentia (ut supra dicebamus) non respicit praecise in Deo jus dominativum, sicut religio, sed jus proprietatis laesum; ideoque recompensatio talis injuriae fieri debet secundum modum justitiae commutativae; perfectae quidem in Christo, imperfectae autem in nobis per poenitentiam, quae reductive est justitia commutativa, quia non est species ejus perfecta, sed imperfecta.

XXXVI. Et hoc dicimus in tertia parte conclusionis, videlicet, quod est species imperfecta, et reductive pertinens ad justitiam commutativam, quod affirmat sanctus doctor articulo tertio citato in corpore, ubi inquit : "Quod justum quod invenitur in poenitentia, est secundum quid, quia non facit aequale simpliciter, sicut justum politicum, seu civile, quod dicitur inter aequales; sed reddit quod potest (scilicet humiliationem et emendationem) et quasi justum; sicut inter superiorem et inferiorem." Justitia enim simpliciter dicta requirit duas condiciones, scilicet, quod jus seu debitum quod reddit, sit rigore et proprie debitum, et quod illud cum aequalitate recompenset; unde virtutes quae sunt ad alterum, si non servant utramque conditionem, dicuntur deficere a justitia perfecta sim-

pliciter, et sunt partes potentiales justitiae. Poenitentia autem non differt a ratione debiti proprii et rigorori, quin potius propriissime illum supponit, quia injuria facta Deo violat maximum et justissimum jus, quod Deus habet ut non offendatur, sed summo modo honoretur; deficit autem a ratione aequalis, quia non potest purus homo reddere ad aequalitatem Deo id quod debet, cum jus laesum sit infinitum (id est, contra personam infinitam) humiliatio (654) autem quae fit per poenitentiam sit humiliatio personae finitae, de quo tractari solet III parte, quaest. I, art. I.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XXXVII. Objicies contra hanc conclusionem, ex duplici capite. Primo, ex uno extremo, ad probandum poenitentiam reddere aequale, saltem ex parte rei exhibitae; licet aliunde non perveniat ad rigorosam justitiam, quia totum hoc habet homo ex bonis creditoris (scilicet a Deo) et sic non satisfacit ex propriis: secundo ex alio extremo, ad probandum poenitentiam nullo modo esse satisfactivam, et sic non esse speciem seu partem justitiae. Et ex primo capite objicitur sic: Quia per poenitentiam elicitur actus contrarius, qui est dolor formatus charitate; iste autem actus tantum bonum reddit Deo, quantum mali intulit peccatum: ergo satisfacit ad aequalitatem, quantum est ex parte rei exhibitae. Major supponitur ut certa, minor probatur. Totum malum quod intulit peccatum fuit aversio a Deo fine ultimo, et conversio ad creaturam, unde secuta est offensa Dei; sed contritio convertit a creatura ad Deum ut finem ultimum, amando ipsum super omnia, et dolendo de ejus offensa super omnia, ex quo sequitur summus honor Dei, si quidem respicit ipsum tamquam summum principium, cui per totalem et summam servitutem humiliatur homo: ergo reddit tantum, quantum abstulit. Nec sufficit dicere, quod totum hoc quod homo reddit Deo, est alias debitum, etiamsi non peccasset, unde non potest per talem exhibitionem recompensare obligationem ortam ex peccato, nam contra est, quia licet ante peccatum sit debita Deo humiliatio hominis, et amor Dei super omnia, tamen dolor ille ut contritio de offensa Dei, non est debitus ante peccatum, quia non tenetur aliquis conteri nisi peccet: ergo

poenitentia aliquid reddit, quod ante peccatum non debebatur: et hoc est aliquid supernaturale, et tantum bonum, quantum abstulit.

XXXVIII. Confirmatur, quia Christus Dominus reddit Deo aequalem satisfactionem pro peccato a justitia commutativa elicita (ut nos admittimus) et tamen non aliter reddit hanc recompensationem, quam merendo nobis gratiam et auxilium, quo actum charitatis et contritionis elicimus, ut intrinsece justificemur a peccato; posita enim gratia, sine ullo novo favore tollitur offensa: ergo signum est quod ipsa gratia et actus contritionis de se reddunt aequivalens pro peccato, quia intrinsece illud emendant, licet quia poenitentia non meretur ipsam gratiam et auxilia, sed supponit esse donata a Deo, non fiat justitia rigorosa; Christus autem, quia non supponit ista auxilia in nobis, sed meretur ea, dicitur satisfacere ex perfecta et rigorosa justitia.

XXXIX. Secundo, arguitur ex alio extremo, ad probandum quod poenitentia nullo modo sit satisfactio pro peccatis, etiam imperfectae: Nam ipsa justificationis gratia, quae sanctificat impium, datur omnino gratis: ergo non supponit aliquam satisfactionem: sed contritio antecedit ipsam gratiam justificantem, cum sit dispositio ad illam: ergo talis contritio non potest esse satisfactio pro offensa Dei. Primum antecedens est certum, quia ipsa sanctificatio et infusio gratiae est beneficium omnino indebitum peccatori, si quidem usque ad illud instans homo est peccator, et offensus Deo: ergo quaecumque gratia est (655) illi indebita, quantumcumque per bona opera se disponat, quia omnes illae dispositiones usque ad illud instans justificationis compatiuntur cum peccato: ergo gratia quae datur in illo instanti, datur peccatori, quia justificat ipsum a peccato: ergo datur omnino gratis, sicut dicitur Rom. III: Justificatis gratis per gratiam ipsius. Consequentia vero probatur, quia si praecedit aliqua satisfactio, non omnino gratis remittitur offensa: opponuntur enim dari omnino gratis, et dari ex satisfactione, si quidem satisfactio ex natura sua aliquod debitum extinguit, alias non esset satisfactio: ergo si est satisfactio imperfecta, saltem aliquale

et imperfectum debitum extinguit : ergo non datur omnino gratis.

XL. Nec dici potest, quod datur omnino gratis respectu meriti, non respectu satisfactionis : meritum enim supponit gratiam in subjecto, quae est principium merendi, dans valorem ipsi actui; satisfactio autem non supponit gratiam in subjecto, quia non fit in bonum ipsius satisfaciens, sed in bonum offensi; et sic non praesupponit ex suo conceptu dignitatem in satisfaciente, sicut meritum supponit in merente, quia non ordinatur ad hoc, ut ipsi satisfaciens aliquid reddatur, sed offenso. Contra enim est, quia satisfaciens licet non recipiat, in quantum satisfaciens est, sed offensus sit, qui recipit ab illo, tamen facta satisfactione fit sibi remissio offensae, et extinguitur debitum, saltem imperfecte : ergo ex vi satisfactionis non fit remissio culpae omnino gratis, sed dignus est satisfaciens ut sibi remittatur offensa, et ad hoc tendit essentialiter satisfactio, ut fiat sibi remissio culpae : ergo licet non mereatur gratiam, tamen dignus est remissione culpae. Et confirmatur, quia poenitentia est pars iustitiae erga Deum : ergo aliquod debitum inducit Deo ad remissionem culpae : ergo Deus non illam omnino gratis remittit supposita poenitentia.

XLI. Ad primum argumentum negatur minor : Ad probationem distinguitur major : totum malum quod intulit peccatum fuit aversio a Deo fine ultimo, distinguo; totum malum fuit aversio, ut offensiva Dei et damnificativa peccatoris, concedo; ut solum damnificativa peccatoris, nego. Utrumque enim facit peccatum, et damnificat peccantem, destruendo rectitudinem et gratiam; et offendit Deum, non habendo ipsum pro fine ultimo. Distinguitur etiam minor; contritio convertit hominem ad Deum finem ultimum, subjiciendo Deo offenso personam finitam, concedo; subjiciendo ei personam infinitam, nego : unde non reddit quantum abstulit, quia abstulit a persona infinita jus suum; reddit vero humiliationem personae finitae, quae semper est debita Deo, etiamsi homo non peccasset : et sic recompensatio offensae manet insoluta. Et ad replicam, quod offert aliquid quod non debebat nisi peccasset, scilicet, dolorem et contritionem de peccato respondetur, quod etsi non deberet Deo contritionem, si

non peccasset, tamen reddere tenebatur id, unde contritio habet valorem (scilicet affectum charitatis et subjectionem ad Deum, ut ad finem ultimum) hoc enim ante peccatum tenebatur reddere Deo; addit vero post peccatum dolorem et tristitiam de illo, sed dolor iste non reddit honorem Deo offenso, quia dolet; sed quia summe amat, et pro fine ultimo habet Deum; hoc autem tenebatur facere, etiamsi non peccaret : totus ergo valor satisfactionis ex alias debitis desumitur : ergo non est perfecta satisfactio, quia non (656) possumus duplici debito unico pretio satisfacere, et per rem alias debitam novum debitum extinguere.

XLII. Ad confirmationem respondetur, nego quod Christus Dominus solum satisfecerit merendo nobis gratiam et auxilia, sed exhibendo Deo offenso tantum honoris per humiliationem personae infinitae, quantum ab eo per peccatum fuerat ablatum de honore infinito, quia per offensam hanc persona infinita Dei fuit humiliata, et postposita creaturae in ratione ultimi finis. Unde satisfactio adaequata debet esse per hoc, quod persona similiter infinita humilietur ipsi Deo, sustinendo poenam, quam Deus offensus taxaret, et hoc fuit Christus. Per hoc autem quod meruit nobis auxilia et gratiam, quibus nos operaremur, non poterat fieri satisfactio, quia hoc non esset satisfacere Christum, et pati pro peccatis nostris, sed dare nobis principia quibus ipsi satisfaceremus; sicut qui alicui debitori dat pecuniam, qua satisfaciat creditori, talis non dicitur proprie satisfacere, sed ille cui donatur pecunia; ita Christus Dominus proprie non satisfecisset pro nobis, cum tamen perpetuo clamet Scriptura, Christum redemisse nos, Gal. III, et passum esse pro peccatis nostris, Petr. II, et posuisse Deum in eo iniquitates omnium nostrum, Isai. LIII, et sic propriissime satisfecerit, quia propriissime redemit nos, et fuit fidejussor peccatorum : quod non ita proprie salvatur, si solum obtinuit nobis principia, quibus nos satisfaceremus pro peccatis.

XLIII. Imo non poterat illa satisfactio esse aequalis, quia haec aequalitas non attenditur penes aequalitatem operum cum peccatis, aut gratiae cum exclusionem maculae, sed penes aequalitatem persona-

rum (scilicet offensae et satisfaciens) quae humiliari illi debet; quod nunquam invenitur, nisi ista persona satisfaciens aequalis sit offensae. Oportuit nihilominus Christum mereri nobis gratiam et auxilia, praeter satisfactionem a se exhibitam Deo, quia illa satisfactio, etiamsi de se sit sufficientissima, tamen non applicatur nobis efficaciter et de facto, nisi nos velimus illi incorporari et communicare, quod non potest esse si volumus in peccato manere; sed oportet illud excludere, quod non fit sola fide, sed operibus et charitate, cum fides sola etiam sit in peccatoribus. Et ideo istam charitatem et gratiam, et reliqua auxilia debuit Christus Dominus promereri; non quidem ut per nostra opera aliquid adderemus satisfactioni Christi ex parte valoris et sufficientiae, sed ex parte applicationis, qua Christus Dominus noluit omnibus dare et mereri, sed illis tantum quibus praedestinatum est.

XLIV. Quod vero dicitur in argumento, gratiam se sola sine ullo favore extrinseco tollere peccatum, et remittere offensam respondetur, quod sine novo favore superaddito, et consecuto post ipsam gratiam, verum est quod gratia tollit et remittit culpam, non tamen sine favore antecedenti, et causativo ipsius gratiae; gratia enim est effectus divinae voluntatis, ut nobis gratiosae et placatae. Ex eo enim quod Deus reconciliatur, et placatur, nobis infundit gratiam, quae habet aliquos effectus physicos, et alios morales; physicos, respectu sanctificationis, et emundationis animae a macula peccati; et sic renovat nos interius, et facit sanctos per illam participationem divinae naturae; morales, respectu offensae Dei, in quantum tollit peccatum in ratione offensae, condonando illud, et sic est effectus divinae voluntatis condonantis offensam; et sub hac ratione procedit a (657) favore divino, id est, ab ipsa voluntate ut favorabili nobis, quia favor est condonatio delictorum, et ideo non indiget superaddito favore, quia supponit ipsum.

XLV. Si tamen poneretur casus possibilis vel impossibilis, quod infunderetur gratia ut forma physica est, et non procederet a voluntate Dei condonante offensam, talis homo maneret sine peccato in ratione maculae, et haberet emundationem

interiorem ab illo, non tamen haberet effectus morales quantum ad remissionem offensae, quia Deus nollet illam remittere, licet animam exornaret gratia; et talis homo non obtineret gloriam, licet haberet gratiam, quousque remissa esset offensa, quia sine hac remissione non potest stare beatitudo, quae est status omnium bonorum aggregatione perfectus: illa autem gratia haberet tunc jus ad gloriam, sed impeditum, sicut detinentur animae in purgatorio, licet habeant gratiam, quousque sit soluta tota poena, imo post solutam totam poenam detinebantur animae patrum in limbo, quousque esset facta plena satisfactio per Christum, ita quod si Christus non veniret, nunquam glorificarentur; sed de his latius in materia de incarnatione et de justificatione.

XLVI. Ad secundum respondetur, non contrariari hoc, quod est dari nobis justificationem omnino gratis, et tamen praecedere poenitentiam in ratione satisfactionis, et per modum dispositionis, nam gratis justificantur adulti, et tamen per dispositiones antecedentes, quae conducunt ad obtinendam gratiam, licet imperfecte: itaque duplici ratione fit omnino gratis justificatio et remissio culpae, non obstante quod praecedunt tot dispositiones, et contritio ipsa satisfactiva, saltem in aliquo priori naturae: primo quidem, quia ipsamet contritio et dilectio, per quam quis disponitur ad gratiam, ab ipso Deo misericorditer tribuitur, et sic homo nihil offert de suo pro illa justificatione, nec recompensat proprie Deo ex parte personae, quia totum illud provenit a Deo; et consequenter quando in vi talis satisfactionis gratis a Deo acceptae solvitur debitum, omnino gratis dicitur solvi. Et hanc rationem assignat S. Thomas I parte, quaest. XXI, art. IV ad primum, servat tamen Deus adhuc in tali opere aliquem modum justitiae, in quantum relaxat culpas propter dilectionem, et aliquid aequalitatis et recompensae intervenit, saltem ex parte rei oblatae, licet non ex parte personae satisfaciens, quia totum illud gratis accepit a Deo.

XLVII. Secundo, dicitur fieri gratis justificatio, quia adhuc positus illis conditionibus et satisfactione, poenitentiae non adaequant debitum, neque offensam, in quantum est injuria personae in-

finitae. Unde remanet ipsi omnino liberum talem satisfactionem acceptare; quod si acceptat, est ex mero favore. Quando autem debitum aliquod est divisibile, bene stat quod qui reddit partem, extinguat debitum partialiter, ut si debentur centum, et redduntur decem, pro illa parte extinguatur debitum, et ita non fit omnino gratis, quia datur aliqua satisfactio ejusdem rationis: quando autem debitum consistit in indivisibili, ut honor, vel jus ad aliquid, et non restituitur, id quod ablatum est, nec pars illius, quia indivisibile est, sed aliquid inferioris rationis, tunc si creditor acceptat, omnino gratis acceptat, quia ex solo suo favore dependet illa commutatio gratuita inter suum debitum, et rem illam oblatam. Unde non opus habemus recurrere ad illam distinctionem de merito et satisfactione,

licet distinctio vera sit. (658)

XLVIII. Ad confirmationem respondetur, poenitentiam esse partem potentialem et imperfectam justitiae. Et cum infertur, ergo aliquod debitum inducit Deo; distinguo, aliquod debitum ex suppositione et beneficio Dei sic acceptantis, transeat; ex vi ipsius personae satisfaciens, nego. Unde adhuc stat quod omnino gratis detur, quia quando tota obligatio fundatur in beneficio ipsius creditoris, non in actione aut valore ipsius debitoris, totum manet intra limites purae gratiae, et solum servatur modus quidam et forma justitiae secundum quid et imperfecte, quatenus contritio quae redditur, et gratia quae confertur, aliquam proportionem servant in ordine supernaturali.

Articulus II.

In quo genere causae contritio
expellat peccatum.

I. In articulo secundo hujus quaestio- CX, art. I : ergo, etc.
nis LXXXV, solutione ad tertium docet S.

Thomas : "Quod quaelibet virtus specialis formaliter expellit habitum vitii oppositi, sicut albedo expellit nigredinem ab eodem subjecto; sed poenitentia expellit omne peccatum effective, in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante." Circa quae verba oritur difficultas primo, cur dicatur poenitentia effective, et non formaliter expellere peccatum, cum contritio, quae est praecipuus actus poenitentiae, sit formata charitate, et ita expellat peccatum formaliter, quia ille actus est amor amicitiae : ergo qui habet illum, formaliter est amicus Dei per talem actum; sed formalis amicitia formaliter expellit peccatum et offensam Dei, quia implicat esse amicum et esse offensum sive inimicum : ergo id quod formaliter facit amicum, facit non esse inimicum : ergo non esse peccatorem. Potius ergo debuit S. Thomas dicere, quod poenitentia formaliter expellit peccatum, quam quod effective.

II. Secundo, est difficultas ex parte ipsius efficientiae, quomodo verificetur quod poenitentia effective expellit peccatum, nam nulla causa efficiens expellit aliquam formam, nisi attingendo aliam, quae formaliter expellat illam; sed poenitentia non producit effective aliquam formam expellentem formaliter peccatum : ergo neque effective expellit ipsum. Major est certa, quia expulsio, seu corruptio est effectus secundarius agentis, non primarius, si quidem corrumpere est destruere : nulla autem causa effectiva primo et per se destruit, sed primo et per se facit, et ex consequenti destruit, quia si solum destruit, nihil facit : ergo si per se efficit, per se aliquam formam vel effectum debet causare : unde consequitur quod alia forma destruat, quae cum ista non compatitur. Minor vero probatur, quia forma expellens peccatum est gratia in essentia animae, et virtutes in potentiis; sed poenitentia non producit effective gratiam et virtutes, quia gratia solum fit a Deo effective et physice, ut dicitur 1-2, qu.

III. Nec sufficit dicere, quod poenitentia expellit peccatum effective instrumentaliter, vel solum moraliter, contra enim est, quod efficientia instrumentalis convenit poenitentiae sacramento, non poenitentiae ut virtuti, et extra sacramentum, de qua solum agimus hic. Neque etiam moraliter, quia moralis efficientia, nec proprie est effectiva cum tamen S. Thomas dicat poenitentiam effective expellere peccatum : nec convenit (659) solum poenitentiae, sed cuicumque alteri, quod possit habere rationem conditionis requisitae, vel pacti vel congruitatis ad expulsionem peccati, quia totum hoc in genere morali est. Dices concurrere poenitentiam effective physice, non quidem producendo gratiam, sed disponendo subjectum ut illi infundatur et uniatur; et consequenter physice expellere peccatum oppositum gratiae; sicut homo dicitur effective generare hominem, et expellere oppositam formam a materia, quia disponit illam ad recipiendam animam rationalem, nec tamen illam producit sed producendo physicas dispositiones, expellit physice dispositiones oppositas, et oppositam formam. Sed contra; tum, quia homo generans, licet non producat animam, tamen physice unit illam ad materiam; poenitentia autem non unit gratiam subjecto, haec enim ex ipso subjecto educitur, et ipsa educatione unitur per inhaerentiam; tum, quia homo producit physice dispositiones ultimas ad introductionem animae, quae habent naturalem et necessariam connexionem cum illa; poenitentia autem non habet physicam et necessariam connexionem cum gratia, sed solum ex misericordia divina, quia avertentibus se a peccato, vult misericorditer gratiam infundere : ergo non potest dici quod physice expellit peccatum, quia non producit aliquid habens physicam repugnantiam cum illo : nisi enim Deus infunderet gratiam, poenitentia non expelleret peccatum, gratia autem infunditur misericorditer, et gratuito beneficio poenitenti, non ex debito naturali, sicut infunditur anima corpori disposito et

organizzato.

IV. Propter haec et similia argumenta varie loquuntur auctores in hac parte. Et multi per unum extremum tenent, contritionem formatam charitate non effective, sed formaliter justificare, quae est opinio Vazquez in secundo tomo prima, secundae, quam nos in materia de justificatione rejicimus. Alii in alio extremo negant actum poenitentiae esse formam justificativam, sed solum dispositivam ad gratiam, et aliqui solum illi tribuunt rationem dispositionis moralis, alii vero physicae. In praesenti duo suppono : primum, non esse actum contritionis formam justificantem, sed solum disponentem ad gratiam, ut in materia de justificatione tractatum est; neque enim hic est locus disputandi illam quaestionem, licet disputatione sequenti aliquid de illa attingemus. Secundum est, non posse negari moralem efficientiam poenitentiae respectu justificationis, quia poenitentia operatur per modum satisfactionis, et expiationis ad remissionem peccati; satisfactio autem pertinet ad genus morale, quia respicit peccatum sub ratione debiti remittendi, et offensae satisfaciendae : quod totum fit secundum moralem aestimationem et exigentiam juris; non secundum aliquam physicam actionem destruentem ipsum debitum, ut etiam videmus in satisfactionibus humanis.

V. Et praeterea peccatum, licet physice relinquat maculam, et privationem intrinsecam ipsius gratiae in anima, tamen multos etiam effectus morales relinquit, ut hominem denominari peccatorem voluntarium, ex actu voluntario praeterito non retractato; et Deum denominari offensum, ex actu injuriae praeterito : quem actum et denominationem inde ortam non potest tollere poenitentia effective et physice, sed moraliter, quia non sunt aliquid physicum, sed morale, seu denominationes rationis ex actu praeterito relictas : ergo oportet fateri hanc efficientiam moralem poenitentiae, (660) quam S. Thomas praecipue videtur designasse in illis verbis supra relatis, cum dixit : "Quod poenitentia effective expellit omne peccatum, in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante : " si enim poenitentia effective expellit sub il-

la formali ratione (scilicet, prout peccatum est remissibile ex gratia Dei) ergo formalis ratio efficiendi in ipsa est aliquid morale, scilicet, peccatum ut remissibile, id est, sub ratione remissionis, quae est condonatio; sed ipsa remissio et condonatio solum moraliter expellit peccatum, quia non est actio physica, sed moralis : ergo a fortiori ipsa poenitentia, quae solum expellit peccatum ut remissibile, moraliter expellet illud. Imo ex hoc posset aliquis inferre, quod secundum sententiam S. Thomae nullo modo poenitentia tollit peccatum physice, sed moraliter, quia non possumus majorem efficientiam tribuere poenitentiae, nec S. Thomas attribuit, quam ipsi remissioni, ut remissio et condonatio est peccati, si quidem dicit S. Thomas, quod poenitentia operatur ad destructionem peccati, ut remissibile est : ergo in eadem linea et ordine poenitentia expellit effective, in quo ipsa remissio peccati; sed remissio et condonatio solum moraliter expellit peccatum: ergo et poenitentia, quae dicitur operari ad destructionem peccati ut remissibilis.

VI. Nihilominus adhuc juxta haec principia S. Thomae valde probabile est poenitentiam physice expellere peccatum, quia licet condonatio et remissio Dei extrinseca morali modo expellant peccatum, quia directe tollunt illud in quantum est injuria et offensa Dei (qui est effectus moralis) tamen poenitentia expellit physice mediate et remote, quatenus expellit physice dispositiones aliquas, e quibus peccatum dependet, licet non expellat physice immediate, id est, producendo ipsam gratiam aut uniendo illam subjecto. Unde non est necesse recurrere ad effectum aliquem physicum in ipsa gratia producenda, vel unienda subjecto : in hoc enim nullum video fundamentum, quo possimus physicam influentiam poenitentiae tribuere : qua gratia a solo Deo physice producitur, tamquam a causa principali; per modum autem causae instrumentalis convenit hic effectus poenitentiae in quantum sacramentum est, vel pars sacramenti, non autem extra sacramentum, ut praecise actus virtutis est. De hoc enim nullo fundamento constat; neque hic agitur de tali modo instrumentaliter operandi, sed de expulsionem peccati a poenitentia in virtute propriae

suae naturae. Neque etiam est fundamentum, ut dicamus per poenitentiam uniri gratiam animae physica unione, sicut ab homine generante unitur anima corpori, quia homo format corpus disponendo et organizando illud, ea dispositione physica et naturali, quae requiritur ut anima infundatur : at vero poenitentia non format neque disponit animam ut physice recipiat gratiam, quia ipsa gratia immediate educitur, ex potentia obedientiali animae, et illi unitur per inhaerentiam, sicut quodlibet accidens, sine hoc quod praecedat alia entitas naturalis, aut supernaturalis inter animam et gratiam.

VII. Quare poenitentia solum potest physice operari ad expulsionem peccati mediate et remote, quatenus destruit affectum et inclinationem voluntatis ad conversionem contrariam Deo, et aversionem a fine ultimo, a qua necessario dependet ipsa ratio et denominatio peccati et offensae Dei; et introducit physice oppositam determinationem voluntatis, quatenus illam (661) convertit ad Deum, quod non fit sine aliqua mutatione physica : nec tamen poenitentia facit istam conversionem et mutationem voluntatis sub omni consideratione et respectu, sed sub ratione iusti vindicativi, expellendo oppositum affectum, quatenus iniquus et injustus erat Deo; et hoc est destruere peccatum effective, quatenus remissibile est a Deo, homine cooperante, ut dicit S. Thomas. Conversio enim et aversio, quae relinquitur ex peccato, non solum opponitur conversioni, quatenus fit per charitatem, sed etiam quatenus tollit injustam et injuriosam aversionem a Deo, quia utrumque habet ex ipsa ratione peccati, et aversionis ab ultimo fine. Sicut ergo a charitate expellitur physice peccatum, quatenus illi opponitur conversio dilectionis Dei super omnia, quam determinationem introducit charitas, licet non producat gratiam; ita expellitur physice a poenitentia, quatenus elicit actum expiationis et satisfactionis, quo mutatur voluntas ne sit impia et injusta erga Deum: et hoc est physice expellere peccatum introducendo illam determinationem et affectum voluntatis, et expellendo oppositam conversionem quatenus est injusta et offensiva Dei. Nec tamen producit, vel unit ipsam formam justificantem, quae est gratia : sicut etiam fit a charitate, et

aliis virtutibus, quae physice operantur ad destructionem peccati, non producendo gratiam, sed mutando voluntatem.

VIII. Dices : Haec expulsio non videtur effectiva, sed formalis, quatenus quaelibet virtus expellit vitium oppositum sibi, quod S. Thomas in verbis supra citatis docet fieri formaliter a virtutibus; a poenitentia autem dixit effective expelli peccatum : non autem reducimus hanc expulsionem poenitentiae ad expulsionem formalem, quatenus contrariatur determinationi et effectui voluntatis ad peccandum.

IX. Respondetur hanc expulsionem fieri effective a poenitentia, ut a principio elicente effective actum contritionis, et mutante ipsam voluntatem, quatenus injusta et iniqua erat : et hoc effective fit a poenitentia : non tamen ex hoc tollitur, quod ipse effectus productus a poenitentia formaliter destruat oppositam determinationem voluntatis. Sicut ut calor existens in igne effective expellit frigus, quod est in ligno : quod non tollit quin formaliter tollatur per calorem receptum in ipsomet ligno : sic poenitentia, ut est principium elicitive contritionis effective operatur ad destructionem peccati; non tamen ex hoc negat S. Thomas, quod detur aliquid a poenitentia relictum, quod formaliter se habeat ad istam destructionem, nam hoc ipso quod effective operatur, oportet quod habeat effectum; et ille effectus formaliter se habebit ad destructionem peccati; non quidem producendo ipsam gratiam (quae formaliter immediate expellit) sed convertendo voluntatem : quae conversio est mutatio formaliter reddit voluntatem conversam, seu detestantem peccatum, mediate autem, et remote ipsum peccatum expellit : ponit autem S. Thomas differentiationem inter reliquas virtutes et poenitentiam, quod aliae virtutes expellunt vitia opposita sibi formaliter et immediate, quia contrariantur eis; poenitentia autem non solum expellit oppositum, quod impenitentia formaliter et immediate, sed etiam operatur ad expulsionem omnis peccati effective, producendo aliquid quod mediate et remote ipsum expellat.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

X. Ad difficultates a principio respondetur. Ad primam, in qua quaeritur, cur poenitentia dicatur expellere effective, et non formaliter peccatum, dicimus ideo esse, quia poenitentia non est forma sanctificans formaliter, sed solum dispositive, ut modo suppono ex materia de justificatione, quia et si actus contritionis et charitatis formaliter nos convertunt ad Deum, non tamen formaliter convertunt Deum ad nos, nec ponunt in anima lumen gratiae, quod ex conversione Dei ad nos infunditur; sicut lux ex conversione luminosi diffunditur ad corpus, non ex motu et conversione corporis illuminati habetur: hic enim motus formaliter non illuminat, sed dispositive: quod magis manifestatur considerando quod contritio est actus elicited ab homine, non ipsa remissio et condonatio personae offensae: et sic oportet quod praeter actum contritionis, qui elicited a persona offendente, detur aliquid causatum a persona offensa, quo remittatur peccatum; collatio autem auxilii ad eliciendam contritionem non est condonatio et remissio peccati, quia compatitur cum peccato tale auxilium, quousque actus charitatis de facto sit elicited: ergo antecederet ad ipsum actum, in illa prioritare in qua recipitur auxilium ad eliciendum, nondum est remissum peccatum: ergo collatio talis auxilii formaliter non est remissio peccati: et cum dicitur, quod ille actus contritionis et charitatis formaliter constituit amicum Dei, cum sit formaliter actus amoris amicitiae, distinguendum est; formaliter ex parte effectus et condonationis divinae, nego: neque enim sufficit ad restitutionem amicitiae quod offendens amet, sed requiritur quod offensus condonet, licet per amorem illum et affectum disponatur offendens, ut offensus ei condonet.

XI. Ad secundam difficultatem distinguitur major; nulla causa efficiens expellit aliquam formam, nisi effective producendo eam, quae formaliter expellit, distinguo; quae formaliter expellit mediate vel immediate, adaequate vel inadaequate, transeat; quae formaliter expellit immediate tantum, nego. Ad minorem dicitur, quod poenitentia non producit ipsam formam quae immediate expellit peccatum (scilicet gratiam) sed producit effective id, quod

mediate et remote expellit peccatum, scilicet, conversionem voluntatis ad Deum per actum contritionis, qui etiam postquam transactus est, relinquit voluntatem determinatam ad talem conversionem, et talem mutationem voluntatis physice introducit poenitentia; et hoc est expellere peccatum effective mediate, tollendo conversionem ad creaturam, quatenus injusta est et iniqua, et in quantum peccatum est offensivum Dei, et remissibile a Deo, homine cooperante.

XII. Ad replicam respondetur, exemplum illud de homine generante, et expellente oppositas dispositiones ad introductionem animae, non in omnibus tenere, quia poenitentia non unit gratiam subjecto, sicut homo generans unit animam rationalem corpori; sed tenet, quantum ad expulsionem peccati mediatam et remotam, ex parte alicujus dispositionis in voluntate, a qua dependet peccatum, ut est offensivum Dei; nam etiamsi homo non uniret corpus animae rationali, nec diceretur generare hominem, tamen si produceret dispositiones aliquas ordinatas (saltem mediate) ad talem formam, quibus destrueret oppositas dispositiones, diceretur physice (663) expellere illam, et consequenter formam oppositam animae, prout a talibus dispositionibus, licet non diceretur physice generare hominem: sunt enim distincti effectus, generare hominem uniendo animam corpori, et expellere dispositiones contrarias; et sic operari mediate ad expulsionem formae substantialis praecedentis: hoc enim secundum praecise fit per introductionem contrariarum dispositionum expellentium alias oppositas, non per introductionem ipsius formae substantialis: sic ergo licet poenitentia non assimilatur homini generanti quantum ad primum effectum uniendo animam physice et generando hominem, quia revera non unit physice gratiam animae: tamen in secundo effectu assimilatur illi, scilicet, introducendo dispositionem oppositam dispositioni peccati, scilicet, affectum et conversionem voluntatis ad Deum, quatenus tollit injustitiam et inaequalitatem voluntatis iniquae.

XIII. Unde sequitur, quod operetur ad expulsionem peccati, quatenus peccatum dependet a voluntate sic injusta et

iniqua. Et licet forma praecedens non expellatur nisi per introductionem alterius formae de novo genitae, tamen hoc est in genere causae effectivae mediate et remote operantis ad expulsionem illius formae, per introductionem dispositionis contrariae tollentis illam a qua dependet forma corrumpenda : et sic poenitentia, licet non introducat physice gratiam immediate, tamen expellit peccatum effective mediate, introducendo in voluntate dispositionem et affectum contrarium omni peccato, quatenus convertit voluntatem ad Deum.

XIV. Ad secundam probationem respondetur, probare quod poenitentia non unit gratiam subjecto physice et immediate, sicut homo introducens ultimam dispositionem necessitantem ad formam rationalem, unit illam materiae, quia poenitentia non est dispositio necessario connexa cum gratia exvi physicae entitatis, sed ex misericordia Dei infudentis illam : nec se habet ut dispositio activa ad producendam vel uniendam gratiam; sed disponit quasi passive, ut illa posita Deus gratiam infundat; sicut posito diaphano in medio, lumen illuminat illud, nec tamen diaphanitas producit lucem, sed disponit passive,

ut recipiatur in medio, non tamen probat argumentum, quod poenitentia non concurrat physice effective ad expulsionem peccati, modo explicato, scilicet mediate, quatenus facit conversionem et mutationem voluntatis iniquae, a qua dependet ipsum peccatum. Et quando S. Thomas dicit : "Effective expellere peccatum, quatenus remissibile ex divina gratia," non loquitur de sola expulsionem morali, eo modo quo remissio et condonatio intelligitur expellere sine infusione physica gratiae; sed addidit S. Thomas : "Quatenus remissibile est, homine cooperante."

Cooperatur autem homo, quatenus convertit se, et mutat voluntatem in ordine ad Deum, tollitque oppositam determinationem et duritiam voluntatis, a qua dependet conservatio peccati : et hoc physice facit, et sic saltem mediate et remote expellit peccatum : vel ut loquitur S. Thomas : "Operatur ad destructionem peccati," quia peccatum a voluntate dependet, quia in tantum est peccatum, in quantum voluntarium : mutata ergo voluntate, tollitur id a quo peccatum dependet ex parte hominis, et disponitur ut etiam tollatur ex parte Dei, ipso remittente offensam et infundente gratiam homini sic disposito.

QUESTIO LXXXVI.

DE EFFECTU POENITENTIAE QUOAD MORTALIUM.

PECCATORUM REMISSIONEM.

I. In articulo primo ostendit S. Thomas, nullum esse peccatum, quod in hac vita per poenitentiam deleri non possit, quia poenitentia operatur virtute gratiae et misericordia divinae, quae sufficiens est ad omnia peccata exhaustiendi in homine viatore. In secundo articulo docet, non posse peccatum mortale tolli sine poenitentia, quia non potest tolli offensa non sublata causa, unde procedit : procedit autem ex voluntate aversa a Deo. Ex hoc enim Deus manet offensus, quia avertimur ab illo : ergo nisi mutetur ista aversio voluntaria, non tollitur offensa Dei : non mutatur autem nisi per voluntatem contrariam, quae est detestatio illius aversionis; et haec est poenitentia. In articulo tertio docet, unum peccatum mortale sine alio remitti non posse, quia nullum peccatum mortale tollitur, nisi per gratiam, quae sola potest tollere maculam et offensam illius : si autem remaneret aliud peccatum mortale in subjecto, non posset cum illo stare gratia, quia gratia et peccatum simul non sunt : ergo non potest tolli unum peccatum mortale sine alio, quia nequit stare cum gratia. In articulo quarto docet, quod remissa cul-

pa potest remanere in homine reatus, seu obligatio ad aliquam poenam temporalem, quia licet remota offensa et culpa non maneat aliquis debitor poenae aeternae, potest tamen ratione conversionis ad bonum commutabile, in quo nimis sibi indulget, manere debitor alicujus poenae, si non perfecte doluit, vel afflictus est ex tali nimietate; sed quia conversio est finita, etiam poena illi correspondens finita est. In articulo quinto docet, quod remissa culpa non statim tolluntur omnes reliquiae peccatorum pravae dispositionis, seu pronitatis ad peccandum, ut ipsa experientia constat, quia istae dispositiones pertinent ad illam conversionem ad bonum commutabile erga quod potest manere inclinatio aliqua vel dispositio, licet non maneat ordinatio ad illud ut ad finem. In articulo sexto docet, quod remissio culpae est effectus poenitentiae; tum poenitentiae ut est sacramentum (in quantum illis ex opere operato virtus divina operatur ad infundendam gratiam) tum poenitentiae ut est virtus, in quantum per hanc poenitentiam disponitur subjectum ad gratiam, et ordinatur ad claves Ecclesiae.

QUAESTIO LXXXVII.

DE REMISSIONE VENIALIUM.

I. Quatuor docet S. Thomas in hac quaestione. Primum, requiri etiam ad remissionem peccatorum venialium poenitentiam, licet non ita perfectam sicut ad remissionem mortalium, quia de peccatis mortalibus requiritur detestatio actualis, cum diligentia ad recordandum de singulis, ut de singulis poeniteat : ad remissionem autem venialium sufficit detestatio virtualis, quatenus alicui displicet quidquid retardat affectum in Deum, licet de illo peccato in speciali non cogitet. Secundo, docet in secundo, articulo non requiri ad remissionem venialis infusionem gratiae habitualis, sed sufficit aliquem motum gratiae, seu charitatis excitari, quia peccatum veniale non opponitur gratiae ha-

bituali, quia non destruit illam, sed fervori, seu motui illius. Tertio, in articulo tertio docet, quod per aspersionem aquae benedictae, et alia similia sacramentalia, remittuntur venialia peccata, in quantum ista fiunt cum aliquo motu detestationis peccati, vel motu reverentiae in Deum, vel in res divinas. Quarto, in articulo quarto docet, quod existenti in peccato mortali non remittitur veniale nisi remittatur mortale, quia veniale peccatum remittitur per favorem et motum charitatis, cui opponitur, necessario supponentem ipsam gratiam et charitatem; qui autem est in peccato mortali, neque gratiam habet, neque charitatem, et sic nec fervorem.

DISPUTATIO XXXV.

DE REMISSIONE PECCATI MORTALIS ET VENIALIS.

Articulus I.

Utrum peccatum mortale nullo modo sine poenitentia possit remitti ?

I. Loquendo de facto, et secundum potentiam Dei ordinariam, facile constat resolutio dubii, nullo modo posse remitti peccatum mortale sine poenitentia. Hoc enim manifestissimis Scripturae testimoniis constat, Lucae XIII : Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis : Ezech. XVIII : Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris : et non erit vobis iniquitas in ruinam : Act. VIII : Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui. Extat etiam definitio Concilii Tridentini sess. XIV, cap. IV : "Fuit, inquit, quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius : " ergo sine poenitentia nullo tempore data fuit peccatorum remissio hominibus lapsis. remitti.

institutionem, quae est (666) praecipua et fundamentalis ratio, ea est, quia offensa Dei procedit ex aversione voluntatis humanae a Deo; ergo requiritur ad remissionem hujus offensae, quod mutetur ista aversio voluntaria, quae est ratio fundamentumque illius offensae; haec autem aversio tollitur per gratiam Dei, quae in hoc differt a gratia hominis, quod gratia hominis non mutat, nec imprimit aliquid in altero; gratia vero divina causat bonitatem in homine, quia gratia Dei est bona voluntas ejus, qui est causa universalis omnis boni, ergo talis gratia causat oppositam voluntatem detestandi et nolendi peccatum cum proposito emendae; quae detestatio pertinet ad poenitentiam : ergo impossibile est sine poenitentia peccatum

II: Ratio vero S. Thomae in articulo secundo praeter divinam ordinationem et

III. Videtur tamen haec ratio S. Thomae parum efficax, et admixta, quia licet

voluntas Dei sit causa omnis boni creati, tamen ex hoc retorquetur argumentum : Deus est causa omnis boni : ergo etiam moralis boni et moralis effectus, et non solum physici : ergo cum remissio Dei sit condonatio quaedam, etiam causat effectum condonationis offensae, quae in remissione et ablatione peccati intervenit, qui est moralis effectus; restat ergo S. Thomae probare, cur non possit divina voluntas et gratia ita causare hunc effectum moralem, quod non causet physicum, et quare repugnet separari hos effectus, ita quod solum moralem causet effectum, id est, extrinsecam condonationem offensae, sine immutatione physica cordis, et conversione ejus ad Deum, quae est actus poenitentiae. Itaque bene probat S. Thomas, quod gratia divina debet causare aliquid, sed quod necessario debet causare aliquid physicum, et non sufficiat causare aliquid morale, unde probat : diminuta ergo est ratio ipsius.

IV. Secundo, nam dato quod debeat causare aliquid physicum, quare non sufficit infundere gratiam habituales, non causando actum in voluntate, sed solum habitum infundendo, ut si infunderet dormienti. Et dato, quod debeat causare actum, cur non sufficit actum dilectionis Dei causare, sed requiritur actus poenitentiae doloris, seu detestationis vindictivae, quae est proprie actus poenitentiae : ergo undique deficit ratio S. Thomae, neque efficaciter infert absque poenitentia non posse remitti peccatum ex gratia Dei, cum jam multis viis possit instari illa ratio, quod scilicet debeat causare aliquid in anima, et quod hoc aliquid debeat esse poenitentia, et motus ejus.

V. Efficax nihilominus est ratio S. Thomae, supponendo quod connaturaliter, modo proportionato, et juxta exigentiam naturae rerum, non tollitur aliqua offensa, nisi tollatur ejus fundamentum et origo; quod significat S. Thomas articulo secundo illis verbis : "Offensa peccati mortalis procedit ex hoc, quod voluntas hominis est aversa a Deo; unde requiritur ad remissionem divinae offensae, quod voluntas hominis immutetur, et convertatur, etc." ubi ly procedit insinuat fundamentum offensae, quod est aversio, et ly requiritur etiam indicat exigentiam connaturalem et debitam; posito autem fundamen-

to et indignitate subjecti, ex qua oritur denominatio offensi, Deus debet judicare hominem illum esse sibi offensum, et indignum sua amicitia et reconciliatione, loquendo juxta connaturalitatem subjecti, quia manente fundamento offensae ex parte hominis (scilicet aversione) connaturale est remanere offensam, et indicare hominem indignum amicitia divina : ergo loquendo de facto, et juxta exigentiam rerum, efficax est ratio (667) S. Thomas Quod si gratia et voluntas divina causat totum bonum creatum, et peccatum non remittitur nisi ex gratia Dei, quod non potest remitti sine immutatione interiori voluntatis, quia voluntate immutata manente, semper manet fundamentum offensae; immutatio autem ab ipsa gratia causari debet, quia gratia Dei, cum sit bona ejus voluntas, omnis boni causa est; et cum ex ista gratia, seu bona Dei voluntate remittatur nobis peccatum, oportet quod si connaturaliter et juxta naturae exigentiam remittatur, quod causet immutationem aliquam in nobis, sine qua non tollitur fundamentum indignitatis et offensae; et consequenter non potest modo connaturaliter remitti peccatum, nisi interveniente ista immutatione ex gratia Dei; quae immutatio non est alia, quam detestatio illius aversionis injuste factae contra Deum, et dilectio ipsius Dei super omnia, quod pertinet ad motum contritionis seu poenitentiae.

VI. Ex quo solvuntur instantiae allatae. Ad primam enim concedimus divinam voluntatem et gratiam esse causam omnis boni, tam moralis quam physici, quod intervenit in remissione peccati. Et cum infertur unde ergo probat S. Thomas, non posse separari hunc effectum moralem ab illo physico, nec sufficere quod divina voluntas causet effectum moralem extrinsecum, sine reali et intrinseca mutatione peccatoris per poenitentiam, respondetur optime id inferri ex praesupposita et subintellecta conditione requisita ad talem remissionem, scilicet, quod tollatur indignitas offendentis, et fundamentum offensae erga Deum, quia manente fundamento offensae, non potest connaturaliter et juxta exigentiam rerum ipsa offensa tolli; et hoc fundamentum est voluntas ipsa aversa a Deo : ergo gratia remittens offensam juxta istam connaturalem exigentiam, ita debet causare effectus morales in condonando, quod etiam tollat physicos,

ut fundantes istam offensam moralem, alias non perfecte, neque connaturaliter tolleret et remitteret offensam : et sic non possunt separari isti effectus, si remissio fit juxta connaturalem modum et exigentiam ipsius, sicut de facto fit.

VII. Ad secundam et tertiam instantiam respondetur, quod non sufficit infundere gratiam habitualement sine actu immutante voluntatem, et quod iste actus non solum debet esse dilectionis, sed etiam contritionis et doloris, quia licet ut gratia recipiatur in anima physice, nullas requirat dispositiones; tamen ut recipiatur voluntaria, requirit voluntatem ipsam disponi et immutari : est autem connaturale cuicumque formae, ut non recipiatur sine dispositionibus; et connaturale est gratiae, ut recipiatur cum consensu et voluntate hominis, et non aliter, quia gratia convertit hominem ad finem supernaturalem; quae conversio sine voluntate non fit. Unde si gratia divina connaturaliter, et modo proprio debet causare remissionem peccati, oportet quod non solum infundat gratiam habitualement, sed etiam dispositiones, sine quibus voluntas non immutatur, ut voluntarie gratiam recipiat; inter istas autem dispositiones oportet unam ex illis esse poenitentiam seu contritionem, eo quod voluntas per peccatum facta est impia et iniusta contra Deum; unde oportet, quod per modum justitiae et vindicationis revertatur ad Deum; non ergo sufficit sola dilectio, ut praecise talis, nisi etiam per modum justitiae et expiationis importet; quod directe pertinet ad poenitentiam, et hoc loquendo connaturaliter et juxta exigentiam rerum. (668)

VIII. An vero sufficiat aliquando virtualis poenitentia, quae in ipso actu dilectionis continetur, tamquam in aliquo eminentiori, loquendo de facto, respondetur sufficere in aliquo casu, ut quando aliquis non recordatur suorum peccatorum distincte, et elicit actum dilectionis Dei super omnia, talis justificabitur sine explicita et formali poenitentia, id est, sine actu doloris, quia cum non recordetur peccatorum, non datur materia doloris et detestationis, quae solum sunt peccata; et tamen habet dilectionem Dei super omnia, cum qua non compatitur peccatum, quia ut dicitur I Petri IV : Charitas operit multitudinem peccatorum : et I Joan. IV : Qui manet in charitate, in Deo manet : et ite-

rum VII : Omnis qui diligit, ex Deo natus est : non ergo ille qui elicit dilectionem Dei super omnia manet in peccato, et tamen non habet formalem dolorem, sed solum actum amoris, qui eminenter est dolor poenitentiae, eo quod sic diligens habet motivum dolendi de peccato per contritionem; contritio enim est ex motivo dilectionis Dei super omnia; ergo qui habet istam dilectionem, jam habet motivam contritionis; ergo virtualiter contritionem habet; formaliter autem conversionem ad Deum ut ad ultimum finem, quia diligit eum super omnia; ergo justificatur.

IX. Sed quid, si recordetur actualiter peccati mortalis, et non habeat dolorem, qui est formalis actus poenitentiae, sed tantum dilectionem Dei super omnia, sufficet ne ille actus dilectionis, qui est virtualis poenitentia sine formali dolore, quae est poenitentia? Respondetur non sufficere : et negamus suppositum, nempe quod in illo casu habeatur verus Dei amor super omnia, si non habeat formalem poenitentiam, et dolorem de peccato, quando recordatur illius. Ratio est, quia in habentibus conscientiam peccati mortalis currit praeceptum divinum de poenitentia, quod certum est dari, cum toties repetatur in Scriptura : Poenitentiam agite, etc. Quod tamquam distinctum praeceptum a praecepto dilectionis ponitur : hoc enim obligat etiam eos qui non peccaverint; praeceptum vero poenitentiae solum obligat eos qui peccaverunt. Et licet non statim obliget, vel pro omni tempore, quia est praeceptum affirmativum, tamen sine ejus impletionem non potest peccatum remitti, alias frustra poneretur, quia remisso peccato non urget praeceptum poenitentiae, quod solum est ad obtinendam remissionem peccatorum. Cum autem non obliget eum, qui obliviscitur peccatorum, quia sic est impossibile detestari ea, sequitur quod obliget eos qui habent conscientiam peccatorum.

X. Et hujus ratio est, quia naturale est, ut qui recordatur peccatorum, quando convertitur ad Deum, etiam recordetur se esse obligatum ad satisfactionem, et insuper teneri ad confessionem : quam saltem in voto et implicite tenetur desiderare : ergo non potest diligere Deum super omnia in tali casu, ut oportet, nisi doleat de illa offensa, velitque Deo satisfacere : quod pertinet ad poenitentiam

formalem. Unde Concilium Tridentinum docet : "Fuisse motum contritionis quovis tempore necessarium ad impetrandam veniam peccatorum : " ergo si iste, qui nunc recordatur peccati mortalis, vult habere veniam, non sufficit elicere actum dilectionis, omisso motu contritionis; sed tenetur illum adhibere, alias non diligit ut oportet, quia diligit, et non vult satisfacere, cognoscendo se debitorem. (669)

QUID DE ABSOLUTA POTENTIA DEI ?

XI. Ostenso quod connaturaliter et de facto non potest remitti peccatum sine poenitentia, restat videre, an etiam essentialiter id sit necessarium, ita quod nec de potentia absoluta possit sine aliqua poenitentia remitti peccatum. Et potest hoc in duplici sensu disputari. Primo, an sine ulla physica et reali mutatione ex parte hominis, possit per votam extrinsecam Dei condonationem peccatum remitti : secundo, an dato quod requiratur aliqua realis mutatio in homine, sufficiat aliqua alia mutatio praeter poenitentiam, et si non ita connaturaliter remittatur peccatum, sicut cum poenitentia. In primo sensu plures auctores tenent, posse sine ulla mutatione reali ex parte hominis peccatum tolli per solam extrinsecam condonationem Dei. Pro qua sententia citantur Scotus, Henricus, Gabriel, Medina; satisque significat Bellarminus libro II de justificatione, capite XVI.

XII. Fundamentum est, quia peccatum praecedens nihil physicum relinquit in homine, sed tantum moralem quamdam denominationem per respectum ad peccatum praeteritum, a quo homo etiam tunc denominatur peccator, quamdiu illi non remittitur offensa : ergo per se et essentialiter non requiritur ad ablationem talis peccati aliquid physicum, sed sufficit moralis condonatio et remissio Dei. Nec obstat, quod requiritur ut qui offendit retractet offensam, et veniam petat, ut ei possit condonari : hoc enim verum est, si connaturali modo id fiat; tamen essentialiter et absolute sufficit voluntas offensi remittentis illam injuriam, si quidem offendens solum remanet secundum moralem aestimationem aversus, et inimicus offenso, atque obligatus illi satisfacere pro injuria; quod est esse reum, id est, obligatum poenae : huic autem obligationi potest alter

cedere sine ulla mutatione voluntatis offendentis, solum nolendo illum habere et reputare pro reo, et sibi obligato. Sicut etiam apud homines fieri potest; et sicut potest aliquis absolvi a censuris solum quia superior vult illam censuram tollere, etiamsi ille qui est ligatus nolit voluntatem mutare; ergo similiter potest Deus vincula omnia, et obligationem seu reatum peccatorum tollere, nulla facta mutatione in voluntate hominis, sed etiam ipso repugnante et nolente, Deo autem condonante et remittente.

XIII. Pro secundo sensu plures casus numerantur, quibus potest Deus per aliquam mutationem hominis, non tamen per mutationem poenitentiae peccatum tollere et destruere. Primo, per unionem hypostaticam; si enim Deus naturam hominis peccatoris assumeret ad suam personam, etiam ipso homine nihil operante, nec actum poenitentiae eliciente, peccatum non maneret in illa natura sic assumpta, quia repugnat peccatum esse in homine, qui est Deus; sic enim Deus, seu persona illa divina diceretur aversa a Deo, habendo humanitatem aversam per peccatum.

XIV. Secundo, potest tolli peccatum per visionem beatificam, quia si homini existenti in peccato Deus daret visionem beatam, hoc ipso ille homo maneret beatus, quia videt Deum : ergo maneret sine peccato, nam peccatum non compatitur cum beatitudine, si quidem beatitudo est gratia consummata, et perfecta unio cum Deo: ergo si peccatum non compatitur cum gratia, multo minus cum beatitudine, quae est gratia consummata : et tamen ille non elicit actum poenitentiae, sed solum visionis, ut supponimus : ergo bene (670) potest sine poenitentia tolli peccatum.

XV. Tertio, si Deus peccatori nihil operanti, sed dormienti vel amenti infunderet gratiam habitualement, illa gratia tolleretur maculam peccati, et redderet hominem sanctum et gratum Deo; non minus quam facit in parvulo, in quo tollit peccatum sine aliqua ejus operatione per solam infusionem gratiae : ergo similiter poterit Deus infundere gratiam adulto nihil operanti, et justificare illum a peccato, non minus quam parvulum, nam etiam peccatum parvuli voluntarium est, voluntate primi parentis, et in quantum

voluntarium tollitur per gratiam.

XVI. Quarto, si Deus reducat hominem peccatorem ad statum purae naturae, red-
datque illi rectitudinem naturalem sine
supernaturali, talis non elicit actum
poenitentiae, qua poenitentia est virtus
infusa et supernaturalis, qua caret sta-
tus pure naturalis : et tamen ille homo
non retinet peccatum, quia ponitur in
statu rectitudinis naturalis, cui etiam
peccatum contrariatur : ergo potest in
tali casu sine poenitentia peccatum tolli;

XVII. Quinto, potest Deus hominem
peccatorem annihilare, et postea eundem
reproducere sine aliqua poenitentia :
tunc ex vi talis reproductionis ille non
habebit peccatum, quia ejus voluntas non
reproducit illud, cum nihil agat in sui
reproductione, ut supponimus : nec Deus
reproducens causat illud peccatum, quia
Deus non potest esse auctor et causa pro-
xima peccati, etiam habitualis, et quan-
tum ad maculam, quia est aversio ab ipso
Deo : ergo tunc ille homo non habebit
peccatum.

XVIII. Denique Deus de facto remittit
peccatum sine perfecta et ultima disposi-
tione ex parte voluntatis : ergo etiam
potest sine aliqua dispositione illud re-
mittere : ergo sine poenitentia, quia
haec solum requiritur ut dispositio, non
ut forma justificans. Antecedens est
certum in eo qui justificatur in sacra-
mento cum sola attritione : non enim at-
tritio est ultima dispositio, quia haec
solum est contritio formata charitate :
unde extra sacramentum non sufficit ad
justificationem : ergo sine ultima dispo-
sitione Deus remittit peccatum. Prima
vero consequentia probatur, quia si dis-
positio requiritur, maxime propter exi-
gentiam formae, quae connexionem habet cum
illa dispositione, eamque ex natura sua
requirit; forma autem magis exigit ulti-
mam dispositionem, quam primam, quia ha-
bet immediatam connexionem cum illa, est-
que sibi magis proportionata et connatu-
ralis : ergo si potest poni forma gratiae
sine ultima dispositione, etiam sine pri-
ma; imo et ipsa contritio non est dispo-
sitione ultima ad gratiam physice et enti-
tative, sed moraliter et ex parte volun-
tatis; neque habet necessariam connexio-
nem cum gratia, sed solum ex misericordia
Dei volentis illam infundere, sic dispo-

ti se; ergo non repugnat sine tali dis-
positione Deum infundere gratiam et re-
mittere peccatum.

XIX. Dicendum nihilominus est, non
posse culpam, quatenus malum voluntarium
est, tolli non solum connaturaliter, sed
etiam essentialiter, et per potentiam
Dei absolutam, manente eadem numero per-
sona, quae peccavit, sine aliqua poeni-
tentia formali vel radicali, ex parte
hominis : poterit tamen sine formali
poenitentia, vel actu voluntatis tolli
peccatum cum sola radicali poenitentia:
vel etiam e converso sine habitu seu ra-
dicali poenitentia poterit peccatum tol-
li stante poenitentia formali, vel actu
(671) aequivalenti. Haec est communior
sententia inter Thomistas, qui communi-
ter requirunt aliquam immutationem rea-
lem in voluntate, vel in radice volunta-
tis, ut peccatum possit tolli, licet
non hanc vel illam immutationem determi-
nate, quos auctores refert Nugno super
hanc quaestionem LXXXVI, art. II, dubio
II. Et notandi sunt duo termini positi
in conclusione, nam primo dicimus non
posse tolli culpam, quatenus malum vo-
luntarium est, quia si solum attendamus
ad reatum, seu obligationem ad poenam,
quae remanet transacto actu peccati, ta-
lis reatus sicut et ipsa poena, cum sit
aliquid involuntarium, potest tolli vel
suspendi a Deo, vel remitti sine aliqua
mutatione ex parte hominis, quia ille
reatus seu obligatio solum est denomina-
tio quaedam rationis, non voluntaria,
nec habens voluntarium denominans : sed
potius ipso nolente consecuta ex ordina-
tione superioris destinantis istum pec-
catorem ad poenam.

XX. Et secundo dico, manente eadem
persona, ut removeamus illos duos casus
supra positos, quod scilicet Persona
divina assumeret naturam hominis pecca-
toris, destruendo ejus personalitatem :
et secundo, si annihilaret hominem pecca-
torem, et postea reproducat illum : nam
in primo casu jam est altera persona ab
illa quae peccavit, scilicet Persona di-
vina, cui omne peccatum et denominatio
peccati repugnat : unde non manebit pec-
catum in tali natura facta unione hypos-
tatica, qui peccatum non denominat natu-
ram, nisi cum ordine ad personam peccan-
tem, quia natura non peccat, et agit ut
quod, sed suppositum; et sic destructa

persona, quae peccavit, non restat ali-
quod peccatum. In secundo autem casu di-
scontinuat persona et natura per anni-
hilationem; reproducta autem tali perso-
na, non reviviscit actio praeterita, nec
voluntarium, quia omnes illae denominati-
ones in desitione illa defecerunt, quia
cessavit voluntas; et ideo non consurgit
unum novum voluntarium, vel denominatio
voluntatis per voluntatis productionem,
vel reproductionem, in qua solum passive
se habet voluntas, et mere materialiter,
non per liberam elicientiam illius, quod
de novo non datur. His duobus casibus
remotis, in reliquis, in quibus eadem
persona manet sine discontinuatione dici-
mus, non posse peccatum tolli sine immu-
tatione aliqua voluntatis radicali vel
formali; et in hoc sensu accipimus cum
toto rigore dictum S. Thomae articulo II,
quod : Impossibile est sine poenitentia
remitti peccatum. Et idem significat 1-2,
quaest. CXIII, articulo V, et aliis locis,
quae ibi citantur.

XXI. Fundamentum hujus resolutionis
est, quia culpa est malum voluntarium,
nec denominat hominem peccatorem nisi mo-
do voluntario : ergo non potest tolli es-
sentialiter hoc malum, et haec denomina-
tio, nisi voluntate mutata. Patet conse-
quentia, quia voluntate immutata, et manen-
te sicut antea, non tollitur quod pecca-
tum illud non sit voluntarium, si quidem
eodem modo se habet sicut antea : ergo
non tollitur per quamcumque extrinsecam
denominationem vel immutationem, quod il-
la voluntas sit perseverans in peccato :
ergo neque tollitur quod ab intrinseco,
et in quantum voluntas, sit judicanda in-
digna divina gratia et amoris, et quod
habeat Deum offensum, quia intrinsece ha-
bet aversionem a Deo : si autem per illam
extrinsecam condonationem tollitur culpa,
etiam in quantum malum voluntarium, et
Deus debet judicare illum hominem ut non
indignum, nec aversum a (672) se, neque
ipsum Deum manere offensum, quia offensa
ablata est, ut supponit haec sententia :
ergo simul judicabit illum hominem dignum
et indignum, sibi offensum et non offen-
sum, quae sunt manifesta contradictoria.

XXII. Et hinc sumitur ratio a priori,
quia quando aliqua denominatio essentiali-
ter dependet ab aliqua forma vel actu
reali, non potest illa denominatio, etiam
si extrinseca sit tolli, nisi ablato illo

actu vel forma, a qua provenit, et multo
minus si denominatio intrinseca sit. De
denominatione intrinseca non est dubium,
quia essentialiter a forma dependet for-
malis denominatio et effectus, ut album
ab albedine; nec enim potest tolli album
non separata albedine a subjecto. De ex-
trinseca denominatione constat, quia si
paries est visus denominative, non potest
tollii illa denominatio, nisi cessante vi-
sione a qua provenit. Si lex est facta,
aut vox imposita, non potest tolli talis
denominatio, nisi mutetur voluntas circa
talem impositionem, quae quidem mutatio
non est intrinseca et realis in ipsa pec-
unia vel voce imposita, sed in ipsa vo-
luntate, a qua talis denominatio seu im-
positio provenit. Et sic de omni denomi-
natione. Haec autem denominatio moralis
et extrinseca, qua Deus denominatur of-
fensus, non provenit a voluntate Dei, sed
a voluntate averse peccatoris, sicut e
converso reatus seu obligatio, qua pecca-
tor remanet obligatus ad poenam, provenit
a voluntate Dei, non a voluntate peccato-
ris, quare non sublata et mutata volunta-
te peccatoris, non potest tolli illa de-
nominatio Dei offensi, quia est effectus
formalis ejus, licet extrinsecus, sicut
parietem esse visum a visione; sicut e
contra, non sublata voluntate illa Dei,
qua obligavit istum ad poenam (quod est
remissio illius) non tollitur denominatio
talis reatus.

XXIII. Nec obstat, quod peccatum tran-
sivit, transeunte actu; transivit enim
actualiter, sed remanet virtualiter in
voluntate non retractata, et ex illa fit
denominatio offensae in Deo : et sic
transivit actus, sed manet voluntas aver-
sa, alias si sufficeret transire actum
peccati, ut tolleretur denominatio offen-
sae in Deo, statim ac quis peccavit,
Deus non remaneret offensus, quod est ab-
surdum : ergo indiget retractatione vo-
luntatis, ut illa denominatio peccatoris
tollatur, et offensa Dei remittatur in
ratione offensae voluntariae.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XXIV. Unde dissolvuntur argumenta a
principio posita, et ad ea quae ponuntur
in primo sensu hujus dubitationis, res-
pondetur in primis falsum esse illud fun-
damentum, quod peccatum solum relinquit
effectus morales, in seu denominationem ex-

trinsecam, revera enim multos intrinsecos effectus relinquit; tum privativos, sicut est macula et privatio gratiae; tum positivos, ut est conversio ad finem creatum, cui remanet affectus voluntas, de quo latius tractari solet 1-2, in materia de peccatis: reatus vero seu obligatio ad poenam, est effectus peccati non voluntarius (neque enim peccator vult esse obnoxius poenae) sed mediante ordinatione divina, quae peccatorem destinat et ordinat ad poenam; et si peccatum non relinqueret post se alium effectum, quam istum, non est dubium quod posset tolli per solam extrinsecam condonationem Dei relaxantis istam obligationem, neque ista denominatio extrinseca nascitur ex ipso peccatore, sed ex ordinatione divina: unde non est necessarius ad illam (673) tollendam essentialiter loquendo aliquis actus realis ex parte peccatoris, sed ordinatio ipsa realis ex parte Dei volentis talem obligationem relaxare et tollere: caeterum in peccatore, praeter istum reatum est alius effectus et moralis et extrinsecae denominationis, ortus ex voluntate peccatoris, non ab ipso Deo. Licet enim denominet Deum offensum, non tamen ab ipso, sed ab homine offendente oritur denominatio: sicut esse visum in pariete oritur a vidente, ideoque talis offensa voluntaria est ratio a qua procedit (scilicet a voluntate hominis) et haec denominatio tolli non potest, non sublata causa illius, per mutationem voluntatis, sicut denominatio visi tolli non potest, nisi sublata visione, illa enim manente, paries non potest non denominari visus, quia est quasi effectus formalis ejus extrinsecus.

XXV. Et ad exemplum de homine qui potest remittere offensam sine mutatione aliqua ipsius offendentis respondetur, quod etiam apud homines, offensa facta alteri quantum ad id quod habet de culpa et de voluntario, remitti non potest ex sola extrinseca condonatione, immutata manente alterius voluntate; sed potest remitti quantum ad reatum et obligationem satisfaciendi, et quantum ad animum ipsius offensi, quod non sit male affectus ad offendentem, sed illum amet, nec odio habeat: hoc totum potest tolli per solam voluntatem offensi, nihil ponendo extrinsecum in voluntate offendentis; quod tamen voluntas divina non facit, cum si a-

mat, hoc ipso imprimit aliquid in eo, quem amat: eodem modo Deus potest sua voluntate sola remittere peccati reatum, et obligationem ad poenam, relaxando supplicium, et nihil immutando de voluntate offendentis: non tamen potest remittere offensam ut voluntaria et culpabilis est, et ut orta ex voluntate offendentis, nisi voluntas mutetur formaliter, vel eminenter seu virtualiter. Quod vero dicitur de censuris faciliorem habet solutionem; censura enim solum est poena ecclesiastica, non culpa ipsa, licet propter culpam feratur: poena autem imposita tolli potest, etiam ipso reo invito, et voluntate ejus non mutata, quia non provenit ex ejus voluntate, sed a sola voluntate et ordinatione superioris.

XXVI. Ad ea quae pro secunda parte objiciuntur respondetur, quod in primo casu de unione hypostatica, non remanet eadem persona peccatoris, quae ante unionem hypostaticam peccaverat; ideoque non indiget mutatione voluntatis, facta mutatione personae, quae non potest peccato esse obnoxia, ut jam explicatum est; nostra autem resolutio tantum procedit, quando manet eadem persona. Ad secundum et tertium casum respondetur, hic non reperi poenitentiam formalem, neque formalem voluntatis mutationem, sed eminentialem aut radicalem, quia gratia est radix voluntatis. Similiter posita visione beatifica in intellectu, rectificatur voluntas, etiamsi non infundatur charitas, nec resultet amor beatificus, quia voluntas radicaliter continetur in intellectu, et ab ejus dictamine et apprehensione dependet: nihil enim volitum, quin praecognitum. Et ita rectificato omni dictamine intellectus per summam unionem cum Deo, et gratiam consummatam, virtualiter et in sua radice manet voluntas immutata, et conversa ad Deum, licet nondum formaliter sit in actu amoris, sed quasi in habitu et radice. Haec autem immutatio sufficit ad remissionem peccati, et substituitur loco formalis poenitentiae, et immutationis formalis voluntatis quia est radicalis ejus immutatio. (674)

XXVII. Ad quartum casum dicitur, quod si reddatur hominis rectitudo naturalis, licet non habeat poenitentiam formalem et supernaturalem, habet tamen naturalem detestationem peccati, explicitam aut im-

plicitam et virtuales, qualem ille status naturalis secum compatitur; nam eo modo quo illa naturalis rectitudo rectificaverit voluntatem, eo modo immutabit illam, immutatione convenienti pro illo statu purae naturae, non sufficienti pro gratia, unde nec illud peccatum remittetur in ordine ad statum supernaturalem, quem destruxit, sed in ordine ad naturalem rectitudinem, quam vulneravit; sicque illa non erit adaequata remissio, et simpliciter ablatio peccati, sed inadaequata, et secundum quid, scilicet pro statu mere naturali; et in illo habebit voluntas immutationem aliquam illi statui convenientem, scilicet ordinis naturalis.

XXVIII. Ad quintum casum dicitur, jam supra explicatum esse, excipiendum esse illum casum, quia excipimus illum, asserentes quod in universum manente eadem numero persona formaliter, nequit peccatum remitti absque immutatione voluntatis; in illo autem casu, licet sit eadem persona entitative, non tamen est eadem continuative, quia annihilatur et reproducit, et illa desitione omnino perit, tam ipsa persona, quam peccatum, et non manet eadem quantum ad mansionem continuationis. Quod autem postea reproducit non juvat, quia peccatum non potest reviviscere, quia non datur causa reproductiva illius; non Deus, quia non est auctor peccati; non voluntas hominis, quia nihil agit de novo, ut supponimus.

XXIX. Ad ultimum casum respondetur, quod quando justificatur homo in sacramento cum sola attritione, etiamsi non habeat ultimam dispositionem ad gratiam ex parte voluntatis, habet tamen illam quae sufficit, ut si Deus gratiam infundat, voluntarie accipiatur, quia non ponit obicem, seu resistantiam gratiae; et sic est sufficiens dispositio ut dicatur dari gratiam volenti et consentienti; et haec mutatio sufficit pro dispositione voluntaria, sine qua formaliter haberi non concedimus, nec posse Deum remittere peccatum, et justificare hominem sine illa, infundendo gratiam: caeterum si cum illa dispositione imperfecta attritionis Deus gratiam infundit, ipsa infusio gratiae est mutatio sufficiens voluntatis solum radicaliter et eminenter, ut dictum est, et sic fit ex attrito contritus: non quia attritio mutetur in contritionem, sed quia effectum contritionis habet ad-

unctum (scilicet gratiam) atque adeo non sine mutatione interiori fit illa remissio, nec sine poenitentia, saltem radicali et virtuali.

UNUM PECCATUM SINE ALIO NON REMITTITUR.

XXX. Ex dictis colliges brevem resolutionem alterius dubii, an scilicet possit unum peccatum mortale sine alio remitti et tolli. De quo agit S. Thomas in hac quaestione LXXXVI. articulo III. Et de facto et secundum potentiam ordinariam, certum est non posse, quia nullum peccatum mortale tolli potest sine gratia et dilectione Dei super omnia, saltem habituali; sed cum gratia non potest stare simul aliquod peccatum mortale, quia necessario et essentialiter habet annexam privationem gratiae; ergo non potest unum peccatum mortale tolli per infusionem gratiae, (sicut de facto fit) alio peccato mortali remanente.

XXXI. De potentia vero absoluta (675) dicimus, quod in nostra sententia, quae resolvimus, non posse sine poenitentia formali vel eminentiali peccatum remitti, neque etiam posse tolli unum peccatum sine alio, quia existente formali poenitentia, illa habet annexam gratiam, cum qua simul peccatum stare non potest; posita autem eminentiali poenitentia, illa est ipsa gratia, vel gratia consummata, ut beatitudo, vel eminentior gratia, ut unio hypostatica, et reliquae similes mutationes, quae multo magis repugnant cum peccato, quam gratia ipsa; in altera autem sententia affirmante quod potest peccatum de absoluta Dei potentia remitti sine mutatione aliqua intrinseca hominis, et sine poenitentia aliqua, tam eminentiali quam formali, sed per solam extrinsecam denominationem et condonationem, poterit unum peccatum tolli sine altero, quia non repugnat Deum condonare unam offensam, et additionem maculae, non sublata alia offensa distincta: neque in hoc ulla apparet implicatio, quia condonatio extrinseca unius non est opposita cum omni peccato, sicut gratia, seu forma intrinseca omni peccato repugnat.

Articulus II.

Per quam formam tollatur peccatum veniale,
tam ex opere operantis, quam ex opere ope-
rato ?

I. Supponit titulus articuli dupliciter peccatum veniale tolli. Primo, sine aliqua susceptione sacramenti, vel alicujus sacramentalis, sicut est aspersio aquae benedictae, et alia similia; sed per excitationem alicujus motus spiritualis in Deum, qui dicitur fervor charitatis: secundo, ex opere operato, sicut suscipiendo eucharistiam, vel aliquod sacramentum delentur peccata venialia ex ipsa virtute sacramentorum, quae virtus dicitur ex opere operato, id est, ex virtute sanguinis Christi, delere peccata; et similiter ex susceptione aliquorum sacramentalium, id est, aliquarum sacrarum caeremoniarum, quas Ecclesia pro remissione venialium ordinavit. Et sic oritur duplex difficultas: prima, ex parte formae tollentis formaliter maculam peccati venialis: secunda, circa dispositionem requisitam ad tollenda ista peccata, praesertim quando tolluntur per sacramenta vel sacramentalia ex opere operato, quae scilicet dispositio sufficiat ad illa tollenda.

II. Ex S. Thoma in articulo primo et secundo hujus quaestionis LXXXVII, habemus tria. Primum est, requiri poenitentiam aliquam (saltem imperfectam et virtutalem) ad tollenda venialia, non formalem sicut ad tollenda mortalia: secundum est, non requiri ad tollenda venialia aliquam infusionem gratiae habitualis, vel aliquid habituale de novo infusum, sed sufficere motum aliquem gratiae vel charitatis: tertium est in articulo secundo ad tertium. Quod macula peccati venialis non inducitur per privationem gratiae, sed per inclinationem affectus inordinatam ad aliquid temporale; et ad hanc maculam peccati venialis tollendam requiri aliquem actum procedentem ex gratia, per quem removeatur inordinata adhaesio ad rem temporalem.

QUID SIT FORMA DELENS MACULAM VENIALIS ?

III. Circa has conclusiones, et dicta S. Thomae, licet aliquae occurrant difficultates, quas statim (676) proponemus,

tamen antequam de illis agamus, oportet prius examinare, et assignare determinate, quatenam sit forma tollens formaliter maculam peccati venialis. Nam licet proponat S. Thomas, et resolvat, quod peccatum veniale non tollitur per habitum gratiae sanctificantis, sed per motum gratiae: non enim aliquid est habituale infusum de novo animae, nec requiritur infusio gratiae aut augmentum illius, quod optime probatur ab ipso, quia peccatum veniale non opponitur ipsi gratiae, neque augmento illius, neque alteri habituali dono, quia in gratia et augmento gratiae existens, secum compatitur peccatum veniale cum habitibus virtutum et donorum: nam adhuc in perfectis viris sunt peccata venialia, nec tamen in eis gratia diminuitur, vel tolluntur virtutes.

IV. Tamen circa positivam formam tollentem maculam peccati venialis est difficultas, an sit ipsemet actus charitatis vel poenitentiae, sive implicitus; an aliquid ex tali actu relictum. Quod S. Thomas non explicat, et tamen sine hoc non possumus plene discernere, et determinare quidnam sit forma tollens peccatum veniale. Et ratio est, nam si ipsemet actus est forma tollens peccatum veniale: ergo jam poenitentia non requiritur ad remissionem peccati venialis tamquam dispositio, sed tamquam forma; hoc autem est falsum: ergo. Sequela est manifesta, nam non potest idem esse simul forma et dispositio ad seipsam, tamquam ad formam, quia dispositio antecedit causatque ipsam formam. Minor vero probatur, nam actus ille poenitentiae formalis, sive virtualis, est actus voluntatis: ergo solum potest formaliter tollere id quod in voluntate est; at vero macula peccati pertinet ad essentiam animae, et in ea est, sicut macula peccati mortalis: ergo oportet aliquid ponere in essentia animae distinctum ab eo quod in voluntate ponitur, quod solum pertinet ad dispositionem.

V. Confirmatur, quia peccatum veniale

habitualmente manet in homine, et transeunte actu remanet reatus : ergo non potest formaliter tolli per actum ipsum poenitentiae, si quidem actus formaliter solum opponitur actui, non autem remanenti post ipsum actum habitualiter. Ex alia vero parte urgetur ratio, quia si actus ipse non est forma, quae formaliter tollit omne peccatum veniale, oportet pro forma ipsi necessario assignare aliquid habituale, cum tamen S. Thomas quaest. LXXXVII, art. II ad primum, doceat, quod: "Remissio venialium est effectus gratiae per actum, quem de novo elicit, non per aliquid habituale de novo animae infusum:" ergo nihil habituale intervenit tamquam forma in remissione venialium. Nec dici potest, quod intervenit aliquid habituale, non infusum de novo, sed acquisitum, nam peccata venialia opponuntur fervori charitatis, seu actui a charitatis, ut docet S. Thomas, sed id quod est contra fervorem charitatis non tollitur per aliquid acquisitum, seu ordinis naturalis, sed per aliquid supernaturale cum fervor ipse charitatis aliquid supernaturale sit, praesertim cum remissio peccati venialis sit donum gratiae, quia illam petimus a Deo : neque explicari potest, quid sit illud acquisitum quod relinquitur ex actu charitatis, vel poenitentiae; si enim est habitus, vel aliqua habitualis dispositio, illa debet esse supernaturalis : ergo a Deo infusa, quia habitus supernaturalis non potest esse acquisitus : ergo falso dicit S. Thomas, non tolli peccatum (677) veniale per aliquid habituale de novo infusum animae.

VI: In hac difficultate vix aliquid auctores dicunt, sed communiter asseritur, peccatum veniale tolli per actum charitatis seu poenitentiae, implicitum vel explicitum, nihil distinguendo, an talis actus sit forma, vel dispositio : et si est dispositio, quid sit assignandum pro forma. Et videtur mihi distinguendum esse de actu, nam potest sumi actus ipse vel praecise prout est ipse actus secundus, qui cito transit, et dependet a sua potentia in fieri et conservari : vel potest sumi actus simul cum effectu ex tali actu relicto, scilicet cum aliqua determinatione relicta a se in habitu charitatis et gratiae tollente adhaesionem illam et determinationem, quam relinquit peccatum veniale ad rem temporalem. Et quidem actus ille praecise et nude consideratus,

non potest formaliter tollere peccatum veniale, quantum ad maculam, quae relinquitur post transactum actum, quia actus ille formaliter non opponitur illi maculae, sed solum formaliter opponitur vel actui contratio, vel negationi, seu privationi talis actus : actui quidem contrario opponitur contrarie : privationi autem aut negationi opponitur privative, illa vero macula quae transeunte actu peccati venialis remanet in homine, neque est sola cessatio aut privatio actus boni (sic enim cessante actu, vel dormiente homine desineret peccatum veniale) neque etiam est actus contrarius, quia illa macula non est actus, sed remanet post actum, ad quem sequitur : non ergo formaliter nudus et merus actus bonus illi opponitur.

VII. Si vero secundo modo consideretur actus, sic formaliter tollitur peccatum veniale et macula illius, quatenus tollitur adhaesio illa voluntatis ad rem temporalem, sine subordinatione ad ultimum finem : et consequenter tollitur obligatio, seu obliquitas illa, qua voluntas inclinatur ad operandum aliquod peccatum veniale : macula enim peccati venialis, ut docet S. Thomas hic articulo secundo ad tertium inducitur per inclinationem affectus inordinate ad aliquid temporale. Unde non debet considerari actus in se solum, et quatenus durat in actu secundo, sed secundum id quod relinquit transacto actu, scilicet, secundum, voluntatem conversam et determinatam ad operandum non inordinate, nec cum adhaesione ad rem temporalem : per id enim formaliter tollitur illa macula, et adhaesio prava relicta ex peccato veniali.

VIII. Sed inquires, quid est hoc quod relinquitur ex actu illo praeterito. Nam habitus esse non potest; tum, quia unus solus actus non generat habitum; tum, quia peccatum, veniale non tollitur per aliquid habituale de novo infusum; tum, quia ille habitus deberet esse supernaturalis et gratuitus, atque adeo non potest acquiri per actum; tum denique, quia non semper peccatum veniale generat habitum, si uno tantum vel altero actu fiat, et tum non generat habitum, et casu quo illum generet (ut quando aliquis consuetudinem mentiendi habet) tunc peccatum veniale potest tolli quantum ad

culpam et maculam, manente habitu illo vitioso inclinante ad mendacium : non ergo est habitus, id per quod peccatum veniale tollitur : praeter habitum autem non apparet quid relinquat actus ille praeteritus, nisi denominationem aliquam rationis, quatenus hoc subjectum denominatur conversum, vel aversum ab actu praeterito.

IX. Respondetur, ex illo actu non solum posse relinqui habitum operativum (678) similis actus, quem constat non nisi ex pluribus actibus generari, sed etiam relinqui alios effectus, vel privativos vel positivos, quasi habitualiter ita post actum ipsum, et eo transacto permanentes, a quibus subjectum denominari potest : nam de privativis effectibus constat in probato, quod post ipsum manet privatio gratiae. De effectibus positivis constat, quod ex actu quo finem intendimus sive bonum sive malum, manet virtualis determinatio et intentio, quia homo manet tunc determinatus ad talem finem, et ex tali determinatione et conversione operatur in subsequentibus actibus : quae determinatio quid sit, et in quo consistat, late explicatum est prima secundae de ultimo fine, Sicuti ergo ex conversione ad finem remanet homo habitualiter conversus positive, non privative, ita in actu peccati venialis. Et ex adhaesione ad Deum causatur determinatio quaedam in voluntate, quae contrariam adhaesione tollit, quatenus illa voluntas manet sine impedimento et adhaesione ad actum oppositum per actum destruentem peccatum veniale; qui actus ex charitate et gratia fit, ut in exemplo quod affert S. Thomas manifeste apparet, nam privatio decoris potest dupliciter fieri, uno modo per privationem intrinsecam ipsius pulchritudinis, verbi gratia, quia perditur debitus color, aut proportio membrorum : alio modo per superinductionem alicujus impediens, verbi gratia, alicujus luti aut pulveris : et ad restaurandum privationem intrinsecam coloris, requiritur quod generetur novus color : ad tollendum vero impedimentum pulveris vel luti, non requiritur novus color, sed tantum requiritur extensio luti, et quod maneat color diverso modo determinatus aut dispositus, sive expeditus ut videri possit, et elucere : ergo si diversae affectiones diversam determinationem in voluntate relinquunt, etiam postquam actus ille tran-

sivit, oportet quod illa determinatio formaliter tollatur per oppositam determinationem ex actu opposito relictam.

X. Concedimus ergo, determinationem istam non esse habitum inclinantem ad actus, ex quibus est genitus, id est, non esse habitum operativum, si quidem iste si est naturalis seu acquisitus, ex pluribus actibus generatur : si est supernaturalis, est etiam infusus : per unum autem actum convertitur voluntas ad bonum finem, manetque conversa transacto actu, ut patet in actu dilectionis Dei : sicut e contra per unum actum peccati manet aversa voluntas a Deo, et conversa ad creaturam, etiam post eum transactum. Est ergo ista determinatio aliquid praeter habitum operativum, et inclinantem ac similes actus : et sic potest esse vel quaedam ordinatio, seu respectus in voluntate ad illum finem, ad quem per actum fuit conversa : sicut ex actu generationis resultat et relinquitur relatio patris ad filium, ita in voluntate relinquitur respectus et ordo ad finem, quoties proponitur in apprehensione : vel est modus aliquis, seu modificatio, qua voluntas remanet sic ordinata erga talem finem vel objectum, aut actum faciendum, et ita hoc in idem refert cum primo, quia ille ordo, seu respectus voluntatis ad finem illum non potest esse purus et praedicalis respectus, cum non semper terminetur sit existens in re, neque assignetur aliquod fundamentum super quod proxime fundetur, si nihil relinquit talis actus, saltem tanquam modum aliquem, et passivam quandam determinationem : ergo id quod relinquitur (679) ex actu et conversione illa, et modus ille seu relatio supernaturalis est, quando relinquitur ex aliquo actu supernaturali, sicut ex actu charitatis vel poenitentiae, vel alio simili, quo peccatum veniale tollitur : ex quibus patet ad rationes dubitandi pro hac parte.

XI. His suppositis, circa primum dictum S. Thomae est difficultas, quid intelligat nomine virtualis poenitentiae, quando dicit eam requiri ad deletionem venialis, cum tamen ad remittenda peccata mortalia requirat formalem poenitentiam; nam si nomine virtualis poenitentiae intelligitur poenitentia, quae non sit distincta de singulis peccatis, etiam illa non requiritur ad tollenda peccata morta-

lia : potest enim aliquis per actum charitatis sine recordatione alicujus peccati justificari, ut supra admisimus : si autem nomine poenitentiae virtualis intelligatur actus charitatis, sequeretur ad remissionem venialis requiri elicentiam charitatis, cum tamen per minutiores actus peccata venialia remittantur, ut per rationem dominicam, tuncionem pectoris, aquam benedictam, etc. Et confirmatur, quia talis poenitentia virtualis plerumque non opponitur peccato veniali commisso; quid enim oppositionis habet devotio ad res divinas, verbi gratia, tuncio pectoris, vel oratio dominica cum mendacio etioso, cum imperfecto motu adulterii vel infidelitatis? Ergo per talem virtutalem poenitentiam non tollitur peccatum veniale. Confirmatur secundo, quia peccatum veniale transacto actu solum relinquit reatum ad poenam : neque enim explicari potest quid aliud relinquat sive positivum, sive per modum maculae et privativum; sive conversiones et maculae multiplicari debeant multiplicatis peccatis venialibus, sive non debeant : ad tollendum autem reatum poenae non requiritur poenitentia, et intrinseca mutatio voluntatis, sed sufficit extrinseca Dei condonatio : ergo non est necessaria poenitentia.

XII. Respondetur S. Thomam nomine virtualis poenitentiae intelligere affectum aliquem in Deum, vel res divinas tali modo, quod quidquid occurreret ei, quod eum a tali motivo retardaret, displiceret ei, et doleret se commisisse. Sic docet in hac quaestione articulo primo. Itaque non requiritur affectus dolens directe et actu de peccato veniali, sed sufficit affectus non retardans in Deum, vel res divinas : hic enim virtualiter includit displicentiam oppositae retardationis : si enim de facto fertur in Deum, implicite excludit adhaesionem ad rem temporalem, quae retardabat motum hominis in Deum : et sic est virtualis displicentia talis peccati retardantis illum motum. Sicut in peccato mortali, quia totaliter homo avertitur a fine, requiritur quod totaliter convertatur in finem : et quia in illa aversione voluntas iniqua et injusta fuit contra Deum, requiritur dolor per modum justitiae et expiationis, ita quod de singulis doleat, nisi sint oblita. Oportet autem istum affectum saltem virtutalem habere, quia ille affectus retardativus in peccato veniali, voluntarius

fuit, et oportet ad illum tollendum intervenire affectum contrarium, etiam voluntarie, ut voluntarie peccatum illud, et ejus macula expellatur : ideoque aliqua poenitentia necessaria est, et non sufficit quilibet bonus affectus, ut aliqui dixerunt, vel cessatio ab illo peccato, quia requiritur ad ejus expulsionem aliquid contrarietatis et oppositionis, quae non invenitur in quolibet actu bono, praesertim si (680) solum si ordinis naturalis, vel si non sit affectus bonus voluntatis, sed solius intellectus : sed tamen omnis motus supernaturalis in voluntate qui de se ordinatur ad justificationem, id est, ad Deum, vel res divinas, videtur habere oppositionem (saltem virtutalem) cum peccato veniali, et ad illud expellendum sufficere.

XIII. Unde respondetur ad rationes dubitandi. Et ad primam dicitur, quod nomine poenitentiae virtualis intelligitur non solum actus charitatis, quo movemur in Deum, sed etiam affectus, quo movemur in res divinas, ut S. Thomas docet in hac quaestione LXXXVII, articulo I et III. Unde non requiritur plus ad remissionem venialium, quam mortalium, quia non requiritur semper detestatio explicita peccatorum, nec recordatio, aut cogitatio singulorum, sicut requiritur ad remissionem mortalium : nec requiritur actus altioris virtutis quam poenitentiae (scilicet actus charitatis) sed sufficit excitatio, aut motus ipsius affectus in Deum, qui virtualiter tollit adhaesionem ad res temporales, quae per peccatum veniale erat contracta. Unde nec S. Thomas citatus dixit requiri motum charitatis in Deum ad tollenda venialia, sed sufficere affectum, quo movemur in res divinas, quod etiam fit per motum aliquem religionis circa ea quae ad cultum Dei spectant, ut oratio dominica, tuncio pectoris, et alia sacramentalia.

XIV. Ad secundam respondetur, quod isti affectus ad Deum, vel res divinas dicuntur opponi peccatis venialibus virtualiter, non quantum ad speciem actus (quia mendacium verbi gratia, ex specie sua solum opponitur veritati, seu veracitati) sed quantum ad effectum, quem relinquit, scilicet retardationem ad tendendum in Deum, et affectum ad res temporales, non subordinatum fini ultimo; in

hoc enim omnia peccata venialia conveniunt, et hanc retardationem, seu impedimentum et adhaesionem tollit ille affectus ad Deum, vel res divinas, quatenus ex illo affectu displiceret ei quidquid occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, ut docet S. Thomas hic articulo primo, Quod si instes : Nam si hoc ita est : ergo quilibet actus bonus sufficiet delere peccatum veniale quodcumque, si quidem quilibet actus bonus est tendentia aliqua in Deum, quae virtualiter est displicentia cujuscumque impeditivi talis motus, atque adeo virtualiter est poenitentia. Quod si requiritur amplius, nempe contraria adhaesio respectu illius conversionis, quam relinquit peccatum veniale (si quidem veniale aliquam conversionem et adhaesionem causat ad res temporales) ergo oportet tolli per aversionem contrariam : ergo per formalem poenitentiam, et non solum per virtuales, licet conversio illa non sit circa rem gravem, sed levem; et similiter aversio.

XV. Respondetur negando consequentiam, quia non quilibet actus bonus moraliter habet adjunctam illam dispositionem, ut si oppositum occurreret, ei displiceret, quia fortasse fit ita languide, et ex occasione aliqua, ut si oppositum occurreret ei non displiceret : et saltem illa opera bona, quae fiunt ab infideli, vel existente in peccato mortali, possunt esse actus boni morales, verbi gratia, eleemosyna ex naturali misericordia, aut exercitium justitiae ex motivo naturali : tales actus non tollunt peccatum veniale, quia subjectum est in mortali peccato, et tamen sunt actus moraliter boni; si tamen illi actus fierent ab homine justo ex imperio charitatis, illi sufficerent ad talem remissionem peccati. Et cum dicitur, (681) requiri conversionem ad Deum, tollentem illam conversionem ad rem temporalem, distinguo; requiritur conversio in Deum per modum ultimi finis, et per modum expiationis satisfaciens injuriam, nego, et haec est formalis poenitentia; requiritur conversio virtualis in Deum, quatenus displicet ei id quod retardat affectum et motum ad Deum, transeat : sed haec non est poenitentia formalis, quae non semper requiritur, sed est tantum virtualis.

XVI. Ad tertiam rationem, quae est secunda confirmatio patet ex dictis, quod

peccatum veniale non relinquit reatum ad poenam nude et praecise, sed reatum voluntarium, qui voluntarius esse non potest, nisi ex actu praeterito voluntario, quo voluit sic adhaerere rei temporali : neque ille actus praeteritus denominat hominem voluntarie peccatorem, postquam transivit, nisi relinquendo aliquam conversionem et adhaesionem ad rem temporalem, quae tolli debet voluntarie ab homine, et non nisi per voluntatem contrariam : et haec est poenitentia saltem virtualis.

SI SEMPER IN INFUSIONE GRATIAE REMITTITUR VENIALE ?

XVII. Circa secundum dictum S. Thomae (scilicet, non requiri habituales gratias de novo infundi, vel augeri ad remissionem peccati venialis) non est aliqua difficultas, quia habitualis gratia non repugnat, neque etiam gratiae augmentum, cum peccato veniali : ergo ex infusione gratiae, aut ejus augmento non tollitur peccatum veniale, neque ad ejus remissionem necessaria est talis infusio : addit tamen S. Thomas in articulo secundo : "Quod in adultis nunquam contingit gratiam infundi, quin remittatur peccatum veniale; eo quod non contingit esse infusionem gratiae sine motu liberi arbitrii in Deum, qui motus opponitur peccato veniali, ut dictum est." Et loquitur S. Thomas de lege ordinaria, et per se loquendo, nam Deus bene potest homini adulto infundere gratiam de potentia absoluta, sine motu aliquo, et dispositione liberi arbitrii : sed tamen in hoc est difficultas; tum, quia potest homo accedere ad aliquod sacramentum vivorum (verbi gratia, ad confirmationem vel eucharistiam) omnino distractus, aut etiam cum affectu ad peccatum veniale, et sine ulla actuali dispositione, et tamen recipit augmentum gratiae : ergo non semper accipienti infusionem gratiae remittuntur venialia, etiam de lege ordinaria. Et secundo urgetur : Quia non tolluntur omnia peccata venialia per illum actum, quo quis se disponit, quia non opponitur ille actus omnibus peccatis venialibus, neque est necesse omnia peccata venialia simul tolli, cum possit unum sine alio remitti : non est autem major ratio quod tollatur istud, quam illud; ergo non est certum, quod remittantur peccata venialia per quamcumque

infusionem gratiae.

XVIII. Ad primum respondetur admittendo illos casus; sed dicimus tunc non remitti peccata venialia ob impedimentum ex parte subjecti, non ex defectu causae remittentis. Differentia autem S. Thomae procedit loquendo per se, et non in casu impedimenti et per accidens: sicut etiam est verum in omnibus sacramentis dari gratiam, et tamen ex aliquo impedimento et per accidens potest non dari, ut constat in sacramento poenitentiae informi: sic per se et ab intrinseco infusio gratiae, prout fit in adultis, ordinario modo (682) est remissiva peccati venialis, quia est excitativa motus contrarii talibus peccatis: si tamen subjectum ponat impedimentum et obicem, aut ex distractione, aut ex affectu ad veniale peccatum, hoc est per accidens. Similiter si Deus homini dormienti, aut nihil operanti gratiam infundat, talis recipit gratiam, non tamen ut adultus, sed ut parvulus, quo casu non loquitur S. Thomas.

XIX. Ad secundum respondetur, quod per quemcumque bonum motum gratiae remittuntur omnia peccata venialia, si homo non habeat affectum ad illa; tunc enim non ponit impedimentum: si vero ad nullo peccatum veniale afficitur, sed per talem motum ita se habet, quod si occurreret quodcumque peccatum veniale, displiceret ei, omnia remittuntur, quia tamen possunt aliqua peccata venialia remitti sine aliis, ut si quis habeat affectum et adhaesionem ad unum, et displiceat ei aliud, vel alia: aut ita sit affectus, quod si illa occurrerent, displicerent; illa remittuntur, quae displicent, et non alia. Si vero non determinaverit ista prae aliis, et tamen habet affectum ad aliquod veniale, hoc non remittetur: de aliis vero illud, vel illa venialia remittuntur, ad quae ille actus relinquit hominem sine affectu et complacentia, saltem virtuali, ita quod si illa occurrerent, non faceret, nec placerent.

QUOMODO REMITTANTUR VENIALIA EX OPERE OPERATO PER SACRAMENTA.

XX. Restat in articulo secundo, explicare, quomodo peccata venialia tollantur ex opere operato per sacramenta et sacramentalia. Et de sacramentis certum est,

quod tollunt et remittunt peccata venialia ex opere operato; nec in hoc est magna difficultas, quia virtus sacramentorum, quae operatur in virtute passionis Christi (ideoque dicitur esse ex opere operato, id est, ex opere non a nobis elicitum, sed a Christo operato in passione sua) extendit se ad gratiam infundendam, et ad remittenda peccata mortalia, a fortiori et multo magis ad venialia delenda, ad quorum remissionem sufficit motus seu affectus ad Deum et ad res divinas. Et de universis sacramentis id tenet S. Thomas in hac quaestione LXXXVII, articulo III. Specialiter vero de sacramento baptismi constat tollere omnia peccata, tam originale, quam actualia omnia ante ipsum commissam, et ab omni poena liberare, quod stare non posset nisi venialia deleret; illis enim remanentibus non potest totam poenam remittere, et immediate in coelum introducere. De eucharistia etiam constat, specialem virtutem habere ad remittenda peccata venialia, ex dictis supra quaestione LXXIX, articulo IV, quia eucharistia maxime excitativa est affectus charitatis, si quidem nutrit illam. Et denique de omnibus sacramentis id probatur, quia omnia habent infundere gratiam, sive primam, sive secundam, et consequenter de se habent vim excitativam ad affectum bonum, illumque pro dispositione exigunt per se loquendo: ergo etiam per se habent tollere peccata venialia, quae tali dispositioni seu affectui bono opponuntur. Itaque eo modo quo virtus sacramenti se extendit ad rationem peccati mortalis, extendi etiam potest ad remissionem venialis, quae quantum est de se, ac nisi is qui suscipit sacramentum ponat obicem, habet vim ad hoc veniale remittendum, nempe si non manet cum affectu formali, vel virtuali ad illud. (683)

XXI. Sed difficultas est in duobus. Primo, quia sacramenta ex opere operato solum causant gratiam ipsam, vel augmentum ejus, non motum vel excitationem aliquam erga Deum: illi enim motus vel excitationes pertinent ad dispositionem, qua recipitur sacramentum, et ad opus operantis, id est, ad opus elicitum ab ipso suscipiente; sed gratia, vel augmentum gratiae non opponuntur cum venialibus, nec tollunt illa; imo bene compatiuntur cum illis: ergo totum quod ex opere ope-

rato causatur a sacramento, non est contrarium peccato veniali : ergo solum remittuntur ratione operis operantis, seu ratione illius motus disponentis ad gratiam, non ratione ipsius gratiae, quae ex opere operato fit. Unde etiam S. Thomas in hoc articulo secundo docet, quod quia in adultis non contingit esse infusionem gratiae sine motu liberi arbitrii, (qui sane pertinet ad rationem dispositionis) ideo non stat infundi gratiam sine remissione venialium : ergo non ad id, quod ex opere operato fit in sacramentis (quod est gratia) sed ad ipsam dispositionem qua acceditur ad sacramentum, (quod pertinet ad opus operantis) reducitur remissio venialium.

XXII. Secundo, quia non potest bene discerni, an per quodlibet sacramentum remittantur omnia venialia; an aliqua; an tota poena illorum; an solum culpa. Nam quod non remittantur omnia venialia, videtur certum, quia non semper habet homo affectum et dispositionem contrariam omnibus peccatis venialibus, sed cum affectu ad aliqua accedit ad sacramentum : ergo neque remittuntur omnia; tum, quia non remittitur tota poena debita peccatis venialibus, alias per quamlibet receptionem sacramenti, vel aquae benedictae statim quis evolveret ad coelum si moreretur, ut arguit S. Thomas hic articulo III ad tertium. Unde etiam constat, quod licet remittatur culpa, sed non tota poena in venialium remissione. Si autem dicatur solum aliqua peccata remitti ex opere operato per sacramentum, non potest esse major ratio de his, quam de illis : neque enim sacramentum habet maiorem contrarietatem cum aliquibus venialibus, quam cum aliis. Matrimonium, verbi gratia, nullam maiorem contrarietatem habet cum his, quam cum aliis, sicuti extrema unctio. Et confirmatur, quia qui ex proposito aliqua venialia omittit confiteri, illa non illi remittuntur ex opere operato talis sacramenti : ergo neque ex vi aliorum sacramentorum venialia remittuntur. Consequentia patet, quia non magis operantur alia sacramenta respectu omnium peccatorum venialium, quam sacramentum poenitentiae respectu peccatorum, quae non confitemur, si quidem de utriusque non fit mentio, neque applicatio ad tale sacramentum. Antecedens vero probatur, quia alia peccata venialia non fiunt materia illius sacramenti : ergo non remit-

tuntur per illud.

XXIII. Ad primum respondetur in primis, quod multa sacramenta causant gratiam sine actuali dispositione praecedenti, ut si quis accedat ad sacramentum eucharistiae distractus sine praevia dispositione, et sit in gratia : talis enim accipit effectum gratiae sine dispositione praevia; causant autem omnia sacramenta etiam ex opere operato aliquem novum motum et excitationem, quatenus gratiam sacramentalem causant, secundum quod dant aliqua auxilia opportuna ad effectus proprios sacramentorum : et talia auxilia sunt excitativa alicujus novi motus seu affectus : et hic bonus (684) affectus non pertinet ad dispositionem antecedentem, sed subsequitur ad sacramentum, cum sit effectus ejus : unde ratione illius remitti possunt peccata. Et licet aliquando in susceptione sacramentorum non sentiantur illi boni affectus et animi excitationes, id erit per accidens ex aliquo impedimento subjecti, vel corporali, ut si sit sine sensibus; vel spiritali, ut si sit distractus : quare negamus peccata venialia solum remitti ex opere operantis in susceptione sacramentorum, licet verum sit, quod requiratur aliquod opus ipsius operantis, ut remittatur veniale, quia ex aliquo bono motu, seu affectu tollitur, tamquam per suum oppositum : sed hoc opus operantis duplici via potest causari a sacramento in virtute operis operati. Primo quidem, quatenus ex opere operato datur aliquod auxilium, quo talis bonus affectus, seu opus operantis excitetur : quod auxilium semper datur per sacramentum, nisi ponatur impedimentum ex parte subjecti. Secundo, quatenus ipsum opus operantis, quod de se non est sufficiens ad veniale delendum, potest virtute sacramenti ad id reddi sufficiens : quomodo autem id contingat, amplius explicabitur, dum agemus de sacramentalibus. Cum vero dicitur a S. Thoma, sacramenta remittere venialia, quia infusio gratiae non est sine motu liberi arbitrii, sufficienter intelligitur non solum de motu antecedenti et disponente ad susceptionem sacramenti, sed etiam causato a sacramento.

XXIV. Ad secundum respondetur, sacramenta de se habere virtutem ad remittenda omnia venialia, dummodo homo non ponat impedimentum. Unde dicitur, quia

scilicet retinet complacentiam aliquam formalem vel virtuales ad aliqua venialia, vel ad omnia : si enim ad nulla retinet complacentiam, omnia remittentur : nec tamen tota semper poena remittitur, quia non semper conversio ad Deum est tanta, quod adaequet totam conversionem ad rem temporalem, cui adhaesioni poena correspondet, cum aliquando sit valde tepida conversio ad Deum, ideoque parum de poena remittatur. Tamen notandum est, quod cum sacramenta specialius et connaturalius conferant ea auxilia, quae conducunt ad suos effectus sacramentales, ut confirmatio ad fortitudinem, eucharistia ad amorem, extrema unctio ad spem, etc. specialius remittere habent ea peccata venialia, quae sunt contra tales virtutes, aut cum illis majorem dissonantiam habent, si oppositam repugnantiam non inveniant : possunt tamen alia remittere, si homo ex vi talium auxiliorum ad nulla habeat complacentiam formalem, neque virtuales.

XXV. Ad confirmationem respondetur, quod ille qui non vult confiteri venialia ex proposito, retinet complacentiam ad illa, saltem virtuales, ideoque ponit impedimentum ne remittantur : quod non ponit qui accedit ad alia sacramenta sine tali proposito, quia sic potest habere displicentiam de illis, saltem virtuales : nec ponit impedimentum ut non operentur auxilia data per sacramenta illa contra venialia, et ideo non est simile.

QUID DE SACRAMENTALIBUS DICENDUM SIT ?

XXVI. Circa sacramentalia desumitur ex S. Thoma hic articulo tertio, quod consistunt in septem actionibus, quae sunt : Benedictio episcopi, aspersio aquae benedictae, sacramentalis unctio, oratio in Ecclesia consecrata, confessio generalis, tunsio (685) pectoris, oratio Dominica : alii addunt comestionem panis benedicti, et elargitionem eleemosynae : ex quibus quatuor priores fiunt cum aliquo motu novo reverentiae in Deum, et erga res divinas : tria vero posteriora fiunt cum aliquo motu detestationis peccatorum : et concludit S. Thomas, quod operantur ad remissionem venialium. Quod si intelligatur de remissione venialium ex opere operantis, id est, ex vi operis eliciti, seu motus boni in Deum, et affectus in res divinas, certissima est ejus

doctrina, ut constat ex dictis : quod vero haec sacramentalia ex opere operato remittant venialia, non caret difficultate : et difficultas consistit in duobus.

XXVII. Prima est, nam cum haec sacramentalia non sint a Christo immediate instituta, et assumpta per modum instrumenti physici aut moralis ad venialia delenda, sed sint immediate ab Ecclesia instituta, non apparet auctoritas ecclesiastica ad instituendum aliquid, ut medium efficax ad remittenda ex opere operato venialia, nam ex usu Ecclesiae constat nunquam exercuisse hanc potestatem extra sacramentalia; si autem haberet talem potestatem, aliquando eam exercisset, dimittendo venialia auctoritative independenter a sacramentalibus, sicut saepius remittit poenas pro peccatis debitas immediate per indulgentias, et non interveniente opere operantis : signum ergo est non esse in Ecclesia potestatem ad remittenda venialia ex opere operato extra sacramentum. Ex quo confirmatur, quia sicut Christus donavit Ecclesiae communicationem thesauri suorum meritorum, ut posset applicare illa pro debito poenae per indulgentias, ideo Ecclesia exercet talem potestatem, ita etiam si dedisset potestatem Ecclesiae (ut poterat) remittendi culpas veniales extra sacramentum exercuisset aliquando talem potestatem; nunquam tamen id est factum : ergo non agnoscit Ecclesia talem potestatem sibi collatam.

XXVIII. Secundo, probatur ratione, nam omnis remissio peccati ordinatur ad mundandam animam, et sanctificandam per gratiam : quod non contingit in remissione poenae, quae absque gratiae infusione, vel motu operantis fieri potest, cum dependeat a sola divina voluntate, ut dictum est articulo praecedenti. Et augmentum gratiae non datur extra sacramentum, saltem secundum legem ordinariam, nam reconciliatio, quae de novo intervenit in remissione venialium, fit per novum amplexum, quo Deus assumit hominem ad arctiorem amicitiam quam antea, quod fit per gratiam : ergo cum non constet de potestate Ecclesiae ad conferendam gratiam extra sacramentum, neque apparet quomodo sacramentalia causent ex opere operato remissionem venialium ex institutione Ecclesiae.

XXX. Sermo. est difficultas in as-
signando quomodo sacramenta-
lia ex sua institutione sint media effica-
cia ad remissionem venialium ex opere operato.
nam articulus in quibus consistunt sacramen-
talia, tantum continent ad remissionem ve-
nialium, quantum intentum sunt et per in-
stitutionem ipsam esse intentum, et removere
aliquod peccatum ad rem temporalem: hoc autem
non potest verificari infallibiliter, et ex
opere operato: inesse sacramentalibus, ali-
as etiam sacramenta remitterent peccata,
et contingit in sacramentis non exigenti-
bus dispositionem actus antecedentem,
et sic tolluntur venialia sine forma
sacramentali, scilicet, sine virtuali saltem
dispositione peccatorum, quod est contra
S. Thomam, et alios: sacramentalia autem
non continentur ex se non peccata venialia,
et remissionem peccata venialia, et hoc si-
militer: ergo sacramentalia non remittunt
ex opere operato peccata venialia. Con-
tingit etiam venialia remitti non po-
tente ex opere operato remissionem infalli-
biliter habere, cum eis actus ipsius bene-
dictio, scilicet, coelestis super homines
disponit vel intendit ad rem intentionem
actum in actu et in intentione.

XXXI. Denique ratio est difficultatis
generalis, quia non potest in remissione
venialium intelligi quod operatur et op-
eratur, et quidem hoc remissionem ven-
talem per institutionem aliquam sine benedi-
ctione, sed per benedictionem actus: unde ar-
ticulus est quod operatur, et quidem ex
opere operato, scilicet, ergo non potest
remissionem venialium habere ex opere operato,
et benedictionem et quod operatur, et sic
non operatur, quia actus est benedictio,
remissionem venialium, et hoc ex opere operato
remissionem peccata, sine actu benedictionis
et operatur. Quod autem, quod quod
actus est, quod actus est ex opere operato,
et benedictionem venialium, remissionem venialium
non operatur, quod benedictionem, unde
remissionem venialium, quia actus est, et
actus est, quod actus est ex opere operato, et
actus venialium per benedictionem et quod
benedictionem non operatur, quod benedictionem
non actus venialium remissionem, et quod
actus est actus operatur, actus et actus:
ergo per actum benedictionem non tollit
actus remissionem venialium remissionem sine
forma operatur, vel benedictionem est quod
actus est actus operatur, quod benedictionem
actus benedictionem, quod actus actus et actus,
quod actus actus benedictionem actus benedictionem.

XXXI. In hac quaestione sunt duae
praecipuae sententiae. Prima affirmat
ista sacramentalia remittere venialia ex
opere operato. Hanc tenent communiter
Thomistae; et addunt aliqui, ut Petrus
de Soto, quod licet ex opere operato haec
sacramentalia remittant venialia, non ta-
men id facere immediate, sed mediate,
prout excitant aliquem actum de se suffi-
cientem ad illam remissionem. Secunda
tenet solum remittere venialia ex opere
operantis, pro qua citantur antiqui, A-
lensis, Richardus et alii; sequitur Sua-
rez hic disput. XII, sectione II, ubi plu-
res citat. In S. Thomam, qui in hoc loco
nunquam dixit remitti peccata venialia
ab his sacramentalibus ex opere operato;
et clarius in II, distinct. XII, quaest.
II, art. II, quaest. II, et distinct.
XII, quaest. II, art. I, et quaest. VII
De Malo, artic. XII. Et fundamentum
praecipuum est in hoc, quia nec de facto
constat institutum esse aliquod sacramen-
tale ad remissionem venialium ex opere ope-
rato, nec videtur data esse potestas Ec-
clesiae ad hoc, ut instituat signa sensi-
bilis, quibus alligare possit infallibi-
liter illam remissionem operati ad remit-
tenda peccata, licet per modum interces-
sionis illam obtinere possit.

XXXII. Dicendum tamen est, sacramen-
talia, saltem illa quae consistunt in a-
liqua consecratione et benedictione ec-
clesiae, remittere venialia ex opere ope-
rato, quantum virtus divina operatur in
eis ex institutione et benedictione ec-
clesiae aliquem bonum actum, seu fervo-
rem caritatis in actu. Itaque non con-
sistit remissionem ista ex opere operato in
hoc, quod praecipuum est in omni opere
aliquo et opere operato, et intendatur
aliquod bonum actum ex virtute illa
divina, quae talia sacramentalibus con-
vertit, sed in eo, quod ex illa virtute
divina, ex opere operato passionis
caritatis provocatur et inspiratur in homine
bonum actum in actu, et bonum illud
actum non potest et hoc ergo sacramen-
talia, quae sacramentalibus sunt,
remittunt venialia ex opere operato venialia,
non infallibiliter remittunt, et inspi-
rant bonum actum in actu, quia bonum oppo-
situm remissionem non est benedictionem et supra
dictum, et aliquid actus, et bonum no-
tum in actu, quod est infallibiliter ope-
ratur aliquod sacramentale, scilicet tollit
venialia ex opere operato.

XXXIII. Sic ergo intellecta conclusio ostenditur, tum ex auctoritate S. Thomae, tum ex ipsa Ecclesiae institutione et traditione, quae in hac parte est ratio hujus assertionis. S. Thomas quaest. VII de Malo id affirmat articulo XII, ubi inquit: "Quod voluntas, ad quam pertinet fervor seu actus charitatis, tripliciter inclinatur: aliquando ex sola ratione aliquid demonstrante, aliquando ex ratione simul et aliquo interiori instinctu; aliquando autem ex inclinatione habitus inhaerentis; et illa causant charitatis fervorem, atque adeo remissionem peccati venialis secundum tria praedicta, ut sacramenta novae legis, quia ea ratio considerat ut salutare medicinas, et divina virtus in eis secretius operatur salutem et per se confertur habitualis gratiae donum: quaedam vero sunt, quae causant remissionem venialis peccati secundum duo praedicta; non enim causant gratiam, sed explicant rationem ad aliquid considerandum, quod excitet charitatis fervorem; et pie creditur, quod virtus divina interius operetur excitando dilectionis fervorem; et hoc modo aqua benedicta, benedictio pontificalis, et hujusmodi sacramentalia causant remissionem venialis solum excitando charitatis fervorem per modum considerationis, sicut oratio Dominica, tunsio pectoris."

XXXIV. Itaque in his sacramentalibus distinguimus ea, quae specialem considerationem et benedictionem ecclesiae habent ad sanctificationem nostram; et alia quae consecrationem non habent, sed ipsa de se motum aliquem bonum includunt et fervorem charitatis. Prima sunt, ut aqua benedicta, benedictio episcopalis, etc. alia sunt oratio Dominica, quae petit remissionem peccatorum, tunsio pectoris, confessio generalis, etc. De prioribus docet S. Thomas, quod non solum remittunt venialia excitando rationem ad considerandum, in quo maxime consistit id, quod fit ex opere operantis, sed etiam quia pie creditur virtutem divinam interius id operari; quod utique ad virtutem ex opere operato pertinet; eisdem enim verbis declaravit S. Thomas modum quo sacramenta remittunt peccata ex opere operato, scilicet, quia virtus divina in eis secretius operatur. De eodem videri potest S. Thomas in IV, dist. XVI, quaest. II, art. II, quaestiuncula IV, praesertim ad

primum et secundum, et locis supra citatis, in quibus docet haec sacramentalia operari remissionem venialis, in quantum excitant aliquem bonum motum, vel fervorem charitatis; et talis bonus motus provenit a virtute divina in his sacramentalibus assistente.

XXXV. Ratio vero sumitur ex eo, quod haec sacramentalia dicuntur ex benedictione ecclesiae sanctificare, et mundare nos; non quidem a peccatis mortalibus (sic enim deberent gratiam infundere) sed a venialibus, quia non datur alia sanctificatio atque mundatio, nisi a peccatis mortalibus, vel a venialibus: sanctificationem enim a legalibus impedimentis non dicuntur efficere, quia legalia illa jam cessaverunt: neque a censuris et poenis liberant, quia ab istis solum per absolutionem Ecclesiae, non per aspersionem aquae benedictae liberamur: sed non posset dici, quod sanctificent et mundent nos, si solum ex opere operantis, (688) et modo morali excitant rationem seu considerationem ad bonum motum animi, et non ex opere operato, seu ex assistentia virtutis divinae intuitus operantis, quod est ex opere operato id facere: ergo ita dicendum est, quod ex opere operato remittant peccata venialia.

XXXVI. Major est expressa in jure in capite, Aquam sale de consecratione, distinctione III, ubi Alexander primus, qui fuit quintus post D. Petrum, sic ait: "Aquam sale conspersam in populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur et purificentur, quod omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Si enim cinis vitulae aspersus sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale conspersa, divinisque precibus sacra ta populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Elisaeum prophetam sterilitas aquae sanata est, quanto magis divinis precibus sacra tus sal sterilitatem rerum aufert humanarum, et coinquinos sanctificat et purgat, etc. hoc est, multiplicat, et insidias diaboli avertit, et a phantasmatis versutis homines defendit." Ita pontifex, qui cum ita proximus fuerit temporibus Apostolorum, sine dubio traditionem Ecclesiae in his verbis nobis tradidit, eamque ex locis Scripturae probavit, et quos effectus spiritua-

XXIX. Secundo, est difficultas in assignando firmo fundamento ut sacramentalia ex sua institutione sint media efficacia ad delenda venialia ex opere operato, nam actiones in quibus consulunt sacramentalia, tantum conducunt ad remissionem venialium, quatenus movent Deum ut per inspirationem ipse nos moveat, et removeat adhaesionem ad rem temporalem; hoc autem non probat virtutem infallibilem, et ex opere operato inesse sacramentalibus, alias etiam distractis remitterent peccata, ut contingit in sacramentis non exigentibus dispositionem actualem praecedentem, et sic tollerentur venialia sine forma contraria, scilicet, sine virtuali saltem displicentia peccatorum, quod est contra S. Thomam, ut diximus; sacramentalia enim non opponuntur ex se cum peccato veniali, ut comestio panis benedicti, et (686) similia: ergo sacramentalia non remittunt ex opere operato peccata venialia. Confirmatur, nam benedictio episcopi non potest ex opere operato remissionem infallibilem habere, cum sit actio ipsius benedicens, saepiusque cadat super homines distractos vel invitos, aut non habentes motum in Deum, et res divinas.

XXX. Denique currit hic difficultas generalis, quia non potest in remissione venialium distinguere opus operatum ab opere operantis, si quidem haec remissio non fit per infusionem alicujus doni habitualis, sed per elicentiam actus; omnis autem actus est opus operantis, si quidem ab ipso operante eliciuntur: ergo non potest remissio venialium fieri ex opere operato, ut distinguitur ab opere operantis; et sic non apparet quid addat aqua benedicta, verbi gratia, ut dicatur ex opere operato remittere peccata, ultra actum elicatum ab operante. Dicere enim, quod opus, seu actus ille, qui alias de se non sufficiebat tollere venialia, redditur sufficiens per aspersionem aquae benedictae, omnino videtur impertinens, quia motus ille, seu actus bonus, qui de se non sufficiebat tollere venialia, per conjunctionem ad aquam benedictam non accipit novam oppositionem cum illis peccatis venialibus, si quidem manet ille actus ejusdem naturae ac antea: ergo per talem conjunctionem non tollit illa, vel peccata venialia tolluntur sine forma opposita, vel assignanda est quae sit forma illis opposita, quam infundit aqua benedicta, ultra illum motum et actum, quem sine aqua benedicta aliquis habebat.

XXXI. In hac quaestione sunt duae praecipuae sententiae. Prima affirmat ista sacramentalia remittere venialia ex opere operato. Hanc tenent communiter Thomistae; et addunt aliqui, ut Petrus de Soto, quod licet ex opere operato haec sacramentalia remittant venialia, non tamen id facere immediate, sed mediate, prout excitant aliquem actum de se sufficientem ad illam remissionem. Secunda tenet solum remittere venialia ex opere operantis, pro qua citantur antiqui, A-lensis, Richardus et alii; sequitur Suarez hic disput. XII, sectione II, ubi plures citat, imo S. Thomam, qui in hoc loco nunquam dixit remitti peccata venialia ab his sacramentalibus ex opere operato; et clarius in IV, distinct. XVI, quaest. II, art. II, quaest. IV, et distinct. XXI, quaest. II, art. I, et quaest. VII De Malo, artic. XII. Et fundamentum praecipuum est in hoc, quia nec de facto constat institutum esse aliquod sacramentale ad remittenda venialia ex opere operato, nec videtur data esse potestas Ecclesiae ad hoc, ut instituat signa sensibilia, quibus alligare possit infallibiliter illam vim operis operati ad remittenda peccata, licet per modum intercessionis illam obtinere possit.

XXXII. Dicendum tamen est, sacramentalia, saltem illa quae consistunt in aliqua consecratione et benedictione ecclesiae, remittere venialia ex opere operato, quatenus virtus divina operatur in eis ex institutione et benedictione ecclesiae aliquem bonum motum, seu fervorem charitatis in Deum. Itaque non consistit remissio ita ex opere operato in hoc, quod praescindamus ab omni opere elicitum ab ipso operante, et infundatur aliquod habituale donum ex virtute illa divina, quae talibus sacramentalibus convenit, sed in eo, quod ex illa virtute divina, seu ex opere operato passionis Christi proveniat ut inspiretur in homine bonus ille motus in Deum, si homo ille obicem non ponat; et ita neque sacramentale aliquid, neque sacramentum (687) possunt tollere ex opere operato venialia, nisi infallibiliter excitando, et inspirando istum bonum motum, quia forma opposita venialibus non est habitus, ut supra diximus, sed aliquis actus, seu bonus motus in Deum, quem si infallibiliter operatur aliquod sacramentale, dicitur tollere venialia ex opere operato.

XXXIII. Sic ergo intellecta conclusio ostenditur, tum ex auctoritate S. Thomae, tum ex ipsa Ecclesiae institutione et traditione, quae in hac parte est ratio hujus assertionis. S. Thomas quaest. VII de Malo id affirmat articulo XII, ubi inquit: "Quod voluntas, ad quam pertinet fervor seu actus charitatis, tripliciter inclinatur: aliquando ex sola ratione aliquid demonstrante, aliquando ex ratione simul et aliquo interiori instinctu; aliquando autem ex inclinatione habitus inhaerentis; et illa causant charitatis fervorem, atque adeo remissionem peccati venialis secundum tria praedicta, ut sacramenta novae legis, quia ea ratio considerat ut salutare medicinas, et divina virtus in eis secretius operatur salutem et per se confertur habitualis gratiae donum: quaedam vero sunt, quae causant remissionem venialis peccati secundum duo praedicta; non enim causant gratiam, sed explicant rationem ad aliquid considerandum, quod excitet charitatis fervorem; et pie creditur, quod virtus divina interius operetur excitando dilectionis fervorem; et hoc modo aqua benedicta, benedictio pontificalis, et hujusmodi sacramentalia causant remissionem venialis solum excitando charitatis fervorem per modum considerationis, sicut oratio Dominica, tunsio pectoris."

XXXIV. Itaque in his sacramentalibus distinguimus ea, quae specialem considerationem et benedictionem ecclesiae habent ad sanctificationem nostram; et alia quae consecrationem non habent, sed ipsa de se motum aliquem bonum includunt et fervorem charitatis. Prima sunt, ut aqua benedicta, benedictio episcopalis, etc. alia sunt oratio Dominica, quae petit remissionem peccatorum, tunsio pectoris, confessio generalis, etc. De prioribus docet S. Thomas, quod non solum remittunt venialia excitando rationem ad considerandum, in quo maxime consistit id, quod fit ex opere operantis, sed etiam quia pie creditur virtutem divinam interius id operari; quod utique ad virtutem ex opere operato pertinet; eisdem enim verbis declaravit S. Thomas modum quo sacramenta remittunt peccata ex opere operato, scilicet, quia virtus divina in eis secretius operatur. De eodem videri potest S. Thomas in IV, dist. XVI, quaest. II, art. II, quaestiuncula IV, praesertim ad

primum et secundum, et locis supra citatis, in quibus docet haec sacramentalia operari remissionem venialis, in quantum excitant aliquem bonum motum, vel fervorem charitatis; et talis bonus motus provenit a virtute divina in his sacramentalibus assistente.

XXXV. Ratio vero sumitur ex eo, quod haec sacramentalia dicuntur ex benedictione ecclesiae sanctificare, et mundare nos; non quidem a peccatis mortalibus (sic enim deberent gratiam infundere) sed a venialibus, quia non datur alia sanctificatio atque mundatio, nisi a peccatis mortalibus, vel a venialibus: sanctificationem enim a legalibus impedimentis non dicuntur efficere, quia legalia illa jam cessaverunt: neque a censuris et poenis liberant, quia ab istis solum per absolutionem Ecclesiae, non per aspersionem aquae benedictae liberamur: sed non posset dici, quod sanctificent et mundent nos, si solum ex opere operantis, (688) et modo morali excitant rationem seu considerationem ad bonum motum animi, et non ex opere operato, seu ex assistentia virtutis divinae intus operantis, quod est ex opere operato id facere: ergo ita dicendum est, quod ex opere operato remittant peccata venialia.

XXXVI. Major est expressa in jure in capite, Aquam sale de consecratione, distinctione III, ubi Alexander primus, qui fuit quintus post D. Petrum, sic ait: "Aquam sale conspersam in populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur et purificentur, quod omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Si enim cinis vitulae aspersus sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua sale conspersa, divinisque precibus sacra ta populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Elisaeum prophetam sterilitas aquae sanata est, quanto magis divinis precibus sacra tus sal sterilitatem rerum aufert humanarum, et coinquantos sanctificat et purgat, etc. hoc est, multiplicat, et insidias diaboli avertit, et a phantasmatis versutis homines defendit." Ita pontifex, qui cum ita proximus fuerit temporibus Apostolorum, sine dubio traditionem Ecclesiae in his verbis nobis tradidit, eamque ex locis Scripturae probavit, et quos effectus spiritua-

les habeat, explicavit, et in avertendis daemonibus, et in sanctificandis atque mundandis peccatis; eadem autem est ratio de aliis sacramentalibus sic consecratis. Minor autem probatur, quia si aqua benedicta, et alia sacramentalia per consecrationem Ecclesiae hoc solum obtinent, quod moraliter excitent bonum affectum, et non habeant virtutem divinam assistentem quae ex opere operato id efficiat; non magis diceretur remittere venialia, quam imagines pictae, lectio aut concio sacra, aut quaelibet alia excitativa ad devotionem, et ad bonum motum seu desiderium: ergo si aliquid specialiter habent ex consecratione et benedictione ecclesiae, requiritur quod id habeant ex speciali virtute, verbi gratia assistente et operante, atque adeo ex opere operato.

XXXVII. Dices: Quomodo virtus divina, verbi gratia, assistens operatur mediantibus his sacramentalibus interiorum bonum motum. Nam aqua benedicta non potest influere physice et instrumentaliter in illum bonum motum, quia ille est actus vitalis procedens physice ab illa potentia eliciente, et Deo causante, non ab alio instrumento: ergo aqua benedicta solum moraliter potest influere in talem actum, atque adeo per modum excitativum extrinsecum, sicut imagines, vel lectio sacra vel concio, aut quodvis simile objectum extrinsecus propositum.

XXXVIII. Respondetur virtutem divinam, seu interiorum instinctum (ut vocat S. Thomas) operantem et moventem ad elicendum illum actum, etiam mediante illa aqua benedicta, posse causare illam interiorum immutationem cordis, sive sit actus ipse vitalis praelicitus, sive sit aliquid antecedens elicientiam actus, et determinans atque applicans ad illum: sicut enim non repugnat Deum elevare ablutionem aquae in baptismo ad causandum habitum gratiae, et gratiam sacramentalem cum quibusdam divinis auxiliis; ita non repugnat elevare aspersionem aquae benedictae ad causandum aliquod auxilium, quod est qualitas vel motio transiens, aut aliquis concursus, quo moveatur voluntas ad elicendum illum bonum motum in res divinas, nisi homo ponat obicem, et resistantiam ex parte sua; et talis modus causandi est (689) ex opere operato, non influendo in ipsam elicientiam actus, sed in ipsam motionem seu qualitatem auxilii, quod Deus

dat homini ut eliciat talem actum.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XXIX. Ad difficultates a principio positae respondetur: et ad primam dicitur, constare de auctoritate Ecclesiae ad instituenda haec sacramentalia pro remissione venialium, et sanctificatione nostra, ex ipsa traditione Ecclesiae explicata in textu allegato ex Alexandro papa; neque ad hoc requiritur quod aliquando usa sit Ecclesia tali potestate remittendi venialia auctoritative sine usu alicujus sacramentalis, quia cum utatur potestate acceptata Christo, et non constet nobis ex aliquo textu, vel traditione accepisse ad utendum absolute et pro libito, sed cum alligatione ad aliquod sacramentale, ideo non potest Ecclesia alio modo uti ad remissionem venialium: sicut neque Christus Dominus voluit dari ipsam gratiam, et remissionem mortalium, nisi mediis sacramentis. Neque verum est, thesaurum Ecclesiae, et indulgentias pro remissione poenae distribui ab Ecclesia sine aliquo opere, quo fideles illas lucratur, verbi gratia, orando, jejunando, visitando ecclesias, etc. sine ullo autem opere facto ab ipso lucrante, non conceduntur ab Ecclesia. Et dato quod absolute posset pontifex indulgentias concedere sine ullo opere faciendo a lucrante, adhuc non est similis ratio de remissione peccati venialis, quia ea indulgentia et remissio poenae solum fit per applicationem earum poenalarum, quas sancti sustinuerunt, et quibus non indiguerunt pro se, neque determinate applicaverunt pro isto vel pro illo, sed reliquerunt Ecclesiae applicanda.

XL. Unde pontifex concedens indulgentias nihil aliud facit, quam supplere intentionem applicandi illa opera satisfactoria sanctorum, quae non applicaverunt pro isto vel pro illo, ad quod non videtur requiri aliquod opus ipsius lucrantis absolute loquendo, sed tantum ipsius applicantis; ad remissionem autem venialium, requiritur aliquis motus bonus voluntatis, et iste non fit neque excitatur in nobis connaturali modo nisi per aliqua sensibilia, quibus anima excitari solet ad actus suos: et ideo conveniebat alligare hanc remissionem venialium aliquibus signis sensibilibus, quo-

rum designationem Christus commisit Ecclesiae, quia sic ipsa utitur et facit. Ad probationem ex ratione respondetur, ad remissionem venialium non requiri infusionem gratiae habitualis, per quam fiat bonus motus in homine ad res divinas : Ecclesia autem, licet non acceperit potestatem ad instituenda sacramenta, et infundendam gratiam habitualement, bene tamen ad operandum ex virtute divina aliquam excitationem gratiae actualis, et ad sanctificandum per illum bonum motum a venialibus, ut ex allegato textu colligitur.

XLII. Ad secundam difficultatem respondetur, quod actiones quae fiunt in sacramentalibus, obtinent a Deo ex benedictione et consecratione Ecclesiae infallibilem assistentiam divinae virtutis ad excitandum illum bonum motum, qui sufficiat ad delenda peccata : et ita hoc non fit per solam intercessionem, sed per assistentiam illam divinae virtutis, quod S. Thomas vocavit interiorem instinctum, loco supra citato. Neque sequitur ex hoc, quod etiam distractis et invitis remittuntur venialia, quia ille qui est distractus, et non (690) vult aut negligit habere bonum motum in res divinas ponit obicem ad remissionem venialium : et sic non mirum quod illam non obtineat : nam etiam sacramenta habent infallibilem assistentiam virtutis divinae ad causandam remissionem venialium, et tamen si aliquis accedat distractus aut affectus peccato veniali, non consequetur remissionem illius : poterit tamen consequi gratiam, quia ad recipiendam istam illa distractio et peccatum veniale non est obex, sicut est ad remissionem venialium, quia ista solum tolluntur per aliquem bonum motum, qui impeditur per talem distractionem. Et cum dicitur, quod sacramentalia non opponuntur venialibus dico, non opponi formaliter, id est, tamquam formam oppositam, sed instrumentaliter, quatenus tamquam instrumenta causant id, quod formaliter opponitur venialibus (scilicet illum bonum motum interiorem) sicut etiam sacramenta non opponuntur mortalibus nisi instrumentaliter, quia sunt instrumenta gratiae; ipsa autem gratia formaliter opponitur.

XLIII. Ad primam confirmationem respondetur, benedictionem episcopi esse

quidem actionem ipsius, sed respicere pro subjecto, supra quod cadit moraliter, ipsos homines quibus benedicit : et sic potest assumi, ut instrumentum ad causandum in omnibus illis bonum motum ad res divinas, quia licet episcopus benedicens physice distet ab illis, tamen Deus bene potest per rem distantem operari in alio gratiam, vel bonum motum, aut aliquid simile : si tamen illi homines sint distracti vel inviti, ponunt obicem : et sic non causabitur in eis bonus motus, et remissio venialium. Ad secundam respondetur, bene posse dari opus operatum ad remissionem venialium, non quidem praescindentem ab omni opere operantis, sed causantem illum, quatenus causat bonum motum interiorem, quo venialia tolluntur : et tamen hic bonus motus causatur ab illo sacramentali ex opere operato, quatenus media virtute divina sibi infallibiliter assistenti ex Christi passione, causat in nobis illum bonum motum, et hanc virtutem habet aqua benedicta ex consecratione et precibus Ecclesiae, ut possit causare illum bonum motum. Potest etiam contingere, quod si aliquis accedat ad sacramentalia cum aliqua devotione, quae non sufficiebat ad tollenda venialia, vel ad non tollenda omnia, accipiat ex aqua benedicta virtutem ad eliciendam maiorem devotionem, magisque extendendam ad alia peccata, et sic plura vel etiam omnia remittit : non quia ille actus praecedens, cum quo accessit, maiorem oppositionem recipiat quam ex natura sua habet cum venialibus, sed quia ultra illum excitatur alius actus, maiorem extensionem et oppositionem habens ad alia peccata, et hic motus sic excitatus est forma, per quam illa venialia tolluntur.

XLIII. Ad fundamentum pro secunda sententia allatum patet ex dictis : constat enim esse in Ecclesia talem auctoritatem, quia in textu supra allegato explicata est supra unum sacramentale (scilicet aquam benedictam) et eadem est ratio de aliis, quae similem consecrationem ab Ecclesia habent. Quae enim sine consecratione vel benedictione Ecclesiae dicuntur remittere venialia, non ex opere operato dicuntur id facere, sed ex opere operantis.

QUAESTIO LXXXVIII.

DE REDITU PECCATORUM PER POENITENTIAM

DIMISSORUM.

QUAESTIO LXXXIX.

DE VIRTUTUM RECOVERYATIONE PER POENITENTIAM.

I. Licet praecipuus effectus poenitentiae sit restituere gratiam perditam, et consequenter virtutes, quae gratiam consequuntur, tamen non potest iste effectus plene explicari, nisi comparative ad suum oppositum (scilicet peccatum) de quo oportet videre, an peccatum semel remissum possit per sequens peccatum reviviscere et redire, sicut per poenitentiam gratia amissa recuperatur. De peccatis ergo semel remissis ostendit S. Thomas in quaestione LXXXVIII, quod per sequens peccatum non redeunt, neque recuperantur formaliter et in se : possunt tamen virtualiter redire. Non possunt redire formaliter, quia macula, et aversio peccati non habetur formaliter, nisi mediante conversione ad bonum commutabile, ex quo sequitur aversio a Deo; sequens autem peccatum non facit illam conversionem, qua quis ante peccaverat, potest enim peccare in diversa materia : et dato quod peccet in eadem, fit distinctum numero peccatum, et sic illud praecedens peccatum jam remissum non reddit. Dicitur autem peccatum remissum redire virtualiter, quia in peccato sequenti invenitur quaedam aggravatio ex ordine ad peccatum remissum, scilicet ingratitude; et quia haec aggravat ex comparatione ad peccatum remissum, dicitur illud peccatum redire virtualiter ratione talis aggravationis. Haec autem ingratitude dupliciter sumitur. Primo generaliter, prout fit contra ipsum beneficium remissionis prius acceptum, et sic omne peccatum iteratum post remissionem habet ingratitude: secundo specialiter, quatenus aliqua ingratitude non solum est contra beneficium, sed etiam contra formam beneficii praestiti : ut est odium fraternum, quo aliquis non

non vult remittere injuriam aut debitum proximo, sicut Deus nobis remittit. Et similiter qui dolet se poenituisse, aut contemnit confiteri, vel contemnit ipsam fidem, dicitur habere specialem ingratitude, quia excludit a se modum et formam, qua debet se in Deum convertere, et beneficium illud recipere.

II. De recoveryatione vero gratiae et aliarum virtutum distinguit S. Thomas quaestione LXXXIX, id quod est gratiae de novo datae, et id quod est meriti per priora opera (692) habiti, quod impeditur per subsequens peccatum, ne consequatur suum praemium : et hoc est opera illa mortificari, id est, impedi ne consequantur suum effectum. Et de primo docet, per poenitentiam restitui gratiam et virtutes, quia per poenitentiam infunditur gratia, et sic omnia ista recuperat poenitentia, non tamen semper in eadem aequalitate et gradu, quo fuerant antea, quia quandoque homo, tepidius resurgit per poenitentiam, quam fuerat antea dispositus. Et de secundo docet, merita bonorum operum impedi, seu mortificari per peccatum sequens, ne consequantur praemium : reviviscere autem per poenitentiam ad suum antiquum valorem, quatenus remoto impedimento peccati, recuperant efficaciam perducendi ad gloriam : et hoc est reviviscere, licet ex dispositione poenitentis, si remissa sit, possint minorem gratiam sortiri, et sic minus praemium essenziale consequi; opera autem bona facta extra statum gratiae nunquam reviviscunt, quia nunquam habuerunt vitam, et sic non manent in acceptance Dei, tanquam efficacia ad perducendum in gloriam, ideoque talia opera non

DISPUTATIO XXXVI.

DE RECUPERATIONE GRATIAE, ET REVIVISCENTIA MERITORUM.

Articulus I.

Quomodo dicatur gratia restitui per poenitentiam, et an peccata per sequens peccatum redeant?

I. Recuperari per poenitentiam gratiam amissam, quantum ad ipsam speciem gratiae, tam certum est, quantum est certum per poenitentiam nos justificari, et justificationem ipsam fieri in nobis per infusionem gratiae: recuperari etiam virtutes infusas constat, quia gratia sine virtutibus non est. Consequuntur enim ad illam, ut communiter sentiunt doctores, et significat Tridentinum sess. VI, cap. VII, dum inquit: "Quod in ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo, fidem, spem et charitatem. Charitas autem sine aliis virtutibus esse non potest, quia qui est rectificatus circa finem, oportet etiam rectificari circa media, si ne quibus ad talem finem non tenditur. Solum potest esse dubium de aliquibus virtutibus, quae videntur irrecuperabiles, sicut est virginitas et innocentia; illa quidem, quia consistit in totali inesperienza rei venereae; ista vero, quia consistit in integritate mentis ab omni peccato. De virtutibus etiam acquisitis constat non recuperari per poenitentiam, quia istae virtutes per consuetudinem plurium actuum acquiruntur; contingit autem poenitentem unico solum actu justificari, nec plures actus virtutum exercere.

II. Respondetur poenitentiam restituere omnes virtutes, etiam virginitatem, quantum ad id quod est formale in virtutibus, id est, quantum ad ipsum habitum cum inclinatione et proposito erga tales virtutes; non tamen semper restituere id, quod materiale est in virtutibus, quia aliquando materia circa quam versantur est irrecuperabilis, sicut est in virginitate; nam experientia, quam aliquis semel habuit in materia luxuriae, non potest tolli, ita quod reddatur inexpertus, virginitas autem habet pro materia totalem inesperienza veneris. Unde docet S. Thomas 2-2, quaestione (693) CLII, art. III ad tertium, quod: "Virginitas reparari potest per poenitentiam, quantum ad id

quod est formale in virtute, non autem quantum ad id quod est materiale in ipsa: non enim si quis magnificus absumpserit divitias, per poenitentiam peccati restituntur divitiae; et similiter ille, qui virginitatem perdidit, per poenitentiam non recuperat virginitatis materiam, sed recuperat virginitatis propositum." Ita S. Thomas. De virtutibus acquisitis dicimus, illas non recuperari per poenitentiam, sed infusas, quae gratiam ipsam concomitantur, acquisitae enim per assuetudinem operum, non per actum poenitentiae acquiruntur.

III. Restat ergo difficultas circa ipsam gratiam amissam per peccatum, an reparetur per poenitentiam; non quidem quasi illa entitas numero gratiae, quae amissa est, iterum reproducatur; sed quod similis gratia infundatur poenitenti, quae erat antea, ita quod non solum detur illi gratia correspondens praesenti dispositioni, sed ultra illam etiam dentur illi gradus gratiae, qui antea erant. Non vero per peccatum de novo commissum redeat peccatum jam remissum, ita quod et ratione illius peccator puniatur. Videtur enim par ratio currere de utroque, nam non minus perditur gratia per peccatum, quam peccatum deleatur per gratiam; nec minus dicitur Ezech. XVIII de justo peccante, quod: Omnes justitiae illius non recordabuntur, quam de peccatore poenitente, quod: Omnium iniquitatum ejus Deus non recordabitur amplius: ergo pari modo loquendum est de recuperatione gratiae per poenitentiam, et de reditu peccatorum per lapsum. Unde hoc ipsum significat Scriptura, quod peccata jam dimissa redeant, cum dicitur in Psalmo CVIII: In memoriam redeat iniquitas patrum ejus: et iterum LXXVIII: Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: et III Reg. XVII, dixit mulier ad Eliam: Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meae: et Matth. XVIII, servus cui fuerat debitum dimissum, per peccatum sequens:

Traditur tortoribus donec reddat universum debitum. Similiter ex parte conversionis, qua poenitens convertitur, et qua peccator labitur, non minus efficax est una quam altera ad ordinandum hominem in finem : ergo neque est minus efficax ad recuperandum bonum amissum, quam peccatum remissum.

IV. Quod si recurratur ad voluntatem Dei, qui pro suo arbitrio sic disposuit, scilicet, in poenitentia recuperari gratiam, non autem redire peccatum remissum, contra hoc est, quia hoc deberet nobis constare per revelationem Dei, cum tamen Scriptura aequaliter videatur loqui de reditu peccatorum, et de recuperatione virtutum. Et praeterea, hoc non est reddere rationem propter quam peccata non redeant, et tamen gratia recuperetur, nisi solam voluntatem Dei extrinsecam; unde saltem de potentia absoluta, et juxta naturas rerum peccata semel remissa redire possunt, sicut gratia perdita.

V. Denique confirmatur, quia si poenitentia restitueret gratiam perditam, totam deberet restituere, et non solum partem : at non semper restituitur tota gratia, quia juxta S. Thomam in hac quaestione LXXXIX, art. II et V ad tertium non semper homo resurgit in aequali gratia, in qua antea fuerat; sed in ea gratia, quae correspondet dispositioni praesenti : ergo non tota gratia restituitur, sed solum gratia similis in specie, non autem in ea aequalitate et gradu, in quo antea fuerat : hoc autem modo etiam peccatum remissum dicitur (694) redire, quia potest homo simile peccatum committere, imo cum majori gravitate, quam antea : ergo potest simile peccatum in specie redire, sicut redit similis gratia; et sic pari passu currunt.

VI. Dicendum tamen est, peccata semel remissa nunquam redire formaliter, et in se, ita quod ejus macula reponatur in homine, aut quod propter illud peccatum puniatur; redire autem gratiam amissam, quia restituitur tota illa gratia, et ratione illius gloria, nisi homo ponat impedimentum. Quae conclusio est communis sanctorum patrum et scholasticorum. Et quantum ad restitutionem gratiae et meritum per poenitentiam deducitur communiter ex illo Pauli ad Hebraeos VI, ubi lo-

quens cum fidelibus, qui prolapsi fuerant, sic inquit : Confidamus autem de vobis dilectissimi meliora, et viciniora salutis, tametsi ita loquimur. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis et ministratis. Si ergo Deus non obliviscitur operis boni facti ante peccatum, quando postea poenitentiam agimus : ergo remunerat illud, et sic redit de novo ille fructus. Quo etiam sensu intelligitur illud Joel II : Reddam vobis annos, quos comedit locusta, etc. ubi glossa inquit : "Non faciam perire ubertatem, quam cum perturbatione animi perdidistis." Videntur est S. Augustinus libro de vera et falsa poenitentia, capite IV ; Hieronymus ad Galatas III, super illa verba : Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa; et ibi Chrysostomus et communiter doctores scholastici in IV, distinctione XIV.

VII. Et contra vero de peccatis semel remissis, quod non iterum redeant, nec puniantur propter sequens peccatum, deducitur in primis ex illo Ezechielis XVIII : Si impius egerit poenitentiam, omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor : Et Nahum I : Consummationem ipse faciet : non consurget duplex tribulatio. Unde sumptum est commune proverbium : Non punit Deus in idipsum bis : si autem peccata redirent per sequens peccatum, Deus recordaretur eorum, et his puniret : semel quando remisit per poenitentiam, et iterum quando redeunt illa peccata. Sumitur etiam ex illo ad Rom. XI : Sine poenitentia sunt dona, et vocatio Dei, id est, beneficia irrevocabilia; remissio autem peccati est donum Dei : ergo semel datum non revocatur, ita quod pro illo Deus puniat. Idem sumitur ex patribus, ut constat ex verbis S. Prosperi in responsione ad secundam objectionem Gallorum : "Qui recedit, inquit, a Christo, et alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit ? Sed tamen non in id, quod remissum est, recidit : neque in originali peccato damnabitur; qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur." Idem docuit Benedictus II, extravaganti Inter cunctas, ubi definit : "Absurdum esse, ut quis peccata per poenitentiam dimissa rursus debeat confiteri, et ut debitor

liberatus, adhuc maneat ad solvendum obligatus." Et Gelasius papa in capite finali de poenitentia, dist. IV : "Divina, inquit, clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur:" si autem peccata remissa redirent, utique ut punienda in ultionem redirent.

VIII. Ratio autem pro reviviscencia gratiae et meritorum sumitur a S. Thoma in articulo V, quaest. LXXXIX, ex eo, quod efficacia quam habent bona opera ad perducendum in vitam aeternam, convenit illis etiam postquam actu non existunt, quatenus manent in acceptatione divina, (695) qui ea acceptavit ut sibi grata : ista autem acceptatio perpetua est in Deo ex parte sua, quia opera illa bona fuerunt et grata; sed impeditur eorum remuneratio ex parte subjecti, quatenus per peccatum superveniens homo redditur indignus vita aeterna, et privatus gratia, sine qua non est capax gloriae : remoto ergo tali impedimento per poenitentiam, subjectum manet capax illius praemii; et alias cum illa opera fuerint accepta Deo, et in ejus acceptatione maneant, suam remunerationem accipient : quod non currit in peccato, quia peccatum nunquam fuit acceptum Deo, sed potius odio habitum a Deo; unde satisfacto peccato, et ablato per gratiam, non restat neque in ipso subjecto, neque in acceptatione divina aliquid propter quod puniatur. Si autem reviviscunt merita praeterita ex divina acceptatione, ut iterum praemientur, etiam gratia illis correspondens debet reviviscere, quia gratia illa est tota ratio, et principium a quo illa opera habent valorem meriti. Et dato quod gratia non habuerit merita (sicut in infantibus) adhuc per sequentem poenitentiam debet illa gratia redire, quia non solum ipsa opera, sed etiam ipsa persona redditur grata et accepta Deo per gratiam, et reddit subjectum dignum vita aeterna : ergo non minus debet perseverare acceptatio personae sublato impedimento peccati, quam acceptatio operum.

IX. Ratio autem ad probandum quod peccata remissa non redeant, ea est, quia aversio peccati et ejus macula et reatus poenae non possunt homini imputari nisi, de novo reddantur voluntaria; aversio autem non est voluntaria nisi mediante aliqua conversione ad creaturam, cui illa aversio annexa est; sed quando homo de

novo peccat post peccatum remissum, illa prior conversio peccati remissi non est in homine de novo, neque illam reproducit, quia solum habet conversionem peccati, quod de praesenti committit : ergo si non redit conversio peccati remissi, neque redit aversio et macula ejus, neque de novo est voluntaria : ergo neque pro illa puniri potest, quia non punitur quis, nisi pro peccato voluntario.

X. Confirmatur primo, quia si quis peccavit peccato infidelitatis vel desperationis, et postea poeniteat, et iterum labatur in peccatum luxuriae : vel per tale peccatum redit prior infidelitas, vel non : si non redit, habetur intentum : si redit, ergo amittit fidem per peccatum luxuriae, quod est omnino absurdum, cum ex vi talis peccati nulli articuli fidei discredat. Et confirmatur secundo, quia si redirent peccata remissa, non possent iterum tolli nisi per aliquid sacramentum, non aliud quam poenitentiae : ergo teneretur homo iterum confiteri illa peccata, quod est absurdum. Et si rediret peccatum originale (est enim eadem ratio de illo atque de aliis) deberet rursus tolli per aliquid sacramentum; non per poenitentiam, quia illa non ordinatur contra peccatum originale, sed solum contra actualia commissa post baptismum : ergo per baptismum : ergo baptismus deberet iterari in omni peccante post baptismum, quod est haereticum.

XI. Dices : In aliquo casu potest redire poena aeterna peccati jam remissi : ergo et ipsa culpa. Patet consequentia, quia poena aeterna non datur nisi habenti reatum poenae aeternae; nec habet talem reatum, nisi qui habet culpam : ergo si redit poena aeterna, redit et culpa. Antecedens vero probatur : Si (696) alicui remittitur peccatum mortale, et relinquitur poena temporalis solvenda in purgatorio, si antequam illam satisficiat, incidat in aliquid peccatum mortale, et statim moriatur, ille debet solvere priorem poenam temporalem peccati remissi : non in purgatorio, quia ipse est damnatus ad infernum, et in purgatorio non sunt nisi justi : ergo debet illam solvere in inferno; ibi autem nulla est poena temporalis, quia nulla est redemptio, alias reciperet ille damnatus aliquam alleviationem, si aliquid de poena

quam incipit pati finiretur temporaliter, parari inter se. possetque illa poena temporalis per suffragia Ecclesiae et sacrificia tolli, cum tamen suffragia non prosint damnatis : ergo illa poena durabit in perpetuum.

XII. Ad hoc argumentum aliqui concedunt illam poenam temporalem illo casu reddi aeternam per accidens, sine hoc quod redeat culpa, quia ille homo per peccatum sequens, et mortem constituit se incapacem satisfactionis temporalis pro aliqua poena, et sic impossibile est illam poenam finire, non ex eo quod Deus imputet culpam jam remissam, sed ex illo statu, quem accipit homo per damnationem aeternam : caeterum quia hoc videtur valde durum, ut pro culpa jam remissa sine novo reatu accipiat quis poenam aeternam, cum solum debeat temporalem, quod est contra justitiam.

XIII. Melius respondetur cum S. Thoma in IV, dist. XXII, quaest. I, art. I ad quintum, ubi relata hac priori solutione, et rejecta, subdit : "Et ideo alii dicunt, quod poena cujus aliquis est debitor post culpam remissam, in inferno punitur temporaliter : nec propter hoc sequitur, quod in inferno sit redemptio, quia poena quae solvitur, non redimitur : neque est inconveniens, quod quantum ad aliquid accidentale poena inforni minuatur usque ad diem judicii, sicut etiam augetur (ex consortio scilicet damnatorum) neque in eis prosunt suffragia Ecclesiae, etiam pro illa poena temporali, quia cum sint extra gremium Ecclesiae, non communicant ejus meritis et suffragiis."

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XIV. Ad rationes dubitandi a principio respondetur : et ad primam dicitur, quod in illo loco Ezechielis dicitur Deus non recordari iniquitatum poenitentis, neque meritorum peccatoris, quantum ad hoc quod utrumque deletur et tollitur, seu impeditur per poenitentiam et per peccatum : modus autem specialis quo peccata tolluntur per poenitentiam, ita ut etiam si quis de novo peccet, non puniatur pro illis, et modus quo merita mortificantur, ita quod remoto peccato iterum reviviscant, non exprimitur in illo loco, sed in aliis a nobis allegatis : neque enim oportet quod in eodem loco Scripturae omnia exprimentur, sed debent diversa loca com-

XV. Ad id quod adducitur ex Psalmo respondetur, quod iniquitates parentum dicuntur redire in memoriam pro filiis, non quantum ad culpam, sed quantum ad aliquam poenam temporalem, qua solet Deus castigare peccata parentum : et de hac poena loquitur propheta, cum dicit : In memoriam redeat iniquitas patrum ejus, id est, poena iniquitatis : et de eadem intelligitur illud : Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, id est, poenae pro iniquitatibus antiquis, sive propriis, sive parentum. Et simili modo possunt accipi illa verba viduae ad Elisaeum, quod loquebatur de memoria (697) iniquitatum quantum ad poenam temporalem, qua Deus castigabat illum in morte filii, vel fortasse illa mulier habebat peccata non remissa, et loquebatur de illis.

XVI. In parabola vero Matthaei XVIII, de illo a quo exigitur totum debitum propter peccatum sequens respondetur, quod exigitur totum debitum peccati jam remissi, non quia formaliter redeat, sed virtualiter, id est, non ratione peccatorum remissorum, sed ingratitudinis adjunctae, quando de novo peccat, per quam vel adaequat gravitatem peccatorum praeteritorum, vel permittitur cadere in peccata aequae gravia : et sic totum debitum exigitur in gravitate, non in formalitate et existentia peccati remissi.

XVII. Ad rationem respondetur, quod etsi conversio poenitentiae aequae sit efficax ad tollenda peccata, sicut conversio peccati ad tollendam gratiam, peccata semel extincta, et remissa neque manent in subjecto, neque in acceptatione divina, ut rursus imputentur : gratia autem et merita, licet per peccatum interrumpantur in subjecto, remanent tamen in acceptatione divina : et ita datur locus ut remoto peccato iterum reviviscant. Et licet Deus possit oppositum facere, nec illam gratiam restituere, quia peccator etiam hac misericordia est indignus, tamen magnum habet fundamentum in ipsis naturis rerum, ut Deus illam gratiam restituat; tum, quia prior est ad miserendum, quam ad puniendum; tum, quia ipsa bona opera ex eo quod semel Deo placuerunt, nunquam Deo displicent, nec Deus illa abjicit a sua acceptatione, licet peccatorem abjiciat quando est in peccato; unde illo re-

moto per poenitentiam, maxime congruit   lud quod non est satisfactum, et supponen
naturae talis meriti, ut Deus iterum pra-   do reatum poenae in subjecto; iste autem
emiet et vivificet illud : at vero pecca-   reatus non redit, quia non redit volunta-
tum semel remissum ita deletur per grati-   ria conversio illius peccati, ratione cu-
am, quod neque in se manet in subjecto,   jus aversio et macula et reatus volunta-
neque in acceptatione Dei, quia nunquam   ria sunt, et alias est satisfacta illa
illi placuit; neque in acceptatione justi-   injuria; ergo non possunt illa peccata
tiae divinae ad illud puniendum, quia di-   sic remissa et satisfacta manere in accep-
vina justitia non potest punire, nisi il-   tatione justitiae. Ad confirmationem re-
spondebitur articulo sequenti.

Articulus II.

Utrum per quamlibet poenitentiam reviviscant merita
quoad omnem quantitatem et gradum suum?

I. Licet certum sit merita mortificata reviviscere per poenitentiam, ut diximus articulo praecedenti, tamen de modo, quo ista merita reviviscunt, longa et difficilis quaestio est inter theologos, quam non possum hic operosius disputare, sed studebimus totam difficultatem ad breviter reducere.

II. Punctus ergo difficultatis reducitur ad illud tertium argumentum, quod ponit S. Thomas art. V, quaest. LXXXIX ubi inquit: "Quod opera in charitate facta merentur gloriam secundum quantitatem gratiae et charitatis, sed quandoque resurgit homo in minorem gratiam et charitatem: ergo non consequitur gloriam secundum meritum priorum operum, et sic non reviviscit totum illud meritum mortificatum." Major a nullo negatur, quia (698) merita totum suum valorem habent a gratia: ergo secundum quantitatem gratiae et charitatis majoris vel minoris meriti sunt, et major vel minor gloria eis correspondet. Minorem vero concedite ipsi S. Thomas cum in articulo secundo, tum in articulo quinto, solutione ad tertium: ergo stando in hac doctrina S. Thomae, non semper reviviscunt merita quoad totam suam quantitatem et gradum, sed plura manent evacuata. Dicere autem quod solum reviviscunt ad praemium accidentale, (ut insinuat S. Thomas dicta solutione ad tertium) est idem, quod evacuare illa merita quoad substantiam suam, quia substantiale praemium est gloria essentialis: ergo si ad illam non reviviscunt, substantialiter evacuantur.

III. Propter hanc difficultatem multi recedunt a sententia S. Thomae: alii in ea explicanda laborant. Qui recedunt, dicunt per quamcumque poenitentiam totam gratiam antiquam et merita, quoad praemium essentialis restitui, etiamsi poenitentia praesens sit valde remissa. Et fundantur praecipue in tribus. Primo, in ratione facta, quia alias illa merita pro ea parte qua non reviviscunt ad praemium essentialis, simpliciter et substantialiter evacuantur, et non redirent, quod est contra Scripturam: secundo, quia intelligunt contritionem, qua aliquis de praesen-

ti resurgit, non esse dispositionem secundum quam mensuratur gratia illa restituenda, sed solum est remotio obicis et impedimenti, quo subjectum impendebatur consequi fructum illorum meritorum, quae manebant in acceptatione Dei; sed impedimentum tollitur per poenitentiam, quia totaliter remittitur peccatum: ergo sublato hoc impedimento omnia illa merita, et gratia restituantur.

IV. Et tertio fundatur haec sententia in doctrina magis generali, quia existimat augmentum gratiae et charitatis non mensurari penes augmentum et intensiorem physicam nostrorum operum, sed penes moralem, id est, penes meritum, ita quod si opera remissa charitatis merentur augmentum illius, statim datur ratione meriti, non expectata dispositione aliqua physica intensiori, quia posito merito de condigno, nihil est quod retardet ejus praemium: nec aliquid deest operibus factis in gratia, quominus vita aeterna suo tempore reddatur, ut determinat Tridentinum sess. VI, cap. XVI: ergo cum omnia illa merita antiqua vere fuerint merita in tanta quantitate, et manserint in acceptatione divina, consequenter sublato peccato, a nulla physica dispositione magis, vel minus intensa dependent, ut sibi detur tota illa gloria suo tempore, et gratia de praesenti. Hanc sententiam sequuntur plures ex antiquis, ut Gabriel, Ockham, Marsilius, Richardus, Durandus: et ex recentioribus latissime Suarez in opusculis, relectione de reviviscentia meritorum, Vazquez, Torres, Granados et alii.

V. Sententia autem S. Thomae e contrario supponit pro fundamento certo, quod quantitas seu augmentum gratiae et charitatis non infunditur actu et de facto, nisi existente dispositione proportionata illi augmento, non solum per modum meriti, sed etiam per modum physicae dispositionis proportionantis subjectum ad illam formam; quae dispositio si desit, non dabitur de facto illud augmentum, sed suo tempore, scilicet, quando proruperit in actum ferventiorum, ut docet 1-2,

quaest. CXIV, art. VIII ad tertium, et in secunda secundae, quaest. XXIV, art. VI ad primum. Quod fundamentum esse certum ostendimus in materia de (699) charitate, disput. XV, art. II, et apertissime traditur a S. Thoma multis in locis, praesertim in I, dist. XVII, quaest. II, art. III, in corpore, et in II, dist. XXVII, quaest. I, art. V ad secundum, et aliis locis, quae ibi citantur : et communiter acceptatur a Thomistis, et a multis aliis auctoribus : estque conveniens naturae rerum, quia semper formae recipiuntur in subjecto juxta dispositionem et proportionem illius. Est etiam conformis definitioni Concilii Tridentini sess. VI, cap. VII, dicentis : "Quod unusquisque recipit justitiam secundum suam mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult et secundum propriam cujuscumque dispositionem." Et non loquitur ibi de dispositione morali, seu meritoria, quia loquitur de prima confusione gratiae, quae non cadit sub meritoria dispositione praecedentium : ergo illa dispositio habet se ut physice proportionans subjectum ad gratiam, non physice illam efficiendo, sed subjectum praeparando. Si autem in prima infusione gratiae quantitas gratiae, quae infunditur mensuratur penes dispositionem, eadem ratione cum postea augetur, mensurabitur illud augmentum per dispositionem subjecti, quia non est major ratio de uno quam de alio.

VI. Hac ergo doctrina stante, quam ibi late confirmavimus, oportet S. Thomam consequenter loqui in reviviscentia meritorum, quod quando per poenitentiam reviviscunt, et tamen subjectum non disponitur, nisi remisse, et non conformitur ad totum augmentum gratiae, quod antea existebat, non potest tunc de facto dari et infundi tantum augmentum gratiae, quantum fuit antea, ex defectu dispositionis proportionatae. Et prorsus eodem modo loquendum est tunc de his meritis mortificatis, et per contritionem remissam reviviscentibus, sicut de actibus remissis charitatis, qui merentur quidem augmentum gratiae, et sunt merita, et non mortificata : et tamen juxta S. Thomam non statim datur illis tale augmentum, sed suo tempore, scilicet, quando homo prorumpit in actum ferventiorum, ut constat ex locis citatis. Eodem modo merita mortifi-

cata et per dispositionem remissam reviviscentia, non statim accipient totam quantitatem gratiae, quae antea erat in subjecto, sed juxta dispositionem quam habuerit. Caeterum, quia semper est difficile denotare illud inconveniens, quod aliqua merita maneant evacuata suo praemio essentiali, sive sint remisse facta, sive remisse iterum vivificata, ideo interpretes S. Thomae divisi sunt ad hoc explicandum.

VII. Alii semper, et in toto rigore dicunt, merita remissa solum valere juxta suam quantitatem, non vero augere gratiam, respectu cujus remisse se habent, sed solum valere ad praemium accidentale, non vero ad aliquod augmentum essentialis : quae est sententia Bagnez 2-2, quaest. A XXIV, art. VI : alii dicunt, contritionem qua aliquis resurgit, esse dispositionem ad duplicem gratiam, scilicet, ad eam quae de novo datur in vi praesentis dispositionis, juxta quantitatem illius (scilicet contritionis) et ad restituendam antiquam in eadem intensione et quantitate, ita quod si aliquis resurgat per contritionem ut octo, recipit gratiam ut XVI, octo de novo, juxta praesentem dispositionem, et octo de gratia antiqua et restituta. Ita tenet Mugno in hac quaestione LXXXIX, articulo V, in secunda difficultate, et multi id sequuntur. Alii dicunt, tam merita remisse facta, quam remisse vivificata de praesenti, solum augere gratiam moraliter, id est, in ratione meriti et juris ad habendam aliam majorem gratiam suo tempore : physice (700) autem et entitative solum recipere illud augmentum gratiae, quando prorumpit in actum ferventiorum, quia tamen potest contingere quod homo in hac vita non eliciat talem actum ferventiorum; vel si eliciat, illi actui correspondebit augmentum gratiae juxta suam latitudinem tantum : unde actus remissus qui antecessit, semper manet frustratus parte sibi debita : ideo dicunt, quod tales actus remissi, vel merita remisse vivificata, accipient suum augmentum essentialis ratione actus ferventioris, qui elicitur ab anima separata a corpore, quia talis actus jam non est meritorius, quia est extra viam : est tamen dispositio pro meritis factis in via, ut recipiant physice augmentum gratiae et gloriae : quam solutionem docent plures Thomistae, Mugno,

Alvarez, Montesinos, et alii, quos citavimus in materia de charitate, disput. XXV, articulo tertio.

VIII. In hoc puncto probabilior resolutio secundum mentem S. Thomae mihi videtur componenda ex hic duabus ultimis solutionibus. Dico ergo, quod poenitentia, seu contritio habet duplicem causalitatem, et rationem mensurandi, seu disponendi subjectum ad gratiam: unam respectu gratiae de novo dandae juxta illam, et ad hanc comparatur tamquam dispositio propria et per se ad illam formam: aliam respectu gratiae antiquae restituendae et vivificandae, et respectu hujus se habet contritio, ut causa removens prohibens, quae tamen non semper removet totum impedimentum adaequate, sed aliquando plus, aliquando minus. Licet enim impedimentum quoad ipsam substantiam gratiae sit peccatum, quod totaliter deletur et tollitur, tamen quantum ad augmentum et quantitatem gratiae, non solum peccatum est impedimentum, sed etiam defectus dispositionis, quia non est proportionata augmento gratiae, cum sit remissa: quare juxta quantitatem dispositionis contritionis, in qua homo resurgit, datur augmentum gratiae praesentis, quod per se correspondet illi dispositioni de novo: et iterum datur tantum de gratia antiqua, quod correspondet illi contritioni, ut causa per accidens, sicut dictum est in secunda solutione: si autem praeter istam gratiam restitutam adhuc remaneat alia, quae tali dispositioni remissae non potuit correspondere, redibit illa quantum ad praemium essenziale, quando habebit homo ferventioris dispositionem, saltem in exitu hujus vitae, sicut de actibus remissis docet ultima solutio.

IX. Quod haec sit mens S. Thomae probatur, quia in primis infundi gratiam de novo juxta quantitatem dispositionis aperte docet in hac quaestione LXXXIX, articulo II, ubi inquit: "Quod secundum quod motus liberi arbitrii in poenitentia est intensior vel remissior, secundum hoc poenitens consequitur majorem, vel minorem gratiam." Et constat etiam ex Tridentino dicente: "Quod consequitur unusquisque gratiam juxta propriam dispositionem." Contritio autem in poenitentia est propria dispositio. Quod vero eadem poenitentia respectu gratiae antiquae restituendae se habet ut causa per accidens, et

removens prohibens, manifeste docetur a S. Thoma in IV, dist. XIV, quaest. II, art. II, ubi inquit: "Quod sicut ventus auferens nubem, nobis solem restituit; ita poenitentiae tamquam removens prohibens, gratiam gratum facientem, et omnes virtutes nobis restituit." Et idem in solutione ad primum et secundum ipso exemplo solis indicat hanc causam removentem prohibens, non unico et indivisibili modo remove, sed aliquando plus, aliquando minus sicut: ventus aliquando plus, (701) aliquando minus removet nubes, et sic plus vel minus solis restituit: et sicut aperiens ostium potest plus vel minus aperire, et sic plura vel pauciora admittere. Quare si ista duo loca jungamus, aperte colligitur, quod in sententia S. Thomae, poenitentia habet duplici modo disponere ad duplicem gratiam, scilicet, ad restituendam antiquam ut causa per accidens et removens prohibens, et ad introducendam novam tamquam dispositio per se: ergo non repugnat eidem dispositioni diversos gradus correspondere, quia non est dispositio effectiva gratiae, sed pure dispositiva; Deus autem, qui est gratiae collator, super illum gradum gratiae quem dat de novo, juxta illam dispositionem, infundit alios gradus ex antiqua gratia, juxta dispositionem removentis prohibens.

X. Quod vero existente remissa contritione, in quo homo resurgit, non restitatur tota gratia antiqua, si sit magna, sed solum de facto restitatur juxta quantitatem contritionis, constat in doctrina S. Thomae; tum, ex generali ratione, qua docet per actus remissos non dari statim augmentum gratiae, licet mereantur illud, nisi quando quis prorumpit in actum ferventioris, ut patet 1-2, quaest. CXIV, art. VIII ad tertium, et 2-2, qu. XXIV, art. VI ad primum; tum specialiter loquendo de reviviscentia meritorum in hac quaestione LXXXIX, art. V ad tertium et charissime in III dist. XXXI, quaest. I, art. IV, quaest. III ad quartum. Et hoc totum est propter fundamentum supra positum, quia gratia non recipitur physice in subjecto, nisi juxta proportionem dispositionis, quae quis disponitur ad gratiam, et non solum propter rationem meriti; unde non existente hac dispositione, non recipitur secundum augmentum de facto et in actu in subjecto.

XI. Sed quia potest contingere, quod aliquis in tota vita non eliciat illum actum ferventiorum, vel statim moriatur, numquid illa gratia non restituta perpetuo peribit, aut illa merita remissa carebunt perpetuo suo praemio? In hoc casu nihil expresse docet S. Thomas, sed solum ponit generalem doctrinam, quod illud augmentum dabitur suo tempore, id est, quando prorumpet in actum ferventiorum: et quod illa merita praeterita remisse vivificata valebunt ad gloriam accidentalem, quae mensuratur actibus magis, quam habitu charitatis, ut docet S. Thomas loco citato ex tertio sententiarum. Cum ergo pro isto casu nihil expresserit S. Thomas, discurrendum est in illo juxta principia huc usque ab ipso tradita, vel alibi data.

XII. Dicimus ergo, valde congruere pietati divinae, quod pro istis meritis remissis, vel remisse vivificatis accipiat homo in alia vita actum ita ferventiorum, quantum exigitur ut illa merita suum sortiantur effectum in augmento gratiae: et ad hoc adducimus in materia de charitate citata insignem locum S. Thomae in additionibus quaestione XCIII, articulo III, ubi inquirens quomodo mansiones in coelo distinguantur penes diversos gradus charitatis, inquit: "Quod principium distinctivum mansionum sive graduum charitatis est duplex, scilicet propinquum et remotum: propinquum est diversa dispositio quae est in beatis, ex qua contingit diversitas perfectionis apud eos in operatione beatitudinis: sed principium remotum est meritum, quo per tale praemium consecuti sunt talem beatitudinem: primo autem modo distinguuntur mansiones secundum charitatem patriae, quae quanto in aliquo fuerit perfectior, tanto reddit capaciorrem divinae charitatis, secundum cujus augmentum augebitur perfectio visionis divinae: secundo vero modo (702) distinguuntur mansiones secundum charitatem viae; actus enim noster non habet quod sit meritorius ex ipsa substantia actus, sed solum ex habitu charitatis, quo informatur."

XIII. Ita S. Thomas. Ex quo loco constat, quod sicut praeter meritum quod habetur in via, oportet quod actus charitatis mensuret mansiones beatitudinis, prout charitas illa est in patria, ille actus charitatis solum mensurabit augmentum beatitudinis, tamquam dispositio, non

tamquam meritum, quia ibi omne meritum cessat: ergo mensurat tamquam physica dispositio: et sic datur locus ferventiori actui eliciendo in patria, tamquam dispositioni physicae ad augmentum illud requisitae. Cui loco conjungendo id quod docet citatis locis ex prima secundae et secunda secundae: "Quod sicut vita aeterna redditur suo tempore (licet modo mereamur illam) ita et augmentum, quod per actus remissos meretur, dabitur suo tempore, scilicet, cum aliquis sufficienter fuerit dispositus," valde verisimilis fit ista solutio, quod tunc proxime disponitur homo ad tale augmentum, quando in alia vita prorumpit in actum ferventiorum, quia quando in hac vita prorumpit, ille actus est etiam meritorius, et accipit gratiam sibi correspondentem: unde actus remissi carebunt dispositione ferventiori, quae requiritur ad augmentum, quousque detur aliquis actus intensior, et non meritorius novi augmenti, quod solum invenitur in patria: nec S. Thomas unquam dixit, hunc actum ferventiorum, in quem prorumpunt actus remissi, debere esse in hac vita, et non in alia.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XIV. Solum possunt urgeri duo contra hanc solutionem. Primo, quia assumimus rem incertam; unde enim constat animam separatam semper prorumpere in actum ferventiorum omnibus remissis, quos habuit in hac vita, verbi gratia, si exercuit mille actus meritorios remissos, aut alias exercuit centum: unde constat, quod anima separata unus eliciat actum intensum ut mille, et alia ut centum, nam totum hoc est divinare. Secundum est, quia potest contingere quod aliquis qui habuit plures actus remissos in hac vita, tamen quando moritur exeat ita purgatus, vel propter martyrium, vel propter alias expiationes, quod in ipso instanti separationis videat Deum: et tunc actus charitatis, quem elicit, erit ferventissimus, imo necessarius, et non liber; non tamen iste potest esse dispositio ad majus augmentum gratiae vel gloriae, quia iste actus procedit et regulatur per visionem beatificam: ergo illa visio procedit in toto suo augmento et statu, quem semper habitura est, quia est visio aeterna: et non potest crescere aut mutari: ergo actus charitatis ab illa visione

procedens non potest esse dispositio et mensura, ut sibi detur tanta intensio in visione.

XV. Respondetur ad primum, non esse incertum id, quod assumimus, sed probabilissimis principiis et conjecturis fundari: nam ex una parte constat animam separatam, praesertim in gloria, multo perfectius et intensius operari, quam dum est in corpore retardante illam in suis actibus, quia: Corpus quod corrumpitur aggravat animam, Sapient. IX. Rursus Deus, qui illa merita acceptat, et tamquam vivificata habet, etiam debet dare omnia, quae ad talem meritum praemiationem sunt necessaria: et sic cum sit valde consonum rationi, quae formae recipiantur juxta dispositionem subjecti, utique dabit Deus illam dispositionem re- (703) quisitam, ne merita defraudentur praemio. Et cum dispositiones ferventiores in hac vita agant ratione meriti, suumque praemium seorsum habeant, optime discursitur, quod ferventior actus, qui requiritur, ut talia merita physice associantur augmentum gratiae, erit ille qui datur in alia vita: pertinetque ad ipsum complementum meritum, ut tam fervens actus detur in alia vita, quantum de augmento gratiae et gloriae petunt illa merita, quia actus ille regulatur a visione gloriae illius intensiois, vel proportionate ad illam datum.

XVI. Ad secundum respondetur, non esse inconveniens, quod in diverso genere causae actus charitatis in patria sequatur ad visionem regulative, seu effective; praecedat vero visionem dispositive, quia juxta illam mensurantur diversae visiones, seu mansiones beatitudinis. Sicut etiam in naturalibus ultima dispositio praecedit formam in genere causae dispositive, et subsequitur illam in genere causae effective, cum hoc totum sit in eadem duratione, et instanti reali. Est exemplum manifestum in anima Christi, quae in primo instanti suae conceptionis habuit visionem gloriae ut omnes theologi fatentur cum S. Thoma III part. quaest. XXXIV, art. III, et in eodem instanti recepit gratiam, et sanctificationem accidentalem per propriam dispositionem, quia non est sanctificatus Christus more parvulorum sine actu suo, seu perfecte tamquam adultus: ille ergo actus

charitatis, quo dispositus est Christus ad illam gratiam et gloriam, processit a visione beatifica tamquam a regulante, vel supposuit illam visionem; a fortiori si processit a scientia infusa, quae est effectus visionis beatificae (nam a fide non potuit procedere, cum non fuerit in Christo) et tamen ille actus charitatis per modum dispositionis antecessit gratiam ejus habituales, et gloriam. Eodem ergo modo potest intelligi in beatis actus charitatis secundum diversos respectus, ut procedens a visione tamquam effectus illius, et ut praecedens visionem tamquam ejus dispositio: et secundum primam considerationem habet rationem fruitionis et praemii, juxta secundam rationem dispositionis distinguuntur mansiones.

XVII. Ad fundamenta oppositae sententiae patet ex dictis. Ad primum enim dicitur, quod merita vivificantur simpliciter, et quantum ad praemium substantiale; sed tamen hoc praemium et augmentum gratiae non datur de facto et entitative, nisi juxta dispositionem proportionatam ad tale augmentum, vel in hac vita, vel in alia: si vero totaliter removeretur illa dispositio, illa merita tantum valerent ad praemium accidentale: et in hoc sensu loquitur S. Thomas quando docet: "Quod si homo resurgit per dispositionem remissam, merita illa non valent nisi ad praemium accidentale." Quod verissimum est in sensu formali, id est, quantum est ex vi dispositionis remissae. Accedente vero dispositione ferventiori et proportionata, nunquam negat S. Thomas dari illud augmentum, et praemium substantiale, ut patet in ista quaestione LXXXIX, art. II ad secundum. Quod vero iste ferventior actus detur in hac vita, vel in alia, nunquam negavit S. Thomas.

XVIII. Ad secundum fundamentum respondetur, poenitentiam etiam se habere ut causam removemtem prohibens, ut diximus ex S. Thoma; sed tamen non omnis causa removens prohibens removet adaequate et totaliter impedimentum, sed aliquando plus, aliquando minus, ut ostendimus: et ita se habet (704) poenitentia respectu gratiae antiquae. Neque obstat, quod peccatum quod erat impedimentum totaliter tollitur: jam enim

diximus, quod ad habendam illam majorem quantitatem, seu augmentum gratiae, non solum peccatum est impedimentum, sed etiam defectus dispositionis proportionatae et requisitae ad recipiendum de facto et entitative ipsum augmentum gratiae; et hic defectus dispositionis non plenarie tollitur in eo, qui remisse resurgit.

XIX. Ad tertium respondetur, quod operibus remisse factis, vel remisse vivificatis, vere promeremur vitam aeternam, et augmentum gratiae et gloriae, ut sumitur ex Concilio Tridentino sess. VI, can. XXXII, nec aliquid illis deest, quo minus eandem vitam aeternam, et idem augmentum promeruisse dicamur, scilicet, quantum ad vim et rationem meriti; quantum autem ad actualem exhibitionem praemii, et augmenti, quando et quomodo detur, et a quibus conditionibus vel dispositionibus dependeat, Concilium nihil docet, sed relinquit disputationi theologorum,

Imo cum Concilium dicat : "Gratiam dari unicuique juxta ejus dispositionem," consequenter etiam innuit dari augmentum secundum dispositionem subjecti; quae dispositio ad augmentum, vel in hac vita, vel in alia datur; et sic nunquam fraudamus merita, etiam remissa, suo praemio; sed dicimus hoc augmentum et praemium non semper statim dari, sed suo tempore (scilicet, quando adest dispositio proportionata illi augmento sic intenso) quae dispositio semper dabitur saltem in alia vita. Quare nec aliquid ponimus contra Concilium, sed semper juxta illud, quia nec defraudamus merita, etiam remissa, suo praemio essentiali, nec negamus quod gratia et augmentum illius detur juxta dispositionem propriam et proportionatam illi augmento; quae dispositio saltem dabitur in alia vita.

MD- Calgary, Alta.

25-1-45

TRACTATUS DE SACRIFICIO MISSAE

QUAESTIO LXXXIII

De sacrificio missae.	1
DISPUTATIO XXXII.- De sacrificio missae.	1
Articulus I.- Quid sit sacrificium, et quale sit in lege nova.	2
Solvuntur argumenta.	4
Quae res offerenda in sacrificio, et qua actiones.	8
Articulus II.- Sacrificium novae legis quid sit, et in quo consistat.	11
Solvuntur argumenta.	12
Solvuntur argumenta.	15
In quo consistat eucharistiae sacrificium.	18
Solvuntur argumenta.	21
Articulus III.- De valore et applicatione sacrificii missae.	24
Primo quaeritur an sacrificium istud habeat valorem impetrativum et propitiatorium pro peccatis.	24
Secundo inquirens utrum hoc sacrificium habeat aliquem effectum ex opere operato, vel solum ex opere operantis.	24
Tertio inquirens ad quid valeat sacrificium tam ex opere operato, quam ex opere operantis; an pro remissione vel poenae.	25
Quarto inquirens an valor hujus sacrificii sit infinitus, praesertim ex opere operato.	26
Quinto inquirens an effectus proveniens ex valore hujus sacrificii, determinetur et mensuretur juxta dispositionem recipientis; an juxta intentionem ministri offerentis.	26
Ultimo inquirens quibus personis prosit hoc sacrificium, et pro quibus debeat offerri.	27
Qui vero sint capaces hujus fructus, tam ex opere operantis, quam ex opere operato.	28
Articulus IV.- De dispendio missarum, et earum reductione.	30
Primo quaeritur quomodo stipendium recipiatur pro missa sine peccato simoniae, cum videatur dari pro re sacra.	30

Secundo inquirens an etiam sacerdos dives, et qui non indiget sustentari ab alio possit accipere stipendium pro missa.	31
Tertio inquirens an possit quis accipere plura stipendia pro missis, et postea distribuere aliis, retenta sibi aliqua parte, dummodo justum stipendium tribuat.	31
Quarto inquirens an qui obligatur celebrare ratione beneficii, cappellaniae, legati aut salarii, si pro aliis missis eleemosynam receperint, possit eadem missa utrique obligationi satisfacere.	31
Quinto inquirens an possit aliquis anticipatas dicere missas pro his qui sibi offerront postea stipendia; et ita quando dantur eleemosynae, satisfacere applicando missas jam dictas illa intentione.	32
Sexto inquirens an possit sacerdos accipiens stipendium minus congruum pro aliquibus missis, satisfacere minuendo numerum missarum; an teneatur tot dicere, quot prescriptae sunt ab offerente, etsi stipendium minus congruum sit.	32

TRACTATUS DE SACRAMENTO POENITENTIAE

QQ. LXXXIV - LXXXIX.

De sacramento poenitentiae.	35
DISPUTATIO XXXIII.- De essentia, necessitate et institutione sacramenti poenitentiae.	36
Articulus I.- Utrum sit de fide, esse sacramentum per se, et ab aliis distinctum.	36
Solvuntur argumenta.	38
Articulus II.- Quo tempore Christus Dominus instituerit hoc sacramentum.	42
Articulus III.- Quae sit forma sacramenti poenitentiae.	47
An absolutio possit impendi sine verbis.	47

Quae verba sint essentialia formae.	48
Quis sit sensus formae verborum.	50
Articulus IV.- Pro quo supponat sacramentum poenitentiae, et quae sit illius materia.	56
An absolutio et confessio sint totum sacramentum, et pro illis supponat.	56
Pro quo supponat sacramentum poenitentiae.	57
Materia remota sacramenti poenitentiae.	58
De peccato dubio.	59
Quae sit materia proxima sacramenti poenitentiae.	61
Contritio debet esse supernaturalis.	61
Confessio facta in absentia non valet.	67
Solvuntur argumenta.	68
Quid de moribundo.	69
Articulus V.- Quae sit res et sacramentum in poenitentia.	72
Articulus VI.- Utrum detur sacramentum poenitentiae informae.	77

Quaestio LXXXV.

De poenitentia secundum quod est virtus.	87
DISPUTATIO XXXIV.- Poenitentia de virtute.	88
Articulus I.- Utrum poenitentia sit virtus, et in qua specie virtutis.	88
Argumenta.	88
Solvuntur.	89
Poenitentia est virtus a reliquis distincta.	91
Solvuntur argumenta.	93
Quomodo poenitentia sit species iustitiae.	98
Solvuntur argumenta.	99
Articulus II.- In quo genere causae contritio expellat peccatum.	103
Solvuntur argumenta.	106

Quaestio LXXXVI.

De effectu poenitentiae quoad mortalium peccatorum remissionem.	109
---	-----

Quaestio LXXXVII.

De remissione venialium.	110
DISPUTATIO XXXV.- De remissione peccati mortalis et venialis.	110
Articulus I.- Utrum peccatum mortale nullo modo sine poenitentia possit remitti.	110
Quid de absoluta potentia Dei.	113
Solvuntur argumenta.	115
Unum peccatum sine alio non remittitur.	117
Articulus II.- Per quam formam tollatur peccatum veniale, tam ex opere operantis, quam ex opere operato.	118
Quid sit forma delens maculam venialis.	118
Si semper in infusione gratiae remittitur veniale.	122
Quomodo remittantur venialia ex opere operato per sacramenta.	123
Quid de sacramentalibus dicendum sit.	125
Solvuntur argumenta.	128

Quaestio LXXXVIII.

De reditu peccatorum per poenitentiam dimissorum.	130
---	-----

Quaestio LXXXIX.

De virtutum recuperatione per poenitentiam.	130
DISPUTATIO XXXVI.- De recuperatione gratiae et reviviscentia meritorum.	131
Articulus I.- Quomodo dicatur gratia restitui per poenitentiam, et an peccata per sequens peccatum redeant.	131
Solvuntur argumenta.	134
Articulus II.- Quomodo per poenitentiam reviviscant merita quoad omnem quantitatem et gradum suum.	136
Solvuntur argumenta.	139

BR29
L3
v. 91

[illegible]

Library Bureau Cat. no. 1137

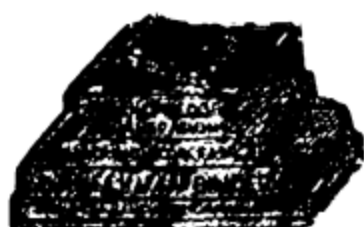
BX 1749

• T6 J65

1943

v. 9

14.1

ALF Collections Vault

3 0000 119 007 593